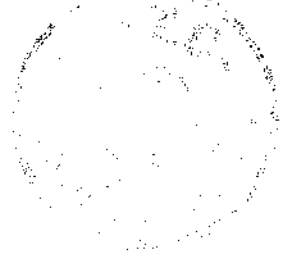

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KADİRLİ (ADANA) AĞZI
(İnceleme - Metinler - Sözlük)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fırat Üniversitesi
Merkez Kütüphanesi

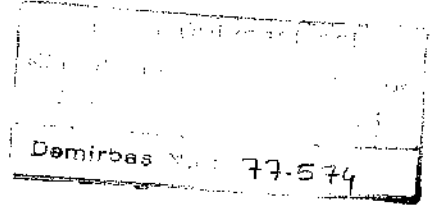
0068598

255.07.02.03.00.00/08/0068598

TD YL/52

Yöneten

Yrd. Doç. Dr. Ahat ÜSTÜNER

210

Y. L.

Sos. Bil.

Hazırlayan

Birgül BALIKÇI

ELAZIĞ-1996

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖN SÖZ.....	I
KISALTMALAR	III
METİNLERDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	IV
DERLEME BÖLGESİ HARİTASI.....	VI
GİRİŞ.....	I
METİN DERLENEN YERLERİN HARİTASI.....	10
I. BÖLÜM - SES BİLGİSİ (FONETİK)	
ÜNLÜLER VE ÖZELLİKLERİ.....	12
I. Türkiye Türkçesi Yazı Dilinde Bulunmayan Ünlüler	12
II. Boğumlanma Süreleri Bakımından Ünlüler.....	15
1- Normal Süreli Ünlüler.....	15
2- Uzun Ünlüler	16
3- Kısa Ünlüler	18
4- İkiz Ünlüler	18
5- Geniz Ünlüsü.....	20
ÜNLÜ UYUMLARI.....	21
KALINLIK-İNCELİK UYUMU.....	21
1- Yabancı Kökenli Kelimelerde Kalınlık İncelik Uyumu.....	21
2- İmlada Uyumdan Kaçınan Yabancı Kelimelerin Durumu.....	22
3- Eski Anadolu Türkçesindeki "kanı, kangı, kankı" Kelimelerinin Durumu.....	22
4- -ken Zarf-Fiil Ekinin Durumu	22
5- -ki Eki İle ki Bağlacının Durumu.....	23
6- Kalınlık İncelik Uyumunun Bozulması	23
a. Uyumun Kelime Köklerinde Bozulması	23
b. Yabancı Kelimelerde Bozulma	23
c. Kalınlık İncelik Uyumunun Eklerde Bozulması.....	23
DÜZLÜK YUVARLAKLIK UYUMU.....	27

1- Şimdiki Zaman Ekinde Uyumunun Bozulması	27
2- İstek Ekinde Uyumun Bozulması.....	27
3- Mastar Ekinde Uyumun Bozulması	27
4- Bazı İyelik Eklerinde Uyumun Bozulması.....	28
5- +lı (+la) İsimden Fiil Yapma Ekinde Uyumun Bozulması.....	28
6- Olumsuzluk Ekinde Uyumun Bozulması.....	28
7- Asli ve Eski Şekillerin Korunmasıyla Uyumun Bozulması.....	28
ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ	29
A- Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	29
B- İnce Ünlülerin Kalınlaşması	30
C- Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	31
Ç- Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	32
D- Geniş Ünlülerin Daralması.....	33
E- Dar Ünlülerin Genişlemesi	33
F- Ünlü Düşmesi.....	35
G- Ünlü Türemesi	35
ÜNSÜZLER	37
I. Yazı Dilinde Bulunmayan Ünsüzler.....	37
II. Ünlü-Ünsüz İlişkileri	39
III. Ünsüz İlişkileri	39
IV. Ünsüz Değişmeleri.....	42
A- Tonlulaşma	42
B- Tonsuzlaşma.....	44
C- Süreklileşme.....	45
Ç- Süreksizleşme	45
D- Diğer Ünsüz Değişmeleri	46
E- Benzeşmezlik (Dissimilation).....	46
F- Ünsüz İkizleşmesi.....	47
G- İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi.....	47

Ğ- Ünsüz Düşmesi	47
H- Ünsüz Türemesi	49
I- Yer Değiştirme	49
İ- Hece Kaynaşması.....	50
J- Hece Yutumu.....	51
K- Ünsüzler Tablosu.....	52

II. BÖLÜM- ŞEKİL BİLGİSİ (MORPHOLOGİE)

A- İSİMLER	54
I. İsim Yapım Ekleri.....	54
1- İsimden İsim Yapan Ekler	54
2- Fiilden İsim Yapan Ekler.....	55
II. İsim Çekim Ekleri.....	56
1- İsim Hal Ekleri	56
2- İyelik Ekleri.....	58
3- Çokluk Eki.....	58
4- Aılık Eki.....	59
5- Soru Eki.....	59
B- SIFATLAR	60
1- Niteleme Sıfatları.....	60
2- Belirtme Sıfatları	60
a. İşaret Sıfatları.....	60
b. Sayı Sıfatları.....	60
c. Soru Sıfatları	60
ç. Belgisiz Sıfatlar	60
C- ZAMİRLER	61
1- Şahıs Zamirleri	61
Yörede Şahıs Zamirlerinin İsim Hal Ekleriyle Çekilişi	62
2- Dönüşlülük Zamiri	62
Dönüşlülük Zamirinin İsim Hal Ekleriyle Çekimlenmesi.....	63

3- İşaret Zamiri	63
İşaret Zamirlerinin İsim Hal Ekleriyle Çekimlenmesi.....	65
4- Belgisiz Zamir	66
5- Soru Zamiri	66
Ç- FİİLLER	67
I. Fiilimsiler.....	67
II. Fiil Yapım Ekleri	68
III. Çekimli Fiiller.....	69
1- Haber Kipleri	69
2- Tasarlama (Dilek) Kipleri	73
3- Fiillerin Birleşik Çekimleri.....	75
4- Katmerli Çekimler.....	76
IV. Yardımcı Fiiller	76
V. i- Fiili (İsim Fiili).....	76
VI. Zarf Fiili	77
D- ZARFLAR	79
E- EDATLAR	80
F- DEYİMLER	82
G- ATASÖZLERİ	84
Ğ- İKİLEMELER.....	85
SONUÇ.....	86
BİBLİYOGRAFYA	90

III. BÖLÜM

METİNLER	92
----------------	----

IV. BÖLÜM

SÖZLÜK	253
Metinlerin Dışında Kaynak Kişilerden Derlenen Kelimeler.....	271

ÖN SÖZ

Türkiye Türkçesi yazı dili İstanbul ağzına dayanmaktadır. Bunun yanında Anadolu'nun her yöresinde değişik özellikler gösteren ve nesiller boyu devam ettirilen dil değerleri olan ağızlar da vardır. Ağızlar, yazı diline kaynaklık ederler.

Bugün Anadolu artık yaşayış şartları bakımından yeni bir ortama girmiştir. XX. yy'ın teknik ve kültürel imkanları, kitle iletişim araçlarının hızla gelişmesi, şehirler arasındaki ticarî bağlantılar, büyük şehirlere yapılan göçler vb. bir yandan Anadolu halkını birbirleriyle karşılaştırmakta bir yandan da bu şartların ve yazı dilinin etkisi altında ağız özelliklerinin hızla aşınıp kaybolmasına yol açmaktadır. Bu yüzden kültür hazinelerimiz olan ağızları ancak yapacağımız sistemli çalışmalarla bilim dünyasına kazandırabiliriz. Böyle çalışmalarla bizi geçmişe bağlayan dil zenginliğimiz büyük oranda yaşatılabilir.

Bu alanda yapılacak çalışmalar Türk dilinin daha çok gelişmesine yardımcı olacaktır. Bu yüzden ağız araştırmalarında araştırmanın dayandığı malzemenin de iyi seçilmesi gerekmektedir. Ağız çalışmaları, dilbilimcilere milletin ortaklaşa oluşturduğu kültür hazinelerinden materyal sunar.

Görüldüğü gibi Türk dili için bu tür çalışmalar büyük bir önem taşımaktadır. Bu yüzden arzumuz halkın manevi hazinesi olan ağızlar hakkında detaylı incelemeler yapılması ve elde edilecek olan sonuçların da ilim alemine sunulmasıdır. "Ancak böyle bir zihniyetle ve sistemli, bilimsel bir derleme faaliyeti ile koynunda 1200 yıllık geçmişi barındıran kültür hazinemiz kurtarılabilir." düşüncesiyle bu çalışmaları bir nebze de katkıda bulunmak için biz de bu işe giriştik.

Bölgemiz hakkında daha önce böyle bir çalışma yapılmamıştır (Bir kaç lisans tezi dışında). Bu nedenle bu bölgeyi incelemeye başladık. Ağız çalışmalarında gerçekleri ortaya koyabilmek için hareket noktamız derlediğimiz malzemelere dayanmaktadır. Biz de çalışmamıza yöre ağzından metin derleyerek başladık. Derlediğimiz metinlerin özellikle halk edebiyatı ürünleri olmasına da özen gösterdik. Yöreiy tam olarak tanımadığımız için karşılaştığımız olumsuz durumlar da oldu.

Metin derlerken gittiğimiz yerlerin o çevrenin ağız özelliklerini yansıtabilecek yerler olmasına özen gösterdik. Ayrıca kaynak şahısların tahsil görmemiş, yöre ağzının özelliklerini iyi yansıtan ve yaşı ellinin üstünde kişiler olmasına da dikkat ettik. Metinleri kaynak şahısların ağzından banda aldık. Daha sonra derlediğimiz metinleri transkripsiyonlu bir şekilde yazıya geçirdik. Yazıya geçirirken sesleri doğru olarak göstermeye özen gösterdik. İnceleme sırasında kolaylık sağlaması için metinleri romen rakamlarıyla numaralandırdık. Ayrıca her metni kendi içinde beşer beşer sıralara ayırdık. Daha sonra bu metinleri fonetik (ses bilgisi), morfolojik (şekil bilgisi) ve kelime seviyesinde inceleyerek ses bilgisi, şekil bilgisi, metinler ve sözlük olarak dört bölümden oluşan bu Yüksek Lisans Tezi'ni hazırladık.

Beni bu çalışmaya sevk ederek yönlendiren ve çalışmam sırasında benden yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Ahat ÜSTÜNER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Birgül BALIKÇI

KISALTMALAR

TDAY-B	: Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten
THAY	: Türk Halkbilim Araştırmaları Yıllığı
TKA	: Türk Kùltürü Araştırmaları (Türk Kùltürünü Araştırma Enstitüsü Yayını), Ankara.
TDD	: Türk Dili Dergisi
GBAA	: Güneybatı Anadolu Ağızları
md	: Metin dışı
S	: Sayı
s	: Sayfa
Çev	: Çeviren
bkz	: Bakınız
a.g.e.	: Adı geçen eser

METİNLERDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

Ünlüler:

(-)	: Uzunluk işareti
ā	: Uzun a
ē	: Uzun e
ō	: Uzun o
ō	: Uzun ö
ī	: Uzun i
(˘)	: Kısalık işareti
ā	: Kısa a
ī	: Kısa i
ī	: Kısa ı
ū	: Kısa ü
(/)	: Kalın ünlüler üzerinde yarı incelme işareti
á	: a - e arası
í	: ı - i arası
ó	: o - ö arası
ú	: u - ü arası
(.)	: Geniş ünlüler üzerinde yarı daralma işareti
ê	: e - i arası ünlü
ö	: ö - ü arası ünlü
ˆ	: Diftong işareti

Ünsüzler

ğ	: Arka damak g'si (غ)
h	: Hırıltılı h
k	: Arka damak k'si

(ˈ) : Ünsüzler üzerinde telaffuz noktasının öne kaydığını belirtir. (Kalın ünlülerle kullanıldığında).

ĸ : Normal k'ya göre daha önde boğumlanan k.

Ç : ç - c arasında yarı tonlu ses

K : k - p arası (ince)

Ḳ : ḳ - ḡ arası (kalın)

P : p - b arası (yarı tonlu)

(•) : Ünsüzler altında belirsizlik işareti

(˘) : Ulama işareti

Kadirli İlçesinin İdare bölümü haritası.

GİRİŞ

Kadirli, Adana ilinin büyük ilçelerinden biridir. Bölge olarak da Akdeniz Bölgesi'nin kuzeydoğusuna düşmektedir.

TARİHİ

Pek eskiden beri önemli bir yol üzerinde bulunan Adana ve çevresi dünya tarihinde "Kilikya" adı ile bilinir. Kadirli, ilk çağın yerleşim merkezlerinden biridir. Şehrin 25 km. güneydoğusunda Karatepe adı ile anılan yerde M.Ö. 600 - 800 yıllarında kurulmuş Hitit şehri harabeleri vardır. Dağlık bölgelerde ise ilk çağa ait mağara mezarlarına rastlanmıştır.¹

Roma ve Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu zamanında Kadirli'nin çok geliştiği söylenir. Romalılar zamanında Kadirli'nin adı Flavyapolis idi.² Bu devirde bilhassa Oktavyanus zamanında (M.Ö. 31) Anavarza Kalesi'nden daha önemli olduğu söylenebilir. 1932 yılında Kadirli'de açılan bir lağımdan çıkarılan İmparator Adriyanus'un büyük tunç heykeli ile orta çağ cengaverlerini tasvir eden başka bir levha, bunlardan başka Kadirli'deki 7 tane hamam harabesi, Kalealtı eski su yolu, Sumbas üzerindeki Çukur ve Çarşıntı köprüleri, Ala Camii'nin dış binası, Flavyapolis şehrinin yaşayan belgeleridir.

Türklerin Anadolu'yu fethinden önce Bizanslılar, Müslümanlar hatta Ermeniler arasında el değiştiren Kadirli'ye İslam orduları 7. yy.'da Halife Ömer zamanında ayak basmıştır.

Abbassiler devrinde, güney ve güneydoğu Anadolu'da nüfusunu genellikle Türklerin oluşturduğu "Avasım" şehirleri kurulmuştu. Selçuklular'ın Anadolu'yu açmalarından sonra her tarafa Türkmen boy ve oymakları yerleştirildiklerini ve böylece nüfus çoğunluğunu ele geçirdiklerini görüyoruz.

Kösedağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'da hakimiyet kuran İlhanlılar'ın komutanlarından Sülemiş Bey, Moğol soyundan olmasına rağmen Anadolu'da Türk birliğini sağlayabilmek için Türkmenler ile beraber kendi atalarına karşı savaş vermiştir. Bu yüzden bu beyin ismi şehir kıyısındaki bir tepeye verilmiştir.³

¹ Beldeler, Kadirli.

² Adana II Yılığ (1967), s. 76.

³ Yurtsever, C. Zeki; Kadirli Tarihi, 1981, s. 23.

Kadirli'deki ilk sosyal ve siyasi teşkilatlanma, 14. yy.'ın ortalarında Dulkadiroğulları (Zülkadiroğulları) tarafından yapılmıştır. Yapılan muharebelerle Ermeni prensliğini ortadan kaldırdığı için Kadirli'nin Sumbas ve Savrun çayları arasının Dulkadirli'ye yurtluk olarak verildiği bilinmektedir. Bu yüzden ilçenin ismine yakın zamana kadar "Kars-ı Zülkadriyye" şeklinde isimlendirilmiştir. Bu isim 1926 yılına kadar yaşatılmıştır. 1926'da ise "Kadirli" olarak "Kudretli insanların yurdu" anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca ilçe için "Karsak Eli", "Kars-ı Maraş", "Pazar Yeri" ve "Kars Pazarı" isimleri de kullanılmıştır.⁴

Kadirli'de ilk siyasi teşkilatlanmayı oluşturan Dulkadiroğulları'nın Kadirli (Kars) yöresinde yaşayan teşekkülleri şunlardır: Varsak, Demüretülü, Karamanlu, Selmanlu, Zakirli, Kavurgalu, Geçlik, Eşkineler.⁵

"Kars" kelimesinin nereden geldiği kesin olarak bilinmemektedir. "Karsak" isimli beyaz tilkiye benzeyen bir hayvanı kendilerine Ongun olarak almış boyların yerleştikleri yerlere "Kars, Karsak" isimlerinin verildiği bilinir. Bu yüzden Kars adının buradan geldiği düşünülebilir. Bazen de Anadolu'nun giriş kapısını oluşturan Kars şehrinde buraya gelen Türkmenlerin bu ismi beraberinde getirdikleri söylenir.⁶

Selçuklu hanedanının düşmesinden sonra Çukurova, Memluklar'ın idaresine geçmişse de bu yörede yaşayan Dulkadirli'ye bağlı Türkmen aşiretleri 1335 yılında Memluklar'dan ayrılarak müstakil bir yönetime başlamışlardır. Yalnız hüküm sürdükleri 180 sene zarfında bazen Memluklar'a bazen de Osmanlılar'a temayül göstermişlerdir. Zaynettin Karaca Bey zamanında beylik büyümüş ve böylece Maraş Dulkadir Beyliği kurulmuştur.

1400 yıllarında Anadolu'ya gelen Timurlenk Çukurova'yı işgal etmiş. Kadirli ve çevresini de ele geçirerek Türkmenler'in hayvan sürülerini yağmalamıştır.

⁴ a.g.e., s. 19-20.

⁵ Sülmer, Faruk: *Oğuzlar - Türkmen*, Ankara 1972, s. 176.

⁶ Beldeler, Kadirli.

Alaüddevle Bozkurt Bey. Yavuz Sultan Selim devrinde beyliğin başında bulunuyordu. Yavuz'un Şah İsmail üzerine hareketinde Yavuz'a zorluk çıkartmıştı. Bu yüzden İran seferinden dönüşte 1515 yılında Turna Dağı Savaşı'ndan sonra beyliğe son vermiş ve topraklarını Osmanlı idaresine katmıştır. Bu tarihten 1865 yılına kadar Kadirli "Müsellimlikle" idare edilmiştir. 1928 yılında da Kadirli adını almıştır.

17. yy.'ın sonlarından itibaren 1865 yılına kadar Avşar, Varsak, Cerit, Bozdoğan, Tecirli, Bahadırlı gibi aşiretlerin arasında çıkan çarpışmalar dolayısıyla devlet otoritesi sarsılmıştı. 1865 yılında Divan-ı Ali'nin kararıyla bölgenin ıslahı ve aşiretlerin iskâm için Ahmet Cevdet Paşa ve Derviş Paşa görevlendirilmişti. Çukurova'nın ıslahı için gelen bu askeri birliğe "Fırka-i İslahiye" denmiştir.⁷

Milli Mücadelede Kadirli

I. Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkmamız üzerine Kadirli de düşman işgaline uğramıştır. Fransızlar, Ermenilerle beraber Kadirli'de mezalime başlamışlardır. Bu durum karşısında Kadirli halkı gizli gizli teşkilatlanmaya başlamıştır.

Sivas Kongresi'nden sonra Çukurova Kuva-yi Milliye komutanlığına Binbaşı Doğan Bey getirilmişti. Çukurova bölgesi şark ve garp cephesi adıyla ikiye ayrılmış, şark cephesine Sinan Bey (Tekelioğlu) gönderilmişti. Yüzbaşı Tufan Bey'in Şark Cephesi komutanlığına getirilmesinden sonra Kadirli'de Kuva-yi Milliye cemiyetinin bir şubesi kurulmuştu. Kuva-yi Milliye grup komutanlığına da Tevfik Coşkun Bey getirilmişti.

Daha sonra Tufan Bey'in büyük kuvvetlerle Adıran'a geldiği haberi duyulunca Kadirli'de Fransız ve Ermeniler'e karşı mücadele edenlerin sayısı artmıştı. Adıran'da büyük Türk kuvvetlerinin toplandığı ve bunların yakında Kadirli'yi kurtaracakları haberi Fransız ve Ermeniler arasında panik yaratmış ve Kozan'a kaçmışlardır. 7 Mart 1920 tarihinde Tufan Bey de kuvvetleriyle Kadirli'ye girmiştir. İlçenin Milli Mücadele'de müstesna bir yeri vardır. Bu mutlu gün 7 Mart 1944 yılından beri "Kurtuluş Bayramı" olarak kutlanmaktadır.⁸

⁷ Beketler, Kadirli

⁸ Yurtsever, C. Zeki: **Kadirli Tarihi**, s. 169.

Bütün bu tarihi bilgilerden sonra bir de Kadirli yöresinde yerleşmiş olan 24 Oğuz boyuna mensup oymakları şöyle sıralayalım:

Salurlular: 39 vergi nüfuslu Salur adlı bir oymağa rastgeliniyor. Bu oymağın diğer bir adı da Çörmük idi.⁹

Eymirler: Kadirli bölgesinde yaşayan Eymirler 971 (1563-1564) yılında 13 kola ayrılmış idiler. Bu Eymirler de Maraş yöresindeki kardeşleri gibi kışlak ve yaylaklarda iki cepheli bir hayat yaşamakta, kışlaklarda çiftçilik, yaylaklarda da hayvancılık yapmaktadırlar. Bu Eymirler'in adının Eymir adlı bir beyden geldiği görülüyor.¹⁰

Avşarlar: Kadirli sancağındaki Avşar varlığı iki küçük obaya inhisar ediyor. Bunlardan 41 vergi evlik Avşar obası Andırın'da kışlayarak çiftçilik yapmaktadır. 41 evlik diğer Avşar obası ise bu sancaktaki Geçlik adlı bir teşekküle bağlı bir halde bulunuyor.¹¹

19. yy.'da Çukurova'da Derebeylik idaresi devam etmekteydi. Bu dere beylerinin en kuvvetlisi Kozanoğulları'dır. Nüfuz ve hakimiyetleri bugünkü Kozan, Kadirli ve Saimbeyli yörelerini de içine alıyordu. Kozanoğulları Varsak Türkleri'ndendir.

COĞRAFİ KONUMU

Kadirli, Adana ilinin büyük ilçelerinden biri olup batısında Kozan, kuzeyinde Saimbeyli, kuzeybatısında Feke, doğusunda Andırın, güneydoğusunda Düziçi, güneyinde Osmaniye ve ceyhan ilçeleri ile çevrilidir. İlçenin yüzölçümü yaklaşık olarak 1500 km², deniz seviyesinden yüksekliği ise 95 metredir.

Kadirli, yukarı Çukurova'nın kuzeydoğusunda kurulmuş şirin bir yerleşim merkezi olup Adana iline uzaklığı 94 km'dir. İlçe, Akdeniz'den (İskenderun Körfezi) 60-70 km. kadar içerdedir. Arkasında Orta Toroslar yükselirken önünde Çukurova uzanır. İlçenin içinden Ceyhan ırmağının bir kolu olan Savrun çayı geçer.

⁹ Sümer, Faruk; **Oğuzlar - Türkmen**. Ankara 1972, s. 342.

¹⁰ Sümer, Faruk; **Oğuzlar - Türkmen**. Ankara 1972, s. 346.

¹¹ Sümer, Faruk; **Oğuzlar - Türkmen**. Ankara 1972, s. 196.

İlçe 75 köy ve ilçe merkezinden ibarettir. 1985 nüfus sayımına göre, ilçe merkezinin nüfusu 47346, köylerin nüfusu 57892 ve toplam nüfus 105238'dir. Kadirli'de km^2 'ye düşen nüfus sayısı 72 civarındadır.

İlçe arazisinin ortalama 2/3'si dağlık, 1/3 kadarı da ovalıktır. Yörenin güneyi ve güneybatısı ovaya açık olduğu halde, genellikle kuzey kısımları Diniker, Tekecioğlu, Akçadağ, Toklu Dağları ve bunların uzantıları olan sırtlar, tepeler ve vadilerle kaplıdır.

İKLİMİ VE BİTKİ ÖRTÜSÜ

Kadirli ilçesi astropikal kuşağın Akdeniz iklimi tipine girer. Bu yüzden kışları ılık ve yağmurlu, yazları ise sıcak ve kuraktır. İklim tipi böyle olmakla beraber denize yakınlık-uzaklık, yüzey şekilleri ve yükseklik, iklim üzerine etki ettiğinde ova kısım ile dağlık yaylalık kısımlar arasında bariz farklar göze çarpar. Dağlık, yaylalık kısım yükseklik sebebiyle yazları serin, kışları da oldukça serttir. Hakim yağış ovalık kısımlarda yağmur, dağlık yaylalık kısımlarda ise kar ve yağmurdur.

Kadirli'nin en sıcak yerleri ovalık bölgelerdir. En sıcak aylar Temmuz ve Ağustos aylarıdır. Bu aylarda bazen sıcaklığın gölgede 40°C 'yi aştığı görülür. Kışın ovalık kısma pek ender kar düşer.

Bölge halkı yaz mevsiminin çok sıcak geçmesi sebebiyle dağlık ve yaylalık yörelere göçerler.

Kadirli, bitki çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Yani süptropikal iklim kuşağının Akdeniz tipini karakterize eder. 500-800 m.'ye kadar maki tipi bitki örtüsü hakimdir. Asıl ormanlar maki örtüsünden sonra başlar. Genel olarak yörenin yüksek yerleri hariç, her tarafında kavak ve dut ağaçları yetiştirilir. İlçe arazisinin sulak ve ovalık yerlerinde okalıptüs (sıtma) ağacı yetiştirilir.

İlçede bugüne kadar 1500 hektarlık saha ağaçlandırılmış olup çalışmalar devam etmektedir. İlçe merkezinde 150 dekarlık Maarif Ormanlığı vardır. İlçenin başlıca akarsuları da Ceyhan Irmağı, Suvrun Çayı, Sumbas Suyu, Kesik Suyu ve Keşiş Suyu'dur.

İLÇENİN SOSYO-KÜLTÜREL DURUMU VE EKONOMİSİ

1950'lerden sonra ilçe merkezinin nüfusunda hızlı bir artış görülmüştür. Buna sebep nüfus artışının yanı sıra çevre köy ve ilçelerden gelip yerleşen nüfus gösterilebilir. Bilhassa tarım arazilerinin verimli oluşu, ilçeye yönelik göçü hızlandırmış ve arttırmıştır. Bunun yanı sıra daha önceleri Balkanlar'dan gelen göçmenlerin iskanı, Ruslar'ın 19. yy.'ın ikinci yarısında ve 20. yy.'ın başlarında Kafkas ve Doğu Anadolu Bölgeleri'ni işgal etmesi neticesinde adı geçen yörelerden ilçeye göçler olmuştur.¹²

1960'lardan itibaren ilçe merkez nüfusunun daha da arttığı görülür. Bu artış Cemalpaşa, Cengiz Topel, Dervişpaşa, Yedi Mart, Yeni Mahalle, Kurtuluş, Yeşiltepe gibi mahallelerin genişlemesine ve daha değişik mahallelere ayrılmasına neden olmuştur.

İlçe ve çevre halkının hayat seviyesi oldukça yüksektir. Bilhassa tarım sahasındaki zenginlik bu hususta büyük bir etkidir. İlçede motorlu araçların çok oluşu çevre ulaşımını kolaylaştırmakta ve sosyal hayatı canlandırmaktadır. Kadirli ve köylerinde tarım işçiliği de sosyal hayatın bir parçasıdır. Başka bölgelerden gelen tarım işçileri sosyal hayatın daha da canlanmasına sebep olur. Verimli tarım sahalarına sahip ilçede tarım ürünlerini değerlendirmek için çeşitli fabrikalar kurulmuştur.

İlçe topraklarında pamuk, buğday, karpuz, soya, susam, arpa, yerfıstığı, patates ve sebze yetiştirilmektedir. Bilhassa karpuz ve turp üretiminin ilçe tarımında önemli bir yeri vardır.

Ayrıca yörede hayvan potansiyeli de yüksektir. Arıcılık, küçük ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği de yapılmaktadır.

Günümüzde Kadirli'de eğitim ve öğretim faaliyetlerine de önem verilmektedir. 10 merkez ilkokulu, 132 köy ilkokulu, 4 merkez ortaokulu, 5 köy ortaokulu, 5 lise ve dengi okulu vardır. Okuma-yazma oranı % 96'dır.

¹² Beldeler, Kadirli.

BÖLGENİN FOLKLOR ÖZELLİKLERİ

Halk edebiyatının bütün unsurlarını Kadirli ve çevresinde görmek mümkündür. İlçe aşıklık geleneğinin bütün canlılığıyla yaşandığı bir yerdir. Karacaoğlu, Dadaloğlu, İlbeyoğlu ve Gündeşlioğlu'nun türküleri hala çalınıp söylenmektedir. Günümüzde de Abdulvahap Kocaman, Osman Taşkaya (Feymani), Mahmut Taşkaya, Halil Karabulut, Ayşe Çağlayan ve diğerleri bu geleneği devam ettirmektedir.

Bugüne kadar yapılan çalışmalarla masal, mani, bilmece, türkü, ninni, atasözü, deyim, efsane, ağıt vb. kısmen derlenmiştir. Maddi ve manevi bütün kültür unsurlarının toplanması için de gerekli çalışmalar yapılmaktadır.

BÖLGENİN DİYALEKTOLOJİK DURUMU

İlçe merkezi ve köylerde konuşulan dil Türkçe'dir. 1900'lü yıllarda Azerbaycan'dan gelen muhacirler bir kaç köye iskân edinmiştir. Bunların ağızları yöre halkının ağızı içinde erimştir.¹³

Araştırma yaptığımız bölgeler farklı ağız bölgelerine ayrılacak kadar değişik özellikler göstermez. Sadece -yor şimdiki zaman ekinin kullanılışında bir karışıklık görülmektedir. İlçe merkezinde -yor, -yör ve -yo şeklinde görülen ekin özellikle Sarıtaşımanlı, Vayvaylı ve Cıgıcık köylerinde -yır'lı şekilleri de kullanılmaktadır. Bu köylerde yapmış olduğumuz derlemelerde elde ettiğimiz metinlerde şimdiki zaman ekinin hem -yor hem de -yır şekillerine rastlamaktayız. Şimdiki zaman ekinin -yır şekline diğer Anadolu ağızlarında da rastlanır.¹⁴ Bunun dışındaki özellikler hemen hemen aynı olduğu için ilçe ağızını farklı ağız bölgelerine ayırmayı gerekli görmedik.

Yöre ağızı çeşitli bakımlardan yazı dilinden ve diğer Anadolu ağızlarından farklılıklar taşımaktadır. Bu farklılık genellikle fonetik yapıda görülmektedir. Bunun dışındaki temel özellikler büyük oranda yazı dili ve diğer Anadolu ağızları ile aynıdır. Bölge değişik Türk

¹³ Yakar, İbrahim; Kadirli Ağızı, F.Ü. Mezuniyet Tezi 1984.

¹⁴ Gülensoy, Tuncer; "Anadolu Ağızlarında -yor Şimdiki Zaman Eki", TKA XXIII/1-2. Ankara 1985, s. 281- 296.

boylarının yerleşim yeri olmuştur (Avşar, Salur, Eymir, Kınık).¹⁵ Bu yüzden bu boyların dil özelliklerine yöre ağzında sıkça rastlanmaktadır. Bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

1- Avşar Boyunun Dil Özelliklerinden Bölgemiz Ağzında Görülenler

- a. Kelime başındaki $\dot{k}$ - ve k- ünsüzleri tonlulaşarak $\dot{g}$ - ve g- 'ye dönmüştür. gendi "kendi" (LXII-352), gişi "kişi" (LXII-25), $\dot{g}$ aç "kaç" (I-2), $\dot{g}$ uruş "kuruş" (I-13).
- b. Çok sık olmasa da r > l değişmesi görülür. helber "herber" (X-68), güleş "güreş" (LI-13).
- c. Eski Türkçedeki -kına / -kine pekiştirme edatı çekimli fiiller yanında olduğu gibi devam eder. diyorkına "diyor ki" (X-37), padişahkine "padişah ki" (X-13).
- d. -ışın / -işin, zarf -fiil türleri boldur. oluşun "olunca" (II-6), varışın "varınca" (XLV-1), dutuşun "tutunca" (XLVI-21).
- e. Bazen üçüncü şahıslarda -acak/-ecek gelecek zaman eki, 1. ve 2. şahıs çekimlerinde hece kaynaşmasına ve daralmaya uğrayarak -cim, -cin, -ciniz şekillerine girer. nêdicin "ne yapacaksın" (XVII-8), alicim "alacağım" (XVII-8).

2- Salur Boyunun Dil Özelliklerinden Bölgemiz Ağzında Görülenler

- a. Bölgemizde bazen iç ve son seslerdeki kalın damak $\dot{k}$ 'ları sızıcı, tonlu gırtlak $\dot{h}$ 'sına döner. âşih "aşık" (VI-8), $\dot{g}$ or $\dot{h}$ muş "korkmuş" (I-2), $\dot{c}$ oh "çok" (XXVII-16).
- b. Sözcük başlarında b-> p- değişiminden doğmuş p-'ler vardır. palta "balta" (XII-14).
- c. Yöremizde bazen yuvarlak ince ünlüler yanında bulunan g, k, $\dot{g}$ damak ünsüzleri, yanlarında bulunan bu ince yuvarlak ünlüleri kalınlaştırır ve orta boğumlanmalı yarı kalın ünlüler meydana getirirler. dū $\dot{g}$ ūn "dügün" (LXII-349), gūnū "günü" (LXII-598).
- d. Kelime başındaki tonsuz artdamak $\dot{k}$ 'ları tonlu gırtlak $\dot{g}$ 'sına döner.
- e. Çekimli fiillerde 1. şahıs teklik eki -m, çokluk eki -k'dır. bilemiyok "bilemiyoruz" (LVII-5), uğraşıyom "uğraşıyorum" (XXX-11).

¹⁵ Sülmer, Faruk; Oğuzlar - Türkmen. Ankara 1972, s.177, 195, 342, 346.

f. Genellikle şimdiki zaman ekinin 1. ve 2. şahıs çekimlerinde ek, hece kaynaşması ve yutulmaları dolayısıyla kısılmış bulunmaktadır. uğraşyom "uğraşıyorum" (XXX-11), gèdiyom "gidiyorum" (LXV-24).

3- Kınık Boyunun Dil Özelliklerinden Bölgemiz Ağzında Görülenler

- a. Eski Türkçe'deki ñ yer yer devam etmektedir. saña (II-10), siñirlen- (md).
- b. Eski Türkçe'deki kelime başı k- ve k- tonsuz damak sesleri tonlularak ğ- ve g- 'ye dönüşmüştür.

c. Özellikle Oruçbey ve Bekereci köylerinde görülen -yor şimdiki zaman ekinin bazen -yo şekline dönüşmesi de bu boydan gelen bir özellik olarak değerlendirilebilir. gèdiyom "gidiyorum" (LXV-24).

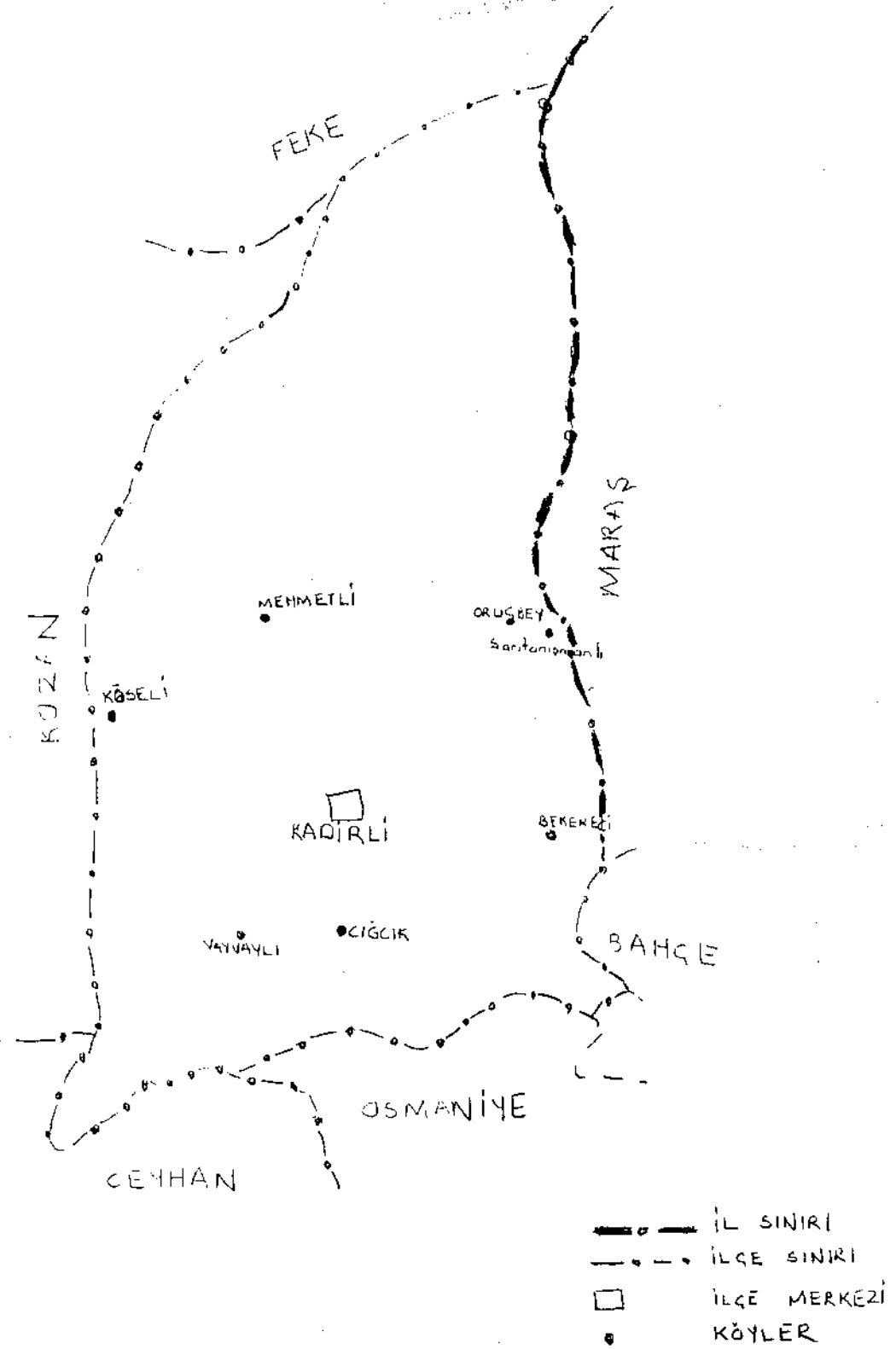
d. Fillerin soru şekillerinde, -mı? /-mi? soru ekinin bazı kiplerin çekiminde kip ekinden önce geldiği görülmektedir. olucūn mu? "olacak mısın?" (LXII-457), anlan mı "anlar mısın" (LXII-563).

4- Kıpçak Boyunun Dil Özelliklerinden Bölgemiz Ağzında Görülenler

- a. n > y değişmesi anayın "ananın" (XXVII-23), diziyin "dizinin" (XLI-3).
- b. ç - ş değişmesi iş "iç" (LXII-605), geş "genç" (LXIX-4).

Görüldüğü gibi Kadirli yöresi ağzında hakim olan dil özellikleri Avşar, Salur, Kınık boyu dil özellikleridir. ¹⁶ Kıpçakça'nın etkisi ise çok sınırlı kalmaktadır.

¹⁶ Korkmaz, Zeynep: "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu" T.D.D. 1971, s. 21-32.

Metin Derlenen Köyler

I. BÖLÜM

SES BİLGİSİ (FONETİK)

ÜNLÜLER VE ÖZELLİKLERİ

Türkçe'de sekiz tane ünlü vardır. Bunlar normal süreli temel ünlülerdir. Bu ünlülerin yedisi (â, e, i, o, u, ö, ü) normal uzunluktayken, ı ünlüsü normalden kısa bir özelliğe sahiptir.¹⁷

Yazı dilindeki bu sekiz ünlüye karşılık, halk ağızlarında boğumlanma özellikleri ve yerleri açısından farklı olan ünlüler de bulunmaktadır. Anadolu ağızlarında sıkça kullanılan ve iki ünlü arasında bir söyleyişe sahip olan ünlüler yazı dilinde kullanılmazlar. Buna göre araştırma yöremiz olan Kadirli ağızındaki ünlüleri şöyle gruplandırıp inceleyebiliriz:

I. Türkiye Türkçesi Yazı Dilinde Bulunmayan Ünlüler

İnceleme yaptığımız Kadirli yöresi ağızında yazı dilinde kullanılan sekiz ünlünün dışında â, ê, î, ú, ô, ö ünlüleri de kullanılmaktadır.

Boğumlanma özellikleri ve ses değeri bakımından tamamen netleşmemiş, iki ünlü arasında bir ses özelliğine sahip olan ve çoğunlukla da değişkenlik gösteren (bunlar bazen kaynak kişi değiştikçe) normal ünlülerden farklı olan bu ünlüleri sırasıyla inceleyelim:

â, ünlüsü: a ile e arası düz, yarı kalın, bazen de yarı ince bir özelliğe sahip olan ünlüdür. a'dan e'ye veya e'den a'ya dönüşümün ara merhalesindeki bir sestir. Fazla kullanılan bir ses değildir. Her iki yönde de değişim olduğundan a>e ya da e>a şeklinde, kurallı bir dönüşümden söz edemeyiz. illâ (I-5), inenmâm (III-27) burayâymış (IV-7), lirâ (I-12), meyrâm (IV-24), dellâl (tallal, (X-13), yemâssın "yemesin" (LXVIII-13).

ê ünlüsü : Anadolu ağızlarında ê olarak kullanılan fakat yazı dilinde e ya da i olarak kullanılan bu ünlü araştırma bölgemizde henüz durulaşmadığından ê olarak kullanılır. Yörede bu sesin e veya i olduğu örnekler de vardır, fakat ê şekli daha fazladır.

Kapalı ê ünlüsü, yumuşak damağın ön ve arkasına göre ortada oluşur. Bu ünlünün çıkışı sırasında dilin sırtı a'ya göre biraz daha kabarık, i'ye göre daha alçaktır. Çene açısı da yarı açıktır. i ye en yakın dar bir ünlüdür.

Araştırma bölgemizde kullanılan vér-, gêt-, yê-, dê-, êt- gibi fiiller ve êl, êş, bêtş, yêtmiş, yêdi gibi isimlerdeki kapalı ê sesi Eski Türkçe'deki i ünlüsünden gelişmiştir. gêtmişsim, "gitmişim" (X-4), bêtş "beş" (I-13), yêkiniyo (LXV-26).

¹⁷ Ergin, Muharrem; *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, 1985, s. 41.

Eski Türkçe'de "edgü" biçiminde olan ve edgü>eygü>eyü>iyi şeklinde gelişen iyi kelimesi yöremizde hem éyi hem de iyi olarak kullanılmaktadır. éyi "iyi" (III-21).

Derleme yapığımız bütün köylerde bu ses kullanılmaktadır.

î ünlüsü: ı ile i arasında düz, dar, yarı ince veya yarı kalın bir ünlüdür. Bu ünlü ı>i ya da i>ı değişiminin bir ara merhalesidir. Yörede kullanılan bu ünlü, ünlü benzeştirmesi, ünsüzlerin ünlüleri etkilemesi ve bazı diğer fonetik olaylar neticesinde ortaya çıkar.

Yörede bu sesin kullanıldığı yerlerde genellikle i ünlüsü kalınlaşma yönünde bir eğilim gösterir. Bu sese bazı kelime köklerinde ve bazı çekim eklerinde rastlamaktayız. gêtmişim "gitmişim" (X-4), öteî "öteki" (X-7), eğri "eğri" (XI-22), fakirler "fakirler" (LXVII-14).

û ünlüsü: u ile ü arasında yuvarlak, dar, yarı kalın veya yarı ince bir ünlüdür. Bölgemizde bu ses genellikle kelime köklerinde ve gövdelerinde görülür. Genellikle ü ünlüsünün yarı kalınlaşması neticesinde oluşmuştur. Bazı kelimelerde bu yarı kalınlaşma k, ğ, kalınlaştırıcı ünsüzlerin etkisiyle olmaktadır.

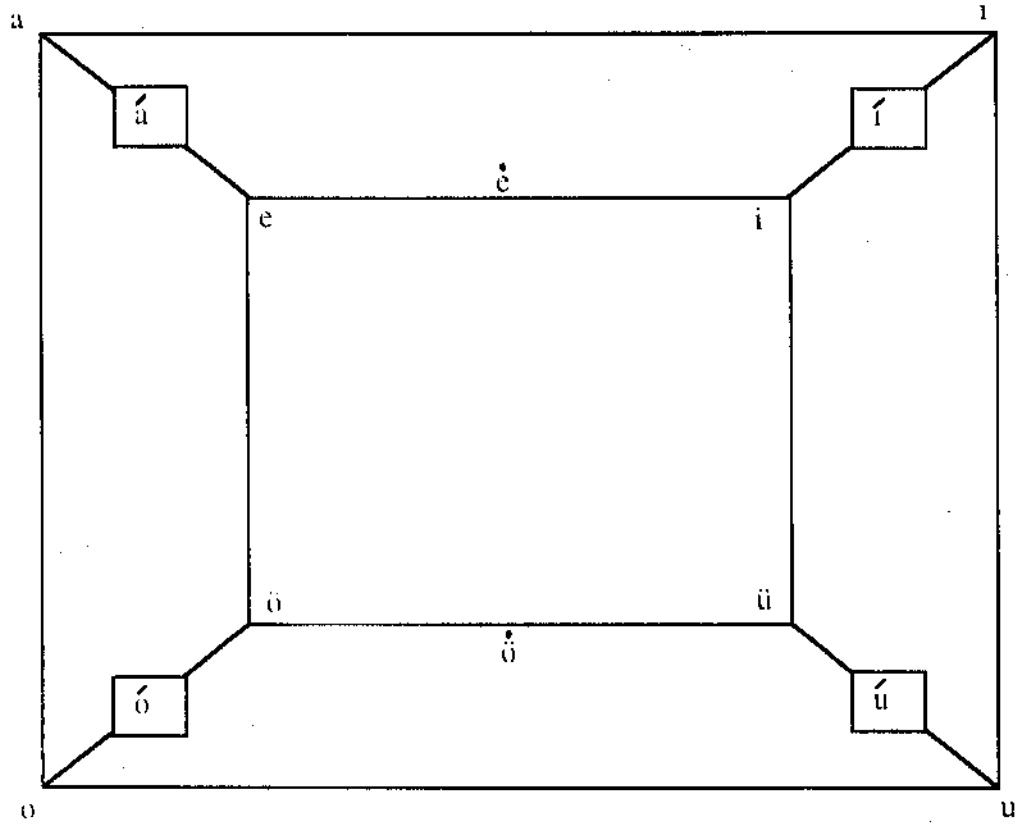
dûğün "düğün" (LXII-349), gûnú "günü" (LXII-598), bûğün "bugün" (LXII-375).

ó ünlüsü: o ile ö arasında, yuvarlak, geniş, yarı ince veya yarı kalın bir ünlüdür. Yörede ö>o ve o>ö değişiminin bir ara merhalesini oluşturur. ómar "ömer" (VII-7).

Ayrıca bazen de şimdiki zaman eki yor'un ünlüsünün ó olarak görüldüğü de olur. vèremiyór "veremiyor" (I-7), diyór "diyor" (I-10).

ö ünlüsü: ö ile ü arasında, ince, yuvarlak, yarı geniş veya yarı dar bir ünlüdür. ö > ü ya da ü>ö değişiminin bir ara merhalesidir. Fazla kullanılan bir ses değildir, gözzel (X-39).

ÜNLÜLER TABLOSU

II- Boğumlanma Süreleri Bakımından Ünlüler

Bundan önceki bölümde "Türkiye Türkçesi Yazı Dilinde Bulunmayan Ünlüler" başlığı altında yöremiz ağızında bazı fonetik hadiseler neticesinde ortaya çıkan ünlüleri inceledik. Bunlar boğumlanma sürelerine göre normal süreli ünlülerdir.

Boğumlanma, süreleri bakımından araştırma bölgemizdeki ünlüleri "Normal Süreli Ünlüler", "Uzun Ünlüler", "Kısa Ünlüler", "İkiz Ünlüler" ve "Geniz Ünlüleri" olarak gruplandırabiliriz.

1. Normal Süreli Ünlüler:

Ortalama bir zaman içinde boğumlanan ünlü türüdür. Araştırma bölgemizde görülen ünlüler genellikle Türkçe'nin normal süreli ünlüleridir. Bununla beraber bazı fonetik olaylar, vurgu ve tonlamalar, kaynak şahıslardan kaynaklanan durumlar, ağız yapısının özellikleri ve yabancı kelimelerdeki ünlülerin farklı sürelerde boğumlanması yüzünden uzun veya kısa ünlüler de görülebilmektedir. Bu uzunluk ve kısalıkların bir çoğunun geçici olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bazen aynı kelimayı normal süreli ünlülerle de görebilmekteyiz.

Yöredeki normal süreli ünlüleri, şu alt gruplarda toplayabiliriz:

a. Yazı Diliyle Ortak Olan Normal Süreli Ünlüler:

Bildiğimiz gibi Türk yazı dilindeki Türkçe kelimelere ait ünlüler genellikle normal süreli ünlülerdir. Bu ünlüler Türkçe'nin gelişim seyri içinde hiçbir değişime uğramayarak günümüze kadar gelen a, e, ı, i, u, ü, o, ö, sesleridir. Bölgemizde de aynı yapıya uyan ünlüler görülür. evleri (II-44), alma "elma" (XLIII-13), esgiden "eskiden" (II-44), bağırırđı (LXII-148).

b. İki Ünlü Arasında Yer alan, Yazı Dilinde Kullanılmayan Normal Süreli Ünlüler:

Bu ünlüler yörenin kendine has ağız özelliklerinden kaynaklanan fonetik hadiseler (ünlü değişimleri, ünsüzlerin ünlüleri etkilemeleri) sonucunda ortaya çıkmışlardır.

Bu ünlüler diğer temel ünlüler gibi ortalama bir zaman içinde boğumlanırlar. gece "gece" (V-7), yekin (VIII-1), vëremiyör "veremiyor" (I-7), ómar "ömer" (VIII-7), düğün "dügün" (LXII-349).

c. Yabancı Kelimelerdeki Uzun Ünlülerin Normal Süreli Ünlülere

Dönüşmesi:

Daha önce de belirttiğimiz gibi Türkçe yazı dilindeki Türkçe kelimelere ait ünlüler genellikle normal süreli ünlülerdir; uzun ünlü yoktur. Bu nedenle yöremizde bu özellikten dolayı alınan ödünç kelimelerdeki uzun ünlüleri, Türkçe söyleyişe uygun hale getirmek için normal süreli ünlülere çevirirler. paTişah "padişah" (I-3), hëcaz'a "Hicâz'a" (LXII-10), selam "selâm" (XVIII-76), zaman (LXII-33), derman (LXII-84).

2. Uzun Ünlüler:

Boğumlanma süreleri normal süreli ünlülere göre biraz daha uzun olan ünlülerdir. Yöremiz ağzında bazı fonetik olaylar ve bazı başka sebepler sonucu ortaya çıkan uzun ünlülerle karşılaşırız.

Araştırma bölgemizde uzun ünlülü kelimelerin birçoğu bir yerde uzun ünlü ile söylenirken bir başka yerde normal süreli ünlülerle söylenmektedir. Bu durum kaynak şahıslara göre de değişebilmektedir. Bekereci köyünde genellikle şimdiki zaman eki yor'un sonundaki r sesinin düşmesiyle görülen bir ünlü uzunluğu vardır. sümürüyō (LXII-244), gëdiyō (LXII-224).

Bu bölgede yabancı kelimelerdeki bazı uzunluklar kısaltılırken bir çoğu da korunmuştur. Ama bunlara tam olarak uzun ünlü diyemiyoruz. Bunlar, normal süreli ünlülere göre sadece biraz daha uzun olarak boğumlanırlar.

Bölgemizdeki uzun ünlüleri şu alt başlıklar altında inceleyebiliriz:

a.Ünsüz Düşmesi Sonucu Oluşan Uzunluklar: Bölgemizde, kelime içinde ğ, k, h, r, v, y, l, n, ünsüzlerinde düşme görülür. Ama bu seslerin aynı kelime içinde düşmesi farklılık gösterebilmektedir. Yani bazen bu seslerin korunduğu bazen de belirsizleştiği görülür. hışey "birşey" (I-7), âşam "akşam" (II-5), sōra "sonra" (V-8), seviyō "seviyor" (IX-5), bōle "böyle" (IX-10), öteī "öteki" (X-7), tōbe "tövbe" (XVI-25).

b.Hece Kaynaşması Sonucu Oluşan Uzunluklar: Bu tip uzunluklar bazı ünsüzlerin iki ünlü arasında eriyip düşmesi sonucunda oluşurlar. Bazen de kelimelerde yanyana bulunan iki ünsüzden birinin düşmesi de ünlü uzamasına sebep olur. Yöremizde

de bu tür ünlü uzamalarına sıkça rastlarız. Ama her ünsüz düşmesi de ünlü uzamasına sebep olmaz. $\bar{a}l\bar{i}c\bar{i}m$ "alacağım" (XVII-8), $\bar{d}\bar{i}n\bar{e}m\bar{i}\bar{s}$ "dinlemiş" (XV-9), $\bar{b}i\bar{z}i\bar{y}\bar{i}l\bar{e}r$ "bizimkiler" (XXI-99), $\bar{o}k\bar{l}\bar{a}y\bar{i}m$ "oklavayım" (XXXIX-1)

c.Ünlülerin Karşılaşıp Birleşmesiyle Oluşan Uzunluklar: Türkçe'de genel bir kural da iki ünlünün yan yana bulunmamasıdır. Bu durumda iki ünlü arasında bir ünsüz türer veya yan yana bulunan iki ünlü tek ünlü haline gelir. Oluşan bu tek ünlü de biraz uzun okunur. Bölgemizde bu olaya rastlanır.

Aynı zamanda ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde, ikinci kelimenin başındaki ünlü ilk kelimenin sonundaki ünlüyü kendisine benzetir. Sonra da ona etkisini yükleyerek onu uzun olan bir ünlü haline getirir. $\bar{n}\bar{a}p\bar{a}k$ "ne yapalım" (XVI-2).

Eğer karşılaşılan iki ünlü aynıysa bunlar tek bir uzun ünlü haline dönüşürler. $\bar{n}\bar{e}d\bar{i}m$ "ne edeyim" (IV-9), $\bar{s}\bar{e}t\bar{i}m\bar{i}\bar{s}$ "şey etmiş" (XI-42).

d.Ünlem Görevindeki Kelimelerde Görülen Uzunluklar: Bir tepkiyi belirten kelimelerdeki uzunluklardır. Bu kelimelere istenilen anlamı yüklemek için ünlüleri uzatılır.

$\bar{o} \bar{h}\bar{o}$ "şaşma, sevinme anlamı" (XVIII-44), $\bar{h}\bar{a}$ "şaşma, bazen de soru anlamı" (XV-18).

Bunlar vurgu ve tonlama ile ilgili uzunluklardır. Bunlar değişkendir. Konuşmaya, manaya, öneme göre vurgu ve tonlama ile ilgili uzunluklar değişeceği için bunları fazla irdelenmiyoruz.

e.Yabancı Kelimelerdeki Uzunluklar: Yöremizde yabancı kelimelerin bir kısmı Türkçe söyleyişe uygun hale dönüştürülmüşlerdir. Bir kısmı da aslını muhafaza etmiştir. İşte bu aslını muhafaza eden yabancı kelimelerde uzun ünlüler görülmektedir. $\bar{c}e\bar{h}\bar{a}n\bar{i}n$ "cihanım" (VIII-21), $\bar{s}a\bar{l}t\bar{a}n\bar{a}t\bar{i}m$ (III-3), $\bar{g}\bar{a}l\bar{a}s\bar{i}m\bar{i}n$ "kalesinin" (IV-6), $\bar{s}a\bar{h}\bar{b}\bar{a}$ (V-15), $\bar{s}e\bar{l}\bar{a}m\bar{e}t$ (VIII-8), $\bar{a}d\bar{e}t\bar{l}e\bar{r}i$ (XXXIV-33).

3.Kısa Ünlüler:

Boğumlanma süreleri normal süreli ünlülere göre biraz daha kısa olan ünlülerdir. Bölgemizde kısa ünlülerin oluşmaları diğer Anadolu ağızlarından pek farklı değildir. Hemen hemen bütün ünlüler kısalabilir. Ama kısıklık özellikle ı, i, u, ü ünlülerinde görülür.

Bu kısalma daha çok yabancı kelimelerde görülen türeme ünlülerde, vurgusuz orta hece ünlülerinde, i- fiilinin i ön sesinin düşmediği durumlarda ve iki ünsüz arasında türeyen ünlülerde görülür. Ayrıca yörede iki ünlünün karşılaştığı durumlarda da bu ünlülerden birinin kısaldığı görülür.

Yöremizdeki kısa ünlüleri ve bunların oluşum sebeplerini şöyle gruplandırabiliriz:

a. Türeme Ünlülerde Görülen Kısıklıklar: Türkçe'de kelime başında çift ünsüz bulunamaz. Bu yüzden yabancı kelimelerde iki ünsüz arasında bir ünlü türetilir. Bu ünlü genellikle kısa bir ünlüdür. Bu kısa ünlülerin türemesi bazı Türkçe kelimelerde de görülür. ğıralı "kralı" (IV-3), pılan "plan" (IV-10), tıraş (X-6), abıla (X-25), tırampetler "trampetler" (XIX-8).

b. Vurgusuz Orta Hece Ünlüsünde Kısalma: Türkçe'de vurgusuz orta hece ünlüsü genellikle düşme eğilimindedir. Yörede de vurgusuz orta hece ünlüsünde bazen kısalma bazen de düşme görülür. bahıyım "bakayım" (X-17), hepisi "hepsi" (XXXII-20), değivēriyō (X-85).

c. i- fiilinin Ekleşmemiş Biçiminde Görülen Kısıklık: i- fiilinin ekleşmeye girmediği durumlarda kısaldığı görülür.

Bu i-nin düşmeye doğru giden bir ara merhalesidir. yaklaşmış imiş "yaklaşmışmış" (IV-21), bakdım ıdı "baktıydım" (X-3).

d. -ki eki ve ki Bağlacında Görülen Kısıklıklar: Çok sık görülen bir kısıklık değildir. anarzadağı "Anavarza'daki" (IV-13), diyo kı "diyor ki" (X-58).

e. Yan yana gelen iki kelimedden birincisinin son ses ünlüsüyle ikincinin ön ses ünlüsü, çift ünlü durumuna geldiklerinde birinci ünlüde kısalma olur. beñli ōmar "Benli Ömer" (VII-7), çuhadaroglū öldü (VI-29).

4- İkiz Ünlüler:

Aynı nefes baskısı altında telaffuz edilen iki ayrı ünlünün birbiri ile sıkı sıkıya birleşmesine ikiz ünlü denir. İkizleşmede yan yana gelen iki ünlünün söylenmesinde

uzuvların hareketi aynı istikamette bulunur. Teşekkül noktaları birbirleriyle birleşir, böylece birbiriyle kaynaşmış olarak ikizleşmenin başlangıcında birinci vokalin sesi çıkarılır. Onun için ikizleşme iki ünlü sesi veren bir ünlü durumundadır. Böylece bünyesindeki iki ünlü, iki ayrı hece oluşturmada tek bir hece içinde birarada bulunurlar.¹⁸

Türkçe'de aynı hecede iki ünlü bulunmaz. Yöremizde ikiz ünlüler genellikle ğ, h, v, y, n ünsüzlerinin iki ünlü arasında bulunduğu zaman eriyip kaybolmaları sonucunda oluşurlar.

Bu durum bir diftonglaşma gibi görünüyorsa da bu tür kelimeler yörede iki heceli olarak telaffuz edilmektedir. Demek ki bu ünsüzler (ğ, h, v, y, n) tamamen yok olmak yerine silikleşmişlerdir, duyulmaz hale gelmişlerdir. Karşılaşan iki ünlü farklı ses değerlerine sahip gibidir.

Bazen yan yana gelen iki ünlü birleşerek tek bir uzun ünlü haline gelir. öteiler "ötekiler" (X-84), kürej "küreği" (XI-37), başında "başındaki" (XVIII-43), düürçü "dünür" (XXI-11), deelsin "değilsin" (XXIV-8), suan "soğan" (XXXIV-12), oklâyım "oklavayım" (XXXIX-1).

Bazı yabancı kelimelerde de iki ünlünün yan yana bulunduğu görülür. cömaat (LXII-21).

Ben ve sen zamirleri yönelme hali eki aldıklarında baa ve saa (bana ve sana) (X-59) (XVII-9) şekline girerler ve iki heceli olarak okunurlar. Şekil olarak bunlar da birer ünlü ikizleşmesidir.

Araştırma bölgemizdeki ikiz ünlülerden, aynı türden iki ünlünün yan yana gelmesinden oluşan eşit ikiz ünlülerin örneğine bolca rastlanır.

Aynı zamanda öteiler, kürej, ğouş, başında, örneklerindeki ikiz ünlüler ise alçalan ikiz ünlülerdir. Bunun örneklerine de sıkça rastlarız.

Yörede yükselen ikiz ünlülerin de örneklerine rastlanır. delianlı "delikanlı" (XXI-49), suan "soğan" (XXXIV-12).

¹⁸ Ergin, Muharrem; Türk Dil Bilgisi. İstanbul, 1985, s. 64-65.

5- Geniz Ünlüsü:

Yörenizin özellikle Bekereci köyünde, fazla olmamakla beraber geniz ünlüsüne de rastlanır. Özellikle ben ve sen zamirlerine datif eki getirildiğinde baña, saña şekline dönüşür. ñ sesi bazen düşer ve düşerken nazallık özelliğini yanındaki ünlüye bırakır. baã (LXII-75). Yani bu bölgede genzelleşme yalnız a ünlüsü üzerindedir ve pek fazla örneği yoktur.

ÜNLÜ UYUMLARI

Bir kelimedeki ünlülerin çeşitli yönlerden birbirlerine uymasına ünlü uyumu denir. Türkçe'de bir kelimenin ilk hecesindeki ünlünün özellikleri nasılsa, daha sonraki hecelerin ünlülerinin özellikleri de aynı olur.

Türkçe'deki ünlü uyumu kalınlık-incelik uyumu ve düzlük yuvarlaklık uyumu olmak üzere iki noktada toplanır. Türkçe'nin ilk yazılı örneklerinde bile yeralan özellikle kalınlık incelik uyumu "büyük ünlü uyumu" günümüze kadar süregelmiştir.

Araştırma bölgemizde bu uyumlara genellikle bağlı kalınmakla beraber bazı çekim ekleri bu uyumları bozmaktadır. Bazı yabancı kelimeler aslında uyum dışı olmakla beraber bölgemizde uyuma girmektedir. Özellikle düzlük-yuvarlaklık uyumu yörede yazı diline nazaran daha sağlamdır. Yine Türkçe olup da yazı dilinde küçük ünlü uyumuna uymayan bir çok kelime yöremizde uyuma girmektedir.

Büyük ve küçük ünlü uyumlarının yöremizdeki durumunu şöyle açıklayabiliriz:

1- KALINLIK-İNCELİK UYUMU

Türkçe'de en eski yazılı metinlerden başlayarak günümüze kadar devam eden bir kalınlık incelik uyumu vardır. Buna büyük ünlü uyumu da denmektedir. Büyük ünlü uyumu Türkçe'de bir kelimenin ilk hecesinde kalın ünlü varsa ondan sonra gelen hecelerde yer alan ünlülerin de kalın olması, ilk hecede ince bir ünlü varsa devam eden hecelerdeki ünlülerin de ince olmasıdır. Kök halindeki kelimelerin kalın ya da ince ünlülü olarak tek şekilleri vardır. Fakat eklerin hem kalın hem de ince ünlülü şekilleri vardır. Kalın ünlülü kelimeler kalın ekleri, ince ünlülü kelimeler ince ünlülü ekleri alarak kalınlık-incelik uyumuna uygun bir biçimde yapılırlar.

Araştırma bölgemizde kalınlık-incelik uyumu sağlamdır. Ama bu kuralın dışında kalan bazı durumlar da vardır.

Şimdi bu uyumu değişik yönlerden ele alalım:

1.Yabancı Kökenli Kelimelerde Kalınlık İncelik Uyumu:

Türkçe kendisi başka dilleri etkilediği gibi, çeşitli dönemlerde bazı dillerden etkilenecek bu dillerden çok sayıda ödünç kelime almıştır. Bu yabancı kelimelere araştırma

bölgemizde de rastlamaktayız. Bu yabancı kelimelerin çoğu Arapça ve Farsça'dır. Bu kelimeler yöremizde kalınlık-incelik uyumunun etkisiyle büyük ölçüde uyuma girmişlerdir. zalım "zalim" (XIV-25), cāmıda "camide" (LXII-3), lele "lale" (LXII-174), padişah "padişah" (LXII-235), rûa "rüya" (LXII-13).

Bu tür kelimelerde ünlü benzeştirmeleri neticesinde uyum sağlanmaktadır. Benzeştirmelerin meydana geliş şekilleri şöyledir.

a. İlerleyici Benzeşme Yoluyla: Adından da anlaşılacağı gibi bir sonraki hecede bulunan ünlüyü bir önceki hecelerin ünlüsüne benzetmektir. mezer "mezar" (LVI-19), manı "mani" (LXVI-1), cāmıda "cāmide" (LXII-3), zalım "zalim" (XIV-35), ğālā "kale" (IV-3).

b. Gerileyici Benzeşme Yoluyla: Bir önceki hecede bulunan ünlüyü bir sonraki hecenin ünlüsüne benzetmektir. tene "tane" (III-1), lele "lale" (LXII-174), ecele "acele" (md).

c. İlerleyici-Gerileyici Benzeşme Yoluyla: barabar "beraber" (III-20), merhemetli "merhametli" (LXII-622), edebiyetlerde "edebiyatlarda" (LXI-47).

2. Türkçe Olup da Yazı Dilinde Uyumdan Kaçınan Kelimelerin Durumu:

Türkçe olup da yazı dilinde kalınlık-incelik uyumuna girmeyen kelimeler araştırma bölgemizde uyuma girerler, alma "elma" (XLIII-13), ğardaşın "kardeşin" (LXII-26), anayın "annenin" (XXVII-25).

3. Eski Anadolu Türkçesinde "kanı, kaḡı, kaḡı" Türkiye Türkçesinde "hanı, hangi" şeklinde olan kelimelerin yöremizde kalın şekilleri olan hanı, hanḡı kullanılır. herhanḡı "herhangi" (LXII-121), hanḡı "hangi" (LXVII-43).

4. -ken Zarf-Fiil Ekinin Durumu:

Yazılı dilinde kalınlık incelik uyumunu bozan fakat yöremizde hem kalın hem ince şekli bulunan eklerden biri de -ken zarf-fiil ekidir.

i- cevher fiili ile kurulan ve yazı dilimizde uyumun dışında kalan (iken) zarf fiili ile bunun ekleşmiş şekli olan (-ken) bölgemizde genellikle uyuma girer. Yani -ken ekinin kalın ünlülü şekilleri de vardır. (-kaḡ, -kaḡ). Bazen bu ekin genişletilmiş şekli olan -kaḡanna, -kenne şekillerine de rastlanır. oynarkaḡ "oynarken" (XVIII-2), ufaḡıkanna "ufakken"

(XIV-48), loğlarkanna "loğlarken" (XI-5), olurkân "olurken" (LXI-18), giderkene "giderken" (XXVIII-7). Güneybatı Anadolu ağızlarında da -kan, -ken zarf fiillerinin genişletilmiş şekillerine rastlanır.¹⁹

Ayrıca bölgemizde i- fiilinin ayrı yazılan çekimli şekillerinin kalın ünlülü kelimelerden sonra dil benzeşmesinin etkisiyle kalınlaştığı da görülmektedir. var imiş "var imiş" (X-1), çoğ umuş "çok imiş" (X-1), yaklaşmış imiş "yaklaşmış imiş" (IV-21), cuğab ıdı "cevap idi" (X-89).

Ama bazı örneklerde de bunun uyuma girmediği görülür. yoğ ıdı "yoktu" (XLVI-5).

5- -ki Eki İle ki Bağlacının Durumu:

Yazı dilinde devamlı ince şekliyle kullanılan ki bağlacının ve ki iyelik ekinin araştırma bölgemizde kalın ünlülü şekillerine de rastlanır. Ayrıca ki'nin genişletilmiş şekli olan -kine/-kına, kine de yörede çekimli fiillerin yanında kullanılmaktadır. başındaki "başındaki" (LXII-310), diyollar ki "diyorlar ki" (X-32), diyorkına "diyor ki" (X-37)

Ayrıca ki'nin ğı'ya dönüştüğü de görülmektedir. diyogına (LXV-26).

6. Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması:

Daha önce de söylediğimiz gibi araştırma bölgemizde kalınlık-incelik uyumu sağlamdır. Ama bu uyumun bazen kelime köklerinde, bazen de ekler de bozulduğu görülür. Bu bozulmanın belli fonetik kuralları vardır diyemiyoruz.

a. Uyumun Kelime Köklerinde Bozulması: yemâğında "yemeğinde" (LXVII-49), tamam "tamam" (III-34), yarin "yarın" (XXVIII-17).

b. Yabancı Kelimelerde Bozulma: Yöremizde bazı ödünç kelimeler uyuma girmezler. Ama bazen aynı kelimenin hem uyuma giren hem de girmeyen şekillerine de rastlayabiliyoruz. hatirinden "hatırından" (LXVII-22), hizmet "himet" (X-77), hemamıdır "hamamıdır" (LXII-103), meyrâm "meryem" (IV-3).

c. Kalınlık-İncelik Uyumunun Eklerde Bozulması:

Fiil Çekimlerinde:

1- Şimdiki Zaman Ekinde: Yöremizde kullanılan şimdiki zaman ekleri -yor, -yo, yôr, -yır'dır. Bu ekler ince ünlü bulunduran kelimelerde kalınlık-incelik uyumunu

¹⁹ Korkmaz, Zeynep; GBAA, s.51.

bozmaktadır. Ama yor ekinin ünlüsünün bazen yarı ince ó sesine dönüştüğü de görülür. diyór (I-9).

gēdiyon "gidiyorsun" (XXVII-8), bilmiyom "bilmiyorum" (LIV-18), geliyürkine "geliyor ki" (LXVIII-10).

2- Anlatılan Geçmiş Zaman Ekinde: Bu zaman ekinin uyumu bozduğu çok nadir olarak görülür. gētmíssím "gitmişim" (X-4) örneğinde de görüldüğü gibi bazen -miş ekinin ünlüsü í sesine dönüşebilir.

3- Gelecek Zaman Ekinde: Bazı kalın ünlülü kelimelerden sonra ince ünlülü haliyle geldiği kalınlık incelik uyumuna uymaz. alicīm "alacağım" (XVII-10), ğışliyyecek "kışlayacak" (XVIII-37), dokuyecek "dokuyacak" (XXXVIII-2).

4- İstek Ekinde: İstek eki bazen kalın ünlüler bulunduran kelimelere ince haliyle gelerek kalınlık incelik uyumunu bozar. ğışliyek "kışlayalım" (XI-2), oleyidi "olaydı" (XLI-6).

5- Şahıs Eklerinde: İnceleme bölgemizde bazen şahıs ekleri uyumu bozar. Ama tam olarak uyuma aykırı olan şahıs eki yok gibidir. gētmíssím "gitmişim" (X-4), örneğinde birinci teklik şahıs eki yarı kalın, yarı ince olan í sesine dönüşmüştür.

6- Olumsuzluk Ekinde: Yöremizde olumsuzluk eki bazen kalın ünlü bulunduran kelimelerde ince, bazen de ince ünlülü kelimelere kalın olarak gelir ve uyumu bozar. Ama genelde uyuma girmektedir. Bazen de olumsuzluk ekinin ünlüsü á sesine dönüşür. inenmám "inanmam" (III-27), hatırlayemedim "hatırlayamadım" (XXIX-27).

7- ile Edatının Ekleşmiş Biçiminde: ile edatı ekleşirken bazen uyuma girmez. ğasnaginēn "kasnak ile" (III-25), ayıyínán "ay ile" (XVI-1). Ama çoğunlukla kalın sıradan kelimelere geldiği zaman "inan, nan" şekillerine girerek uyuma aykırı düşmez. başĝalarıynan "başkaları ile" (XXIX-11).

8- Fiil Yapım Eklerinde

Bazı fiil yapım ekleri de bölgemizde uyuma girmez.

+la (+li) : ğışliyek "kışlayalım" (XI-2) hatırlayemedim "hatırlayamadım" (XXIX-27).

9- İsim Yapım Eklerinde

Bazı isimden isim veya fiilden isim yapım ekleri de uyumu bozmaktadır.

+leyi, +leyin: Bu ek kalın ünlülü kelimelerde uyumu bozar. akşamleyi "akşamleyin" (LXII-285), sabahleyin (XXVI-28).

+cağız: Bu ek de bazı ince ünlülü kelimelerde uyumu bozar. gelinceağız (XVIII-30)

10- Zarf-Fiil Eklerinde:

-anete: goşanetē "koşuncaya kadar" (XLIII-72).

-drak, erek: sabunlayerek: "sabunlayarak" (md.)

11- i- fiilinde: Bu fiil hem isim soylu kelimelerin çekiminde hem de birleşik çekimlerde genellikle uyuma girer. Ama bazı kelimelerde uyuma girmediği görülür. yoğ idi "yoktu" (XLVI-5).

12- Kalınlaştırıcı Özellik Taşıyan Ünsüzlerin Etkisiyle

Araştırma bölgemizde k, ğ, ğ, h, l, d sesleri hecelerinde bulunan ince ünlüleri kalınlaştırmaktadır. Bu durumda da kalınlık-incelik uyumu bozulmaktadır. hizmet "hizmet" (X-77), duşman "düşman" (IX-3).

13- İyelik Eklerinde Uyumun Bozulması

Yörede iyelik ekleri genelde büyük ünlü uyumuna uyarlar. Çok seyrek olarak bazı eklerde uyumun bozulduğu görülür.

3. çokluk şahıs eki: ğomşulariymiş "komşularıymış" (md.)

14- İnceltici Ünsüzlerin Etkisiyle

Bazı ünsüzlerin inceltici etkisiyle de kalın ünlü taşıyan kelimelerde uyum bozulur. tamam "tamam" (III-34), saçıleydi "saçılardı" (XLI-7), olayıdi "olaydı" (XLI-6).

Bu inceltme olayı özellikle y sesinin etkisiyle gerçekleşir.

15- İsim Hal Eklerinde Uyumun Bozulması

a) Bulunma (Lokatif) Hali: Sadece bir örnekte bu uyumun bozulduğu görülür. evdağların "evdekilerin" (LXVIII-14).

b) İlgî (Genitif) Eki: Yörede ünlü ile biten kelimelerin üzerine genitif eki genellikle +yın/+yin şekliyle getirilir. Bu ek bazen kalın ünlülü kelimelerin üzerine ince

ünlülü şekliyle gelir ve uyumu bozar. yāriyin "yarinin" (XXI-67). Yazı dilinde bu ek ünlü ile biten kelimelerin üzerine +nın/+nin şeklinde getirilir.

16- Mastarlar

-mek/-mak mastarı kalın biçimiyle ince sıradan bazı kelimelere gelerek uyumu bozmaktadır. yemāğında "yemeğinde" (LXVII-49).

17- İlk Seste Ünlü Türemesi İle

Bölgemizde r ve l sesleri ile başlayan kelimelerin önünde bir i ünlüsü türetilir. Eğer kelime kalın ünlülü ise bu türeyen i kalınlık-incelik uyumnu bozar. ilāzım "lazım" (md.), irast "rast" (md.)

DÜZLÜK-YUVARLAKLIK UYUMU

Bu uyumun diğer adı küçük ünlü uyumudur. Buna dudak benzeşmesi diyenler de vardır. Türkçe'de köklerde ve köklerle ekler arasında genellikle ünlüler bakımından bir uygunluk vardır. Buna göre düzlük-yuvarlaklık uyumunu şöyle tanımlayabiliriz: Türkçe kelimelerdeki düz ünlüleri, düz ünlüler; yuvarlak ünlüleri ise ya düz-geniş (a, e), ya da dar-yuvarlak (u, ü) ünlüleri takip eder.

Düzlük-yuvarlaklık uyumu genel Türkçe içerisinde kalınlık-incelik uyumu kadar sağlam değildir. Bazı çağdaş Türk şivelerinde de bu uyumun pek sağlam olmadığı görülür. Örneğin Türkmence'de görün-, günü, dostluk kelimelerinde bu uyum görülmemektedir.

Araştırma bölgemizde düzlük yuvarlaklık uyumu yazı diline nazaran daha sağlamdır. Yazı dilinde uyuma girmeyen bir çok kelime inceleme bölgemizde uyuma girmektedir. yağmur "yağmur" (XI-3), çamır "çamur" (LVII-12), pambık "pamuk" (md), hamir "hamur" (LVII-13), hatun "hatun" (XXVI-19), halbur "kalbur" (X-46).

Ama yörede düzlük-yuvarlaklık uyumunun bazı durumlarda bozulduğu görülür. Bu durumları şöyle sıralayabiliriz:

1- Şimdiki Zaman Ekinde Uyumun Bozulması:

İnceleme alanımızda kullanılan -yor şimdiki zaman eki yazı dilinde olduğu gibi genellikle uyuma girmemektedir. Ama özellikle Vayvaylı, Sarıtaşımanlı ve Cığcık köylerinde -yor ekinin ünlüsünün bazen düz olarak kullanıldığı görülür. Bu haliyle bu ek düz ünlülü kelimelerde uyumu bozmaz. geliyir "geliyor" (XVIII-97), seriyirlar "seriyorlar" (X-81), ağılyir "ağlıyor" (XI-6).

Ama -yor, -yör şeklinde kullanıldığı zaman düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmaktadır. diyör (I-9), gidiyor (XXXVII-6), gısıkıyor "sıkışıyor" (XVI-29).

2- İstek Eki:

Bu ek bazen ı'ya dönüşür. Bu durumda bu ek yuvarlak ünlülü kelimelerde uyumu bozar. bulıyım "bulayım" (XXI-96).

3- -me Mastar Eki:

Bazen bu ekin ünlüsünün y ünsüzünün daraltıcı ve inceltici etkisiyle i sesine dönüştüğü görülür. Bu haliyle (mi) yuvarlak ünlüden sonra gelen bu ek uyumu bozar. öpmiye "öpmeye" (LVII-25), sevmiye "sevmeye" (LVII-25).

4- Bazı İyelik Eklerinde:

Sadece bir örnekte iyelik ekinin uyumu bozduğu görülür. evüm "evim" (LXII-572).

5- +lı (+la) İsimden Fiil Yapma Eki:

Bu ek yuvarlak ünlü kelimelerden sonra kullanıldığında uyumu bozar. yoklıyam "yoklayayım" (LXV-29).

6- Olumsuzluk Eki:

Bazen olumsuzluk eki ünlü ile başlayan bir ekten önce gelirse iki ünlü arasına "y" ünsüzü girer ve bu ekin ünlüsünü daraltarak eki uyuma sokmaz. Ama yöremizde bu duruma fazla rastlanmaz. gülmiyen "gülmeyen" (md.)

7- Asli ve Eski Şekillerin Korunmasıyla:

Bir de kapı kelimesinin eski şekli olan ğapı (LXII-198) kelimesi de düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymaz. Bu durum fazla görülmez. Kapı kelimesi genellikle ğapı şeklinde kullanılır.

ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

A- Kalın Ünlülerin İncelmesi

1- a>â, e: Araştırma bölgemizde ünlülerin benzeştirme özelliği, ünsüzlerin inceltici etkisi ve kalınlık-incelik uyumunun zorlayıcı etkisi ve bazı fonetik olaylar neticesinde görülen a>â, e değişimi çok yaygındır. Bu değişimin saptayabildiğimiz başlıca nedenleri şunlardır:

a) Ünlü benzeştirmeleri nedeniyle ince ses, kelime içindeki a sesini kendisine benzetmeye çalışır. mövte "mevta" (XV-43), leşdik "lastik" (XI.VI-5) tekat "takat" (I.XII-246), kırâz "kiraz" (XII-17), tene "tene" (III-1).

b) Yabancı dilden dilimize giren kelimelerde görülen hece veya ses düşmesi olayları sonucu bu değişim meydana gelmektedir. hakğet "hakikat" (IV-22), ehrette "ahirette" (LVIII-15). Bazı Türkçe kelimelerde de bu durum görülür. kaçmayecem "kaçmayacağım" (XXVIII-3).

c) İçinde uzun a ünlüsü bulunan bazı yabancı kelimelerde de bir a>â, e değişimi görülür. selem "selâm" (XIX-35), sehe "sahî" (XLVII-6), yâreden "yaradan" (XLVIII-19).

d) Bazı ünsüzlerin (y, r, m, s, h, z, ç, vb.) inceltici etkisi ile de bu inceltme olayı gerçekleşir. tamam "tamam" (III-34), saçıleydi "saçılardı" (XLI-7).

e) Bazı yabancı kelimeler kalınlık incelik uyumunun zorlamasıyla bu değişime uğramışlardır. mezar "mezar" (I.VI-19).

f) -acak, -ecek gelecek zaman eki bazen kalın ünlü bulunduran kelimelere ince ünlü haliyle gelir. Böylece yazı diline göre bir a>e değişimi oluşur.

aynayacak "oynayacak" (XVIII-38), okuyecekmiş "okuyacakmış" (md.)

g) -arak /-erek zarf fiil ekinin geldiği bazı kelimelerde de a>a, e değişimi görülür. sabunlayarak "sabunlayarak" (md.)

Yöremizde a>e değişiminin ara merhalesi sayılan a>â değişimi de görülür. inenmâm "inanmam" (III-27), burayâymış "burayaymış" (IV-7).

2- ı > i, i değişmesi: Bu değişim genellikle iç ve son seslerde görülmektedir. Bu değişimin sebepleri:

a) y, r, s, z, c ünsüzlerinin etkisiyle ı ünlüsü bazen i'ye dönüşmektedir. yarin "yarın" (XXVIII-17), ıssız "ıssız" (XIV-8), olayıdı "olaydı" (XLI-6), ısmarlayacak "ısmarlayacak" (LXII-46), ğomşularıymış "komşularıymış" (md.)

b) Başta i ünlüsünün türemesi ve bazı ünlü benzeştirmeleri neticesinde ı>i değişimi görülür. İleyik "layık" (XVIII-27).

c) Bu değişimin bazen tam gerçekleşmediği, i'nin ı ile i arasında yer alan ı sesine dönüştüğü de görülür, ğetmıssım "gütmüşüm" (X-4), eğri "eğri" (XI-22).

3- u>ü değişmesi: Bu değişim az görülen bir değişimdir. hüdüt "hudut" (LXI-213), göksün "göksun" (IV-1).

4- o>ö değişimi: o>ö değişiminin bir ara merhalesidir. İnceltici seslerin (özellikle y) etkisiyle oluşur. Bu değişim genellikle şimdiki zaman eki -yor'un ünlüsünde gerçekleşir. diyörkine "diyor ki" (I-7), vëremiyör "veremiyor" (I-7).

B- İnce Ünlülerin Kalınlaşması

1- e>a değişmesi: Araştırma bölgemizde bu değişme art damaklı ünsüzlerin, ünlü benzeştirmelerinin ve ünlü uyumlarının etkisiyle görülür. Bu değişimin sebepleri:

a) Yazı dilinde e'ye dönüşen bazı Türkçe kelimeler eski şekilleriyle (kalın biçimiyle) kullanılırlar. ğardaş "kardeş" (LXII-201), alma "elma" (XLIII-13).

b) Ünlü benzeştirmelerinin etkisiyle ön, iç ve son seslerde bu değişimi görebiliriz. ğālāsının "kalesinin" (IV-3), amanat "emanet" (XVIII-111), oynarkān, "oynarken" (XVIII-2), barabar "beraber" (III-20), maraşal "mareşal" (IX-32).

c) Ünsüz düşmelerinin, art damak ünsüzlerin ve belli kurallara bağlı olmayan kalınlaşma sonucunda da bu değişim görülür. habar "haber" (I-II-22), ğayfa "kahve" (XXXIX-6), ğıymat "kıymet" (LXII-554), şübā "şube" (LXI-6)- marhametsiz (LIII-8).

2- i>ı değişmesi: Araştırma bölgemizde genellikle kelime köklerinde, bazen de eklerde görülür. Bu değişim genellikle ünlü ve ünsüz benzeştirmeleri ve ünlü uyumları neticesinde ortaya çıkar. Bu değişimin sebeplerini:

a) Art damak (k, ğ, ğ, h) ünsüzlerinin etkisiyle görülen i>ı değişimi: hizmet "hizmet" (X-77), haylı "hayli" (XXV-33), anavarzadāġı "Anavarza'daki" (IV-13), ıhdıyar

"ihtiyar" (LXIII-25), herhangi "herhangi" (LXII-121), aksı "aksi" (LXII-121), ğımı "gibi" (XXI-37), dağal mı "değil mi" (XLVIII-1).

b) Kalınlık-İncelik uyumunun etkisiyle görülen değişim: amır "amir" (LXI-46), alşın "afşın" (XXIV-14), sahib "sahip" (LIV-16), hikâyesinden "hikâyesinden" (LXII-671).

3- i>î değişmesi: i>î değişiminin ara merhalesidir. ı>î veya i>ı değişimi bazen tam olarak gerçekleşmez; bu durumda yarı kalın veya yarı ince, düz dar olan î sesi ortaya çıkar. Bu değişimin örnekleri: ğetmîssîm "gütmüşim" (X-4), öteî "öteki" (X-7), eğrî "eğri" (XI-22).

4- ö>o değişmesi: Ünlü benzeştirmeleri ve ünsüzlerin kalınlaştırıcı özellikleri sonucunda ortaya çıkan bir değişimdir. rotgen "röntgen" (IX-19). Fazla yaygın olmayan bir değişimdir.

5- ö>ó değişmesi: ö>o değişmesinin ara merhalesinde görülen yuvarlak, yarı kalın veya yarı ince bir sestir. Yörede sık görülen bir değişim değildir. ómar "ömer" (VII-7).

6- ü>u değişmesi: Ünlü benzeştirmeleri ve ünsüzlerin kalınlaştırıcı özellikleri sonucunda oluşan bir değişimdir. duşmancılık "düşmancılık" (IX-3), ruyamda "rüyamda" (LXII-16).

7- i>a değişmesi: Genellikle ünlü benzeştirmeleri neticesinde gerçekleşir. ismaâl "ismail" (LXI-31), şeraatçılık "şeriatçılık" (LXII-1).

C- Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

1- a>o değişmesi: Fazla yaygın olan bir değişim değildir. Yuvarlaklaştırıcı ünsüzlerin etkisiyle değişmiştir. fisdon "fistan" (LIII-10).

2- a> u değişmesi: Genellikle ünlü benzeştirmeleri sonucu ortaya çıkmıştır. duruncu "durunca" (X-72), ğonuşuncu "konuşunca" (X-89), şuruya "şuraya" (LXIX-14), mūhallesi "mahallesi" (LXII-91), huraba "hārabe" (LXII-373).

3- e>ö değişmesi: Genellikle yuvarlaklaştırıcı ünsüzlerin etkisiyle oluşmaktadır. mövta "mevta" (XV-42), cöbüm "cebim" (XVIII-92), cömaat "cemaat" (LXII-21), dövlet "devlet" (LXII-289).

4- e>ü değişmesi: Ünlülerin benzeştirmesi sonucu ortaya çıkmıştır. görüyüm "göreyim" (XV-23), döküyüm "dökeyim" (md), hösüyün "hüseyin" (LII-29), düşüncü "düşünce" (XXIV-7).

5- ı>u değişmesi: puñar "pınar" (LXII-264), altun "altın" (XLIII-68). Bu değişme Eski Anadolu Türkçesi'nden sonra ortaya çıkmıştır.²⁰

6- e>u değişmesi: Bu değişimin metinlerde sadece bir örneğine rastlanmıştır. cuğab "cevap" (X-89).

7- i>u: sahub "sahip" (LIV-16).

8- i>ü: çüt "çift" (II-19).

Ç- Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

1- u>ı değişmesi: Bazı üstüzlerin düzleştirici etkisiyle ve ünlü benzeştirmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki üzerinde bu değişimin gerçekleştiği örnekler düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırı düşmezler. ğavır "gavur" (VIII-9), savıştıyór "savuşuyor" (VII-4), yavım "yavrum" (LXII-382), ğabığa "kabuğa" (XVIII-16), mırızına "muradına" (LXII-750), çavışları "çavuşları" (XIX-4) çıbıcağ "çubucak" (XLIV-4), havlı "avlu" (LVII-12), mıkayyeT "mukayyet" (XLVII-12), mısa "musa" (LV-1), çamır "çamur" (LVII-12), namıs "namus" (LXII-145).

2- o>ı değişmesi: Bu değişim genellikle düz ünlülerden sonra -yor şimdiki zaman eki getirildiğinde bu ekin ünlüsünde görülür. istıyır "istiyor" (X-10), alıyır "alıyor" (X-22).

3- u>ı: mınāfık "münāfık" (XXXIX-15).

4- ö>e değişmesi: Ünlü benzeştirmeleri sonucu meydana gelir. çözmek "çözmek" (X-24).

²⁰ Ergin, Muharrem; Türk Dil Bilgisi, İstanbul, 1985, s. 78.

D- Geniş Ünlülerin Daralması

1- a>i değişmesi: Yörede sıkça görülen bir değişimdir. Genellikle y sesinin daraltıcı etkisiyle ortaya çıkar. yapıym "yapayım" (II-11), çıhiyim "çıkayım" (III-19), yayliya "yaylaya" (VI-2), angariya "Ankara'ya" (VI-15), çığıracık "çağıracık" (XLIII-58), satmıya "satmaya" (LIX-7).

2- a>i değişmesi: Bu değişimin en önemli sebebi inceltici özellik taşıyan y ünsüzüdür. Bu değişimin sonucu genellikle büyük ünlü uyumu bozulmaktadır.

yatıym "yatayım" (XLI-3), alıym "alayım" (XXVIII-6).

3- e>i değişmesi: Bu değişim bazı ünlü ve ünsüz olayları neticesinde görülür. biliym "bileyim" (I-4), diyi "diye" (I-5), telefon "telefon" (VI-15), gice "gece" (LXII-163).

y ünsüzünün tesiriyle de olmaktadır. öpmiye "öpmeye" (LVII-25), biyaz "beyaz" (XXXIII-3).

Yörede bazı kelimeler eski haliyle kullanılmaktadır. gice, bil, biyaz. Bu kelimeler Eski Anadolu Türkçesi'nde de bu haliyle kullanılmaktaydı.

4- e>ü değişmesi: y ünsüzünün etkisiyle çok az rastlanan bir değişmedir. hösüym "hüseym" (LII-29).

5- o>u değişmesi: Yöremizde sıkça görülen bir değişmedir. Ünsüz değişmeleri, ünlü benzeştirmeleri sonucu ortaya çıkmıştır. dokdūr "doktor" (II-39), ğuymuş "koymuş" (XLVII-28), tusbağa "tosbağa" (XXI-5), sufrada "sofrada" (XXXIV-18), horuzu "horozu" (LXIII-41), uva "ova" (LXIII-53).

6- e>ı değişmesi: vızıtıya "viziteye" (IX-14).

7- o>ı değişmesi: Bu değişim genellikle şimdiki zaman eki olan -yor'da görülür. isTıyr "istiyor" (X-9).

8- ö>ü değişmesi: Ünlü benzeştirmeleri sonucu ortaya çıkar. över "över" (XLIV-11), sümürüyō "sömürüyor" (LXII-244).

E- Dar Ünlülerin Genişlemesi

1- ı>a değişmesi: Fazla yaygın olmayan bu değişime şu örnekleri verebiliriz: okşayab "okşayıp" (X-35), sınar "sınır" (LXIX-2), azıcık "azıcık" (LXVI-12).

2- i>a değişmesi: Ünlü uyumlarının etkisiyle (kalınlık-incelik) ortaya çıkan bu değişme fazla yaygın değildir. dağal mı "değil mi" (XLVIII-11).

3- i>ê, e değişmesi: Bölgemiz ağızında en çok görülen değişmelerden biridir. Bu değişimin sebepleri şunlardır:

a) Bazı ünlü ve ünsüz benzeştirmelerinin etkisi.

b) Asıl şekilleri i'li olan bazı Türkçe kelimeler İstanbul Türkçesi'ne dayanan yazı dilinde e'ye, bölgemiz ağızlarında ise kapalı ê'ye dönüşmüştür.

c) Bazı yabancı kelimeleri uyuma sokmak amacıyla

Örnekler: gêtmiş "gitmiş" (I-1).

hêç "hiç" (XXVII-18).

êyi "iyi" (III-21)

hêkâye "hikaye" (IV-22).

cehânın "cihanın" (VIII-21)

êletip "iletip" (IX-38)

êşikdeydi "eşikde idi" (X-4).

dileğêni "dileğini" (X-41)

gêydiğin "giydiğin" (XIII-1).

êniş "iniş" (XXXII-6).

eneğê "eniği" (LX-4).

êsteniliyon "isteniyorsun" (LXII-10).

hêkmet "hikmet" (md.).

Yöremiz ağızlarında çoğunlukla i'li şekiller yerine kapalı ê kullanılmaktadır. Yazı dilinde ise bu konuda tam bir netleşme meydana gelmiştir.

4- u>o değişmesi: Bazı ünlü ve ünsüz olaylarının etkisiyle ortaya çıkan bir değişmedir. şordan "şurdan" (XLI-7), şo "şu" (X-59), osanmış "usanmış" (XXI-8), dodak "dudak" (XVIII-39), yonus "yunus" (XXIV-2), gondağda "kundakta" (LXII-19).

5- u>ö değişmesi: Bazı ünsüzlerin inceltici etkisiyle (özellikle y) ve ünlü benzeştirmeleri sonucu ortaya çıkan bir değişmedir. böyün "bugün" (XVIII-26).

6- ü>ö değişmesi: Bazı ünsüzlerin etkisi neticesinde oluşan bir değişimdir. hükümdar "hükümdar" (I-3), hükümet "hükümet" (II-31), büyük "büyük" (II-44), büyüdür "büyütür" (XIV-21), yörüyeccek "yürüyeccek" (XVIII-69), güzel "güzel" (XXII-14), möş'Teri "müşteri" (XLIII-58), hörmet "hürmet" (LXII-592).

F- Ünlü Düşmesi

Araştırma bölgemizde ünlü düşmesi olayları genellikle iç seste gerçekleşmektedir. Yapığımız derlemelerde ünlü düşmeleri ile ilgili şu özelliklere rastladık:

1- Akuzatif ekinin bazen düştüğü görülmektedir. aklın yitir- "aklın yitir-" (XX-4), torbasın "torbasını" (XIV-7), birin "birini" (L-13), etirafın "etrafını" (XLIII-14). Ama akuzatif eki düşerken görevini korur. Eski Anadolu Türkçesi'nde de iyelik eklerinden sonra akuzatif ekinin kullanılmadığı görülür.

2- Bazı yabancı kelimelerde vurgusuz orta hece ünlüsü düşer. hakğet "hakikat" (IV-22), ehretde "ahiretde" (LVIII-4).

3- Vurgusuz orta hece ünlüsünde düşme olayı görülür. nêrden "nereden" (II-28), şordan "şuradan" (XLI-7), boyna "boyuna" (XVIII-10).

4- Bilindiği gibi Türkçe'de iki ünlü yan yana bulunmaz. Bu nedenle bileşik kelimelerde iki ünlü karşılaştığında ünlülerden biri düşerken kelimeler birleşirler. nolup nolunca "ne olup ne olunca" (IX-36), nêdicin "ne edeceksin" (XVII-8).

G- Ünlü Türemesi

Yöremiz ağızında ünlü türemelerine sıkça rastlamaktayız. Ünlü türemelerini ortaya çıkış yerleri, türeme nedenleri bakımından şöyle izah edebiliriz:

1- Kelime Başında Ünlü Türemesi:

Anadolu ağızlarında akıcı, özellikle sızıcı ünsüzlerin (r- l) kurallı bir şekilde bulunmayışı (yansıma kelimeler hariç) veya başka dillerden alınma akıcı ve sızıcı ünsüzlerle başlayan kelimelerin önünde genellikle dar ünlülerden (ı, i, u, ü) birinin türetilmesi yöremizde de görülmektedir.

- a) **i ünlüsü:** irezil "rezil" (XVIII-79), ileyik "layık" (XVIII-27), irica "rica" (md.)
- b) **ı ünlüsü:** Ön sesinde r ve l olan kelimelerin başına büyük ünlü uyumuna göre bazen ı sesi getirilir. ıras gel "rastlamak" (XXI-113), ısıcak "sıcak" (XVI-22).
- c) **u ünlüsü:** Bazen de kelime başında u ünlüsü türetilir. urum "Rum" (XVII-19).
- d) **ü ünlüsü:** Kelime başında ü türemesinin örneklerine yörede rastlarız. üleş "leş" (XXVIII-16).

2- İç Seste Ünlü Türemesi:

Bölgemiz ağızlarında en çok karşılaşılan ünlü türemesi olayları bu türdendir. Bazen Türkçe kelimelerde de görülen ünlü türemesine genellikle yabancı kelimelerde rastlarız. Bu olayda iki ünsüz arasında bir ünlü türetilir. nasireTTin "nasrettin" (I-1), umurınan "timurla" (I-1), ğıral "kral" (IV-3), pılan "plan" (IV-10), filim "film" (IX-15), bire "bre" (XI-3), abıla "abla" (X-25), ulsımlı "ulsımlı" (X-43), hepisi "hepsi" (XXXII-18), yalnız "yalnız" (XXI-44), etiraf "etraf" (XLIII-14), sıçıyıvırmış "sıçrayıvermiş" (XXIV-6), ğısırak "kısrak" (XLVI-8), ğıramafon "gramafon" (LI-7), hasiret "hasret" (LI-15), devirin "devrin" (LXII-89), masıraf "masraf" (LXII-565).

Özellikle i- fiili ile yapılan çekimlerde bu fiilin başındaki i ünlüsünün korunduğu da görülür. Yazı dilinde bu ünlü ya düşer ya da y'ye dönüşür.

var ımış "varmış" (XV-1), ğalmış ımış "kalmışmış" (IV-22), çil idi "çildi" (IV-28), var ıdı "vardı" (VI-1), yok muyudu "yokmuydu" (VII-9), ğuyar ımış "koyarmış" (XVII-2), nasıl ıdı "nasıldı" (LXII-319), çoğ umuş "çokmuş" (IV-6), günāh ımış "günahmış" (X-2).

ile eklediği zaman arada bir ünlü türediği görülür.

timurınan "timurla" (I-1), öküzünen "öküzle" (II-13), zorunan "zorla" (XXX-20).

3- Son Seste Ünlü Türemesi:

Yöremizde kelime sonunda ünlü türemesi olayına çok sık rastlanmaz. Şu kelimelerde bu olaya rastlamaktayız. hemi "hem" (IV-4), meğere "meğer" (LIII-4).

ÜNSÜZLER

1- Yazı Dilinde Bulunmayan Ünsüzler

Kadirli yöresinde, Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılan 21 temel ünsüzün yanında bunlardan az çok farklılaşarak ayrılan değişik ünsüzler de bulunmaktadır. Bu ünsüzler transkripsiyon alfabesinde belli işaretlerle gösterilmektedir. Ayrıca yörede bu ünsüzlerin dışında ğ ünsüzü de bolca kullanılmaktadır. Bunun yanında alfabemizde bulunmayan h ünsüzü de yörede görülmektedir.

Şimdi bu ünsüzleri tek tek inceleyelim:

ğ Ünsüzü: Osmanlıca'da Arap alfabesinde غ ünsüzüne karşılık olan bu ses kalın k>ğ değişiminden doğan bir arka damak ünsüzüdür. Yöre ağızında sıkça rastlanılmaktadır. Genellikle kelimelerin ön ve iç seslerinde bulunur. ğaç "kaç" (I-2), ğorhmuş, "korkmuş" (I-2), ğuruş "kuruş" (I-13), başğa "başka" (II-1), ğızart, "kızart" (II-18), ğatıklı "katıklı" (II-21), ğarağol "karakol" (II-31), ğarısı "karısı" (III-7), ğālā "kale" (IV-3), ğaranısı "karanlığı" (V-7), ğoyunca "koyunca" (IX-38), ğardaş "kardeş" (XIV-31), ğaşığı "kaşığı" (XXXIV-18).

anavarzadağı "Anavarza'daki" (IV-13) örneğinde görülen belirsiz g sesi ince k'nın g'ya dönüşmüş halidir. Bu diğerlerinden farklı bir özellik gösterir.

h Ünsüzü: İnceleme bölgemizde kelime başı, içi ve sonunda görülen bu ses genellikle kalın k sesinden dönüşmeyle ortaya çıkan bir gırtlak ünsüzüdür.

ğorhmuş "korkmuş" (I-2), yahalıyor "yakalıyor" (II-30), ğorhu "korku" (III-5), bıyık "bıyık" (V-20), aşık "aşık" (VI-8), orak "orak" (VII-16), halbur "kalbur" (X-46), çoğ "çok" (XXVII-16), arkadaşlar "arkadaşlar" (LXI-1), kâhı "kahı" (LXII-135), ohur "okur" (LXII-153).

k Ünsüzü: Kalın k'dır. Tonsuz bir ünsüzdür. Kelime başı, içi ve sonunda görülür. Bu ses kalın ünlülerle kullanılır. çukurova "çukurova" (II-1) artık "artık" (II-1), balık (II-16), yok (XXIII-4), kale (XXXIX-8), bakTığı (LXII-24).

K Ünsüzü: Kalın k ile ğ arasında yarı tonlu bir ünsüzdür. k sesine göre daha arkada boğumlanır. Örnekleri fazla değildir.

başKasına "başkasına" (III-4), Kaz "kaz" (X-20).

Ç Ünsüzü: ç ile c arasında yarı tonlu bir ünsüzdür. Kelime başında ve içinde ç'den bir dönüşümle ortaya çıkar.

geÇerken "geçerken" (III-20), Çâriye "cariye" (X-61), Çingen "çingen" (XV-21), tabanÇa "tabanca" (XXVIII-10), güÇlü (LXII-148).

P Ünsüzü: b ile p arası, yarı tonlu, patlayıcı bir çift dudak ünsüzüdür. Yöredeki tonsuz ünsüzlerin tonlulaşma eğiliminden doğmaktadır. Ama bazı örneklerde de b tonlu ünsüzünün P yarı tonlu ünsüzüne dönüştüğü de görülür. tePdil-i ğiyâfet "tebdil-i kıyâfet" (V-9), ğiPlaya "kıbleye" (XXXII-16), apTallar "abdallar" (XXXIV-7), ğariPlik "gariplik" (LIII-4), hicaP et- "hicap et-" (LIX-6).

T Ünsüzü: d ile t arasında yarı tonlu bir ünsüzdür. Kelime başında içinde ve sonunda bulunan t'ler bazen yarı tonlu hale gelerek T sesini oluştururlar.

nasireTTin "Nasreddin" (I-1), paTişah "padişah" (I-3), peşTamal "peştemal" (I-9), delirTTin mi "delirdin mi" (II-22), kesTirmiş "kestirmiş" (III-16), dörT "dört" IV-15), üsTüne "üstüne" (VII-10), hâsiTlik "hasetlik" (IX-8), Tepe "tepe" (X-3), Tane "tane" (X-6), işTe "işte" (XI-6), dosTa "dosta" (XII-7).

Ķ: Ön damak k'sidir. Bu ses yalnız kalın ünlülerle hece kurulduğu zaman Ķ şeklinde gösterilir.

imĶanı "imkanı" (XXVI-3), hikāye "hikaye" (XXVIII-30), nĶāh "nikah" (LVII-9), Ķāfir "kafir" (LVIII-11), Ķāhı "kahı" (LXII-135).

ñ: Bu ünsüz genellikle ben, sen zamirlerine yönelme eki (a, e) getirildiğinde ortaya çıkar. Ama farklı kelimelerde de bu sese rastlamaktayız. saña "sana" (II-10), beñli "benli" (VII-7), öñü "önü" (VIII-19), güñüz "gündüz" (XIV-47).

eñer kelimesinde ise ñ-ğ dönüşümü görülür. eñer "eğer" (III-8).

K: k ile g arasında yarı tonlu veya yarı tonsuz bir ünsüzdür. k sesinden daha hafif bir baskıyla telaffuz edilir. Genellikle son seste görülür. bebeK "bebek" (XX-31), büyüK (X-10).

ġ: Ön damak g'sidir. Bu ses yalnız kalın ünlülerle hece kurduğu zaman ġ olarak gösterilir. ġavur (LXII-720).

II- Ünlü-Ünsüz İlişkileri

Bu bölümde ünlü-ünsüz uyumu ve ünlü-ünsüz uyumsuzluğu üzerinde duracağız.

Türkçe'de ünlü, ünsüz uyumları dışında bir de ünlü-ünsüz uyumu dediğimiz bir uyum söz konusudur. Bu uyuma göre Türkçe'de kalın bir ünlünün yanında kullanılan ünsüz de kalın olur, ince bir ünlünün yanındaki ünsüz de ince olur.

Bazı alfabelerde bu sesleri kalın ve ince olarak karşılayan harfler olmasına rağmen bizim alfabemizde bu durum söz konusu değildir. Bu nedenle yukarıda bahsettiğimiz gibi ünsüzün kalın veya ince olduğunu anlamamız için hecesindeki ünlüye bakmamız gerekir.

Yöremiz ağızında ünlü-ünsüz uyumu sağlamdır denebilir. Bu durumu şu örneklerde görebiliriz:

ğarağola "karakola" (II-31), ğardaş "kardeş" (XIV-31), esgiden "eskiden" (II-44), geçi "keçi" (XVII-2).

Ama bazen çeşitli sebeplerle ince ünlülerin yarı kalın durum alması sonucu uyum bozulmaktadır. ğúnú "günü" (LXII-598).

Ünlü-Ünsüz Değişmesi

Bölgemiz ağızında ünlü ve ünsüzlerin kelime içinde yer değiştirdikleri ve bazı yabancı kelimelerdeki i ünlüsünün y ünsüzüne dönüştüğü de görülmektedir.

i < y değişmesi: Türkçe'de iki ünlü yan yana bulunmadığı için bazı yabancı kelimelerde i ünlüsü y ünsüzüne dönüşür. ğayda "kaide" (LXII-349), ayle "aile" (XXVIII-1).

III- Ünsüz İlişkileri

Fonetik durumlardan biri de ünsüzlerin birbirlerine tesirleri ve birbirlerinden etkilenmeleridir. Bu etkilenmeler neticesinde ortaya çıkan "ünsüz benzeşmesi" (assimilation) "ünsüz aykırışması" (dissimilation) "ünsüz uyumu" ve "ünsüz uyumsuzluğu" olaylarının bölgemiz ağızındaki durumu şöyle incelenebilir.

1- Ünsüz Benzeşmesi (Assimilation):

Bir kelime içindeki bir ünsüzün diğer bir ünsüzü boğumlanma yeri ve niteliği bakımından kısmen ya da tamamen kendisine benzeştirmesidir. Benzeşmeyi meydana geliş

yönüne göre ilerleyici (assimilation progressive) ve gerileyici benzeşme (assimilation regressive), benzeşmenin durumuna göre ise tam ve yarım benzeşme gibi alt başlıklarıyla incelemeye çalışacağız.

a) İlerleyici Benzeşme (Assimilation Progressive)

Aynı kelime içinde bir ünsüzün kendisinden sonra gelen bir ünsüzü boğumlanma yeri ve niteliği bakımından kısmen ya da tamamen kendisine benzetmesi olayıdır. İki şekilde gerçekleşir:

1- Komşu Ünsüzler Arasında: Yan yana bulunan iki ünsüzün benzeşmesidir.

nl>-nn nişanm (XI-4), ünneñme (md.), dumannan- "dumanlanmak" (XXXII-10), annamamışsın "anlamamışsın" (LXVII-37).

-ps > -pp heppini "hepsini" (md.)

2- Uzak Ünsüzler Arasında: Birbirine uzak olan ünsüzlerin etkileşimi sonucu ortaya çıkan benzeşmedir. Örneğine metinlerimizde rastlayamadık.

b) Gerileyici Benzeşme: Aynı kelime içinde bir ünsüzün kendisinden önce gelen bir ünsüzü boğumlanma yeri ve niteliği bakımından kısmen ya da tamamen kendisine benzeştirmesidir. İki şekilde görülür:

1- Komşu Ünsüzler Arasında

-ğn- > -nn-: inne "iğne" (XIII-3).

-rl > ll : veriyollar "veriyorlar" (II-31), basallar "basarlar" (VI-5), killi "kirli" (XVIII-12)

-ls- > -ss-: gessin "gelsin" (LXII-293).

-ht-> -tt-: ittiyar "ihtiyar" (md).

-ss- > -ls-: ossun "olsun" (XXV-60).

-hm- > -mm-: memmed "mehmet" (LXI-29).

-şç- > -çe-: iççi "işçi" (LXVII-53).

-zs- > -ss- : ölmesse "ölmezse" (md.)

-hn- > -nn-: minnet "mihnet" (LV-19).

2- Komşu Olmayan Ünsüzler Arasında: Bunun örneğine metinlerimizde rastlayamadık.

c) Tam Benzeştirme: Bir sesin diğerine tamamen kendisine benzeştirmesidir.

getiriyollar "getiriyorlar" (XVIII-122).

inne "iğne" (XIII-3).

nişannı "nişanlı" (IX-4).

oşsun "olsun" (XXV-60)

ıhtıyar "ihtiyar" (md).

ç) Yarım Benzeştirme: Bir sesin başka bir sesi tamamen değil de herhangi bir niteliği bakımından kendisine benzeştirmesi olayıdır.

haşlık "harçlık" (XVIII-108) h sesi süreksiz olan ç sesini etkileyerek kendisi gibi sürekli olan "ş"ye dönüştürmüştür.

2- Ünsüz Uyumu:

Tonsuz (sert) ünsüzlerden sonra tonsuz, tonlu (yumuşak) ünsüzlerden sonra tonlu ünsüz gelmesi hadisesine ünsüz uyumu denir. Türkçe'de eklerin hem tonlu hem tonsuz biçimleri olduğu için türetmeler ve çekimler bu kural doğrultusunda yapılır.

Yöremiz ağızlarında bu uyum pek sağlam değildir. Bu uyuma uyan şekiller de yok değildir. Bu uyum sırasında yarı tonlu olarak ifade ettiğimiz P, Ç, T, K ünsüzleri ortaya çıkmaktadır. ağaçTan (XVII-20), aPTallar "aptallar" (XXXIV-7), kesTirmiş (III-16), delirtTin mi "delirdin mi" (II-22).

3- Ünsüz Uyumsuzluğu:

Daha önce de belirttiğimiz gibi yörede ünsüz uyumu sağlam değildir. Bunun nedeni bir tonlulaşma eğilimidir. Özellikle di'li geçmiş zaman, bulunma hali, ayrılma hali eklerinin ünsüzü genellikle tonlu, seyrek olarak yarı tonlu şekilde kullanılmaktadır. Bu haliyle tonsuz ünsüzlerin üzerine gelen bu ekler ünsüz uyumunu bozmaktadır.

Yani yöremizde kelime içinde ve sonunda tonsuz ünsüzün yanında tonlu ya da yarı tonlu ünsüzün bulunduğu dikkati çeker. dokdur "doktor" (II-39), süd "süt" (XVII-3), maraş'da "Maraş'ta" (VI-1), ğaplıkda "kaplıkta" (II-48), ğılıçdan "kılıçdan" (XVIII-109), ğapışTı "kapişu" (XXVIII-28), döküdüler "döküler" (XLV-15).

IV- Ünsüz Değişmeleri

Bir ünsüzün kelime başında, içinde veya sonunda başka bir ünsüze dönüşmesine ünsüz değişmesi denir. Yöremizde en çok görülen ünsüz değişmesi tonsuz ünsüzlerin tonlulaşmasıdır. Bölgemizdeki ünsüz değişmelerine çeşitli fonetik olaylar sebep olur. Ünsüz değişmelerini şu alt başlıklar altında inceleyebiliriz:

A. Tonlulaşma

Tonlulaşma inceleme bölgemizde çok sık görülen bir olaydır. Tonlulaşma tonsuz t, k, p ünsüzlerinin tonlu karşılıkları olan d, g, ğ, b ünsüzlerine dönüşmesidir. ç sesi ise bazen c'ye bir iki örnekte ise tonsuz olan ş'ye dönüşür. Tonlulaşma olayı bazen de yarı tonlulaşma şeklinde (P, Ç, T, K) gerçekleşir. Şimdi bu değişimleri tek tek inceleyelim.

k>g Değişmesi: Genellikle kelime başında ve içinde görülebilmektedir. gendi "kendi" (LXII-352), esgiden "eskiden" (II-44), mahgeme "mahkeme" (V-15), görpe "körpe" (VI-17), geçi "keçi" (XVII-2), ğişi "kişi" (LXII-25), güççük "küçük" (XLV-9). Çok az da olsa kelime sonunda da bu değişmeye rastlarız. böyüg "büyük" (md.)

k>ğ Değişmesi: Kalın k sesinin ğ'ya dönüşmesi bölgemiz ağızında çok sık rastlanılan bir olaydır. ğaç "kaç" (I-2), ğorhmuş "korkmuş" (I-2), ğuruş "kuruş" (I-13), başğası "başkası" (I-9), ğayfe "kahve" (II-2), ğonuşuldu "konuşuldu" (II-6), ğara "kara" (II-14), ğızart "kızart" (II-18), ğatıklı "katıklı" (II-20), ğarağola "karakola" (II-31), ğızı "kızı" (III-2), ğadirli'nin "kadirli'nin" (IV-1), ğıralı "kralı" (IV-3), ğardaş "kardeş" (XIV-31).

Eski Türkçe'de kelime başında ğ sesi yoktur. Batı Türkçesi'nde de birkaç kelime dışında ğ ile başlayan Türkçe kelime yoktur. Bugün ağızlarda görülen baştaki ğ'lar aslında k'dır.²¹

k>ğ: İnce k sesinin bazı örneklerde ğ'ya dönüştüğü görülür. diyoğına "diyor ki" (LXV-24), etrafdağılar "etrafdakiler" (md).

k>K: Fazla görülmeyen bir değişmedir. Kalın k sesi bazen yarı tonlu tonlulaşarak kullanılmaktadır. Kaz "kaz" (X-20).

²¹ Ergin, Muharrem; *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul, 1985, s. 84.

k>ğ Değişmesi: k sesi bazen de tonlu art damak ğ ünsüzüne dönüşür, çoğ umuş "çokmuş" (IV-6), ağ "ak" (XXXII-9). Bir örnekte de ince k sesinin ğ"ye dönüştüğü görülür. göğyüzünü "gökyüzünü" (XV-41) k>ğ değişikliği EAT'nde de yer alan bir değişikliktir.

ç>c, Ç Değişmesi: Bu değişimde ç sesi bazen tam tonlulaşır. Bazı kelimelerde ise yarı tonlu Ç sesine dönüşür. cingene "çingen" (III-33), çizme "çizme" (XIII-12), çiftçiye "çiftçiye" (LXII-6), açlık "açlık" (LXII-266), güc "güç" (LXII-464), corba "çorba" (LXIII-27), geÇerken "geçerken" (III-20), güÇlü "güçlü" (LXII-148), bahÇesinde "bahçesinde" (md.)

t>d Değişmesi: t>d değişimi de tam ve yarım olarak kelimenin her yerinde görülebilmektedir. Kelime başında genellikle tam değişme görülür. dokdur "doktor" (II-39), isderim "isterim" (XVIII-35), üsde "üste" (LXII-537), yiğid "yiğit" (XI-8), datlı "tatlı" (XIII-6), duz "tuz" (XIV-7), süd "süt" (XVII-7), cirid "cirit" (XVIII-38), dabança "tabanca" (XXVIII-9), dararım "tararım" (LII-36), dabandan "tabandan" (LXII-324), hüdüdü "hudutu" (LXII-213).

t>T Değişmesi: Tepe "tepe" (X-3), söğüt "söğüt" (XV-5), hasTa "hasta" (XXVII-2), gösTerTmesin "göstermesin" (XLII-6), gét "git" (LVII-7).

p>b Değişmesi: Özellikle kelime başında görülür. Kelime içinde ve sonunda da görülmektedir. Kelime içinde bazen yarı tonlulaşan bir değişim ortaya çıkar. okşayab "okşayıp" (X-35), bire "pire" (XI-3), barnak "parmak" (LXVIII-26), hişiriyor "pişiriyor" (XI-28), bazar "pazar" (XXXIV-30), cüPbe "cüpbe" (XLVII-13), ğabıdıynen "kaputuyla" (LII-30), bahalı, "pahalı" (LXII-535), ğablar "kaplar" (LXII-568), ğariPlik "gariplik" (LIII-4), aPTallar "aptallar" (XXXIV-7). Bilindiği gibi kelime başında b-p bakımından Eski anadolu Türkçesi genellikle b taraftadır. Bu b'lerin p olması ise aynı devrenin sonlarında başlamıştır. Yöremizdeki b'li şekillerin bir çoğu EAT'den kalma bir özelliktir.

h>y Değişmesi: İç seste görülmektedir. ğayfe "kahve" (II-2), aylaksızlık "ahlaksızlık" (LXII-547).

k>k: Özellikle ki bağlacı ve iken zarf fiil ekinin kalın ünlüler bulunduran kelimelere getirilmesiyle meydana gelen bir değişmedir. ufağıkanna "ufakken" (XIV-48), diyo kı "diyor ki" (XXXVII-4), varırkan "varırken" (XVIII-68), baharın "bakarken" (LXIV-4).

s- > z-: zopa "sopa" (LXIII-44), zabahınan "sabahınan" (LIII-6).

f>v: ğayfe "kahve" (II-2) tasfiye "tavsiye" (LXI-61), ğavir "kafir" (XXIV-15).

B- Tonsuzlaşma

Tonlu ünsüzlerin (b, c, d, g) tonsuz karşılıkları olan ünsüzlere (p, ç, t, k) dönüşmesine tonsuzlaşma denir. Bazen farklı tonlu ünsüzlerin tonsuzlaşması da görülmektedir. Yöremizde tonsuzlaşma örneklerine de rastlamaktayız.

Bazı kelimeler yörede eski şekillerini koruyarak tonsuz biçimleriyle kullanılmaktadır.

g>k, K Değişmesi: En eski şekilleri k'li olan bazı kelimeler Türkiye Türkçesi yazı dilinde g'ye dönüşürken, Kadirli ağızında değişme uğramamışlardır. (Ama bu kelimelerin bazıları kaynak şahsa göre değişir.)

kömüyor "gömüyor" (II-14), kömleğini "gömleğini" (XXVIII-20), kölge "gölge" (LIII-7), keri "geri" (XVIII-4), Kurbet "gurbet" (XXXV-17), köynek "gömlek" (XIVIII-89).

d>t Değişmesi: Genellikle bu değişme kelime başında görülen bir değişmedir. tiken "diken" (XXI-100), paşışah "padişah" (X-6). Bu durum eski Türkçe'nin özelliklerinden birinin devamı şeklindedir.

Bunun yanında nasireTTin "Nasreddin" (I-1), paTişahım "padişahım" (I-3) gibi örneklerde de bir yarı tonsuzlaşma görülür.

z>s: döndermessen "döndermezsen" (XXXIX-22).

b>p Değişmesi: Asıl şekilleri b ile olan bazı yabancı kelimeler yöremizde bazen p'ye dönüşürler. palta "balta" (XII 1-1).

Bazen de yöremiz ağızında p, b arası yarı tonlu P ünsüzüne dönüşürler gıPlaya "kıbleye" (XXXII-16), tePdil-i ğıyāfet "tebdil-i kıyafet" (V-9).

c>ç : Genellikle iç seste görülen bir değişmedir. ğarınçaya "karıncaya" (XV-2), güverçin "güverçin" (XXI-40), avçı "aveı" (XVIII-97), kevrancılar "kervancılar" (X-48), tabanÇası "tabancası" (XXVIII-10), Çāriye "cariye" (X-61) kelimelerinde ise c sesi yarı tonlu Ç sesine dönüşmüştür.

C- Süreklileşme

Süreksiz olan ünsüzlerin sürekli ünsüzlere dönüşmesi halidir. Bölgemiz ağzında sıkça görülen bir hadisedir.

b>m Değişmesi: Ön ve iç seste görülmektedir. gimi "gibi" (XV-4), meýit "beyit" (LXII-332).

k>h Değişmesi: Daha çok iç ve son seste görülen bir değişmedir. ğorhmuş "korkmuş" (I-2), yaħınmış "yakınmış" (II-12), çıhıyor "çıkıyor" (II-16), yaħalan "yakalayın" (II-30), balıh "balık" (II-49), bıyıh "bıyık" (V-20), āşıh "aşık" (VI-8), yoh "yok" (LXII-213), aharsu "akarsu" (X-19), arhadaşlar "arkadaşlar" (LXI-1).

ç>ş: İç ve son seste görülür. iş "iç" (LXII-605), geş "genç" (LXIX-1).

k>ğ Değişmesi: İç ve son seslerde görülen bir değişimdir. çoğ umuş "çokmuş" (IV-6), ağ "ak" (XXXIII-9).

Bir de ince k ünsüzünün ğ'ye dönüştüğü görülür. göğyüzünü "gökyüzünü" (XV-42).

d>z Değişmesi: caz garısı "cadı kadın" (XXI-83), mırız "murad" (LXII-750).

g>y Değişmesi: böyün "bugün" (XVIII-26).

p>s Değişmesi: dusduru "dupduru" (XXXVII-31).

v>m Değişmesi: mefat "vefat" (XXV-10).

s>ş Değişmesi: herkiş "herkes" (LXII-446).

m>n Değişmesi: nusġa "muska" (XLVI-2).

Ç- Süreksizleşme

Süreksizleşme sürekli ünsüzlerin (f, ğ, h, j, l, m, n, r, s, ş, v, y, z) süreksiz ünsüzlere (b, c, ç, d, g, k, p, t, k, ğ) dönüşmesidir. Örnekleri fazla değildir.

y>g Değişmesi: gine "yine" (XL-40).

j>c Değişmesi: ğaraca "garaja" (XXX-17), candarma "jandarma" (md.)

h>k Değişmesi: tahtalı "tahtalı" (XXII-15), anakdarı "anahtarı" (LXII-39).

z>k Değişmesi: yabancılık "yabancıyız" (md.)

k>n Değişmesi: yünsek "yüksek" (LII-5).

k>y Değişmesi: öteyi "öteki" (IV-21).

ğ>g Değişmesi: düğün "dügün" (VII-15).

k>s Değişmesi: telerleme "tekerleme" (X-2).

k>h Değişmesi: leçeh "leçek" (XXV-39).

y>t Değişmesi: bişetler "birşeyler" (LXVIII-34).

D- Diğer Ünsüz Değişmeleri

n>l Değişmesi: löbet "nöbet" (LXII-440)

y>v: sıvırmaya "sıyırmaya" (LXII-740)

m>n değişmesi: şimdi "şimdi" (X-1), ğonşular "komşular" (II-24).

r> l değişmesi: güleş "güreş" (LI-13).

ğ>ñ değişmesi: yuñuruyor, "yoğuruyor" (LVII-11), eñer "eğer" (III-8).

ğ>y değişmesi: deyilim "değilim" (II-40), öylene "öğlene" (md)

n>v değişmesi: puvar "pınar" (LXII-316).

v>ğ değişmesi: cuğab ıdı "cevapı" (X-89), döğüyor "dövüyor" (II-24).

n>ñ: buña "buna" (II-34), önünden "önünden" (II-15), beñleri "benleri" (LVII-17),
güñüz "gündüz" (XIV-47), saña "sana" (XVIII-27).

n>y: yüzüyün "yüzünün" (XVIII-40), canıyın "canının" (XVIII-45), Tèzzeyin
"teyzenin" (XXI-1), göynü "gönlü" (IV-5).

g>ğ: búğún "bugün" (LXII-91).

E- Benzeşmezlik (Dissimilation)

Boğumlanma noktaları aynı ya da birbirine yakın olan iki ünsüzden birinin kendi boğumlanma noktasını ötekinden ayırarak başka bir ünsüze dönmesidir. Derlediğimiz metinlerde sadece bir örneğine rastladık, filcan "fincan" (X-63). Bir de konuşma dilinde yastı "yassı" kelimesinde bu olay görülür. Yörede fazla rastlanılan bir olay değildir.

F- Ünsüz İkizleşmesi

Kadirli ağızında bazen aslında tek olan ünsüzlerin, ikizlendiği görülmektedir. Çok heceli kelimeler bünyesinde iki ünlü arasında kalan ş, z, r, l, m, s ünsüzleri bazen kuvvetli vurgulamalar bazen de sebehi anlaşılmayan eğilimlerle ikizleşmektedir.

Bölgemiz ağızlarında görülen ikizleşmelerin çoğu geçicidir. Çok az da olsa kesinleşmiş ikizleşmelere rastlanır.

1- Geçici Olan İkizleşmeler: Bu olay daha çok kuvvetli vurgular neticesi meydana gelmektedir. Çünkü metinlerde bunların tek ünsüzlü halleri ile de karşılaşmaktayız. döşsetmeye "döşetmeye" (IV-17), gözzel "güzel" (X-38), vërrim "veririm" (X-53), yazzık "yazık" (XVIII-90), allım "alayım" (XIX-25), amma "ama" (XLVII-31), olmussum "olmuşum" (LXII-375).

2- Kesinleşmiş Olan İkizleşmeler: Bunlar sürekli ikiz ünsüzlerle kullanılan şekillerdir. Örnekleri fazla değildir. dëzze "teyze" (XXI-68), emmi "amca" (XI-8).

G- İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

Çeşitli şekillerde oluşan ikizleşme olaylarının bölgemiz ağızındaki yaygınlığına rağmen yine bir kısmı kesinleşmemiş olan tekleşme olaylarıyla da bölgemiz ağızında karşılaşmak olağandır. Bölgemiz ağızında yabancı kökenli olan ve ikiz ünsüz bulunduran kelimelerdeki bu ünsüzleri tekleştirir. evel "evvel" (XVIII-1), teyāreler "teyyareler" (XXXVI-30), sırmız "sırrımız" (XXI-41), ğuvatlı "kuvvetli" (LXII-36), isız "ıssız" (LXII-262), ānelerinin "annelerinin" (LXII-388).

Ayrıca bilindiği gibi af kelimesi ēt- yardımcı fiillerini alınca, Arapça asıllarında olduğu gibi son sesleri ikizleşir. Ama bazı metinlerimizde bu ikiz ünlünün tekleştiği görülür. alētdim "āfētdim" (V-21).

Ğ- Ünsüz Düşmesi

Yöremiz ağızlarında çok sık görülen ünsüz düşmesi olayında y, l, r, k, n, ğ, t, h, v, m, d, k, s, ünsüzleri düşürülmektedir. Ünsüz düşmesi en çok y, l, r ünsüzlerinde görülür. l sesinin kelime içinde y ve r sesinin kelime sonlarında düşme eğilimi daha fazladır. Şimdi bu ünsüz düşmelerini tek tek inceleyelim.

y düşmesi: Daha çok ön ve iç seste görülen bu düşme çok az da olsa son seste de görülür. y sesi düşerken yanındaki ünlüyü uzatır.

y-: üçe "yüce" (XXXIX-5).

-y-: iç seste ye düşmesine çok rastlanır.

böle "böyle" (IX-10), hēle "böyle" (LXII-454), hēbede "heybede" (LXII-251).

y-: Fazla görülen bir düşme değildir.

şē "şey" (LXV-18), ġo-"koy-" (L-13).

l düşmesi: İç seste örneklerine rastlanır. kaçmıyor "kalkmıyor" (LXIII-60), ġah "kalk" (md), dīne- "dinle" (XXIII-6).

r düşmesi: İç seste ve özellikle son seste görülen bir olaydır. bī şey "birşey" (XLI-4) bī, bi "bir" (X-46) seviyō "seviyor" (IX-5), diyokine "diyorki" (XL-30), çağırdırmiş "çağırdırmiş" (XVIII-53), haşlık "harçlık" (XVIII-108), bişetler "birşeyler" (LXVIII-34).

k düşmesi: Kelime içinde görülür.

ölei "öteki" (X-7), başında "başındaki" (XVIII-43), şehirdei "şehirdeki" (XLVII-40), köş "köşk" (XXI-12).

n düşmesi: Genellikle iç seste görülen bir düşmedir. sōra "sonra" (V-8), saa "sana" (XVII-11), reḡberliġin "rençberliġin" (LVIII-6), dūlbetini "tūlbentini" (LXII-507).

ġ, düşmesi: deēl "değil" (XVIII-27), kürei "küreği" (XI-37), fuan "figan" (XXXIV-14), foturafı "fotoğrafi" (md.)

t düşmesi: İç seste görülen bir düşmedir.

serbes idi "serbest idi" (LXI-32), ḡifeiye "çiftçiye" (LXII-6) çiftlik "çiftlik" (LXIII-8), ıras "rast" (XXI-113).

h düşmesi: Bu ünsüz kelime içinde düşme eğilimindedir. melam "melhem" (XVIII-41), bilassa "bilhassa" (LXII-358).

-h: Bazen düşmektedir.

alla alla "Allah Allah" (md.)

v düşmesi: Kelime içinde görülür, tōbe "tövbe" (LXII-11).

m düşmesi: Ço az görülür. İç seste oluşur. biziñendi "bizimleydi" (V-17).

d düşmesi: gūñūz "gündüz" (XIV-47).

k düşmesi: Genellikle iç seste görülen bir düşmedir.

āşam "akşam" (II-5), delianlıymış "delikanlıymış" (XVIII-98), ve ız "kız" (LXVIII-24), adar "kadar" (XVIII-94) kelimelerinde ise ön seste k düşmesi görülür.

s düşmesi: hepiñin "hepsinin" (XIX-16).

H- Ünsüz Türemesi

Kadirli yöresi ağzında kelime başında, içinde ve sonunda h, y, t, n, k, v, ğ, ünsüzlerinin türediği görülmektedir.

h türemesi: Kelime başında ve içinde ortaya çıkar. sahat "saat" (VI-4), havlı "avlu" (XXVII-27), heri- "eri-" (LVI-8), hemir "emir" (LXII-301), hadla- "atla-" (XXVIII-16). Yöremizde genellikle kelime başında türeyen bu ses Halaçça'da düzenli olarak korunan bir sestir.

y türemesi: Kelime başında içinde ve sonunda türediği görülür. yırak "ırak" (XXVI-19), yêş "eş" (XXI-50), yitivermişler imiş "itivermişlermiş" (XV-14), deĝyeceğini "degeceğini" (I-4), yaĝyı "yağı" (LXII-507), daĝya "dağa" (XVIII-90), ney (nīy) "ne" (LXII-82).

t türemesi: Kelime içinde türediği görülür. delirtmiş "delirmiş" (II-30), şaşırtı "şaşırdı" (LXII-78).

n türemesi: Kelime içinde ve sonunda ortaya çıkmaktadır. susanmışlar "susamışlar" (XV-13), bilenziğini "bileziğini" (XLV-14), haydın "haydi" (XVIII-88), torosların "Toroslar'ı" (XXVII-15).

k türemesi: rahmetlik "rahmetli" (XXXVI-5).

v türemesi: duva "dua" (V-4).

ĝ türemesi: Yazı diline göre değerlendirdiğimizde türeme ünsüz olarak kabul edilen bu ses ikili köklere (hem isim hem fiil olarak kullanılabilen) gelerek isim yapar. boyag "boya" (XLVIII-14). Ayrıca boya kelimesinin eski şekli de "boyak" biçimindedir.

1- Yer Değiştirme (Metathese)

Aynı kelime içinde birbirine komşu olan (yan yana bulunan) ya da uzak yerde olan ünsüzlerin yer değiştirmesi olayıdır. Yer değiştirmeye söyleyiş kolaylığı maksadıyla

başvurulan bir yoldur. Yöremiz ağızında özellikle komşu ünsüzler arasında geçen yer değiştirme olayı sıkça görülmektedir.

Komşu olmayan ünsüzler arasındaki yer değiştirmenin örneği azdır. Birkaç kelimde bu olaya rastlanır.

ireli "ileri" (VI-1), irelki "ilerki" (XXI-55).

Araştırma bölgemizde yer değiştirmenin hangi ünsüzler arasında gerçekleştiğini örnekleriyle görelim:

ml > lm melmeket "memleket" (XXI-41).

ry > yr ğayrola "kayrola" (XXXVI-8).

rv > vr kevran "kervan" (X-22).

br > rb irbaham "İbrahim" (LXX-8).

şh > hş mahşur "meşhur" (X-89).

lv > vl şavlar "şalvar" (XLVI-6), yavlar- "yalvar-" (XXI-71).

mlr > hml zalmeri "zemheri" (LIV-25).

v(f)s > f(v)s tasfiye "tavsiye" LXI-49).

ry > yr meýram "meryem" (IV-3).

pl > lp (lb) cılbanaçñız "çıplaklaşacaksınız" (XLVII-28)

Ayrıca rüya kelimesi urya (LXII-579) şeklinde görülmektedir. Burda da bir ünlü ile ünsüzün yer değiştirdiği görülür.

İ- Hece Kaynaşması

Türkçe'de bir kuruluş içerisinde iki ünlü yan yana bulunmaz. Ancak iki ünlü arasındaki hafif boğumlanmalı ğ, y, h, v ünsüzlerinin eriyip gitmesiyle diftonglaşma dediğimiz olay oluşur. Araştırma bölgemizde hem diftonglaşma, hem de ğ, y, h, v ünsüzlerinin yanlarındaki ünlüyü etkilemeleri sonucu hece kaynaşması oluşur.

Hece kaynaşması iki heceden birinin ünlüsünün veya ünsüzünün eriyerek iki hecenin tek hece haline dönüşmesidir. Araştırma bölgemizde hece kaynaşması sıkça rastlanan bir olaydır. Bu olay daha ziyade ünlü karşılaşmaları, ünlü ve ünsüz düşmeleri sonucu ortaya çıkar. Bu olayın örnekleri aşağıda verilmiştir.

1- Yöremizde ünlü karşılaşmaları sonucu kaynaşan iki ünlü genellikle üçüncü bir ünlüde birleşirler. nēdim "ne edeyim" (IV-9), sana "sā" (md).

2- y, ğ, n, h, v gibi ünsüzlerin biri düştüğünde kelime içinde yan yana gelen iki ünlüden biri diğerini kendisine benzeştirerek tek ünlü haline getirir. ēylen "eyleyin" (VIII-13), ētmen "etmeyin" (I-13), oklā "oklava" (XXXIX-1).

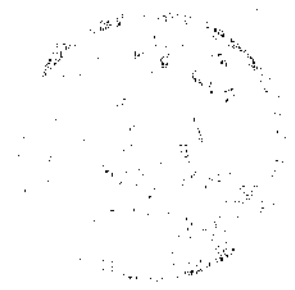
J- Hece Yutumu

Yalın ve bileşik kelimelerde yan yana bulunan eş ya da benzer söylenişli iki heceden birinin eriyip yok olmasına hece yutumu denir. Bu olay üç veya daha çok heceli kelimelerde görülmektedir. Bu olayın sebebi söyleyiş kolaylığı sağlamaktır.

ġorkān mı "korkar mısın" (II-11), havanın "havalanın" (VIII-7), alacānız "alacaksınız" (XL-11).

ÜNSÜZLER TABLOSU

	Süreksiz			Sürekli Ünsüzler					
				Sızıcı		Akıcı Ünsüzler			
						Burun	Ağız Akıcıları		
	Sedalı	Yarı Tonlu	Sedasız	Sedalı	Sedasız	akıcıları	Yanaklı	Titrek	Nefesli
Dudak	b	P	p			m			
Diş Dudak				v	f				
Diş	d	T	t	z	s	n			
Diş-Damak	c	Ç	ç	j	ş				
Ön Damak	g	K	k, k'	ğ	h	ñ	l	r	y
Art Damak	ğ	K	k	ğ					
Gırtlak					h v				

II. BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ (MORPHOLOGİE)

A- İSİMLER

Bu bölümde isim yapım ve çekim ekleri incelenecektir.

I- İsim Yapım Ekleri

Araştırma bölgemizde Türkçe'deki isim yapım eklerinin büyük çoğunluğu kullanılmaktadır. Bu eklerin bir kısmı bazı fonetik olaylar neticesinde az veya çok değişikliğe uğramış, bir kısmı ise eski şekilleriyle korunmuştur. Bu bölümde yazı diline göre görev ve anlam farklılığı gösteren ekler üzerinde durulacaktır.

İsim yapım eklerini "isimden isim yapan ekler" ve "lilden isim yapan ekler" olarak iki gruba ayırırız:

1- İsimden İsim Yapan Ekler:

İsim kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan yapım ekleridir. Yörede kullanılan ve yazı dilinden küçük bazı değişiklikler gösteren ekler şunlardır:

a) +lıh/+lek Eki: Yazı dilinde kullanılan +lık eki araştırma bölgemizde genellikle yazı dilinde olduğu gibi kullanılır. Ayrıca bazen ekin sonundaki "k" ünsüzü değişikliğe uğrayarak h'ya dönüşür. Ayrıca bir örnekte de bu ekin ünlüsünün e olduğu görülür. elbiselek "elbiselik" (LXII-434), hazırlıhlar "hazırlıklar" (LXII-427).

b) +cı, +çi Eki: Bu ekin başlıca fonksiyonu meslek ve uğraşma ile ilgili isimler yapmaktır. Vokal uyumuna aykırı düşmez. Ama yazı dilinde c'li bir çok kelime yöremizde ç ile yazılmaktadır. Bu da Eski Türkçe'deki şeklin bir devamı sayılabilir.

kevrancılar "kervancılar" (X-48), demirçi "demirci" (LXI-29), düürçü "dünür" (XXI-11).

c) +nı: Yazı dilindeki +lı ekinin ön sesi bölgemizde n ile karşılaştığında benzeşmeye uğrar ve (n) olur.

nişannıma "nişanlıma" (XXIX-7), cannı "canlı" (XVIII-54). Diğer durumlarda +lı eki bölgemizde pek farklılık göstermez.

ç) +unc eki: Bu eke yöremizde bir örnekte rastladık. ğuluncunun "ğol+unc+u+nun-"kolunç" (sırtın üst tarafında omuzlar ve kollar arasında kalan kısım) (LXII-112).

d) **+ken/+kennek**: Yöremize has eklerden biridir. birkennek "bir kez, bir defa" (XLII-8).

e) **+cığaz eki**: Yazı dilinde işlekliliğini kaybederek yerini +cağız, -ceğiz ekine bırakan bu ek yöremizde kullanılan eklerden biridir. yavrucağızım "yavrucağızım" (XLII-1).

f) **+leyi**: Yazı dilinde +leyin şeklinde kullanılan bu ek yöremizde bazen +leyi şeklinde kullanılır. akşamleyi "akşamleyin" (LXII-285).

g) **+ıraq**: Derecelendirme bildiren bir ektir. azıraq "daha az, azıcık" (XXIII-3). Bu ek Eski Türkçe'de de kullanılan ve bölgemizde halen yaygın olan kuvvetlendirme bildiren bir ektir. (Eski Türkçe'de: aşnuraq "daha önce").²²

ğ) **+caq, +cek**: Türkiye Türkçesi yazı dilindeki +cık/+cik eki ile aynı fonksiyonda olan bir ektir.

azıcık "azıcık" (LXVI-12), gücücük "küçük" (LXVIII-42), çibıcık (XLIV-4).

2- Fiilden İsim Yapan Ekler

Fiil kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan eklerdir.

a) **-ma/-me eki**: Fiillere gelerek genellikle geçici isimler yapar. Fakat bu ek yörede kalıcı isimler de yapmaktadır. ğazma "kasma" (XI-23), sürme (XXXV-18).

b) **-mak/ -mek eki**: Yazı dilindeki gibi kullanılmaktadır. Ayrıca bu ek kalıcı isimler de yapmaktadır. yemek (XXVIII-6).

c) **-ı, -i, -u, -ü eki**: ğapı "kapı" (LXII-173), ğohusunu "kokusunu" (XXI-43), ğorkularından "korkularından" (XXIII-5), yazı (XXI-67), ğapu "kapı" (LXII-200).

d) **-gen**: sergen "serilmiş" (VII-8).

ğ) **-ğ**: boyag "boya" (XI.VIII-14). Bu kelimenin eski biçimi "boyak"tır. boyak>boyag.

²² Gabain, A. Von: Eski Türkçe'nin Grameri. Ankara 1988, s. 105.

II- İsim Çekim Ekleri

1- İsim Hal Ekleri

a- Yükleme Hali (Akkuzatif) Eki: Yazı dilindeki ile aynıdır. Ünlü uyumunu bozmaz. parasını (I-10), balığı yiyor (II-19), bunu (II-30), doğruyu (III-28).

Bu ek genellikle yumuşak ğ ile biten kelimelere eklenirken -yı şeklinde eklenir. yağyı "yağı" (XVI-22).

Ayrıca bu halin eksiz biçimiyle de yörede sık sık karşılaşılmaktadır. ökçesin büz- "ökçesini büz-" (XIII-13), duz torbasın "tuz torbasını" (XIV-7.), aklın yitir- "aklını yitir-" (XX-6), birin götür "birini götür" (L-13).

Yazı dilinde genellikle iyelik eklerinden sonra +nı şeklinde gelen akuzatif eki yöremizde bir örnekte iyelik eki olmadan kelimeye +nı şeklinde gelmiştir. ayakgabını "ayakkabısını" (LXVIII-2).

Yörede (özellikle Bekereci köyünde) çok az görülen bir özellik de belirtme ve yönelme hali ekleri arasındaki görev aktarımıdır. Bir örnekte belirtme halinin görevi yönelme ekiyle sağlanmıştır.²³ dağlara gezdiğin zaman "dağları gezdiğin zaman" (LXII-509).

b- Yönelme Hali (Datif) Eki: Yazı dilindeki gibi a/e ekiyle kullanılır. Bu ek de akuzatif ekinde olduğu gibi yumuşak ğ ile biten kelimelere eklenirken arada bir y sesi türer. dağya "doğa" (XVIII-90).

Datif eki bir örnekte de bulunma hali görevinde kullanılmıştır. on beş yaşına ğırk ğat tıraş oldum "on beş yaşında kırk kat tıraş oldum" (X-6), hamama (I-1), ğayfeye (II-2), yayhya "yaylaya" (VI-2), anğarıya "Ankara'ya" (VI-15), meşmeketine "memleketine" (II-42), hize (XXI-9).

Yöremizde bazen datif eki zamirlere getirilirken zamirlerin sonundaki n sesi ñ olur. buña "buna" (I-7), baña "bana" (II-26), şuña "şuna" (XXI-15).

c- Bulunma Hali (Lokatif) Eki: Yazı dilindeki ile aynıdır. Ama ünsüz uyumunu genelde bozar. Çünkü bu ek genellikle tonlu ya da yarı tonlu haliyle kullanılmaktadır. hamamda (I-1)- köyde (II-1) ğaplıkda (II-48), maraş'da "Maraş'ta" (VI-1), orada (X-21).

²³ Buran, Ahmet; "Anadolu Ağzlarında İsim Hal Ekleri" , Tuncer Gülensoy Armağanı. s.164-172.

Bazen datif eki bulunma hali görevinde kullanılmaktadır. haftaya bi sefer gelirdi "haftada bir sefer gelirdi" (LXI-31).

Ayrıca bulunma halinin ayrılma hali fonksiyonunda kullanıldığı görülmektedir. ahmet bey'de ne anlıyon sen? "Ahmet Bey'den ne anlıyorsun sen?" (LXII-449). Bu Eski Türkçe'ye ait bir özelliğin Anadolu ağızlarında yaşayan şeklidir.²⁴

Bazen başka anlamlar da kazandırır. günde sığra gidermiş "her gün sığra gidermiş" (XXI-4). Sadece bir kelimede bu görünen ünlü uyumunu bozduğu görülür. evdağların "evdekilerin" (LXVIII-14).

d- Çıkma Hali (Ablatif) Eki: Bu ek yazı dilindeki ile aynı yapı ve fonksiyona sahiptir. Ancak ekin genellikle tonlu ya da yarı tonlu şekliyle kullanılması ünsüz uyumunu bozar. timur'dan (I-3), avratdan "avrattan" (II-5), nêrden (II-28), gılıçdan "kılıçtan" (XVIII-109), ağaçtan (XXV-4), kuyudan (XXXVI-61), kitaptan "kitaptan" (md).

Bu ekin bazen +leyin eki yerine kullanıldığı görülür. zabatdan varıyor "sabahleyin varıyor" (LII-23).

e- İlgi Hali (Genitif) Eki: Kullanıştı yazı dili ile paralellik gösterir. Bazen eksiz biçimi kullanılır. gözüm yaşı "gözümün yaşı" (IX-31), asger içinde "askerin içinde" (XII-11), onun (III-12).

Bazı örneklerde ekin ünlüsü yuvarlak olarak görülür. Bu durum fazla yaygın değildir. evüñ (II-12).

Yörede ünlü ile biten kelimelerin üzerine bu ek genellikle +yın/+yin şekliyle getirilir. Tezzeyin "teyzenin" (XXI-1), yâriyin "yarinin" (XXI-67), anayın "annenin" (XXVII-23), diziyin "dizinin" (XLI-3).

Bazen ñ'lu şekillerine de rastlanır: evüñ (II-12).

f- Vasıta Hali (Enstrumental) Eki: Yazı dilindeki ile edatının eklenmiş biçimi +la/+le araştırma bölgemizde +nan/+nen şeklinde kullanılmaktadır. +la/+le şekli ile çok az karşılaşıyoruz. timurman "Timurla" (I-1), öküzünen "öküzle" (II-13), zopayınan "sopayla"

²⁴ Buran, Ahmet: "Anadolu Ağızlarında İsim Hal Ekleri", Tuncer Gülsensoy Armaganı, s. 164-172.

(II-23), eliyen "eliyle" (X-35), ayağıynan "ayağıyla" (XXI-7), çengelinen "çengelle" (XLV-13), biziynen "bizimle" (XVIII-69).

g- Eşitlik (Ekvatif) Eki: Bu ek yazı dilinde olduğu gibi +ca/+ce'dir. fakat bazen kelimelere farklı anlamlar kattığı da görülür. bunca da "bu sefer de" (X-33), hunca "bu kadar" (md).

2- İyelik Ekleri

a) 1. Tekil Şahıs: Yazı dilinde olduğu gibidir (+m). sarayım (III-3), köşküm (III-3), ğuyruğumu "kuyruğumu" (XVII-6).

Bazen de bu ekin ünlüsü kapalı e (ê) olur. isteğêm (XVIII-33)

b) 2. Tekil Şahıs: Yazı dilindeki ile aynıdır. n ekinin önündeki ünlü bazen kapalı ê olabilmektedir. dileğêni "dileğini" (X-41), ağzın "ağzın" (XIII-6), annen "annen" (XXVII-2), bacm "bacm" (XXV-44), anañ "annen" (XXV-44).

c) 3. Tekil Şahıs: Yazı dilinde olduğu gibidir. ğalbine "kalbine" (III-5), oğlu "oğlu" (III-12), ğafası "kafası" (V-18), yeşi "eşi" (XXI-50). Bazen de 3. tekil şahıs iyelik eki genellikle y ünsüzünden sonra su/sü şeklinde gelebilir. tüysü "tüyü" (LXVIII-12).

d) 1. Çokluk Şahıs: Yazı dilindeki ile aynıdır. ğızımız "kızımız" (III-28), ğapımıza "kapımıza" (XXI-73), evimiz "evimiz" (XXXVI-36), şöhetimiz "şöhretimiz" (LVIII-2), türkiyemiz'i "Türkiyemiz'i" (XXVIII-32).

e) 2. Çokluk Şahıs Eki: Yazı dilinde olduğu gibidir. Fakat yer yer metinlerimizde bu ekin ñ'li şekilleriyle de karşılaşmaktayız.

ağanız "ağanız" (X-66), kellenizi "kellenizi" (XXIV-5), oğluñuz "oğlunuz" (XXXV-26).

f) 3. Çokluk Şahıs Eki: Yöre ağzında 3. çokluk şahıs iyelik eki +ları/+leri'dir. yüklerini "yüklerini" (X-24), hayvanlarını (X-24), ğorkularından "korkularından" (XXIII-5), evleri "evleri" (XXVI-5).

3- Çokluk Eki:

Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi çokluk eki +lar/+ler'dir. Ünlü uyumuna göre kalın ve ince şekli kullanılabilir.

köylüler "köylüler" (II-1), sözlerim "sözlerim" (XXV-56), toroslar "toroslar" (XXVII-15). n ünsüzünden sonra gelen +lar/+ler eki genellikle ünsüz benzeşmesine uğrayarak +nar/+ner şekline dönüşür. onnar "onlar" (md), bunnar "bunlar" (XXI-31).

4- Aitlik Eki:

Yazı dili ile aynı olan bu ek genellikle ki biçimi ile kullanılır. Fakat bazen hem ünlü uyumuna sokulduğu hem de kalın ünlülerle kullanıldığında k sesinin k veya g'ya dönüştüğü görülür. başındaki (LXII-310), etrafındağlar "etrafındakiler" (md).

Türkiye Türkçesi'nde bizimkiler, sizinkiler şeklinde görülen kullanışlar bölgemiz ağzında biziyl̄er, siziyl̄er (XXI-99) şeklinde kullanılmaktadır.

5- Soru Eki:

Bu ekin (mı, mi, mu, mü) kullanılışı yazı dilinde olduğu gibidir. Yani ince ünlülü kelimelere ince, kalın ünlülü kelimelere kalın biçimiyle gelerek ünlü uyumlarına uyar. duımadım mı? "tuımadım mı" (II-22), olur mu? (II-23), varmadı mı? (XLVIII-27).

Ayrıca araştırma bölgemizde bazen ses tonu ve vurgusuyla cümlelere soru anlamı katmak yaygın bir durumdur. gör̄muyon? "korkmuyor musun" (md.), ē? (II-21).

Ayrıca Vayvaylı yöresinde biliyō mu sen "biliyor musun" (XI-1) örneğinde de görüldüğü gibi bazen soru ekinden sonra şahıs zamirleri getirilir.

Yörede ver̄irler mola? "verirler mi" (LXII-52) şeklinde bir kullanım da görülmektedir.

olucūn mu (LXII-457) kelimesinde de görüldüğü gibi yörede yazı dilinden farklı olarak soru ekinin şahıs ekinden sonra geldiği görülür. Yazı dilinde şahıs eki soru ekinden sonra gelir. olacak mısın?

B- SIFATLAR

Bilindiği gibi sıfatlar isimleri niteleyen veya belirten kelimelerdir. Sıfatları vazifelerine göre iki grupta toplarız.

1- Niteleme Sıfatları: Yörede yazı dilinde kullanılan sıfatların yanında yöreye has sıfatlar da kullanılmaktadır. Bunlar isimlerin nasıl olduğunu veya herhangi bir niteliğini belirtir. ğatıklı şōra "katıklı çorba" (II-20), acımasız işğiyalar "acımasız eşkiyalar" (VI-6), cılğa yol "dar, patika yol" (VII-1), beñli omar "benli Ömer" (VII-7), ğoca maraş "koca Maraş" (VIII-14), sēfil musduk "sefil Mustafa" (IX-36), böyük ev "büyük ev" (XIV-8), ğara leçeh "kara yazma" (XXV-39), yūñsek yayla "yüksek yayla" (LII-5), ğaralı fisdon "karalı elbise" (LIII-10).

2- Belirtme Sıfatları: Araştırma bölgemizdeki belirtme sıfatları yazı dilindekilerden fazla farklı değildir. Bunlar:

a) İşaret Sıfatları: Nesnelerin yerini işaret yoluyla gösteren sıfatlardır. o zamanın (I-9), şu atları (III-18), bu peşTamal (I-9). Bu, şu, o sıfatlarının dışında, bölgede "şöyle", "ordaki", "burdaki" gibi işaret sıfatları da kullanılır. şöyle bir ormanlık yer (III-20), ordaki dokdūr "ordaki doktor" (II-39), burdaki anavarzadağı ğiral "burdaki Anavarza'daki kral" (IV-13).

b) Sayı Sıfatları: yetmiş lira (I-11), dokuz tene ğız "dokuz tane kız" (III-1), ğirk gün "kirk gün" (III-17), bī ğalbur nar "bir kalbur nar" (X-46).

Üleştirme, sıra ve derece bildiren sayı sıfatları da kullanılır: birer pança "birer avuç" (III-15), ğirkinci gün "kırkinci gün" (XV-20).

c) Soru Sıfatları: Bu sıfatlar isimleri soru yoluyla belirten sıfatlardır. ğaç lira "kaç lira" (I-2), ğaç gün "kaç gün" (XXI-55), ne kadar yağ (XXXVI-12)

nēçe yer "nice yer" (XLIII-71), niçe ana (XLV-3).

ç) Belgisiz Sıfatlar: Yöremiz ağızlarında bir belgisiz sıfatının yanında "filan, bi tī, hēç kimse, hēç bir, bir başğa vb." belgisiz sıfatları da kullanılır. bir tī cadı ğarısı "bir çok cadı karısı" (III-29), filan cingenenin oğlu (III-31), bir başğa köy "bir başka köy" (II-1).

C- ZAMİRLER:

1- Şahıs (Kişi) Zamirleri:

Temsil ve işaret yoluyla kişi isimlerinin yerini tutan kelimelerdir. Araştırma bölgemizde yazı dilindeki şahıs zamirleri aynen kullanılmaktadır. Fakat bu zamirler çekimlenirken bazı farklı şekiller ortaya çıkmaktadır. Şimdi bunları açıklamaya çalışalım.

a) 1. Tekil Şahıs (ben): Kullanıştı yazı dilinde olduğu gibidir. ben (I-2), benim (I-8), benden (II-9), bana "bana" (XV-28), beni (III-30), baa "hana" (X-59).

Örneklerde de görüldüğü gibi ben zaminini çekimli halleri yazı dilinden ayrılmaktadır. Bu zamir datif ekini aldığında farklı özellikler gösterir. Bazen datif eki n'lu olarak gelir (baña).

Bazen de bu zaminin datif ekli baa biçimiyle karşılaşmaktayız. Bu durum bir "n" düşmesiyle meydana gelir.

b) 2. Tekil Şahıs (sen): Bölgemizde "sen" şeklinde, tek bir biçim kullanılır. sen (I-11), senin (I-4), saña "sana" (II-10), senden (III-30), saa "sana" (XVII-9), sennen "seninle" (XVIII-17).

Bu zaminin çekimli halleri "ben" zaminiiyle aynı özellikleri gösterir. Öncün datif eki almış şekilleri: saña (II-10), saa "sana" (XVII-9) şeklindedir.

c) 3. Tekil Şahıs (o): Araştırma bölgemizde kullanılan tek şekli "o" dur. Küçük bazı değişiklikler yanında çekimli halleri yazı dilindeki ile aynıdır. oña "ona" (IV-16), oñu "onu" (XVIII-28), onuynan "onunla" (XL-2), onnan (LXII-290).

ç) 1. çokluk şahıs (biz): Yazı dilinde olduğu gibi kullanılır. Vasıta haliyle çekimlenmesi yazı dilinden farklılık gösterir. biziynen "bizimle" (XVIII-69). Bunun dışında diğer çekimlerinde farklılıklar yoktur. bizim (III-28).

d) 2. çokluk şahıs eki (siz): Araştırma bölgemizde "siz" şeklinde tek biçimli olarak kullanılır. Çekimlenmesi yazı dilii ile aynıdır. sizi (V-21).

e) 3. çokluk şahıs (onlar, onnar): Genellikle "onlar" şekli kullanılır. Bazen de "l" sesinin benzeşme sonucu n sesine dönüştüğü görülür. onnar "onlar" (md).

YÖREDE ŞAHIS ZAMIRLERİNİN İSİM HAL EKLERİYLE ÇEKİLİŞİ

	Datif	Lokatif	Ablatif	Akkuzatif	Ekvatif
ben:	bana baña baa	bende	benden	beni	bence
sen:	sana saña saa	sende	senden	seni	sence
o:	ona oña	onda	ondan	onu	onca
biz:	bize	bizde	bizden	bizi	bizce
siz:	size	sizde	sizden	sizi	sizce
onlar:	onlara	onlarda	onlardan	onları	onlara göre
	Enstrumental		Genitif		
ben:	benle, benimle		benim		
sen:	seninle, sennen		senin		
o:	onunla, onuynan		onun		
biz:	bizimle, biziynen		bizim		
siz:	sizinle, siziynen		sizin		
onlar:	onlarla		onların		

2- Dönüştülük Zamiri

Yöremiz ağzında dönüştülük zahirinin gendi ve kendi şekilleri kullanılmakla beraber daha çok gendi şekli kullanılmaktadır. gendi "kendi" (XLVII-8), gendini "kendini, kendisini" (VI-3), gendinin "kendisinin" (XL-28), gendine "kendisine" (LXII-11).

DÖNÜŞLÜLÜK ZAMİRİNİN İSİM HAL EKLERİYLE ÇEKİLİŞİ

1. Tek. şa.	2. tek. şa.	3. tek
gendim	gendin	gendi

1. çok.ş.a.	2.çok.ş.a.	3.çok.ş.a.
gendimiz	gendiniz	gendileri

Dönüşlülük zamirinin şahıslara göre çekimi şöyledir:

	1. tek şa.	2. tek. şa.	3. tek. şa.
Akk:	gendimi	gendini	gendini
Dat:	gendime	gendine	gendisine
Lok:	gendimde	gendinde	gendisinde
Abl:	gendimden	gendinden	gendisinden
Ens:	gendimle	gendinle	gendisiyle
Gen:	gendimin	gendinin	gendisinin
Ek:	gendimce	gendince	gendisince
	1. çok. şa.	2.çok.ş.a.	3.çok.ş.a.
Akk:	gendimiz	gendiniz	gendileri
Dat:	gendimize	gendinize	gendilerine
Lok:	gendimizde	gendinizde	gendilerinde
Abl:	gendimizden	gendinizden	gendilerinin
Ens:	gendimizle	gendinizle	gendilerinle
			gendilerinden
Gen:	gendimizin	gendinizin	gendilerinin
Ekv:	gendimizce	gendinizce	gendilerince
		gendinize göre	

3- İşaret Zamirleri

bu (LXVII-6)

şu, şö (X-59)

o (XVIII-44)

bunlar, bunnar (LXVII-48), (XXI-31)

şunlar, şonnar

onlar, onnar (LXVII-21)

Bazı ünsüz değişmeleri sonucunda görülen farklılıklar dışında yazı dilindeki ile aynıdırlar.

İşaret Zamirlerinin İsim Hal Ekleriyle Çekilişi

	Dat.	Lok.	Abl.	Akk.
bu:	buna buña bua	bunda	bundan	bunu
şu:	şuna	şunda	şundan	şunu
şo:	şuña			
o:	ona oña	onda	ondan	onu
bunlar:	bunları bunnarı	bunlarda bunnarda	bunlardan bunnardan	bunları bunnarı
şunlar:	şunları	şunlarda	şunlardan	şunları
şonlar:				
onlar:	onları	onlarda	onlardan	onları
	Gen.	Ekv.	Ens.	
bu:	bunun	bunca	bununla bunnan	
şu:	şunun	şunca	şununla şunnan	
şo:				
o:	onun	onca	onunla	
bunlar:	bunların	bunlarca	bunlarla bunnarlar bunnarnan	
şunlar:	şunların	şunlarca	şunlarla	
şonlar:				
onlar:	onların	onlarca	onlarla onnarnan onnarla	

4- Belgisiz Zamirler

Araştırma bölgemizde, yazı dilinden farklı olarak kullanılan belirsizlik zamirleri şunlardır:

a) başğası "başkası" (II-9), başKasına "başkasına" (III-4).

b) hepisi "hepsi" (X-57).

c) öteiler "ötekiler" (X-84).

d) herkeş "herkes" (XV-17), herkiş "herkes" (LXII-27) başğaları ve öteiler dışında kalanlar her ve hep kelimelerinden türetilmiş belgisiz zamirlerdir.

5- Soru Zamirleri:

Yöremizde kim ve ne soru zamirlerinin yanında ne anlamında kullanılan "neci" soru zamiri de kullanılır. neci "ne" (XLVII-2)

Ayrıca ne zamirinin sonunda bazen y türetildiği, bazen de e'nin i'ye dönüştürüldüğü görülür. ney "ne" (XLVII-4), nī "ne" (XLVII-18).

Ç- FİLLER

1- Fiilimsiler (Eylemsiler)

Fiil kök ve gövdelerine gelerek onlara isim, sıfat ve zarf görevi yükleyen eklerdir. Fiilimsiler görev bakımından üçe ayrılırlar.

a) İsim-Fiiller (Mastarlar): Yörede en çok kullanılan mastar ekleri -ma ve -mek'tir. Kullanılışları da yazı dilinde olduğu gibidir. incinmesi "incinmesi" (XX-14), tutmaya "tutmaya" (XXI-4), gitmesini "gitmesini" (XXI-11), yapma "yapma" (XXI-41), esgimeye "eskimeye" (XXI-46), yatması "yatması" (XXIV-35), everme "evlendirme" (XL-6), yetişmeye "yetişeye" (LXII-24), saymak "saymak" (XXIV-13), yemek "yemek" (XXVIII-6).

Yazı dilinden farklı bir özellik de -mek mastarının üzerine +lık isimden isim yapma ekinin getirilebilmesidir. götürmekliğe "götürmeye" (LXII-31).

-ış mastarının kullanılışı da yazı dilindeki gibidir. yürüyüşlü "yürüyüşlü" (XX-16), çniş "iniş" (XXXII-6).

b) Sıfat Fiiller: Fiil soylu sözcüklerin sonuna bazı eklerin getirilmesiyle elde edilen ve sıfat görevinde kullanılan kelimelerdir. Araştırma bölgemizde en çok kullanılan partisip ekleri şunlardır:

-an/-en eki: yiye (XVI-22), gelen (LXII-98), geden "giden" (LXII-98).

-dık, -dik, -duk, -dük, -dığ, -diği: yuduğum "yıkadığım" (XIV-13), ettiği halise "ettiği hadise" (XVIII-120).

-miş eki: bişmiş yemek (md).

-acak /-ecek: gēdeceği yer "gēdeceği yer" (II-14).

-er /-mez eki: okur yazar (adam) (md)

-ası/-esi eki: yanası (ocak) (md)

c) Zarf Fiiller (Gerundiumlar):

-ıp, -ip, -up, -üp, -b: n'olup "ne olup" (IX-36), dönüp (XIV-20), arayıp "arayıp" (XXI-48), gōyup "koyup" (XXXIV-19), gōparıp "koparıp" (LXII-308). Bazen öndeki ünlünün de a olduğu görülür. okşayab "okşayıp" (X-35).

-ken/-kene /-kenne/-kennek/-қан/-қанна: -ken eki çoğu zaman ünlü uyumlarına uyar. Bazen de -kene, -kenne, -kennek şeklinde de kullanılır.

loğlarkanna "loğlarken" (XI-5), dərkenne "derken" (XV-32), ararkenne "ararken" (XV-39), oynarķan "oynarken" (XVIII-2), varırķan (LXVI-7), dərkennek "derken" (XXI-70). Bazen de -kân şeklinde a -e arası bir ses olur.

-ınca/-ince/-unca/-ünce/-enci, -üncek: ğoyunca "koyunca" (IX-38), dëyince "deyince" (XLIX-8), yëyince (XLIX-6). Bazen ilk ünlü kapalı e olabilir. dëyenci "deyince" (X-12), görüncek "görünce" (XLIX-2), vërinek "verince" (XLIX-4).

-arak/-erek: yakarak (XXVIII-19).

-madan/-meden: söyletmeden (VI-10)

-dikça/-dikçe, -dukça/-dükçe: Bazen ç ünsüzünün tonlulaştığı görülür. çeğnedikçe "çiğnedikçe" (LXII-652), döndükçe "döndükçe" (XVIII-23).

-a / -e: Daha çok ikilemelerde görülür. gide gide (VII-2), yana yana (XIV-28).

-anete : ğoşanetë "koyuncaya kadar (XLIII-72)

-eneçe: -ıncaya kadar anlamında kullanılır. diyeneçe "deyinceye kadar" (XV-41), gireneçe "girinceye kadar" (XV-42).

-ınca/-inci: -ıncı, -ince manasındadır. girinci "girince" (XV-20), çıııncı "çıkınca" (XXI-49)

-ışın, -işin, -uşun, -üşün: -ıncı, -ince anlamı taşıyan bu zarf-fiil eki yörede yaygın olarak kullanılmaktadır. dëyişin "deyince" (II-7), oluşun "olunca" (II-6), varışın "varınca" (XLV-1), dutuşun "tutunca" (XLVI-21).

Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde Karamanlıca sahasında görülen bir gerundium ekidir.

II- Fiil Yapım Ekleri

Araştırma bölgemizdeki fiil yapım ekleri yazı dilindeki ile hemen hemen aynıdır. Bu ekleri isimden fiil yapma ekleri ve fiilden fiil yapma ekleri olarak ikiye ayırıp inceleyelim:

a) İsimden Fiil Yapma Ekleri: İsim soylu kelimelerin üzerine gelerek onlardan fiil türeten eklerdir. Bölgemizdeki isimden fiil yapım ekleri küçük değişiklikler olmakla beraber yazı dilindeki ile aynıdır. Farklı sayılabilecek ekler şunlardır:

+sun: Bölgeye has eklerden biridir. zorsun- "zorluk çekmek" (md)

+al: Yazı dilindeki +ar ekinin karşılığı olan bu ek saral-"sararmak" (LXII-82) kelimesinde görülmektedir. r-l değişmesi yüzünden +ar eki Eski Anadolu Türkçesi ve bazı ağızlarda l'i şekle dönüşmüştür.

+lı, +li (+la, +le): Yazı dilinde +la, +le olarak kullanılan ek genellikle kelime içinde y ünsüzünün daraltıcı etkisile +lı, +li şekline dönüşür. ğışliyek "kışlayalım" (XI-2), çıkınlıyak "çıkınlayalım" (XXII-6).

+k: Yazı dilindeki +r isimden isim yapma eki ile aynı görevdedir. ğarakmak "kararmak" (md).

b) Fiilden Fiil Yapma Ekleri: Fiillerin üzerine gelerek onlardan yine fiil türeten eklerdir. Yöredeki fiilden-fiil yapma ekleri de yazı dilindekilerden pek farklı değildir.

-dır, -dir: Ettirgen çatı eki olan bu ek araştırmıa bölgemizde genellikle tonlu ünsüzlü olarak kullanılır. Yazı dilinde bu ekin hem tonlu hem tonsuz şekilleri vardır. Yörede bazen bu ekin ünsüzü yarı tonlu (T) hale de dönüşebilir. indirim (V-12), oynadırsam "oynatırsam" (V-12), yitdir- "itirmek" (XXI-8).

-ık: Fazla yaygın değildir. ğısıkiyor "sıkışıyor" (XVI-29).

-ş: Fazla yaygın olmayan bir ektir. uzaş-"uzaklaşmak" (XV-30).

Diğer fiilden fiil yapma ekleri yazı dilindeki ile aynı olduğu için açıklamaya gerek görmüyoruz.

III- Çekimli Fiiller:

İnceleme bölgemizde yazı dilinden çok az farklı olan (bazı ses değişmeleri ile) çekim ekleri vardır. Bunların en önemlileri zaman ekleridir. Şimdi bölgemizde kullanılan bu çekim eklerini sırasıyla inceleyelim:

1- Haber Kipleri

a- Anlatılan Geçmiş Zaman Eki: Bu ek yazı diliyle aynıdır. Fakat ünsüz benzeşmesi neticesinde bazen -mıs şeklinde de kullanılabilir. ğetmiş "gitmiş" (I-1), ğorhmuş "korkmuş" (I-2), sarmışlar (III-11), ğetmíssím "gitmişim" (X-4), oturmussun "oturmuşsun" (XXI-22).

Ayrıca yöremizde -ık eki ile de anlatılan geçmiş zaman çekimi yapılmaktadır.

yatırlarsa "yatmışlarsa" (XXIV-33), oluk "olmuş" (XXIV-34).

İnceleme bölgemizde anlatılan geçmiş zamanın şahıslara göre çekimi şöyledir:

g̃etmişim "g̃etmişsim" (X-4)	g̃itmişim
g̃etmişsin "g̃etmissin"	g̃itmişsin
g̃etmiş (I-1)	g̃itmiş
g̃etmişiz	g̃itmişiz
g̃etmişsiz, g̃etmişiniz, (g̃etmissiniz)	g̃itmişsiniz
g̃etmişler	g̃itmişler

olumsuzu -ma/-me ekiyle yapılır.

d̃ememiş (LXVII-8).

b) Görülen Geçmiş Zaman Eki: -dı/-di/-du/-dü, -tı/-ti/-tu/-tü şekliyle kullanılır.

Yazı dilinden farklı tonsuz ünsüzlerin üzerine ya tonlu ya da yarı tonlu biçimiyle gelmesi bu eki uyum dışı bırakır. aldurdım (I-12), döğdüm (II-35), açtım (XXVI-10), g̃etdim (XXVI-12), g̃apışTı "kapıştı" (XXVIII-28), dökdüler "döktüler" (XLV-15), çekTi "çektı" (LXII-444). Yani ekin yarı tonlulaşma eğiliminde olduğu görülmektedir. Fakat tonsuz şekilleri de yok değildir.

Bu zamanın şahıslara göre çekimlenmesi şöyledir:

g̃apışTım (g̃apışdım)	kapıştım
g̃apışTın (g̃apışdın)	kapıştın
g̃apışTı (g̃apışdı) (XXVIII-28)	kapıştı
g̃apışTık (g̃apışdık)	kapıştık
g̃apışTınız (g̃apışdınız)	kapıştınız
g̃apışTılar (g̃apışdılar)	kapıştılar

Olumsuz -ma/-me ekiyle yapılır.

bilmedin (LXVII-15).

c) Geniş Zaman Eki: Bölgemiz ağızında yaygın olarak kullanılan geniş zaman ekleri -r, -ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür'dür. Bölgemizde geniş zamanın 2. teklik şahıs çekiminde -an ve -n ekleri kullanılır.

değērim (I-2), ēden "edersin" (I-11), geēer (II-3), varırım (IV-12), ğurtulun "kurtulursun" (LXII-243).

Ayrıca bu bölgede geniş zamanın 3. çokluk şahıs çekiminde: ünsüz benzeşmesi sonucunda r>l değişimi görülmektedir. soyallar "soyarlar" (XLIII-23).

Geniş zamanın bölgedeki yaygın şekli şöyledir:

ġurtulurum

ġurtulun "kurtulursun" (LXII-243)

ġurtular

ġurtuluruk

ġurtulursuntuz

ġurtulullar (ġurtulurlar)

Geniş zamanın olumsuzu genellikle 1 ve 2. tekil ve çoğul şahıslarda -ma/-me, 3. şahıslarda -maz/-mez ekleri ile yapılır. ġorkmaz "korkmaz" (II-3), ētmen "etmezsin" (I-13), vērnek "vermeyiz" (XXVIII-2), dēmēm (LXVII-16). Bazen de 2. çoğul şahıslarda -maz/-mez ekleri ile geniş zamanın olumsuzu yapılır. gelmezsiniz.

d- Şimdiki Zaman Eki: Yöremizde bu zamanın çekiminde karışıklık vardır. Şimdiki zaman eki genellikle yor'dur. Fakat yōr, -yo, -yır şekilleri de vardır.

-yır şekli en çok Vayvaylı, Çiğek ve Sarıtaşmanlı köylerinde görülür. Bu köylerde şimdiki zaman ekinin diğer ekleri de kullanılmaktadır. Bu ek -yır şeklinde ince ünlülü kelimelere geldiği zaman büyük ünlü uyumunu bozar. seriyırlar "seriyorlar" (X-81), yetiyır "yetiyor" (X-51). Ama bu durumda düz ünlülü kelimelerde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olmaz.

Ayrıca şimdiki zaman ekinin sonundaki y ünlüsünün düştüğü durumlar da vardır. (-yo). Bazen de-yor ekinin ünlüsünün ó sesine dönüştüğü de görülür. seviyō "seviyor" (IX-5), uğraşıyom "uğraşıyorum" (XXX-11), bilemiyōk "bilemiyoruz" (LVII-5), diyōrkine "diyorki" (I-7), geēiyōr "geēiyor" (XVI-9).

Şimdiki zamanın III. çoğul şahıs çekiminde genellikle -yor ekinin sonundaki r-sesi kendisinden sonra gelen l sesine dönüşür. baġhyōllar "baġhyorlar" (XV-48), diyollar "diyorlar" (XLI-36), topluyollar "topluyorlar" (XLI-43).

Yöremiz ağızlarında şimdiki zamanın şahıslara göre çekimleri şöyledir:

En yaygın şekli

gèdiyom (LXV-26)	gèdiyım
gèdiyon (gèdiyõn)	gèdiyırın
gèdiyor	gèdiyr (X-25)
gèdiyok	gèdiyırık
gèdiyonuz	gèdiyırız
gèdiyollar (gèdiyorlar) (LXVIII-14)	gèdiyılar

gèdiyorum (-yör)

gèdiyorsun

gèdiyor

gèdiyoruz

gèdiyorsunuz

gèdiyollar (LXVIII-14)

Şimdiki zamanın olumsuzunun en yaygın şekli şöyledir:

diyemiyom

diyemiyon

diyemiyo

diyemiyok (LXVII-43)

diyemiyomuz

diyemiyollar

e- Gelecek Zaman Eki: Araştırma bölgemizde gelecek zaman eki, -acak/-ecek/-ecek/-ıcı/-ici, /-ucu/-ücü'dür. Bazı şahısların çekiminde bu eklerin şahıs ekiyle kaynaştığı görülür. Bu ek bazen kalın ünlülü kelimelere -acak, -ecek şeklinde gelerek büyük ünlü uyumunu bozar.

varacam "varacağım" (IV-8), geleceksiniz (IV-16), varacan (IV-27), yapacânız "yapacaksınız" (X-60), nêdicin "ne yapacaksın" (XVII-8), alicim "alacağım" (XVII-8),

ğışlıyacak "kışlayacak" (XVIII-37), dokuyacak "dokuyacak" (XXXVIII-2), olucūn mu "olacak mısın" (LXII-457), diyici "diyecek" (XXI-73).

Gelecek zamanın olumsuz -ma/-me ekiyle yapılır, diyemeyecem "diyemeyeceğim" (LXIV-14), olmayacan mı "olmayacak mısın" (LXII-457).

2- Tasarlama Kipleri

a) İstek Kipi

Eki a/e'dir. Ama zaman zaman /i ekleri de kullanılmaktadır.

Bu kipin 1. tekil ve 1. çoğul şahıs çekimleri aynı zaman da emir görevinde de kullanılabilir. söyleyem "söyleyeyim" (I-10), yapıyım "yapayım" (II-11), çıtıyım "çıkayım" (III-19), soyak "soyalım" (V-2), arayak "arayalım" (VI-4), ğışliyek "kışlayalım" (XI-2).

Bazen de 1. tekil şahıs çekiminde istek kipinin eki kullanılmaz, ollum "olayım" (XXIX-25).

Bazen kalın ünlüler bulunduran kelimelere ince haliyle gelir, oleyidi "olaydı" (XLI-6). Bu duruma birleşik çekimlerde rastlanır.

Bu kipin bölgemizdeki çekimi şöyledir:

yapıyım (II-11)

yapasın

yapa

yapak

yapasınız

yapalar

Yazı dilinden farkı bu kipin 1. çoğul şahıs çekiminin e- k, a-k ekleriyle yapılmasıdır. soyak "soyalım" (V-2).

Olumsuz şekli -ma/-me/-mı/-mi ile yapılır, isdemiye "istemeyelim" (md)

b) Dilek-Şart Kipi: Bu kipin çekimi inceleme bölgemizde yazı diliyle aynıdır.

Eki -sa/-se'dir.

söylesem (I-7), görsem (V-7), oynadırsam "oynatırsam" (V-12), sorarsan (LVII-37), avlasa (LVIII-5), olsak (LVIII-3).

Bir örnekte de istek kipi şart anlamında kullanılmıştır. bileyidim "bilseydim" (LXII-181).

Şahıslara göre çekimi şöyledir:

avlasam

avlasan

avlasa (LVIII-5)

avlasak

avlasanız (avlasaz)

avlasalar

c) Emir Kipi: Bölgemizde bu kipi çekimi yazı diliyle aynıdır. Yalnız bazen 2. çoğul şahıs çekiminde bir farklılık görülür. yahalan "yakalayın" (II-30).

Aynı zamanda 1. tekil ve 1. çoğul çekimi de istek kipiyle aynıdır. Fiilin hangi kiple çekimlendiği daha çok anlamdan çıkarılır. ğorh "kork" (I-12), kaçsın "kalksın" (II-4), ğızart "kızart" (II-18), sorun (II-28), ğedin (III-32), ğezme (XIII-14), yıkan "yıkayın" (XXIII-2).

Emir kipi için şahıslara göre çekimi şöyledir:

yahalayam "yakalayayım"

yahala "yakala"

yahalasın "yakalasın"

yahalayak "yakalayayım"

yahalan "yakalayın" (II-30)

yahalasınlar "yakalasınlar"

d) Gereklilik Kipi: Metinlerimizde gereklilik kipiyle çekimlenmiş biçimler çok azdır. nētmelin aman "ne yapmalı" (LVIII-13). Bazen de konuşmalarda gerek kelimesi kullanılarak gereklilik anlamı oluşturulur. ğetmem gerek "gitmeliyim" (md).

3- F  llerin BirleŖik   ekimleri

Belli bir zaman veya kipte   ekimlenmiŖ olan fiilin üzerine hikaye, rivayet ve Ŗart kiplerinden biri getirilerek f  llerin birleŖik çekimleri yapılır. BirleŖik   ekimler araŖtırma bölgemizde de yazı dilinde olduğu gibi i-mek fiili ile ger  ekleŖir. Derlediğimiz metinlerde bu fiil genellikle k  k sesini korur, bazen de ekleŖerek çekime girer. Bölgede birleŖik çekimin örneklerine rastlamaktayız.

Ŗimdi hikaye, rivayet ve Ŗart birleŖik çekimlerini örnekleri ile birlikte inceleyelim.

a) Hikaye BirleŖik   ekimi: Asıl fiilin kipleri ile i- fiilinin görülen ge  miŖ zamanının veya ekleŖmiŖ Ŗeklinin birleŖmesi ile ortaya çıkar. Emir   ekimi dıŖındaki bütün kiplerin hikaye Ŗekli vardır.

Yöremizde emir ve gereklilik kiplerine bağlı hikaye birleŖik çekimlerine rastlanılmaz. Diğer kiplerin hikaye birleŖik çekiminin örnekleri bolca görülür. AraŖtırma bölgemizde genelde idi Ŗekli bazen de idi'nin ekleŖmiŖ biçimini olan -di kullanılır. d  tdum   du "tuttuydum" (II-33), b  kd  m   dı "baktıyd  m" (X-3), sallardım (X-5), yapacağ  d  m "yapacaktım" (LXII-139), diyemiyordum (LXII-218), olayıdı "olaydı" (XI.1-6), s  yletseler   di "s  yletselerdi" (LXI-39).

b) Rivayet BirleŖik   ekimi: Rivayet birleŖik çekimi asıl fiil kiplerine i- fiilinin öğrenilen ge  miŖ zamanın getirilmesiyle yapılır. Bu çekimde i- fiilinin baŖındaki i sesi genellikle korunur, bazen de i sesini d  Ŗ  rerek -miŖ anlatılan ge  miŖ zaman eki haline gelir. Yörede görülen ge  miŖ zaman ve emir kipinin rivayeti yoktur. Aynı zamanda metinlerimizde gereklilik kipinin rivayetine de rastlamamaktayız.

yaklaŖmıŖ   mıŖ "yaklaŖmıŖmıŖ" (IV-21),   ıııyollar   mıŖ "  ıkıyorlarmıŖ" (XV-15), beklidyormuŖ (XXV-8), Đııyar   mıŖ "koyarmıŖ" (XVII-2), Đ  rk  mazmıŖ "korkmazmıŖsın" (II-9).

c) Ŗart BirleŖik   ekimi: AraŖtırma bölgemizde ise'nin ek biçimini olan -sa/-se yanında ise Ŗeklinin de kullanıldığı görülür. Haber kiplerinin Ŗart Ŗekli çokça kullanılmaktadır. yatığlarsa "yatmıŖlarsa" (XXIV-33), d  diyse (III-27), v  rirsen (XVII-9), buldun   sa "buldunsa" (XVIII-55).

1- Geniş Zaman:

Bu çekim yazı dilinden çok farklı olmamasına rağmen bazı küçük farklılıklar görülür. Bu çekimin 3. tekil şahıs eki -dır, 1. çoğul şahıs eki ise -ıktır. -dır eki tonlu olarak kullanılır.

Diğer şahıslarında fazla bir farklılık görülmez. balıhsın "balıksın" (II-48), padişahık "padişahız" (XXI-25), arkadaşık "arkadaşız" (LXII-57), altındur "altındır" (XLIII-68), hakdır "haktır" (LIV-20).

2- Hikayesi: i- fiilinin hikayesi yazı dilinde olduğu gibi araştırma bölgemizde de isim tabanı + i- fiili + görülen geçmiş zaman eki + şahıs eki şeklindedir. Yazı dilinde genellikle i- fiilinin başındaki i sesinin düşmesine rağmen bu yörede genellikle i sesi korunmuştur. Bazı kelimelerde i sesi yerine kapalı e sesi bulunmakadır. Ama bazen i- fiilinin ekleşerek çekime girdiği de görülebilmektedir.

çıl idi "çildi" (IV-28), beşikdeydi "beşikteydi" (X-4), cuğab ıdı "cevapı" (X-89), yoğ idi "yoktu" (XLVI-5).

Olumsuz şekli "deel" (değil) kelimesi ile yapılır.

3- Rivayeti: i- fiiline anlatılan geçmiş zaman ekinin (-miş) getirilmesiyle yapılır. Genellikle imiş şeklinde kullanılır. Bazen de miş biçimine dönüşür. hamileymiş (III-2), bıyıklıymış (V-11), yoğ umuş "yokmuş" (X-1), suan ımış "soğanmış" (XXXIV-12).

4- şartı: i- fiilinin üzerine şart eki olan -sa, -se eklerinin getirilmesiyle yapılır. Çekimi sırasında genellikle i- sesi düşer ve -sa/-se şekline dönüşür. Yazı dilindeki çekimiyle aynıdır, varsa (LXII-325).

Ayrıca yörede şart eki +sa/+se anlamını taşıyan +(y)icik ekinin de kullanıldığı görülmektedir. öyleyicik "öyleyse" (XI-33).

VI- Zarf Fiili

i- fiiline -ken zarf -fiil (gerundium) ekinin getirilmesiyle yapılır. Diğer fiillerin sonuna da gelerek birleşik gerundium yapar. Yöremizde genellikle -ken/-қан biçimi kullanılmakla birlikte bazen iken şeklinde de kullanılır. Yazı dilinde -ken ünlü uyumu dışında kaldığı halde yörede -ken genellikle ünlü uyumuna uyar.

oynarkan "oynarken" (XV-3).

belber iken "berberken" (XVIII-2), dellal ıkan "tellalken" (XVIII-2), kaçarkan "kaçarken" (XLVI-17), dërkene "derken" (LVII-7).

Ayrıca araştırma bölgemizde bu ekle aynı görevde kullanılan "kenne, kennek, kanna" şekilleri de görülür. dërkenne "derken" (X-69), dërkennek "derken" (XIV-20).

D- ZARFLAR

Bir fiilden, bir sıfattan, fiilimsiden veya zarftan önce gelerek onun anlamını çeşitli yönlerden (zaman, durum, yer-yön, azlık-çokluk vb.) açıklayan, belirleyen, sınırlayan kelime ve kelime gruplarına zarf diyoruz.

Bölgemiz ağızında kuruluş ve kullanılışları bakımından yazı dilinden çok farklı bir durum göstermezler, ama bunun yanında yöreye has olan bazı zarf görevli kelimeler de vardır. Şimdi bunları inceleyelim.

1- Zaman Zarfları:

şimdi "şimdi" (I-5), āşam "akşam" (II-5), o günün bahrinde "o zamanda" (XVIII-6), böyün "bugün" (XVIII-26), biyak beri "deminden beri" (XVIII-45), eñi soñu "eninde sonunda" (XVIII-58), evveli "önce" (XVIII-112), şindicik "şimdi" (XVIII-102), zabahınan "sabahleyin" (LII-6), künde "her gün" (XXI-5), haman "hemen" (LXII-456), ğalanda "sonradan" (LII-1), sabahleye "sabahleyin" (LXII-48), ikindin "ikindi vakti" (LXII-258), búğün "bugün" (LXII-101), iêz "erken" (XXVIII-3).

2- Durum Zarfları:

ëyi "iyi" (III-21), ëyice "iyice" (IX-12), ğanı ğarrah "çok zengin" (X-48), arka sıra "arkasından" (XV-9), hoyna "devamlı" (XVIII-10), yënice "yeni" (XIX-8), iêz "çabuk" (md).

3- Azlık-Çokluk Zarfları

ëpey "epey" (md), haylı "çokça" (XXV-33), çoñ "çok" (XXVII-16), bir ü (III-30).

4- Yör-Yön Zarfları:

şordan "şurdan" (X-46), ğeri "geri" (XV-14), şoraya "şuraya" (XVII-5), aşşağı "aşağı" (XVIII-49), yoharda "yukarıda" (XXIV-35), öte beri (XXV-38), dışarı (LXII-476), ğırağında "kenarında" (XXI-118).

E- EDATLAR

Yazı dilinde kullanılan edatların yanında yöreye has edatlar da oldukça fazladır. Bunun yanında yazı dilindeki edatlar da bazı değişikliklerle yörede kullanılmaktadır.

Yazı dilinden farklı olan edatlar şunlardır:

gimi, ğımı (IX-13), (XVIII-78), yazı dilindeki gibi edatının yörede kullanılan şeklidir.

-nen: ile edatının ekleşmiş biçimidir. ayıñın "ay ile" (XVI-1).

hemi... hemi: Yazı dilindeki hem ... hem edatının yöre ağızlarındaki şeklidir.

hemi ... hemi "hem ... hem" (IV-4).

ulan, kele, yav, lan (len), bre gibi çağırma ve seslenme edatları da yöremizde kullanılmaktadır.

he (II-43), **ële** "öyle" (md): Cevap verme (olumluluk ve tasdik) edatıdır.

ham (II-12): Yörede kullanılan sorma edatlarıdır. Bu edat eskiden kam şeklinde idi.

yoh "yok": Bölgede karşılaşılan olumsuzluk bildiren bir edattır. (LXII-687).

ki edatı: Farsça asıllı olan ki bağlama edatının -kine şekline de bölgemizde rastlamaktayız. Türkiye Türkçesi yazı dilinde uyuma aykırı olan bu ki bağlama edatı araştırma bölgemizde bazen ünlü uyumuna uyar. okuyor ki (X-55), padişahkine "padişah ki" (X-13) diyorkına "diyor ki" (X-37), bakdı kı "bakdı ki" (LXII-224).

uçun "için" (LXV-6): Yörede kullanılan sebep edatlarındandır. Yazı dilindeki için'in karşılığıdır. Ayrıca içün şekli de mevcuttur. Eski Türkçe'de uçun şeklinde olan bu edat Batı Türkçesi'ne bu şekliyle geçmiş, sonra üçün, içün şekillerini aldıktan sonra Osmanlıca'nın sonlarında bugünkü için şekline girmiştir. Z. Korkmaz'a göre bu edatın yapısı uç "sebeb" -ı "iyelik eki + n" vasıta hali ekidir.²⁵

meğere "meğer" (LIII-4), yörede kullanılan netice edatıdır.

temsil (X-7): Örnek verme edatıdır.

ağrı, sōra, sōna, evel, kēri (V-8), (X-82), (XV-3), (XL-35); sıra edatı olarak kullanılırlar.

tār "kadar" (V-17), **ğadara** : "kadar" (XV-24). Yörede kullanılan yönelme ve ulaşma edatlarıdır.

²⁵ Korkmaz, Zeynep: "uçun- üçün- için vb. Çekim Edatlarının Yapısı Üzerine", TDAY 1961, s.35.

illá (I-5): Şarta bağlama edatıdır. öyleyeik "öyleyse" (II-33) kelimesi de aynı görevde kullanılır.

amma "ama" (X-63), **eñer** "eğer" (III-8) Bölgede kullanılan karşı durum edatlarıdır.

Ayrıca bölgemizde **ġalan** "artık" (XLVII-9), **gine** "yine" (XXXVIII-2), **ġayrı** "başka" (XVIII-35) edatları da kullanılmaktadır.

abauv (abo): Ünlem edatıdır. Bu edat Memluk Kıpçakçasında da bulunmakta idi.²⁶

²⁶ Bkz. Enuhfetti'z-Zekiyye, s. 135.

F- DEYİMLER

Anlatım gücünü artıran ve özel durumlar için kullanılan, metinlerden çıkardığım deyimler şunlardır:

alnında yazma- (I-4)

bêş ğuruş êtme- "değersiz ol-" (I-13)

göynü düş- "sevmek, âşık olmak" (IV-4)

bâde biç- "değer koymak, değerini saptamak" (VIII-9)

ışmar êd- "kaş göz işareti yapmak" (X-41).

günü yet- "gerekli olan sürenin dolması" (X-51)

hoş bêş êt- "Konuşmak sohbet etmek" (X-86).

issiz göy- "Sessiz sedasız hale getirmek" (XIV-8).

aklı gêt- "Ne yapacağını bilemez hale gelmek, kendini kaybetmek" (XVI-24).

aklına düşür- "Hatırlatmak" (XXXIX-19)

aklı bayan- "Aklı gitmek, aklı dağılmak" (LXIII-60)

akıl êyle- "Bir şeyi tam zamanında düşünmek, aklına getirmek (XVIII-28).

derdime derman mısın yarama melam mısın (XVIII-41).

umudu kes- (XVIII-65).

marş êt- "Yenmek" (XVIII-81).

ġıran ġır- "Çok sayıda ölmek" (XIX-15).

ayak yalın baş ġabak ol- "Baş açık yalın ayak olmak, hazırlıksız olarak yola çıkmak" (XIX-20).

evi yarıl- "Evi soyulmak" (XLVII-22).

ġada al- "Hastalık, dert, bela almak" (XLVIII-25).

hicaP êt- "Utanmak" (LIX-6).

çatal yürek "Cesur" (LXII-303).

dillere destan ol- "Herkesin konuştuğu hale gelmek" (LXI-45)

hopal akıllı "Herşeye çabuk kanan" (LXII-472).

babamın başı için "Babamın hatırı için, bir yemin sözü" (LXII-132)

ġêce sekiz ġüñüz dokuz "Bir şeyin sıkça yapıldığını belirtir" (LXII-143)

dili dil üsdüne ğoma- "konuşmamak" (LXII-376)
yüzümün suyu döküm "utanma-" (LXII-452).
gulak vermeme- "Dinleme" (LXII-559)
sür eT- "Hızla git-" (LXII-257).
batası "Ölesi" (LXVIII-12).

G- ATASÖZLERİ

Metinlerde geçen hazır öğütler olarak niteleyebileceğimiz ders verici, yol gösterici nitelik taşıyan yöresel atasözleri şunlardır:

aslı hū nesli hū, herkes aslına çeker. (III-34).

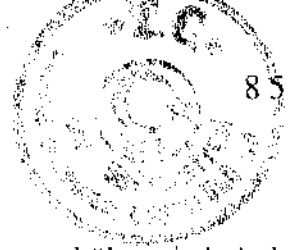
gönül kimi severse o gözzel "gönül kimi severse güzel odur" (X-39).

eri er eden de avrat, eri hor eden de avrat "erkeği erkek yapan da kadın, erkeği aşağılık eden de kadın" (X-11).

ana böyüdür el gönelir, "ana büyütür el sevinir" (XIV-21).

yiğit ölür şāmı gêtmez."XXV-61).

bekâr kuşun yuvası olmaz.(I.XII-284)

H- İKİLEMELER

Anlatım gücünü artırmak için kullanılan ikilemeler araştırma bölgemizde bolca kullanılmaktadır. Bölgemiz ağızında rastladığımız ikilemeleri oluşumlarına göre şu şekilde gruplandırabiliriz:

1- Aynı kelimenin tekrarıyla oluşanlar:

gide gide (VII-2), ğucağ ğucağ "kucak kucak" (XII-2), yana yana (XIV-28), acı acı (XIV-36), pırıl pırıl (LXVII-24), böyle böyle (XLI-28), zingir zingir "zangır zangır" (LXII-445)

2- Yakın anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşanlar: yem yiyecek (III-15), yem ekmek (III-16), ğonar göçer (X-21), silip süpür- (XIV-16), ğarı ğoca (XV-43) is eis (XVIII-17) genç civan (XLIII-59), analı babalı (XLV-57).

3- Zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşanlar: dost düşman (XII-7), eñi soñu (XVIII-58), gelen ğeden (LXI-27).

4- Bir anlamlı bir anlamsız kelimeden oluşanlar:

kelli felli (md), ğonu ğomşu (II-30)

5- Yansıma kelimelerden oluşanlar:

tañırtı tañırtı (X-80), tıķır tıķır (XXI-5).

6- İkinci kelimesine "m" getirilen ikilemeler:

ğetmem meťmem (X-67), dur- mur- (XVI-25), çiçek miçek (XVII-5), gezerken müzerken (XLIII-5), hoca moca (XLVII-35), esmahān mesmahān (LXII-383), evine mevine (LXII-572).

SONUÇ

Araştırma bölgemiz günümüze kadar ağız özelliklerini büyük ölçüde korumasıyla ve Eski Anadolu Türkçesi'nden günümüze kadar çok az farklılıklarla muhafaza ettiği dil hususiyetleri ile dikkatimizi çeker. Biz bu özellikleri özellikle halk edebiyatı ürünleri üzerinde tesbit ettik.

Bu özelliklerden hareketle araştırma yöremizin yazı dili ve diğer Anadolu ağızlarından farklı ve benzer olan yönlerini genel bir değerlendirme ile şöyle belirleyebiliriz:

1- Eski Türkçede'ki -kına/-kine pekiştirme edatı, araştırma bölgemizde çekimli fiiller yanında devam etmektedir. Bu aynı zamanda Anadolu ağızlarına Avşarlar'dan geçmiş bir özelliktir.

diyörkine "diyor ki" (I-7), bağıyorkine "bakıyor ki" (X-55), diyörkine "diyor ki" (X-69).

2- Araştırma bölgemizde ünlü değişimleri çok görülür. Bu değişimin nedenleri arasında ünlülerin benzeştirme özelliği, ünsüzlerin etkisi ve bazı fonetik olayları sayabiliriz. Bu değişim sırasında iki ünlü arasında bir özelliğe sahip olan ünlüler de meydana gelmektedir. Ünlü değişimlerine şu örnekleri verebiliriz: kiráz "kiraz" (XII-17), issiz "issiz" (XIV-8), hüdüt "hudut" (LXII-213), gālā "kale" (IV-3), herhangi "herhangi" (LXII-121), sahub "sahip" (LIV-16), dúğün "düğün" (LXII-349), ómar "ömer" (VII-7).

3- Türkiye Türkçesi yazı dilinde i veya e olarak kullanılan kapalı e sesi, araştırma bölgemizde yaygın olarak kullanılmaktadır. éyi "iyi" (III-21), bēş "beş" (I-12), yēmássin "yemesin" (LXVIII-13), gētmış "gitmiş" (I-1), dēmiş "demiş" (I-2), vēriyor (XLIII-10).

4- Araştırma bölgemizde uzun ünlüler az kullanılır. Bu uzunluklar da ünsüz düşmesi, hece kaynaşması, ünlü karşılaşmaları ve ünlemlerde görülen ve geçici olarak görülen uzunluklardır. Yöremizde yabancı kelimelerin bir kısmı Türkçe söyleyişe uygun hale dönüştürülmüşlerdir, bir kısmı da aslını muhafaza etmiştir. İşte aslını muhafaza eden bazı yabancı kökenli kelimelerde bazı ünlü uzunlukları görülebilmektedir.²⁷

5- Ayrıca yöremizde kısa ünlüler de görülür. Bu kısaltmaya daha çok türeme ünlülerde, vurgusuz orta hece ünlülerinde, i- fiilinin i ön sesinin düşmediği durumlarda

²⁷ Bkz. Normal Süreli Ünlüler, Uzun Ünlüler.

(bazen bu i kısa olmayabilir) ve iki ünsüz arasında türeyen ünlülerde rastlarız. Yörede i-fiilinin ekleştiği zaman ünlüsü çoğunlukla korunur. Bu i sesi bazen normal süreli ünlü olarak, bazen de kısalarak muhafaza edilir.²⁸

6- Ayrıca yöremizde ikiz ünlülere de sıkça rastlanır. ben ve sen zamirlerinin yönelme hali eki aldıklarında baa, saa "bana ve sana" (X-59), (XVII-9) şekline girdikleri de görülebilir.²⁹

7- -ışın/-ışın zarf fiil (gerundium) ekleri de yöremizde kullanılır. Bu özellik Avşarlar'dan gelme bir özelliktir.³⁰ dēyişin "deyince" (II-5), oluşun "olunca" (II-6).

8- Bazı ünsüzler kelime başında tonlulaşma eğilimindedirler. Kelime başında tonsuz ünsüzlerin tonsuzlaşması Oğuz Türkçesi'ne (Batı Türkçe) has bir özelliktir. Bu durum Güneybatı Türkçesi'ni özellikle Kıpçak Türkçesi'nden ayırır.³¹ Yöremizde özellikle kelime başındaki k ve k ünsüzleri tonlulaşarak k>ğ, k>g'ye dönmüştür. Bu özellik de Avşar ve Kınık boyunun dil özelliklerinden biridir. Bunun yanında diğer ünsüzlerden de bazılarının tonlulaştığı görülebilmektedir.

gendi "kendi" (LXII-352), esgiden "eskiden" (II-44), ğuruş "kuruş" (I-13), ğardaş "kardeş" (XIV-31), dararım "tararım" (LII-36), duz "tuz" (XIV-7), bazar "pazar" (XXXIV-30).

9- Aynı zamanda yöremizde tonlulaşma ve tonsuzlaşma olayları neticesinde yarı tonlu ünsüzler de görülmektedir. Bu yarı tonlu ünsüzler genellikle iç ve son seste görülür. bebeK "bebek" (XX-31), aPTallar "abdalılar" (XXXIV-7), ğariPlık "gariplik" (LIII-4), tabanÇa "tabanca" (XXVIII-10), hasıTlık "hasetlik" (IX-8), Tepe "tepe" (X-3).

10- Araştırma bölgemizde iç ve son seste k>h değişimi de görülebilmektedir. yahınmış "yakınmış" (II-12), yahalan "yakalayım" (II-30), bıyık "hıyık" (V-20), aħarsu "akarsu" (X-19), arħadaşlar "arkadaşlar" (LXI-1), yoh "yok" (LXII-212). Bu değişme Avşar ve Salur dil özellikleri olarak da dikkatimizi çeker.³²

²⁸ Bkz. Kısa Ünlüler.

²⁹ Bkz. İkiz Ünlüler.

³⁰ Korkmaz, Zeynep; Anadolu Ağzlarının Etnik Yapı ile İlişkisi Sorunu, TDD 1971, s.21-32.

³¹ Pritsak, Omeljan; "Kıpçakça", Tarihî Türk Şiveleri (M. Akalın), Ank. 1979, s. 119-140.

³² Gültensoy, Tuncer; Kütahya ve Yöresi Ağzları, s. 127-128.

11- Yükleme (akuzatif) halinin yöremizde eksiz olarak da kullanışları mevcuttur. Bu halde kelimelerin sonundaki "n" sesi akuzatif anlamını karşılamaktadır. ökçesin "ökçesini" (XIII-3), torbasın "torbasını" (XIV-7), aqlın yitir- "aklını yitir-" (XX-6).

Ayrıca akuzatif ve datif eklerinin yöremizde ğ ile biten kelimelere genellikle +yı, +ya şeklinde getirildikleri de görülür. yağyt "yağı" (XVI-22), dağya "dağa" (XVIII-90).

12- Ayrıca datif eki çok nadir olarak bulunma hali görevinde kullanılır. on beş yaşına ğırķ ğat tıraş oldum "on beş yaşında kırk kat tıraş oldum" (X-6).

13- Araştırma bölgemizde Eski Türkçe'deki ñ sesi devam etmektedir. Bu özellik aynı zamanda Kırık boyunun dil özelliklerinden biridir. saña "sana" (II-10), beñli "benli" (VII-7), öñü, "önü" (VIII-19), günüz "gündüz" (XIV-47).

14- Ünlü ve ünsüz ikizleşmeleri, benzeştirmeler, ünlü ve ünsüz türemeleri, metatez (yer değiştirme), ünlü ve ünsüz düşmeleri, benzeştirmeler gibi fonetik hadiseler araştırma bölgemizde sıkça görülmektedir. Bu olaylar inceleme bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

15- Yöremizde kelime başında bir h türemesi görülür havlı "avlu" (XXVII-27), hatlar "atlar" (XXVIII-16), hemir "emir" (LXII-301), heri- "eri-" (LVI-8). bu kelimelerin başında yer alan h sesi Halaçça'da aslı bir ses olarak kullanılmaktadır.

16- Yöremizde kelime başında y düşmesine rastlamaktayız. Bu özellik Azeri Türkçesi'nde de yaygın olarak görülür. üçe "yüce" (XXXIX-5), ilan "yılan" (md).

17- Araştırma bölgemizde r ve l ile başlayan bazı kelimelerin başında dar bir ünlü türetilir. irezil "rezil" (XVIII-79), ileyik "layık" (XVIII-27), ıras gel- "rastlamak" (XXI-113).

18- Yörede yazı dilindekinden farklı fonksiyonları olan bazı yapım eklerine, yöreye has olan isim, sıfat, edat zarflara, yöre insanın dilek ve duygularını dile getiren deyimler ve atasözlerine rastlamaktayız.³³

19- Bölgemizde genellikle kısa ve kurallı cümleler görülür. Bunun yanında devrik ve eksiltili cümlelerde kullanılır.

³³ Bkz. Kelime Türleri, Deyimler, Atasözleri, İkilemeler.

20- Yörede bazen soru eki kullanılmayarak cümlelere ses tonuyla soru anlamı kazandırılır. yēn? "yer misin" (md), gēdicin? "gidecek misin?" (md)

21- Araştırma bölgemizde düzlük yuvarlaklık uyumu yazı diline nazaran daha sağlamdır. Yine Türkçe olup da yazı dilinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan bir çok kelime yöremizde uyuma girmektedir. yağmır "yağmur" (XI-3), çamır "çamur" (LVII-12).

22- Yazı dilinde sadece ince şekli bulunan iken zarf fiili ile bunun ekleşmiş şekli olan -ken'in bölgemizde kalın şekilleri de vardır. oynarkān (XVIII-2), giderkene "giderken" (XXVIII-7).

23- Yazı dilinde devamlı ince şekilleriyle kullanılan ki bağlacının ve +ki iyelik ekinin araştırma bölgemizde kalın ünlü şekilleri de vardır. başındaki "başındaki" (LXII-310), diyollar kı "diyorlar ki" (X-32).

24- Ayrıca araştırma bölgemizde Eski Türkçe'de de kullanılan +rak/+rek comparatîf eki de kullanılmaktadır. azırak "daha az, azıcık" (XXIII-3).

25- Yörede bazen de yazı dilinden farklı olarak şahıs ekinin soru ekinden önce geldiği görülür. Bu da yöreye has özelliklerden biridir. olucūn mu? "olacak mısın?" (LXII-457), durun mu "durur musun?" (X-26).

Bu genel özelliklerle beraber inceleme bölümünde de ayrıntılı bir şekilde ele aldığımız hususiyetler ağız bölgemizin genel karakteristiğini oluştururlar.

BİBLİYOGRAFYA

- 1- Adana İl Yıllığı (1967); İpek Mat. Koll. Şirk., Adana 1968.
- 2- Akalın, Mehmet; **Tarihi Türk Şiveleri**, Ank. 1988.
- 3- Akyiğit, Mehmet; **Kadirli Ağzı**, Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1971.
- 4- Avcıoğlu, Doğan; **Türklerin Tarihi**, 5. Kitap, İst. 1995.
- 5- Bahadıroğlu, Osman; "**Kadirli Lehçesi**", Halk Bilgisi Haberleri, nr. 65-72 (Mart 1937-Ekim 1937).
- 6- Beldeler (Kadirli) 1986.
- 7- Buran, Ahmet; "**Anadolu Ağzlarında İsim Hal Ekleri**", Tuncer Gülensoy Armağanı, s. 164-172.
- 8- Caferoğlu, Ahmet; "**Anadolu Ağzlarındaki Metathese Gelişimi**" TDAY- B, 1955, s. 1-7.
- 9- Caferoğlu, Ahmet; "**Anadolu Ağzlarında Konson Değişmesi**", TDAY 1963, s. 1-32.
- 10- Caferoğlu, Ahmet; "**Anadolu Ağzlarında İçses Ünsüz Benzeşmesi**", TDAY 1958, s. 1-11.
- 11- Caten, Claude; **Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler** (Çev: Yıldız Moran), İst. 1984.
- 12- Delice, İbrahim; **Anadolu ve Rumeli Ağzlarında Kullanılan Seslerin Transkripsiyonu Meselesi**, (Doktora Tezi), Elazığ, 1994.
- 13- Ergin, Muharrem; **Türk Dil Bilgisi**, İst. 1985.
- 14- Gabain, A. Von; **Eski Türkçe'nin Grameri**, Ank. 1988.
- 15- Gemalmaz, Efrasiyab; **Erzurum İli Ağzları 1-2-3**, Erz. 1972.
- 16- Gülensoy, Tuncer; "**Oğuz Boyunun Anadolu'daki İzleri**", THAY 1977, s. 73-98.
- 17- Gülensoy, Tuncer; "**Anadolu Ağzlarında Şimdiki Zaman Eki**" TKA XXIII/1-2, Ank. 1985. "Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan" s. 281-296.
- 18- Gülensoy, Tuncer; "**Türk Fonetik Transkripsiyonu Üzerine**", Türkoloji Dergisi VIII/1979, s. 169-190.
- 19- Gülensoy, Tuncer; **Türkçe El Kitabı 1**, Kayseri 1994.

- 20- Gülensoy, Tuncer; **Kütahya ve Yöresi Ağzları** (İnceleme-Metinler-Sözlük). Ank. 1988.
- 21- Gülensoy, Tuncer; **Anadolu ve Rumeli Ağzları Bibliyografyası**. Ank. 1981.
- 22- Hacıeminoğlu, M. Necmettin; **Türk Dilinde Edatlar**, İst. 1971.
- 23- Korkmaz, Zeynep; "Anadolu Ağzlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu", TDD 1971, s. 21-32.
- 24- Korkmaz, Zeynep; "Ağız Araştırmaları ve Folklor" I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri, s. 126-130, Ank. 1974.
- 25- Korkmaz, Zeynep; "Batı Anadolu Ağzlarında Yazı Dilinden Ayrılan İsim Çekimi Ekleri ve Fonologie-Morphologie Bağlantısı" I. Millî Türk Dili Kongresi Bildirileri, s. 29-41.
- 26- Korkmaz, Zeynep; "XI-XIII.Yüzyıllar Arasında Oğuzca". TDAY 1973-74, s. 41-48.
- 27- Korkmaz, Zeynep; **GBAA**. Ank. 1956.
- 28- Ögel, Bahaeddin; **Türk Mitolojisi**, s. 327, Ank. 1993.
- 29- Sümer, Faruk; **Oğuzlar-Türkmen**. Ank. 1972.
- 30- Sümer, Faruk; "Avşarlar'a Dair". Fuad Köprülü Armağanı, İst. 1953, s. 453-478.
- 31- Toraman, Sait; "Adana'da Şive Hususiyetleri", Görüşler nr. 69-76 (Kasım 1944-Nisan 1948).
- 32- Ünan, Nurettin; "Ses ve Şive, Adana'da Kullanılan Bazı Kelimeler" Görüşler, 58-59. S., 1943.
- 33- Vayisoğlu, Safa; **Kadirli Tarihine Ait Dökümanlar** (basılmamış).
- 34- Yakar, İbrahim; **Kadirli Ağzı**. Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ 1984.
- 35- **Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK, Ank. 1983.
- 36- Yurtsever, C. Zeki; **Kadirli Tarihli**, Otağ Yayınevi ve Mat. Koll. Şti., İst. 1981.

III. BÖLÜM

METİNLER

I

Anlatan: Mehmet Durna, 53 yaşında, İlkokul mezunu.

Derleme yeri: Kadirli Merkez

Konusu: Fıkra

- bir gün nasireTTin hoca timurınan hamama gēmiş. şimdi hamamda timur nasireTTin hoca'ya dēmiş ki: hoca dēmiş ben ğaç lira değērim dēmiş. hoca t̄abi ğorhmuş şēden timur zalim bir hōkūmdar paTīşah ya. şimdi ğorhmuş şēden timur'dan. paTīşahım dēmiş, ne biliyim ben senin ğaç lira değyeceğini. işte alında yazmıyor. şunu değyen.
- 5 hunu değyen diyi. şimdi hoca, dēmiş illā söyle şimdi hoca illā ğorhuyō şēden timur'dan şimdi şē diyorkine timur, hoca ille söyleyecēn diyor. hoca düşünüyor daşmıyor, bir cevap vēremiyōr. şimdi diyōrkine hoca: yav ben buña bīşey söylesem diyōr. bu zalim adam diyōr belki benim boynumu kesdirir şimdi diyōr. peşdemal var ımış. o zamanın parasıynan peşTamal da yētmış lira ēder imiş. ben diyōr bu
- 10 peşdemalın parasını söyleyem bu şe'ye diyōr, timur'a diyor. şimdi diyorkine paTīşahım diyōr, sen diyōr, yētmış lira ēden fazla para ētmen diyor. şē diyorkine timur ulan hoca diyor allah'dan ğorh diyor. bu peşTemal ben zāten diyor yētmış lirāya aldırdım diyor. ē padişāhım diyōr, sen zāten diyōr oña vērdiğin paraya sen zāten bēş ğuruş ētmen diyōr.

II

Anlatan: Mehmet Durna (53 yaşında, ilkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli / Merkez

Konusu: Hikaye

- şimdi bu çukurova'nın köyünde mi oluyór artık bir başğa köyde mi, köylüler
ğayfeye toplanıyollar, ğayfeye toplanışın şimdi köy aralarında ğayfelerde böyle hanı
ĝonu geçer. diyorkine ulan kim avratdan ĝorkmaz diyor. hêç kimse ayağa kaçmıyor
avratdan ĝorhmayan ayağa kaçsın diyorlar. hêç kimse kaçmıyor benim pibi delinin
5 bi tenesi ayağa ĝaķıyor. ben ĝorhmam lan avratdan diyor. şindi ĝorhmam dëyişin aşam
oluşun, herkes evine varışın, yav diyorlar, ğayfede böyle böyle ĝonuşuldu. kim
avratdan ĝorhmam dëyişin diyor. filan adam dëdikine diyor ben avratdan ĝorhmam dëdi
diyór. şindi bu, o adamın avradına duyuluyor. ĝorhmam diyen adamın, diyorkine ulan
herif diyor. sen diyor benden ĝorkmazmissin, başğası diyor ĝorhar ımış avratlardan
10 sen niye ĝorhmuyon benden diyor, ĝorkmam diyór. peki diyor ben saña bir oyun
yapıyım da gör hele ĝorkan mı ĝorkman mı diyor. şimdi evleri de böyle çarşıya
yahınmış evüñ öñünde de böyle bahçe var ımış, böyle tarla bahçe hanı. o zaman da
öküzünen çit sürerlerdi. şindi avrat çarşıya ĝediyor, iki üç kilo balık alıyor. sabahınan
ğara sabanın ĝedeceği yere balıkları kômüyor. balıkları kômüşün, adam şimdi öküzleri
15 ĝoşuyor çite. ho oğlum diyor öküze, ordan sabanın öñünden bir balık çıķıyor. iki adım
daha ĝediyor, bir balık daha çıķıyor. bir adım daha ĝediyor bir balık daha çıķıyor.
dêrkên dêrkên iki üç kilo balığı topluyor adam. eve getiriyor, diyorkine avrat diyór,
şunları diyor, öğlene ĝızart da yiyecek diyor. hanı dëdikine ben avratdan ĝorkmam dëdi
ya. gendi çit sürerken avrat ĝızardıyor. çocuklarınan güzelce balığı yiyor, bitiriyor.
20 geliyor öğlenleyi herifin önüne ĝauķlı şôra ĝatıyor. şimdi herif diyorkine bîre avrat ben
bu ĝauķlı şôrayı içmem, yâ, balık yêrim diyor. ô? sen nêrden aldın balığı diyor. hele
diyor, ben diyor çit sürerken tarlada balık dutmadım mı diyór. ulan herif delirtTin mi
tarlada balık olur mu? olurdu olmazdı dêrken avrada yanaşıyor zopayman. şindik adam,
avrat ĝapiya çıķıyor, baķıyor. ulaşın ĝonşular, herif beni öldürüyor, dëğüyor. ĝonu

- 25 ğomşu toplanıyor, geliyor. ulan arkadaş ne dēyi dōğūyon bu avradı? ulan ğardaş diyor ben öğlene balık ğızart dēdim idi, ē, bu baña ğatıklı şōra getirdi. ben de bu şōrayı içmem. gendi balığı yēmiş. onun üçün dōğyüyorum diyor. avrat diyorkine: ulan emmiler diyor sorun bahıyım bu balığı nēden dutmuş diyōr. şimdi soruyollar: ulan sen bu balığı nēden dutdun diyorlar. ulan tarlada dutdum balığı diyor. ulan diyor tarlada
- 30 balık olur mu emmiler? bu delirtmiş diyōr. bunu yahalan. şimdi ğonu ğonşu yahalyor, bunun elini ayağını baĝlıyorlar. ğaraĝola, hōkūmete habar veriyollar. mantıka dērlerdi esgiden mantıkaya habar veriyollar. şimdi ğaraĝol geliyor, ğaraĝol ğomutanı. diyorkine neye dōğūyon avradı diyor. ğomutanım diyor, ben diyor balık dutdum udu tarlada buña ğızart dēdim, öğlene yēyek dēdim diyor, bu da diyor balığı diyor çocuklarıynan
- 35 yēmiş, baña da ğatıklı şōra getirdi diyor, onu için dōĝdüm diyor. avrat diyor ki ğomutanım diyor sor bahıyım nēden dutmuş balığı diyōr. tarlada dutdum diyor. hā diyor bu delirtmiş diyorlar. bunu timarhāneye gönderiyollar. şimdi yakalyorlar hakĝında zabıt dutuyorlar. timarhāneye gönderiyorlar timarhāneye varıyor. buña bir ĝaç dane vuruşun, diyorkine ordaki dokdūra: dokdūr beĝ diyor, ben diyor aķıllandım
- 40 artıĝ diyor deli deyilim diyor, beni gene ĝeri ĝönder diyor. ne var diyor. dokdūr da şöyle bahıyor ki hakĝatden ğonuşması birez aķılıya benziyōr ĝeri gene bunu melmeketine gönderiyor. gene ĝeri geliyor diyorkine ben aķıllandım ĝayrı diyor. aķıllandın mı? hē diyor. peki diyor avrat aķıllandıĝını bilirim senin şindik diyōr. avrat şimdi çarşıya ĝēdiyor, iki üç kilo balık gene alıyor. esgiden köy evleri hōyle bōyük
- 45 olurdu. salonlar olurdu ĝaplık dērler hamı ĝaplık da salonda olurdu. avrat şimdi getiriyor ĝaplığa şöyle balıkları düzüyor, ĝafası dışarı çıkacak şekilde. adam ĝapıdan içeri giriyor, baķıyor. aķıllanmış mı aķıllanmamış mı diye avrat dēneme yapıyor. şimdi içeri giriyor, ĝaplıkda balıkları düzülü ĝörüşün adam şöyle baķıyor. ulan diyor balıhsın balık olmaya amma ne meyreksin diyor. ben bir ken delirdim senin yüzünden ĝarışmam diyor.

III

Anlatan: Mehmet Durna (53 yaşında, ilkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli / Merkez

Konusu: Masal

- şimdi esgiden bir patişâh varmış. bu patişâhın dokuz tene ğızı olmuş. dokuz tene
 ğızı oluştun avrat gene hâmilēymiş. dēmişkine patişâh avrada: ener bu sefer de senin
 ğızın olursa senin ğafanı vurdururum. benim dēmiş sarayım köşküm neyse saltanâtım
 başKasına ğalır dēmiş. aradan gün geçmīş, zaman geçmīş. avrat hâmile ğalmış.
 5 patişâhın hanımı. hâmile ğalışın patişâhın avradının şimdi ğaltbine bir ğorhu ğetmiş. ulan
 ya ğız olursa bu benim ğafanı vurdurursa niderik o dēmiş. şimdi orda cadı ğarılardan
 esgiden cadı ğarısı çok olurdu ya, onlardan toplamış dēmiş ki size alın birer kese altın.
 bu altınları alın eñer benim dēmiş eñer benim ğızım olursa bu ğızı oğlu olan biriynen
 deĝişdirin dēmiş. neyse gün gelmiş zaman gelmiş. patişâhın hanımı doğum yapmış.
 10 hani cadı ğarıları başında ya. hemen bunun şimdi ola ola olmuş ki ğızı olmuş. hemen
 cadı ğarıları bu çocuĝu şē çapuda sarmışlar. aynı gün de bir cingenenin de avradı o da
 doğum yapmış. onun da oğlu olmuş. hemen patişâhın ğızını cingene vērmişler.
 cingēnin oĝlunu da patişâha getirmişler. patişâhın avradına getirmişler. şimdi cadı
 ğarıları varmış patişâha dēmiş ki: patişâhım, ē, senin oĝlun oldu. patişâh sevinmiş
 15 bunlara birer pança altın vērmiş patişâh şimdi yēm yiyecek. davar kesTirmiş ĝoyun
 kesTirmiş, davar kesTirmiş. yēmek etmek aş yēdirmiş, neyse herşey yēdirmiş. ĝırk
 gün ĝırk ĝece düĝün çaldırmış oĝlum oldu diyin. şimdi gün gelmiş. zaman gelmiş, bu
 patişâhın oĝlu yetmiş on sekiz yaşına deĝmiş. patişâh dēmiş ki adamlarına şu atları
 hazırlan, ben oĝlumūnan bir ava çıthıyım. neyse atlar hazırlanmış. patişâh oĝluynan
 20 barabar ata binmiş. avlanmışlar şöyle bir ormanlık yērden geÇerken orda halbır yaylası
 var ēyi çam olur. öyle bir çamlık yērden geÇiyorlarmış. çam dli metre ĝırk metre
 yünseklkte çamlıktan geÇerken patişâhın oĝlu şöyle çamlara bakmış bakmış dēmişkine
 baba dēmiş. ne diyon oĝlum dēmiş. yay şu çamlar ne güzel ğasnak olur. görüyon mu

demiş. ulan bu patişâhın ğafasına dahılmış. ben patişâhım demiş. bunun ğasnağinen ne
 25 işi var demiş. eñer benim oğlum olsa bu ğasnağ lafı etmezdi. bunun muhakkağ kökünde
 bir bozukluk var demiş avdan dönmüşler, eve gelmişler demiş ki avrat sen bu çocuğu
 nêrden aldın? doğru söyle. işde senden oldu felan dediyse de yok inenmâm bunu
 doğruyu söyleyecên demiş. avrat şey patişâh. şimdi ě herif bizim dokuz tane ğızımız
 oldu onuncusu da olursa sen, boynunu kesdiririm dedin. ben de bir ũ cadı ğarısı
 30 dutdum, bir ũ para vêrdim senden ğorhduğum için beni öldürtürürüm dediğin için
 bunu değışdirtirdik, filan cingenenin oğlu bu, bizim ğızımız da orda. patişâh diyor ki
 gêdin ğızımı getirin cingen oğlunu götürün. gêdiyorlar patişâhın ğızını getiriyollar.
 cingenenin de oğlunu gene gêri vêriyorlar. patişâh diyor ki aslı hũ nesli hũ diyor,
 herkes aslına çeker diyor. bu da burda böyle tamam oldu.

IV

Anlatan: Mehmet Durna (53 yaşında, ilkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli/ Merkez

Konusu: Hikaye

- şimdi bî de meýremçil şeyini anladım. şimdi göksününen bu ğadirli'nin arasında meýremçil dërler bir bël var. bu andırıninan bu göksün arasında meýremçil dërler bir bël var. o meýremçil ğālāsının ğıralı ğız. ismi de meýram. şimdi bu meýremçil ğıralına hemi ğayseri pa'lışahının göynü düşüyor. ğayseri ğālāsının, hemi de bu ğadirli'deki
- 5 anavarza ğālāsının ğıralının göynü düşüyor. şimdi bunlar varıyorlar diyor ki, o diyor ki baña gel, o diyor ki baña gel. ama ğayseri ğālāsının ğıralının asgeri çoğ umuş. ğızın da göynü burayáymış şē meýremçil ğālāsındaki ğıralın. bu anavarza ğālāsının ğıralınaymış göynü. diyorkine ulan diyor ben dësemkine diyór şimdi anavarza ğıralına varacam dësem diyor o, asger çeker, hemi onu öldürür hemi bizi öldürür. nêdim ben bunlara bir
- 10 pılan yapıyım. diyorkine şimdi ğayseri ğālāsının ğıralına bir de anavarza ğālāsının ğıralına kim diyór, atının ayağını diyór yère dëğdirmeden toprağa basTırmadan ğālāma gelirse ben oña varırım diyor. şimdi göynü de anavarza ğıralında ya meýremçil ğıralının ğadının şeyi göynü. şimdi anavarzadaki ğırala diyorkine: gelirken diyor atın ayaklarına diyór keçe bağla diyór, toprağa basmadan gelir diyór, keçeye basar diyór. işte üç ay mı dörT
- 15 ay mı da bir zaman tanıyor. diyor ki şu günde diyor meselâ farzêdelim ki dörT ay sonra diyor geleceksiniz diyor. dörT ay sonra dörT ay başına kim önce gelirse oña varırım diyor. şimdi ğayseri ğıralı başlıyor asgeri topluyor daş dösşemeye şēye yola daş dösşediyor. yani at toprağa basmayacak da daşa basacak şimdi ğayseri ğıralı asgeri topladıyor daş dösşemeye. işte gün azalıyor. burdaki anavarzadaki ğıral da atların
- 20 ayağına şē bağladıyor, bütün keçe bağladıyor. hani güne bir gün iki gün evvel ğalışın dëdiği güne şēye varıyorlar, meýremçil ğālāsına varıyor. öteyi de çok yaklaşmış imiş. şöyle bir kilometre bişey ğalmış imiş. yani hakget gerçekten bu bir hekâye, şöyle bir kilometre filan ğalmış imiş. burdaki anavarza ğıralı ondan evel varıyor ğālāya.

25 diyorkine m yrem il  ıralı meyr m tamam diyor anavarza ğıralına varacam di or. o senden önce geldi diyor. senden önce geldi diyor. Şimdi tamam diyor. arada bir mu  vele anlaşma var ya.  ayseri  ıralı tamam hak tdi diyor. onun ğafası benden  yi çalıştı o a varacam diyor. t bi onun da g yn  var ya. Şimdi ba  a bir söz bulamıyor. m yrem de  il idi di or. hani ondan m yrem il  alıyor     l nın ismi.

V

Anlatan: Mehmet Durna (53 Yaşında, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli/ Merkez

Konusu: Hikaye

- esgiden üç dört dane hırsız bir olmuşlar. fâkirlikden bağırarak bîzmiş. ulan demişler. patişâhın hazinesini soyak demişler. biri demiş ulan patişâhın hazinesi soyulur mu? biri demiş ki ulan ne var soyulmayacak? ben demiş köpeklerin yâni itlerin duvasını bilirim, duva okudun mu hiç bir it ürmez. patişâhın hanı hazinenin etrafında da itler bağlarlar imiş. hiç bir it ürmez demiş. birinde demiş ki benim demiş açamıyacağım ğapı yok, her ğapıyı açarım demiş. bir tenesi de demiş ki: ben demiş ayın ğaranısına demiş bir adam görsem, ayın ğaranısına gece yâni ayın ğaranısı dârlar bizde. hanı mehtaplı ay ya. ayın ğaranısı dârlar. bir adam görsem yâdi sene sâra tekrar o adamı ayın ğaranısına tanırım demiş. patişâh da bunlar ordan geçerken tePdil-i ğıyâfet ötmüş. bunların ğonuşmasını duymuş. duyuşun demişkine ulan demiş gel beni de ğatın içinize. bende de öyle bir hûner var ki patişâh da bıyıklıymış hanı yavuz sultan selim gibi. ben de bu bıyıklarımı bir oynadırsam demiş. dar ağacında adamı indiririm demiş. bende de bu hûner var demiş. bunlar gece bir olmuşlar. patişâh da içlerinde gâtmüşler. patişâhın hazinesini soymuşlar. soyuşun sabahınan patişâh bunları çağırtdırmış hazinem soyuldu diyi, şimdi mahgame ğurulmuş. idam sahbâsı ğurulmuş, asılacak bu hırsızlar. şimdi o ayın ğaranısına yâdi sene sonra ben adamı tekrar yâdi sene sonra görürüm diyen adam var ya patişâhı görene târ tanımış. bu da bizinendi âşam içimizde diye. şimdi şöyle bakmış bakmış patişâha. patişâhın da ğafasında esgiden böyle keçe külek var ya. patişâha demiş ki: keçe külek boz bôrkünü sevdiğim oğlan demiş eden elden gâdiyor.
- 20 bıyık oynadacak sıran geldi demiş. yani bizi dar ağacından ğurtar. patişâh demiş ki ulan senin sözün doğru sizi afâtdim demiş, onları afâtmüş.

VI

Anlatan: Mehmet Durna (53 Yaşında, ilkökul mezunu)

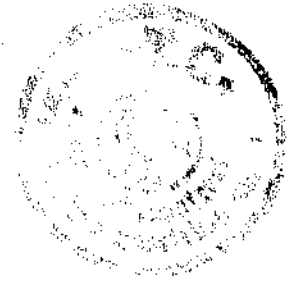
Derleme Yeri: Kadirli / Merkez

Konusu Ağıt:

maraş'da ireli gelen ağalarından çuhadaroglu dörler bir ağa vardı, varmış yanı. şimdi bu ağa ahır dağına yaylıya göçer. yaylıya göçüşün o zaman da işğiya zamanı bu da paralı, altını çöğ umuş. işğiyalar dörkine: şu çuhadaroglu'nun evini basak, gendini de öldürecek, parasını arayağ alak dörler. şimdi sahat gece on bir on iki sıralarında işğiyalar gelir, çuhadaroglu'nun evini basallar. çuhadaroglu direnir, işte ben filan adamım siz beni nasıl öldüreceksiniz deyişin acımasız işğiyalar o zaman çuhadaroglu'nu öldürürler. avradını da öldürürler, ikisini de öldürürler. öldürdükden sonra orda da bir aşih ali varmış aşih ali bunlara bir türkü söyler.

ilk aşamdan evlerini basdılar
söyletmeden gollarını kesdiler
göl hanımı mor belikden asdılar
ağlaşır güzular vay anam diye
göl hanımı mor belikden asdılar
ağlaşır güzular vay anam diye

anğarıya telefonlar vızılar
almaz oldu da candarmayı yazılar
babasız galdı da görpe güzular
ağlaşır çocuklar vay babam diye
babasız galdı da görpe güzular
ağlaşır çocuklar vay babam diye

25

göl ekili havlusunun köşesi
gümüşdendir nergelenin maşası
geldi oturdu anğara'nın paşası
ağlaşır güzular vay babam diye
geldi oturdu anğara'nın paşası
ağlaşır güzular vay babam diye

30

anasının goynunda bebek dillendi
oğlu memmed istanbul'a yollandı
çuhadaroğlu öldü maraş sallandı
ağlaşır güzular vay babam diye
çuhadaroğlu öldü maraş sallandı
ağlaşır güzular vay babam diye

VII

Anlatan: Mehmet Durna (53 yaşında, ilkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli / Merkez

Konusu: Türkü

- yoncalı'nın cığa yolu
gide gide gıvuşuyor
ömer'i vuran candarmalar
ilvanına savişiyor
5 öle gardaş öle bacın
yürekden çıkmıyor acın
- ergen beñli ömar'ım ergen
yoncalı'ya olmuş sergen
hiç kimsesi yok muyudu
10 üsTüne atmamış yorgân
hiç kimsesi yok muyudu
üsTüne atmamış yorgân
- yoncalı'nın boz dumanı
hökümet bilmez amanı
15 biz gardaşa düğün gırduh
ot biçim orah zamanı
biz gardaşa düğün gırduh
öle gardaş öle bacın
yürekden çıkmıyor acın

VIII

Anlatan: Mehmet Durna (53 yaşında, ilkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli / Merkez

Konusu: Türkü

- 5 yekin durnam yekin de göca bazardan
sakın olun da aharcadan nazardan
andırım'da çıhlmıyor güzelden
eğlenin oraya da gonun durnalar
andırım'da çıhlmıyor güzelden
eğlenin oraya da gonun durnalar
- 10 gızlar galasında havanın uçun
çavdarın gediğini de selâmet geçin
zeytin gavırına da bir bade biçin
ahır dağı dërler gonun durnalar
zeytin gavırına bir bade biçin
ahır dağı dërler gonun durnalar
- 15 ahır dağı'na çıhun da eylen tamaşa
mahalle gurulmuş göca maraşa
ağalar beyler içinde galender paşa
onlara da selâm söylen durnalar
ağalar beyler içinde galender paşa
onlara da selâm söylen durnalar
- 20 evlerinin önü düz ova yazı
iniyor ördeği de galhıyor gazi
önüze gelen cehânın düzü
eğlenin oraya gonun durnalar
önüze gelen cehânın düzü
eğlenin oraya gonun durnalar

IX

Anlatan: Mehmet Durna (53 yaşında, ilkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli / Merkez

Konusu: Türkü ve hikayesi

- şimdi albustan'ın iğde dërler bir köyü var. köyde musduk diye bir adam var. hanı köylerde buralarda mustafa'ya musduk dërler. bu musduk asgere gëder. asgere gëdişin beş altı ay yapıdıkTan sonra hanı buralarda da düşmançılık olur. düşman tarafından diyorlar ki musduğ'a yav işde nişanmış o da nişanını diyorlar başğasıynan hanı şey olacak. başğasını seviyö diye musduğ'a mekdup yazıyollar düşmanları. tâbi musduk bunu duyar da asgerde durur mu? hemen izin alıyor. memlekete geliyor. düşman tarafları musduğ'un geldiğini görüşün musduk da yiğit bir pehlivânmış bunu çekemiyorlar. hanı köy yerlerinde böyle birbirini çekememezlik olur. hasıTlik olur. şimdi köye gelişin düşman tarafları diyor ki ulan bunu döğyek. éyice döğyek bunu, ölsün.
- 10 bu bizim hanı her zaman ğarşımızda. böyle bir gün bir tarlaya gëderken. musduk asgerden izimli gelip de tarlasını talımını gezmeye gëderken düşmanlar yoluna pusu ğuruyö. bunu éyice döğyüyorlar. döğdükden sonra musduk vereme yahalamıyor. o zaman veremin çâresi yolu şindiki gimi. musduk asgerliği de sivas'da yaparmış. tekrar asgere gene gëri sivas'a varıyor. hasda vızıtiya çıyıyor. vızıtiya çıyışın bunu hastanaya
- 15 dokdur sevkëdiyor. filimi çekiliyör. filimi çekilişin dokdur diyor ki: verem ölün oğlum diyor hanı. şimdi ölün deyişin musduk orda gendi gendine bir türkü söylüyor, gendi türküsünü orda söylüyor:

- arz edip de şu sivas'a varınca
rotgen aynasına ğarşı durunca
20 dokdur ölün diye rapor verince
dost ağladı düşman güldü neyleyim
dokdur ölün diye rapor verince
dost ağladı düşman güldü neyleyim

25 ağlaşır bacılar yanar özünden
ğarib anam da ğan döküyor gözünden
olur olmaz yaramazın sözünden
musduk bu dertleri buldu neyleyim
olur olmaz yaramazın sözünden
musduk bu dertleri buldu neyleyim.

30 asger ocağında ğazdığım mevzi
gözüm yaşı dolduruyor havuzu
duyarsan öldüğümü maraşal fevzi
asger defderinden siler neyleyim
duyarsan öldüğümü maraşal fevzi
35 asger defderinden siler neyleyim

sêfil musduk dêr ki n'olup n'olunca
çekilir dertler de başa gelince
êletip de dar mezara ğoyunca
gözlerime toprak dolar neyleyim
40 êletip de dar mezara ğoyunca
gözlerime toprak dolar neyleyim

X

Anlatan: Sıdika Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Masal

- şindi ne diyim bir varmış bir yemiş. allah'ın günü darıdan çoğumuş. çok
demesi günahmış. teserlemesini getiriyim de gülüşünler. az gëtdim uz gëtdim, dere
Tepe düz gëtdim. öndücalmı şunun gımı tozdum vardım gëtdim, geri döndüm bakdım
ıdı bir golan uzun yër gëtmışsım. anam eşikdeyedi babam bëshikdeyedi. anam ağlar
5 anamı sallardım, babam ağlar babamı sallardım. gazmamın yalman yüzüyünen on bësh
yaşına gırk gat tıraş oldum. gülsünler. bir patışah varmış. üç Tane gızı varmış. bu
gızın birini dokdur isdemiş. birini hâkim isdemiş. öteî birini de temsil savei isdemiş
diyek. büyük gıza danışmış: gızım seni bir dokdur isTiyır vëriyim mi demiş. vër baba.
ortancıl gıza gelmiş, gızım seni bir hâkim isTiyır vëriyim mi? vër, güçetük gıza gelmiş:
10 gızım seni bir savei isTiyır vëriyim mi? habacıgım demiş: büyüğe varmaynan büyük
adam olmassın, eri er eden de avrat, eri hor eden de avrat demiş. böyle mi diyon gızım
demiş. baba böyle diyorum demiş. öyle deyenci büyük gızı vërmış gelin. ortancıl gızı
vërmış gelin, sıra güçetüğe gelmiş. şindi dellallara bir emir vërmış patışah kine ondan
këri ne gadar tembel varısa patışahın hanına toplansın. çıgırmış dellal. toplanmışlar,
15 şindi gıpıdan gıpiyı, gıpatmışlar. bir atas basın şu hanın ağzına yansın bunlar, demiş.
hanın ağzı alışmış şimdi. haberi olan tembel gıaçmış, çıkmış gıaçmış. çıkan gıaçmış.
patışah demiş: yoklân bahiyim hëç içerde yatan gıalan var mı demiş. içeri bakmışlarımı
bir tanesi yatıyor. patışahım bî tanesi yatıyor demiş. onu çıkardın yanıma getirin demiş.
tamam getirmişler yanına. bunu bua nıkâh çylemiş bir aharsu varmış onun başında bir
20 Kaz damı varmış. Kaz damını temizlediyor. bu tembelinen gızını oraya gıuyuyor,
everiyor. neyse orada kevrân gonar göçer imiş. esgiden kevrân olurumuş. diyokîne:
öteden kevrân gelmeye duruyor, patışahın gızı bir değnek yapıyor. eline alıyor, tembelin
göttüne bir iki tene vuruyor. ne emrin abıla diyor. kevrancı geliyor diyo. yürü gët diyor.

- onlara hizmet  et diyor. yüklerini  ez, hayvanlarını tımar et, y mini v r, suyunu v r.
- 25  uvalını doğrut diyor. tamam abıla g diyim diyor. tenbel g diyor. bunu Ő eyini emredididinin hepini yapıyor. kevrancının hoşuna g diyor bu. sen bize aylık a durun mu diyor. abılam var diyor, abılama danışıym da dur d rse dururum diyor. neyse eve geliyor. abıla diyor, böyle böyle d diler diyor. ben de böyle d dim diyor. b ş on ğurus da para v riyollar, getiriyor. paşıahın ğızının avcına ğoyuyor. tamam g t diyor. bunlar
- 30 g diyor. az g diyor. uz g diyor. dere tepe düz g diyor. n reye ğadar g diy rsa bir susuz melmeket var ımış y r altında bir su var ımış. o arabın d dididini bilirse suyu v rir ımış, d dididini bilmezsen kelleni keser ımış. diyollar k  tenbeli diy llar indirek. bahayım bunca da diy llar n'olacak diyollar. tenbeli ğuyuya indiriyollar orda bir arab oğlu oturuyor. bir dünya güzeli ğız var. bir arap ğızı var, tenbelin elinde de bir ğurbağa.
- 35 böyle  dip oturuyor, eliyen ok aşab oturuyor. niye geldin diyor. su diyi geldim diyor. bir soru soracam diyor. bunu bilersen diyor, tamam diyor suyu v ririm. bilmezsen geri dön ba  diyo kelleni keserim ba  kellelere tamam diyor. diy rkınar: şu dünya güzeli ğız mı güzel diyor. şu arap ğızı mı güzel. ben mi güzelim diyor. şu ğurbağa mı gözzel diyor. duruyor, duruyor, allah yardımcısı oluyor, gönül kimi severse o gözzel diyor.
- 40 Öyle d yinci diyo ki dile dileĝeni v riyim tembel diyor. sağlığımı dilerim çağa diyor, sağlığımdan iş çıkmaz dile dileĝeni v riyim diyor. arap ğızı işmar ediy r. dilinin altını g steriy r. dilinin altındaki yünsüğü dilerim diyor. tamam al diyor. dilinin altındaki yünsüğü  ıkardıyı v riyor. diyor ki bunun ker meti de diyor bu tılsımlı diyor. bunu yalar dizine vurursan diyor g ce diyor ğır  tane arap gelir diyor. ne emredersen diyor
- 45 sabaha ğadara onu yapar hazır öderler sana diyor. tamam diyor. yünsüğü v riyor. şordan da diyor b  halbır nar ğoyun diyor şunun mendilinin i ine diyor. esgiden ğoca mendiller olurdu. bir halbır da nar ğoyuyollar. suyu b rağıy llar. tenbeli de  ıkardıy llar, ğam ğarraah oluyor kevrancılar suyla. o adam da o arap ğızın ymış g yn , o sever ımış. anne baba da d r  mişkine bu dünya güzeli ğızı al d r ımış. o da almam d r
- 50  mış. benim lafımı bilen birisi bulunursa yardımcı olursa ben b yley m. ne ise ğızı o

- ğızı alıyor o. şimdi şeye çıhınca aylıkçının birinin günü yeliyor. onu bırakıyorlar, gelmeye duruncu diyokına şurda diyor bir diyor mendilin arasında nar var diyór, bunu götürün işde filan yerde ablam vardı ya ona verin mi diyor. verrim diyor. yünsüğü de mendilin ucunu çıkınıyor. aylıkçı geliyor, gece geliyor, ğapıyı çalıyır Kaz damının açıyor. kim o
- 55 diyor. işde böyle böyle diyor. paTıshahın ğızı bakıyorkine yünsük. içini okuyor ki mesele böyle, şurdan bir de nar yiyim diyór. narı kesiyor ki içi altın dolu. öbürünü kesiyor, o da altın. öbürünü kesiyor o da altın. hâ bunun hepsi altın diyor. tamam. yarın oluyor gece yünsüğü yalıyór, dizine vuruyor. emmisiyenne babasının binasını gösderiyor. diyo ki: şo babamın binası diyor, ondan üsde diyor sabaha ğadar onun ğarşısına diyor baa
- 60 bir ev yapacanız ki diyor, ondan üsde olacak. tamam diyor. sabaha ğadar bir ev yapıyollar, hazır oluyór. yarın paTıshahın ğızı bunun içine daşınıyór, şimdi Çâriye dutuyor elinin altına tûbî. tenbelin aylığı yetiyor, ğaz damını değniyór, ğaz damını değniyór amma bu gediyr babasının evinde ne eşyası var ısa ğayfe filcanına tabağına varana ğadar aynı gendiliğinden alıyor. aynı gendiliğinden örneğinden evini yapıdırıyor.
- 65 bir gün bakıyorkine tenbel geliyor ğaz damına, hemen cariyelere diyor ki gedin diyor, ağanız geldi diyor. onu omuzunuza alıp getirecēniz diyor. çünkü bi gelmez gēdiyór. tamam diyóllar. cariyeler gēdiyor. bunu gētmem mētmem dediyse zorunan getiriyórlar bunu hemen bir belbere bir hanama bî terziye bir elbise kesdiriyır, oluyor bir beyefendi tenbel. bir gün bēş gün dērkenne babasıynan emmisi diyórkine vezire de buyur
- 70 ediyırlar. bu ev kimin imiş şunun öñünden bir gecek bahıyım diyorlar. bizim evden üsde bu ev diyorlar. çok lord bir ev imiş diyor. lord sahabî yani esgi kelime bunlar. şimdi zengin dēnir de. ordan gelmeye duruncu atlanıyırlar, ğızı görüyor diyórkine hemen o tenbele bak şo emmim diyór, şo babam diyór, şo vezir diyór, vezir diyi neye dēniyor? şimdi yanında sekreter oluyor temsil vekil oluyor, onlara dēniyor o günün
- 75 bahrinde vezir dērler imiş. babamın diyor atının başını dut diyor. hayvanının ayağına ğapan diyor. o sorar senin şeyin ne diyor, varıyır. hemen paTıshahın atının başını dutuyor, tırmeye zorladiyor. dur evladum dur diyor ne hizmet diyor. buyur padişahım

diyor bir ğayfemi için de öyle gedin diyor. olur evladım içek diyollar. sapıyor bunlar bir
 odaya otutduruyorlar, ğızı görünmüyor amma. yünşüğü yalıyor, dizine vuruyor. ğırķ
 80 çêşit yêmek isdiyır araplardan. araplar tanğırtı tığırtı olmadan ğırķ çêşit yêmeĝi
 getiriyorlar. bunların öñüne seriyorlar. bu şindi yiyırlar, içiyorlar bir de ğayfeleri filcan
 da aym bizim fileandan. iş bitdikden keri diyokıne bize müsade diyorlar gèdelim,
 dèyinci diyor ki babamın omuzuna deĝyivèr diyor. padişahım senden bir soracağım var,
 dè, o dinelir diyor. öteiler gidedursun diyor. tenbel varıyor (bunun) ayaklanıyor
 85 omuzuna deĝivèriyör, dineliyör. bir soracağım var, bir sıçığım var diyor. ğızı geliyör,
 ğızı geliyör, elini öpüyor. hoş bês ediyör. neyse bu burda duradursun, o neyi vèrdiydi,
 gitTi ğıza dokdura, o batırıyor. avuĝata o batırıyor şindi bu, bu ĝadar oldu diyorķine
 babam diyr, ben diyr sana bir hata işlemedim İdi diyor. eri er eden de avrat, eri hor
 eden de avrat diyi bir mahşur cuĝab ıdı, ben buñu sana ĝonuşuncu diyor dünyanın
 90 diyor en tenbeline beni vèrdin diyor. nasıl ımış şindi diyor. eri er eden mi avrad ımış,
 eri hor eden mi avrad ımış diyor. tamam ğızım diyor sırtını sıvıyor, sen haklıymışsın
 diyor. tamam yavım diyor, allahısarladık edip gèdiyörler, aha bu burda bitdi ĝayrı.
 onlara kömür sizlere ömür.

XI

Anlatan: Sıdika Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Masal

- bir Pireyinen bir sinek vār ımış. bu çocuk oyunağı arkadaş olmuş bunlar, biliyō mu sen? ha. arkadaş olmuş. nidek bir dam yapak içinde gışliyek. bir dam yapmışlar içinde gışlanmışlar. dēmiş yağmur yağmış akmaya durmuş. bire dēmiş ki: bire sinek ğardaş dēmiş çık da şu damı sen loğla dēmiş. ben güçcüğüm dēmiş altında ğalır ölürüm
- 5 dēmiş. sinek de gēdip loğlamamış. bire çıkmış damı loğlarķanna loğun altında ğalmış bire ölmüş. sinek gelivērmış ki pire ölmüş. sinek viz viz, viz viz viz işTe ağıhyr yāni. gētmeye durmuş. öteden bir ğarğa gelmiş ne için viziliyon bire sinek ğardaş dēmiş. amān bire emmi yiğid öldü dēmiş. ağlamayım da nēdim dēmiş. şindi ğarğa dēmiş ki sen viziliyon dēmiş ben de ğağırırım dēmiş. sinek viz viz ēdiyo ğarğa da ğağırmaya
- 10 başlamış. öteden bir çam gelmiş. çam dēmişkine niye ğağırıyor bire ğarğa ğardaşlık dēmiş. onun dalına ğonmuş. amān dēmiş bire emmi yiğid ölmüş dēmiş. sinek viziliyağalmış dēmiş bende ğağırıyor dēmiş. o da dēmiş ben de yaprağımı dōkerim dēmiş. dibinden bir su aħar ımış. bire çam ğardaşlık dēmiş, ne bu yaprağımı dōküyon dēmiş. benim dēmiş suyu pisliyon hep dēmiş, çōr çōp ēdiyon dēmiş. amān ne diyim de
- 15 ne sōyliyem dēmiş, bire emmi yiğid ölmüş, sinek viziliyağalmış, ğarğa ğağırığalmış dēmiş, hem de yaprağımı dōküyom dēmiş. su da dēmiş ki ben de bulanık akarım dēmiş. su da bulanık akmaya durmuş. adamın birisinin darısı var ımış. işTe gelmiş öteden. darıyı gēdiyim de sulayām dēyi. küreği almış gelmiş ki su bulanık aħıyır. he darı diyōrkine bire ğardaş diyōr yānuş ğonuşdum darı diyo kı bire su ğardaşlık diyo, niye
- 20 bulanık aħıyorsun sen diyor. benim diyo dibimi milliyorsun diyor. amān diyor, ne diyim ki diyor, bire emmi yiğid ölmüş, sinek viziliyağalmış, ğarğa ğağırığalmış çam yaprağımı dōkmüş, ben de bulanık aħıyom diyor. darı da diyo ki ben de boynum eğri biterim diyor. sahibi geliyōr, bunu sulayām diye küreği alıyor, ğazmayı alıyor, ark

- yapıyor. geliyor darının boynu eğri. bire darı ğardaşlık n'oldu sana, niye boynun eğri?
- 25 amān ne diyim de ne söyleyem diyo. bire emmi yiğid ölmüş, sinek vızılıyağalmış, ğarga ğağrıgalmış, çam yaprağını dökmüş, su bulanık akmış diyor. ben de boynum eğri bitmiş diyor. hāşā burdan o da diyo ki ben de küreğinen ğazmayı götüme soharım diyor. tamam. şimdi bir çitil bulamaç bişiriyor. esgi yemeklerden, ğızın çline veriyor annesi, habasına azık gönderiyor. ğız geliyor ki babasının götünde böyle. bire baba,
- 30 sana n'oldu. delirdin mi, ğudurdun mu, ne bu? amān ğızım ne diyim de ne söyleyem diyor. Pire emmi yiğid ölmüş, sinek vızılıyağalmış, ğarga ğağrıgalmış, çam yaprağını dökmüş, su bulanık akmış, darımızın boynu eğri bitmiş, diyo ben de bunu yaptım diyor öyleyicik ben de yemeği başıma dökerim diyor. bir çitil bulamacı ğaldırıyor ğafasından aşağı döküyor. eve geliyor ğız, ğızın hah bu. ekmek yapıyollar ğmış. anası diyorķına ğız
- 35 diyor n'oldu saña diyor. amān ana diyor. ne diyim de ne söyleyem diyor. bire emmi yiğid ölmüş, sinek vızılıyağalmış, ğarga ğağrıgalmış, çam yaprağını dökmüş, su bulanık akmış, darımız boynu eğri bitmiş, babam da küreği böyle şē etmiş diyor. ben de diyo bunu dökdüm diyor, avrat da diyor ki ben de oklavayı temizliyem diyor. şimdi o öyle diyor. ekmek bişiren diyoķına ğız saña n'oldu böyle ētdin diyor. amān diyor, ne
- 40 diyim de ne söyliyem? bire emmi yiğid ölmüş diyor. sinek vızılıyağalmış, ğarga ğağrıgalmış, çam yaprağını dökmüş, su bulanık akmış, darının boynu eğri bitmiş diyor. herif ğazmayı küreği gendine şē etmiş diyor. ğız diyor bulamacı başına dökmüş, ben böyleddim, bişiren avrat diyor. ben de ocağa atılır, yanar ölürüm. diyor. o da ocağa atılıyor, yanıyor, ölüyor. işTe onlara kömür sizlere ömür.

XII

Anlatan: Sıdıka Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Maniler

mantıvar ocak ocak
topladım ğucak ğucak
mantıvara gelenin
akıbeti hayr olacak

5 atın yerini kürüdüm
yerine güller bürüdüm
dosTa duşmana ğarşı
patışah oldum yörüdüm.

10 ğaleden iner gelir
tekeri döner gelir
üç yüz asger içinde
çırası yanar gelir

15 hey hazine hazine
palta vurmuş dizine
oturmuş yol üstüne
it de bakmaz yüzüne

ğarşıda kiráz dah
dibinde yeşil alı
yâ muhammed yâ ali
20 sen gösTer doğru yolu.

XIII

Anlatan: Sıdika Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Türkü

- 5
gelin öğme türküsü
gêydiğin atlas gelinim
inneler batmaz gelinim
yalınız yatmaz gelinim
sen safa geldin gelinim
ağzın datlı olsun.
- 10
gapıda şofu gelinim
goynunda gohu gelinim
sevdiğin fakı gelinim
sen safa geldin
ağzın datlı olsun
- 15
gêydiğin cizme gelinim
ökçesin büzme gelinim
gönşuyu gezme gelinim.
sen safa geldin
ağzın datlı ossun
- 20
takada kepek gelinim yok
takada clek gelinim
içinde kepek gelinim
sevdiğin köpek gelinim
sen safa geldin
ağzın datlı olsun.
maraş'da gına gelinim

25

okğası ona gelinim
sevdiğin suna gelinim
sen safa geldin
ağzın datlı olsun gelinim.

30

taçada bal var gelinim
üstüne al var gelinim
öznene yalvar gelinim
sen safa geldin
ağzın datlı olsun.

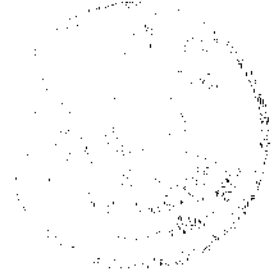
XIV

Anlatan: Sıdıka Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Kına Türküsü

- 5 ğız anası ğız anası
 başında mumlar yanası
 işTe geldim ğediyorum
 ağlasana kel anası
 ğız anası ğız babası
 yansın gelinin ğınası
- 10 duz torbasın duzsuz ğoyan
 büyük evin ıssız ğoyan
 işTe ben de ğediyorum
 ğız anasın ğızsız ğoyan
 ğız anası ğız babası
 yansın gelinin ğınası
- 15 elimi yuduğum arklar
 belimi verdiğim dutlar
 işTe ben de ğediyorum
 silip süpürdüğüm yurtlar
 ğız anası ğız babası
 yansın gelinin ğınası

20

bir incecik su bulanır
dönüp bağıın dört dolanır
ana böyüdürl el gönelir
işTe ben de gëdiyorum

25

gerek buña bir baba
ağlaşalım oba oba
zalım baba zulüm baba
işTe ben de gëdiyorum

30

gerek buña bir ana
ağlaşalım yana yana
zalım ana zulüm ana
işTe ben de gëdiyorum

35

gerek buña bir ğardaş
ağlaşalım yoldaş yoldaş
zalım ğardaş zulüm ğardaş
işTe ben de gëdiyorum

gerek buña bir bacı
ağlaşalım acı acı
zalım bacı zulüm bacı
işTe ben de gëdiyorum

40

gerek buña bir emmi
ağlaşalım nenni nenni
zalım emmi zulüm emmi
işTe ben de gëdiyorum

45

gerek buña bir hala
ağlaşalım yana yana
zalım hala zulüm hala
işTe ben de gëdiyorum

neyse gısa kesiyim eni soñu diyorkıne buñu güñüz gelin bineceği zaman söylellerdi biz
ufağıkanna.

50

kağ gelin yoharı toplaş eşini
al mendili sil gözüyün yaşını
emmi dayı bir olsunlar
bitirsinler işini
al gelin almaya geldik almaya
alıp da geri dönmeğe

XV

Anlatan: Sıdika Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Masal

- şindi bir var imiş, bir yoğ umuş, allah'ın günü darıdan çoğ umuş. çok demesi günah imiş. ğarınçaya vurdum palan. yedi yerinden çekiledim ğolân. o da mı yalan? halbir saman içinde evvel zaman içinde cinler cirid oynarkân esgi zaman içinde senin gimi bir ananın bir babanın bî tane ğızı var imiş, bu ğız okula gider imiş, bu ğız okula gider imiş. şöyle bir dere var imiş. dereyi geçer imiş orda bir söğüt var imiş. söğüdün başında bir ğuş "ey aĝavak ğızı, ğırk gün mövta başı bekleyecân vay halına, vay çuluna der imiş. ğız giderken der imiş gelirken der imiş, ğız osanmış. anasına babasına der imiş inanmazlar imiş. sōna bir gün babası demiş ki gēdiyim de şunu bir dīniyem bahıyım arkasına demiş. ğız gētmış dīnemiş ki gene öyle. geri gelirken dīnemiş gene öyle diyor ğuş. nidek, sataĝ savak bir adı duyulmaz melmekete göcek gēdek burdan. ğırk gün mövta başı bekleyecâne. o günün bahırinde yükletmişler göçü ne var ısa orda ha, burda ha, orda ha, burda ha susuz bî yere düşmüşler. bir köye varmışlar, susamışlar. o ğapıyı iterler açılmaz imiş. susanmışlar bir su yok. bir ğapıyı yitivermişler imiş ğapı açılmış. içeri dıķılmış ana, baba, bir ğız. su içmişler. geri 15 çıyollar imiş, ana baba çıkıncı ğız arkadan çıkıyormuş, ğapı ğapanmış. ğız ğalmış içerde. anan aşıĝı baban yoķarı kimse yok, ğapı yok, şe yok. ğızı çıkartamamışlar, herkeş çekmiş gētmış. ğız orda ğalmış. ğız baķmış ki şorda bir hasda yatıyor. boğazının altı bir tırtıyor. bir top dal var başında is eis kimse yok. hā bu benim ğaderimmiş 20 çekecēm demiş. ğız bunun başına oturuyor. eline dalı alıyor otuz dokuz gün bunu bekliyōr. otuz dokuz gün bekleyincei ğırkinci güne şēdincei girincei hemen ğapı çahınıyr. allah rızası için bir sadaka verin diyr. ona diyr ki Çingen ğızıymış. gel diyr. şurda bir mövta var diyor. şunun sineĝini ĝoru diyor. ben dışarı çıkıveriyim diyōr, bir yeryüzünü dünyayı görüyümde diyōr. geri geliyim sana sadaka veriyim diyōr. ğız dışarı çıkıp

- gelene ğadara sahatı olmuş mövta canlanmış. ayıkıyór, cingen ğızını buluyor başında.
- 25 neysē bu cingen ğızıynan evleniyor. o gendinin başını bekleyen aķgavaķ ğızını cariye dutuyollar cellerinin altına. vardı ha, geldi ha, vardı ha bir zaman yaşıyor bunlar, yaşıymı bu adam diyorkıne ben şehre ğediyorum diyor ne ismarlıyorsunuz diyor. şimdi cingen ğızı her şeyi ismarlıyır. sen ne ismarlıyon diye oña da soruyor. o da diyo kı bana bir sabır bıçağıynan bir sabır daşı diyır, ismarlıyırım diyor. oldu diyor. şehre ğediyor.
- 30 bu cingen ğızının isteĝinin hepini alıyor. bunu unutuyor. birez şeherden uzaşınca aķlına düşüyor. aman bunu da irezil etmiyem diyor. ĝeri dönüyor adam. oña soruyor, buña soruyor. dērkēne birisi diyo kı ben de var amma bunda ĝünah var diyor, bu diyor başına gelenleri anlatacak diyır. bıçağı eline alacak diyór. o daş diyór, anlattıkça daş dayanamaz olur pıt pıt pıt çatlar diyór. eñi sonu da çatlar diyor. çatlayınca dat çatlar da
- 35 ben çatlamam mı dēyi diyor. bıçağı diyor baĝrına soĝar ölür diyor. onu ben beklerim diyór. tamam alıyor, geliyor onun isteĝini vėriyır amma bu ĝızın odasına giriýór saklanıyór. şimdi bu ĝızın bir ananın bir babanın biricik evladı olduĝunu anlatıyór ĝız. bu ĝuşun böyle dēdiĝini anlaTıyır. ordan evi yükledip geze geze o kóye gelip su ararkanne içeri su içmeye girinci ĝapanıp ĝız içerde ĝaldıĝını anlaTıyır. otuz dokuz ĝün
- 40 ĝırkıncıya gireceĝi ĝün ĝapı çahmıyır. cingen ĝızı sadaka istediĝini anlatıyır. diyokına bir diyór yėryüzünü görüyüm göĝyüzünü görüyüm de geliyim diyeneçe cingen ĝızı oturuyor o gireneçe diyór. mövta canlanıyır diyór. daş pıtır pıtır ediyór. şimdi diyor mövte canlandı diyor. bunlar ĝarı ĝoca oldu diyor. beni ĝapıya cāriye dutdular diyor. ben ĝırķ ĝün ĝırķ ĝēce ĝırķ ĝüñüz. ben bekledim onun başını diyor. şimdi anlatıncı
- 45 başında bitinci daş pāt diyır. o dem de adam ardında dinelir, bıçağı soķacak zaman daş patladı dayanamadı ben buña nasıl dayanıyım diyor. adam bileĝēnden dutuyor. bileĝēnden dutuncu ĝızı öldürmüyor. ĝızınan gendi evleniýór, bir tor ĝatır çağırıyollar ĝatırın ĝuyruĝuna baĝlıyollar cingen ĝızını. bir de teneke baĝlıyollar takır takır takır bir iki de deĝnek vuruyollar ĝatırın ĝötüne. sürüyüb ĝediyor, daha ĝediyor daha ĝediyor.

XVI

Anlatan: Sıdika Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

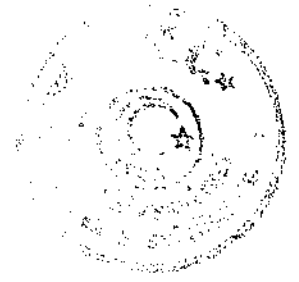
Konu: Masal

- şimdi bir ayıynan dilki bir zamanında arkadaş olmuşlar. neyse bunlar avlanıp
yeyip günü geçerkenne demişler ki bir gış hazırlığı göre. nâpak aydınlılar'ın
mağaralara çökelik derisi gıyuyollar, yağ gıyuyollar. yağ gıyuyollar gèdek onu çalak
bir başğa yère saklıyák. gışın yèrik. öyle mi? tamam. bir himzan yağ çalıyollar.
5 götürüyollar, bir mağaraya saklıyollar. dilki de eke ya. birez durdukdan kèri dilki diyó
ki bire ayı gardaşlık diyo benim avrat hamileydi diyor gèdiyim hele neyimiz olmuş
diyor. gèt dilki gardaşlık diyo. dilki geliyor. himzanın ağzını açıyor, yağın bir tiysini
yiyor, gèri varıyor. nen olmuş dilki gardaşlık diyor. bir oğlum olmuş diyor. adını da
başlamacık vurdum diyor. yağa başladı ya. bir ay iki ay geçiyor gene neyse aradan. bire
10 diyor ayı gardaşlık benim gıarım hamileydi diyor, gidim hele neyimiş olmuş diyor. gèt
diyor. geliyor gene yağın bir tiysinin ortasını yiyor. gèri geliyor ne olmuş dilki gardaşlık
diyor. bir oğlum olmuş diyor. adını ne gıoydun diyor. ortalamacık diyor. şimdi gene bir
zaman geçiyór diyókine ayı gardaşlık benim gıarım hamileydi bî daha gideyim hele neyi
olmuş. è gèt dilki gardaşlık diyor. geliyor yağı yiyor, gıvırıyor yiyór. içine bir tî kül
15 dolduruyor, ağzını gıpadıyor. gèri geliyor ne olmuş dilki gardaşlık diyor. bir oğlum
olmuş diyor. adını ne gıoydun diyor. gıvır yalamacık diyór. neyse bir zaman geçiyór.
diyollar kı bir hazırlığımız vardı diyollar aç galdık diyollar, gèdek de yiyek bundan bir tî
diyollar. ayıynan dilki mağaraya geliyollar. dilki himzanı ayının öñüne gıoyuyor, sen aç
diyor. sen aç, ben aç dèrken neyse ayı açıverio. kül gözüne popuruyor ayının. sen
20 yedin. ben yedim, sen yedin ben yedim, ayıynan dilki gıapıştır. tâbi ayının gücü dilkiye
yètiyor. dilki bir ekelik yapıyór orda. diyorkına ayı gardaşlık diyor. gel diyır gèdek
ısıcağa gıuma yataç diyor. şè diyor yağı yiyen diyór pisler diyór. o zaman diyór kimin
yèdiği belli olur diyór. tamam diyór, tamam diyór. şimdi geliyollar. ayı tâbi ısıcağa

- gatlanamaz, ısıcağı gördü mü aklı gider. yatıncı şimdi ayının aklı gediyo, dilki
25 uyumuyor. dilki varıyor ayının götüne pisliyör. şimdi duruyor mufuyor. ayı töbe
ayıkmiyır. bire ayı gardaşlık gah hele bir ahteslik yapmışsın. ne ahtesliği diyor. ê gah da
gör diyor. gahıvêriyor ki ayı, arkası berhat, sen yedin ben yedim, sen yedin. gene
gapışiyo bunlar şimdi. vardı ha, geldi ha dërken dilki bunun elinden boşanıyır. bir dar
deliğe gacıyor, ayı da hızıynan varıyor, gacıyor. ayı gısıkiyor orda. ayı orda gısıkiyor.
30 bağırmaya başlıyır, can gurtaran yok mu? beni şēdin çıhardın diyor. onlara kömür
sizlere ömür.

XVII

Anlatan: Sıdıka Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Masal

- şindi bir varmış, bir yoğmuş. allah'ın günü darıdan çoğmuş. bir ğarının bir geçisi varmış. ğarı geçiyi sağarmış takanın üsdüne ğuyarmış. gece gelir dilki yer, gedermiş. südü içermiş, ğarı bir gün beş gün dërken bunu beklemiş, ğarı eline bir tãr almış. gelmiş dilki ayağı atmış, içip oturuyo. vurduğı gimi ğuyruğunu düşürmüş. dilki
- 5 ğaçmış dilkinin ğuyruğuna bir tã de çiçek miçek püsgül dakmış şoraya bırakmış. dilki gelir imiş. ebe guyrumu vër. südümü vër de vëriyim dër imiş. gelir imiş isder imiş südümü vër de vëriyim. bir ineğe varmış, yok geçiye varmış. geçi geçi dëmiş. süt vër baña dëmiş. nêdicin dëmiş. ğarıya vërip de ğuyruğumu alıcım dëmiş. sen baa yaprak vërrisen dëmiş ben de saa süt vëririm dëmiş. şindi ağaca varıyor diyorkine yaprak vër
- 10 diyor. nêdicin diyor. geçiye vericim südünü alıcım, ğarıya vericim, ğuyruğumu alıp gëdiciyim diyôr. diyorğına sen benim diyor dibimi sularsan diyor ben saa yaprak vëririm diyır. zorladiyor suya. su su diyor. ne diyon diyor. şu ağacı sula diyor. sen diyor ondan këri benim başında urum ğızlarını oynadırsan diyor, ben de saa su vëririm diyor. neyse nêdicin diyor işde neyse ağacı sulayıcım, yaprak alıcım, geçiye vericim, geçiden süd alıcım, ğarıya vëricim, ğarıdan ğuyruğumu alıp gëdicim diyor. diyor kı
- 15 urum ğızları siz diyır ayağıma ayakğabı al da ondan këri oynayek diyollar. köşgere varıyor. köşger diyor, şu kızların ayağına birer ayakğabı vër diyôr. sen diyor gön getir de ayakğabı vërelim diyor. neyse öküzü varıyor. öküz öküz şu gönünü vër diyor. nêdicin diyor, köşgere vëriciyim diyor. ayakğabı alıcıyim, urum ğızlarına gëydiriciyim, urum ğızlarını suyun başında oynadicim, suyu alıp, ağacı sulayıp, ağaçdan dal alıp
- 20 geçiye vëriciyim. geçiden ondan gëri süd alıp, ğarıya vericim, ğuyruğumu alıp gëdiciyim diyor. sen baa saman vër de diyor gönümü vëriyim diyır, samanlığa varıyor.

25 samanı alıyor. öküzün gönünü alıyr, gönü köşgere vèriyr. köşgerden ayakgabi, ayakgabiı ғızlara vèriyr. ғızları oynatıyr. ondan su alıyr, ağacı suluyor. ağaçdan yaprak alıyr, yaprağı geçiye vèriyr, geçiden süd alıyr, südü ғarıya vèriyr. ғuyruғunu alıp ғèdiyor, dilki daға ғaçıyor. daға ғaçıyor. ben de ғördüm üdü onu.

XVIII

Anlatan: Sıdika Bulank (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Masal

- bir var ımış bir yoğ ımış evel zaman içinde halbir saman içinde cinler cirid
 oynarkan esgi hamam içinde deve dellalıkan eşsek belber iken esgi han içinde. o yalan
 bu yalan ğarınçaya vurdum palan, yedi yerinden çekiledim ğolan, bu da mı yalan? bir
 patışah var ımış. biriynen evlenmiş. ondan bir oğlu olmuş. ğarısı ölmüş. ondan keri
 5 ikinci ğarıyı almış. ikinci ğarı da bu oğlan ayrı durmuş. bir ev yaptırmış. o günün
 bahrinde ğuş uçururlar ımış. ğuş neriye ğonarsa onun ğızını alıllarımış. ğuşu
 uçurmuşlar, uçurmuşlar varır bir zibilin üsdüne ğonar ımış. ara verirler gene uçururlar
 ımış varır gene bir zibilin üsdüne ğonar ımış. oğlan demiş ben bu zibili deşiyim baħıyım
 ne var? bir gün gece bunu deşiyir. heç bî şey çıkmıyır. bir ğaplımbağā çıkıyır. getiriyir
 10 içerisine ğoyuyor. sedirin altına. gendi de boyna devamlı işi gücü av avlar ımış. ava
 ğeder ımış. bu pəri ğızıymış. bu ordan çıkar ımış ğabığının içinden oğlanın getirdiği
 ğuşları yemek yapar ımış. killisi var ısa yıkar ımış, evini temizler bulaşığı yıkar ımış.
 oğlanın geleceği zaman ğeri ğabığına dıkılır ımış. oğlan bir gün beş gün, bir gün beş
 gün allah bu neci diye bir gün bunu izliyem baħiyim demiş. ğız açmamış, birez
 15 durdukdan keri gelmiş. pısmış yani eve gelmiş şöyle bir yere pısmış, pısmış. hemen ğız
 davuşu duyana ğadar ğabığā giriyrımış, gene ğeri oğlan yahalamış is misin cis misin
 demiş. isim de cisim de insanoğluyum demiş. ondan keri eyi bu ğabığına girme sennen
 evleneK. evleneK amma ben ğabığā girmezsem sır ımış yani onların sırymış. o ğabık
 dediği. ben buña girmezsem beni sana ileyik görmezler. seni öldürürler, elinden alıllar.
 20 neyse vardı ha geldi ha yok, var yok derkenne oğlan bunun ğabığını ğırmış. ğırinci
 analık demişkine üvā annesi aman demiş şu oğlan nêrde ğaldı? evlenemedi de demiş.
 şunun evini bir ziyaret edim de gelim. baħım demiş. analık ğapıyı çalmış. buyur etmiş
 gelin içeri oturmuş amma analığın gözü gelinde ğalmış. gelin döndükece evin içinde pırl

- pırl pırl şavkı vururmuş gözellikden. neyse hoş beş birez oturmuşlar, o günün
 25 bahrinde ikramı ney ise ikramını almış. allısmarladık demiş. eve gelmiş akşam olmuş,
 patışah gelmiş, ne utdun hanım böyün deyince aman ne utiyim, oğlanın yanına gëtdim
 idi demiş, oğlan bir gelin almış demiş. o oğluna ileyik deçl. o gelin anca saña ileyik
 demiş gocasına patışaha. neyse şeytan arada ya, patışah oñu akıl eylemiş. patışah veziri
 de almış yanına bir arkadaş daha almış oğlanın evine gezmeye gëtmış, gezmeye varmış,
 30 ğapıyı çalmış, açmışlar. gelinceğiz hoş beş on beş oğlan yoK evde. ava gëtmış. patışah
 da çalınmış nerdeyise hayvandan düşüyormuş göreneçe. ğayfe tütün keyf ütün yemiş,
 içmişler, allısmarladık demiş, evine gelmiş. allah nāpaK nēdek? oğlunu çağıtdırmış bir
 gün yanına. oğlum demiş, senden bir isteğëm var demiş. bunu yaparsan bulursan
 bulun, bulmazsan kellen cellaT malın yağma demiş. babası geline göz goymuş oğlunun
 35 gelinine ğayrı demişkine ben demiş bir çadır isderim senden demiş inne dikmedik mağas
 biçmedik bir ğoz ğabığının içinde demiş bir çadır isderim. dünyada ne ğadar asger,
 insan, canlı mahluk, mal, hal ne var isa bunun altında ğışlıyacak, bir yanı da boş
 ğalacak, cirid oynayan cirid oynayacak gene de boş ğalacak demiş. neyse allısmarladık
 demiş oğlan gelmiş amma bir dodak göğde bir dodak yerde yüzü azğın. padişahın oğlu
 40 niye yüzüyün azğın dediyse seslenmemiş. padişahın oğlu neye yüzün azğın dediyse
 seslenmemiş, aman demiş üçüncüde derdime derman mısın, yarama melam mısın
 demiş. padişahın oğlu derdine derman da olurum, yarana melham da olurum demiş.
 söyle demiş başında halı demiş. babam demiş böyle böyle dedi demiş. bulamazsan
 kellen cellat malın yağma dedi baña demiş. òhō, ondan ğolay ne var demiş o muyıdı
 45 biyak beri demiş camyın sıhantısı demiş. sen beni çıkartdığın yere var demiş. boğazına
 ğadar oraya kömölürsün yere demiş. ğorkma demiş. ayağını demiş ğapılarının eşik
 daşına demiş dayanır düşmen aşağı demiş. o zaman demiş ğaynana ğaynana diyi çağır
 demiş onlar ses vërir sana demiş. ne diyon dërler demiş. güçcük ğaynımın güçcük
 çadırını baña vërin de, elini sündür aşağıya demiş, oğlan varmış bu kelimeleri
 50 ğullanmış. boğazına ğadar kömülmüş, çağırmış. getirmiş güçcük çadırı eline vërmışler

getirmiş bunu almış babasının yanına g^etmⁱş. o^o babası çadırı g^urmuşkine ne mutlu
 gendinin d^ediğine daha fazla gelmiş. bir zaman geçmiş patişah gelinin sevdasından
 duramıyor. gene oğlunu çağırdırmiş, oğlum d^emiş, senden d^emiş bir salkım üzüm
 isderim d^emiş. dünyada canı mahluğun hepsi yiyecek g^opartdığı y^erine bi daha
 55 bitecek y^etecek yani gene de aynısı bir salkım üzüm öyle duracak. bunu buldun ısa
 buldun, bulmadın ısa kellen cellat malın yağma haydi allısmarladık d^emiş. gene eve
 gelmiş, gene yüzü azgın. e söyle padişahın oğlu derdin neci? söylemez. söyle padişahın
 oğlu söylemez. eñi soñu söylüyor. aman derdime derman mısın, yarama melham mısın
 diyor. mesele böyle diyor. aman o muydu g^uaygın diyor. patişahın oğlu ben d^emedim mi
 60 saña ileyik görmezler. yakma bu g^uabığımı d^emedim mi diyor, g^et diyor oraya gene var
 diyor beni çıhardığın y^ere diyor gene k^om^ulürsün boğazına g^uadar diyor g^uolunu s^undür
 diyo. g^uaynana g^uaynana de diyor. onlar ses v^erir sana diyor. g^uüçcük g^uaynımın g^uüçcük
 bağından bir g^uüçcük salkım üzüm isdiyorum d^e diyor. olur diyor. g^ediyor oğlan oraya
 çığırıyor. buña üzümü v^eriyorlar, getiriyor babasına e^letiyor patişaha. yiyor yiyor yiyor
 65 üzümün biteceği yok. gendinin d^ediğinden b^eş fazla. bundan da umudu kesiyor, babası
 alıyor, geliyor. bir zaman geçiyor gene aradan. gene çığırıyor, bu oğlunu. oğlum diyor.
 senden diyor anasından doğmuş bir bebek isderim ki diyor ben diyor arkadaşlarının
 diyor g^uapıdan varırkan diyor. selam aleyk^um, aleyk^um selam buyrun oturun diyecek
 y^or^uyecek diyor bebek isderim. biziynen diyor hoş b^eş e^lecek diyor. gene geliyor bu
 70 gene yüzü azgın neyse gene soruyor hanımı: ney patişahın oğlu derdin? mesele böyle
 böyle bebek isdediler. eh ondan g^uolay ne var diyor. g^uardaşımın g^uarısı hamileydi diyor.
 g^et sen beni aldığın y^ere diyor. gene diyor, çığır diyor. g^uolunu s^undür diyor. o bebeği
 verirler heralda yeñi doğdu diyor. oğlan g^ediyor, çığırıyor. üç g^un olmuş bebek doğalı.
 bebeği almış gelmiş, eve g^uomuş. habasını emmisini veziri ne var ısa birg^uaç arkadaşınan
 75 buyur e^lmiş habasını. atdan inmişler. g^uapıdan giriyorlarmış, selam aleyk^um, aleyk^um
 selam deyⁱ gendiler selam v^erince aleyk^um selam buyrun oturun d^emiş. çocuk y^or^um^uş.
 hoş b^eş on b^eş e^ledikden k^eri çocuğa diyorlar ki sen nasılsın e^yi misin diyor

padişah. aman diyor biz çok éyiydik amma diyór senin gimi terbiyesiz diyór bizi irezil
 étdi diyır senin gimi irezil bizi irezil étdi diyór. sen de hêç utanma yok mu, hêç arlanma
 80 yok mu diyór. sen bir ğoca padişah olasin da diyor oğlunun avradına diyor. göz ğoyasin
 diyór. çocuk bunu mars édiyır. hêç seslenemiyırlar, atlanıp ğeri geliyırlar. ney ise bu
 çocuĝu, bu üzümü, bu çadırı götürüyor, ğeri vériyır. bir zaman geçiyır gene padişah
 duramıyır. oĝlunu isdediyır yanına. oĝlum diyor. ğolunu bir top kendirinen baĝlıyacım
 diyor. ğırılabilirsen ğıran ğırmazsan kellen cellat diyor olur baba diyor. oĝlunun ğolunu
 85 kendirinen éyice baĝlıyor. oĝlan ğımıldatmadan kendir ufaniyor, tutuyor zencirinen
 baĝlıyır. oĝlan ğımıldatmadan zenciri ğırıyor. umudu kesiyır. oĝlum diyor seni ne yêner
 diyor. baba diyor beni başımın ğılı yêner diyor. başından bir saç çekiyorlar. bunun
 ğolunu baĝlıyór padişah. çekiyır kemeĝi yènmıyór ğıramıyor. haydın diyór cellatlara,
 bunu götürün diyor, bunu kesin, ğanlı köyneĝini getirin diyor. cellatlar bunu alıyır,
 90 ĝèdiyır bir ıssız daĝya çıhardıyór. amân diyırlar çok genç yazzık diyorlar bunu
 kesmiyek diyollar. gözlerini oyak diyollar. cellatlar bunun gözünü oyuyór. diyo kı sağ
 gözümü sağ cöbüme ğoyun diyor, sol gözümü de sol cöbüme ğoyun diyor. böyle
 yapıyırlar. şimdi bu cellatlar bir köpek buluyolar, vuruyollar, gömleĝini bunun ğanına
 belıyırlar, padişahın önüne getiriyırlar, dostun dost olsun düşmanın ömrü bu adar olsun
 95 diyollar. tamam şimdi oĝlan orda yatadursun padişah düĝün hazırlıĝı görüyor. padişah
 düĝünü ğuruyor ĝırk ĝeçe ĝırk ĝünü z düĝün çalacak, oĝlunun avradını alacak hanımını.
 neyse bir top güverçin geliyır ğonuyor oĝlan da avcı ya ĝuş dilinden bilir imiş. vâ y vâ
 diyır şu da ĝüzel bir delianlıymış diyor şimdi biz uçuncu diyor ğanatlarımız dökülür
 buraya çırpınırk diyór, sağ gözünü yêrine ĝoysa diyo tüyümüzü bulsa da diyor çalsa
 100 esgikinden éyi görür diyor. sol gözünü de ĝoysa diyor onu da çalsa o da daha iyi görür
 diyór. allah şunlar uçayıldı allah şunlar uçayıldı dêrken güverçinler çırpınıp uçuyor bu
 elinin dışını arıya arıya bir ğanat buluyor. şimdi ararķan bir tüy buluyor. şindicik sağ
 gözünü ĝoyuyor yêrine. ya allah ya bismillah diyor çalıvériyór ki ne esgikinden éyi
 görüyor. sol gözünü de ĝuyuyor yêrine onu da çalıyor ya allah ya bismillah o da

- 105 görüyor. ne utim padişah düğünü çalıyır. bunun burası kırk gün, gidiyor bir usdanın
 giliç yapan usdanın yanına işçi duruyor onun orda çalışırken malışırken bu düğünün
 sonu geliyor gayrı. diyorkine saña diyor oğlum diyor düğüne giden mi diyor. padişah
 düğün çalıyır diyor. birez haşlık veriyim gidersen get diyr. yok diyor. ben düğüne
 getmem de diyo haña bir giliç yap usdam diyor. gıldan ince giliçdan keskin şöyle gılı
 110 yülüyecek bir giliç yap diyor. olur yavrum yapıyım diyor. usdası buna bir giliç yapıyor.
 buralar saña amanat diyor gëdiyr düğüne. gëdiyr şindi esgiden cirid oynarlar imiş
 ciride çıkıyr bunlar. oğlan usdasını da düldül dërler imiş goşu atına evveli. goşu
 atıynan cirid oynuyorlar usdasının goşu atına biniyr amma şöyle gëriden gëriden
 izliyor. aralı ciride çıhuyr oğlan bir dal tumuyor yani giriyor ciride vurduğun
 115 analığın başını kesiyır, gaçıyor aman öldüyse padişahım bi daha evlenicın diyollar. şindi
 onu şëdiyollar hadı sen de ciride çık diyollar. sıra patışaha geliyor. padişah da ciride
 çıkıyor. oğlan izler imiş bakıyor babası da geliyor oğlan bir dalıyr babasının da gafasını
 vurup düşürüyor. diyokine gelin öldürek diyorlar patışahımızı öldürdü diyor. insanı
 söylediniz mi asanız söyletmeden mi keseniz diyr. hay hay söyledek diyo beni
 120 söyledin de ondan keri asın diyor. neyse babasının êdigi haliselerin hepisini anladıyor
 topluma. ha ho hak êtmissin diyollar, padişahın sarayına oğlanı oturuyollar gafasına
 galpak dërler imiş o zaman onu gëydiriyollar, gelini getiriyollar oğlana, onlar öyle
 mirazına ermiş sende böyle mirazına er.

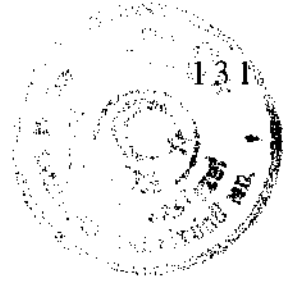
XIX

Anlatan: Sıdıka Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

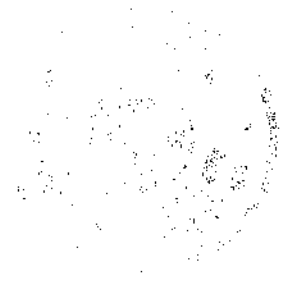
Konu: Ağıt

- 5 adanıya vardım ıdı
vay yavrımın ğuşları
acep baña gösderir mi?
şu üsdünün çavışları
acep baña gösderir mi?
üsdündeki çavışları
- 10 adanıya vardım ıdı
tırampetler datlı öter
gücücükden asger eıdim
yavım ğouşunda yatar
gücücekden asger eıdim
ğuzum ğouşunda yatar.
- 15 geldin mi durdu dayısı
olduk dabasının ayısı
ğızlarıma ğıran girsın
oğlum hepiñin eyisi
ğızlarıma ğıran girsın
oğlum hepiñin eyisi

- 20 tarlalarda otlar yoldum
 ayak yalın başım ğabak
 allah sabırını vërsin
 uzun gëce olmaz sabah
 allah sabırını vërsin
 uzun gëce olmaz sabah
- 25 ğadan allım cennet bacım
 urdum başıma başıma
 beni ğuzuma götürsün
 ğurban olurum eşine
 beni ğuzuma götürsün
30 ğurban olurum eşine
- ğadan allım müzën gelin
 görümceni vërmem êle
 ev dolusu selem saldı
 onun ğusuruna ğalma
35 ev dolusu selem saldı
 onun ğusuruna ğalma

- 40 bir ğarının bir oğluymuş, sekiz tane ğızı var ımuş. bu duyduğunuz mesele belki de
 duydun mu bunu? adana yënice bir şeker olmuş. şindi gediklik okulu dërler imiş o
 zamanlar, okula vërmiş. esgiden sıtma olur umuş. sivrisinek olur umuş. oğlanı bir
 sıtma yakalamış bir habar gelmişkine oğlun sıtma dutdu, çoğ hasda yëtişesin. bir
 arabacı var ımuş. eşTe ğonşu beni götür şu oğluma dëdiyse ben ot döğdürüyom amelye
 götürücüyüm, su götürücüyüm, götürmemiş. ğadın ayak yalın başın ğabak düşmüş
 yola, adana'ya varmış ki sen sağol, yavrn öldü diyi almış bu türküyü söylemiş.

20 eliminen suyun ğuydum
ben de bu dünyaya doydum
bundan ğardaş gurtulur mu?
dokuz ğurşununu saydım
bundan ğardaş ğurtulur mu?
dokuz ğurşununu saydım

25 siziñ osman bizim osman
o da aslan bu da aslan
bakdım duşman zor geliyor
yaslan babam oğlu yaslan
bakdım duşman zor geliyor
30 yaslan babam oğlu yaslan

sizin bebeK bizim bebeK
haralda paslandı tabak
bizim begler ğavĝ ediyor
35 dördünün de başı ğabak
bizim begler ğavĝ ediyor
dördünün de başı ğabak

XXI

Anlatan: Sıdika Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Masal

- evelde bir dēv oğlu var imiş. dēvler dēmiş ki annesi ille Tēzzeyin gızıynan evlendirecēk seni dēmiş. oğlan dēmiş ki dezzemin gızını almam dēmiş. dēzzemin gızını almam dēmiş. oğlan küsmüş diyar türk melmeketine geçmiş. şimdi bir çoban ğarısı var imiş. günde sığıra gēder imiş. nağara yani sığır dutmaya. bu bir tusbağa düşer imiş
- 5 arkasına künde ebe beni ever, ebe beni ever, ebe beni ever tıķır tıķır tusbağa gēder imiş ğarı ayağıynan atdırıvērirmiş, senin derdin neci tusbağa dēr imiş. yarin ğarı gene gēder imiş sığıra gene tusbağa düşer imiş arTina ebe beni ever, ebe beni ever. gene ayağıynan yitdirmiş. ğarı bir gün beş gün dērken ğarı osanmış dēmiş ki oğlum dēmiş sen bir tusbağasın dēmiş, ben bir çobanım dēmiş sen kimin gızını isdiyon? bize kim gız vērir
- 10 dēmiş. ebe dēmiş oğlun oluyum ben dēmiş. ben şu parşında padişahın gızını isdiyorum dēmiş. ē oğlum ben düürçü gētmesini bilmem dēmiş. ben bilim sanKı gız vērirler mi? vērirler ebe. gēt onların ğapısını çal, orda köş var köşge otur dēmiş. ğarı bunun şeyinden geçememiş gētmiş. padişahın ğapısını çalmış. varmış üç köşleri olur umuş onların, bir sadakacı biri misafir biri de düürçü köşkü olur umuş. bu şimdi varmış
- 15 sadakacı köşküne oturmuş ğarı. şuña bir sadaka vērın dēmişler, bir sadaka vērmişler. ğarı gelmiş gētmiş, yarin gene tusbağa ardına düşmüş, nētdin ebe dēmiş. oğlum böyle vardım köşge oturdum bir sadaka vērtiler geldim gētdim benri yanına dēmiş. ebe öbür köşge otur dēmiş. bir gün gene gētmiş ğarı gene vārmiş, bunca da misafir köşgüne oturmuş. āşam olmuş gētmiş ğarıya ne diyi geldin nēdicin diye soran olmamış. āşam olmuş ğarı gelmiş. gētmüş beri yana. nētdin oğlum dēmiş şē ebe dēmiş. valla oğlum böyle böyle oturdum vakıt geçdi dēmiş bi diyen olmadı ne diyi geldin diyen olmadı. hā misafir köşgüne oturmussun dēmiş. bir iki gün geçdikden kēri ebe gene gēt dēyi yavlamış. bu varmış düürçü köşgüne oturmuş. padişah dēmiş ki ğarım ne diyi geldin
- 20

- demiş? allah'ın emri demiş ben oğluma kızına düürçü geldim demiş. iyi demiş sen bir
 25 çobansın demiş biz bir patıſahıſ demiş. allah'ın emri diyince verilmemek olmaz amma
 demiş dediğini yapabilir misin demiş. oğlana danıſıyım de demiş. yaparsa yapar
 demiş. dediğini yaparsa ben de allah'ın emri kızımı veririm demiş. yaparsa yapar
 demiş. ğarı eve gelmiş. oğlan sormuş nêtdin ebe demiş. böyle böyle dedi benim
 dediğini yapabilirsen verdim kızımı allah'ın emri dedi demiş. ÷, ebe sormadın mı isteği
 30 neymiş demedin mi? ſimdi isteğeni sormuş. demiş ki sabaha ğadara demiş ğuş
 tüyünden demiş ſu evimin ğarſısına bir binā yapTırırſa demiş oldu demiş. bunnar
 sırıyımış hemen ſêdiyôr iki ğıl var ımış o ğılları birbirine çalıveriyôr. ğırķ arap geliyôr
 diyor ki ſu padiſahın evinin ğarſısına diyôr ğuş tüyünden diyôr bir diyor ev yapacânız
 ki diyor görülmemiş daha diyor. tamam diyôrlar. sabaha ğadar ev yapıyor, hazır
 35 oluyôr. varıyor ğarı . bağıyurlar geliyor kı o gendinin dediğinden daha hevesli. tamam
 hazırlığını görsün düğününü çalsın. hazırlığını görüyôr bu düğününü çalıyor ſimdi
 çalmaya baſlıyor. çalıyor velhâsıl kelâm evleniyôrlar. aynı onun da ğaplumbağa ğını
 ğabuğu var ımış. diyo kı padiſahın ğızı ſê diyôr sen diyor bunun içine girme diyôr.
 dıſarda dur diyôr. diyôrki ne ben girmezsem diyor olmaz diyr. sen yakarım diyôr sen
 40 bunu yaharsan diyor beni göremen diyôr. ben uçar gèderim bir güverçin olurum
 melmeket nêreyese diyor yalan yapma oraya sağıyor buraya sağıyôr, o bizim sırmız
 diyôr yakma diyorsa da bir gün oğlan ğayfeye gèdiyr. padiſahın ğızı bunu ſeyini atıyor
 ğaplumbağasını yakıyor. ğayfede ğoğusunu ğayfede duyuyor. hemen bir güverçin
 oluyor, geliyor pencereye ğonuyor. vili vili vili êdiyor. uçup ğoyup gèdiyor. yalnız
 45 diyor bir demirden ayakğabı yapıdın diyor, bir de demirden eline āsa yapıdın diyor
 bunlar esgimeye durdu mu diyor beni bulursun diyor arıya arıya diyor yoksa bulaman
 diyôr. az zaman uz zaman bir demirden ayakğabı yapıdırıyor, bir demirden āsa
 yapıdırıyor padiſahın ğızı ÷l ÷l ÷l aramaya baſlıyor orda arıyp burda arıyp neyse türk
 toprağına çıyıyor. çıhıncı öyle bir bağıyor bir gümüş Tepe var baſında bir delianlı
 50 oğlan var. yanında bir ırbık var elinde. yaklaşıyor. ſöyle yêſine de benzediyr.

gümüş depede oturan yiğit

gümüş ırbık götüren yiğit diyór

yārimi gördün mü?

yoğ usa sen misin?

55 diyór. yok baci yok diyor. şo irelki diyor elmas depeye gét diyór. kaç günde varıyır elmas depeye varıyır. orda da deliğanlı oturuyor. elinde bir ırbık. varıyor şöyle yaklaşıyor.

elmas depe de oturan yiğit

elmas ırbık götüren yiğit diyór

60 yārimi gördün mü?

yoğ usa sen misin? diyor.

yök baci yok diyor. altın depeye gét diyór. kaç günde varıyorsa gene altın depeye varıyır. aynı yēşine benzediyór.

altın depede oturan yiğit

65 altın ırbık götüren yiğit diyór

yārimi gördün mü?

yoğ usa sen misin? diyór.

yök yök diyor. yāriyin yerini söyleyem mi diyor. şo yazıda diyor bir tütün tütüyor ya diyr, onlar dēv diyr dūğünü çalınıyr dezzesinin ğızını diyór alıyollar. ona, eskiki
70 almadığını diyór. amma diyór, seni yerler diyór. şimdi ğız sadakacı donunda gēdiyór dūğün çalınıyor. vardı ha murdu ha dērkennek oğlan görüyor bunu. oğlan görüyor diyorkına nidek seni diyor, öldürürler, yerler diyór seni. anama bir yavlarayım bahayım diyor. sen burda dur diyor. ana, işte işini gücünü dutar, bulaşğını yur, malına bahar. bir türk çocuğu tezmiş, ğızı gelmiş şunu ğapımıza dutma alağ diyek. bahayım ne diyici?
75 anasına. anası diyo kı getir bahayım oğlum diyor. amma ğardaşlarıyn elinden diyor ğurtarabilirsen diyor. yēdi sekiz ğardaş ımış bunlar. herbirinde yēdi baş olurmuş. ğadın bunu bir süpürge ēdiyr ğapının ardına ğoyuyor. geliyrlar şimdi. aħşam oluyor yēyip

- içip dərkennek o diyor ki ana bir insan eti gəhuyor. o diyor bir insanoğlu eti gəhuyor ana bir insanoğlu gəhuyor, yok yavrum yok. yok yavrum, yok yavrum o gúnú öyle savuşturuyor yarın oluyor gene geliyillar aşama. o gún de bir yorgan innesi ediyor. yahasına sohuyor gadın. ana bir insan eti gəhuyor ana bir insan eti gəhuyor, insanoğlu var bu evde dediyse yok yavrum yok yavrum yok yavrum. o gún de savıştıyır. (gaynanana caz gərisi) şindi diyorķına gıza: nasıl gəçarık sennen diyor. ben gerdege girerim diyor. dezzemin gızını öldürürüm diyor birer hayvana biner gəçarık diyor. gece diyor o zaman gəçarık anca gurtuluruk diyór. şimdi bu yarın oluyor. gene gədiyır oğlanlar yədi başlı dēvler ava gədiyır aşam oluyor eve geliyollar gene diyorlar ana bir insan eti kəhuyor bir insan eti kəhuyor. insanoğlu var burda seni yərik diyorlar. gəriy çeviriyyılar. umudu kesiyır. gən inneyi çıkardıvėriyır. orta yere gəoyuyor. diyorķine bir mememden emdiğınız kan olsun bir mememden emdiğınız irin olsun bunu yərseniz diyor bu diyor tezmiş gelmiş diyor. elimizin altında bir yumuş uşağı diyor. hakğını halal etmem diyor. yəmiyecəniz diyór. ele bahınmış diyór işte yavlarıyır anası. pekāla yəmiyek diyorlar. şindi bunlar dūğün bitiyır gerdege giriyor. gerdege girincē gelini öldürüyör oğlan. hemen birer hayvan çekiyır gıza diyo kı haydı. biniyorlar bunlar gəciyır. sabaha gadar nereye dutdurubiliyollarsa sabahınan bahıyollar ki gız ölmüş oğlan hēc yok. bunlar üç baciymış güccük dēzzesi diyo kı yüz yayındaymış hayvana biniyor ben gədiyim bulıyım onları öldürüyüm diyor. bunların ardına düşüyör. nerde ha şorda ha şurda ha dərken. diyo kı gıza gəri dön de bak bahıyım diyor hēc bir gelen giden bir şey var mı diyor. gız gəri dēneyivėriyör ki bir gəra duman bir tozu dumana bē şey geliyır vallaha böyle böyle bir gəra duman geliyır diyor. toz duman diyór. ha o biziyyiler diyór. şindi oğlan gızı bir puñar ediyor. hayvanları başına çalı yapıyır zincir tiken. gendi bir su tası oluyor. geliyır arıyır, arıyır bir is cis görmüyör. o puñardan artı gəri dönüyör. nē edin diyor. böyle böyle bir puñar gördüm. bir tasınan başğa bē şey görmedim, diyor. ha diyor tamam diyor onlar ıdı o diyor. şindi iki yüz yaşında bir dēzzesi var ımış o biniyor hayvana, o zorladıyör, onlar ordan zorladıyör onlar gəçmaya

- 105 devam ediyor. nereye dutdurubildiyse diyorkine geri dön de bir değne bahayım gene bir gelen geden olur mu? abōv diyor vallahi bir gelen var ki bir toz duman var ki buna ne mutlu oña diyor. hemen iniveriyor. oraya gızı bir turp ediyor şalgamınan. gendi bir çıkırık eğliyor, başına geçiyor. hayvanları bir ağıl ediyor. turp da var şalgam da var deyî çıkırıkı gıvradiyır. bu dev garısı geliyor. bahçacı bahçacı ondan keri iki atlı gördün mü?
- 110 burdan geldi geçTi mi hêç diyor. hêç seslenmiyor. turp da var, şalgam da var, turp da var şalgam da var diye bir ha çıkırıkı gıvradiyır. çıgırıyor, çıgırıyor, çıgırıyor. umudu kesiyor. o da dönüyor geri geliyor. anası soruyor ni etdin diyor. böyle böyle bir bahçacıya iras geldim diyor ondan ağrı kimseyi göremedim diyor. ha o bahçacıydı. anası diyor ki bunca da ben gederim, diyor. anası atlanıyor düşüyor arkasına. onlar ordan kaçıyor, onlar devam ediyor arkasından. gene diyo kı gıza geri dön bak bahayım diyor hiç bişey var mı arkada diyor. aman diyor ne diyor bir hamaza benzer bişey geliyo kı diyo ne mutlu hepisine diyor. hemen iniveriyor oraya. gızı bir gavağ ediyor. hayvanları bir tiken ediyor dört gırağına. gendi bir gara yılan oluyor yokardan aşşağı dolanıyor. gafasını aşşağı dibine göyüyor. öteden geliyor anası amma hî dēzzen geldi
- 120 bilemedi öteği dēzzen geldi bilemedi diyor. ben de bēş yüz yaşındayēm diyor. ben bilmez miyim seni diyor. şimdi seni nasıl öldürüyüm diyor. anam diyor haklısın diyor. öldürmeye öldürücüm diyor, gel şu ağzıyın içindei dilden bir öpeyim de diyor ondan keri beni öldür diyor. hah diyor, garı dilini çıkardıveriyor, yılan bunu dilinden sohuveriyor, garı oraya devriliP ölüyor. onlara kömür sizlere ömür.

XXII

Anlatan: Sıdika Bulank (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Efsane

- bir ağa varmış. bu hasan da bir öğsüz oğlanmış. bunun devamlı göyununu güdermiş. zaman geliyor zuhur geliyor. ondan keri bu ağası diyor ki ben hac'a gëdicim, diyor ağası hac'a gëdiyor. bir gün abılası köyte yapıyor. hasan diyor ağa olsa diyor köyteyi çok severdi diyor. yërdi şindi diyor. abla diyor guy da ben götürüyüm geliyim diyor. sen diyor nërde bulucun diyor hacdaı adamı diyor. sen nëdicin diyor. bir çıkınlıyak şorda yër gelir diyor. yër çapıtı da bir yëre atar diyor. hac'a götürürse diyor ağanın diyor şeyinden çantasından çıkar diyor. neyse götürüyor. nëtdin hasan diyor. götürdüm vërdim geldim diyor bir dağın içinde. hëcâz'a gëdip geliyor. hasan erişmiş geri geliyor şindicik. ağanın ziyaretına geliyorlar. ağa diyor kına azık çapıtı çıkıyor valizinin içinden. ağa diyor ki beni ziyaret ëylemen hasan'ı ziyaret ëdin açıklıyor, diyor o benden üsde diyor. öyle dëyince hasan'ın canı sıkılıyor, küsüyor, çıkıyor ordan. diyor kına benim diyor bërkümü nërde bulursanız ben ordayım diyor. o beri savrun'un kenarına geliyor orda gayıb oluyor. bunun bërkünü orda buluyorlar orıya bir gözel gubba yapıyorlar. gubbe dërler imiş bir göze yëre işte bir gapısı var şurda önünde bir penceresi var. içinde mezarı var. içi tahtalı oraya gëderik, zikir yapıpık, namaz gılarınk, allahımıza yavlarıpık. adak adıyanlar gëder keser, yëmleyecek ëder, yëdirir. işte bu gëdarlıgını biliyom.

XXIII

Anlatan: Sıdika Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Efsane

şimdi bunlar bir gız oğlan ımış, öksüz galmışlar. analıkları demişkine şu çulu götürün yıkan ıslan demiş. ellerine bir çul vermiş. çulu götürmüş suya ıslamışlar. üsdünün dışına azırak atmışlar. çul boşanmış ordan suya akmış, getmiş. geri yıkamaya varmışlar ımış, çul yok. geri gelmiş annelerine demişler ki böyle böyle çul getmiş demişler, çulu bulacanız, çulu bulamazsañız sizi keserim demiş. gorkularından şimdi suyun aralarına çıkmışlar. o bir tarafda arar ımış o bir tarafda arar ımış. aynısı dıne bunun öterkenne sizin oralarda olur mu olma mı bilmem, bizim huralarda bu dağlı dereli yerlerde öter akseri. yūsūf dēr, hū dēr. çulu mulu buldun mū dēr. yōk dēr o da böyle öter işTe bu.

XXIV

Anlatan: Sıdika Bulanık (68 yaşında, okur yazar değil.)

Derleme Yeri: Kadirli / Vayvaylı

Konu: Efsane

- şimdi müslüman'ın az olduğu zaman ğavırın çok olduğu zaman bir tak yonus var
 imiş. tak yonus başğı gösterirmiş türklerekine ben allah'ım bana tapacınız dër imiş.
 türkler bunun allah olmadığını bilir imiş amma az gelir imiş ğorkarlar imiş. bunlara
 çağırır arada bir ders verir imiş, bunu yapacınız. son zamana gelmiş demiş bunu
 5 yaparsanız yapınız yapmazsanız dëmiş kellenizi keserim, ben allah'ım bana tapacınız
 benim dëdiğimi dutacınız dëmiş. anca pencereden bir kedi sıçırıyvermiş. tak yonus'un
 üsdüne düşüncü titireyivermiş tak yonus. bunca tak yonus'a dëmişler ki müslümanlar,
 sen allah deelsin dëmişler. neden? kedi sıçıradı üsdüne düşüncü titiredin. sen allah olsan
 10 ıdı o kedinin geldiğini bilirdin, ğorkmazdın. sen allah deelsin dëmişler. ben onu bunu
 bilmem dëdiğimi yapın yohusa filan gün kelleniz kesilici dëmiş. bunlar şimdi altı arkadaş
 olmuşlar. nidek? ğaçak ğece. bunlar gece oluncu yola çıkmışlar. bunların hep adı var
 amma bilemiyom. yemliha, semliha, semâ, süreyyâ, neclâ. işte bu isim yedi sekiz ad
 mı neci bunlar? bunu saymak çok sevap amma bilemiyirim. bunlar şeyde oluyor bu
 15 afşın'da. o gëderkenne bir çobana ıras geliyrlar selâm aleyküm . aleyküm selâm
 çobandan da ğorkuyorlar. o da ğavir olur da diyollar. arkadaş diyor çoban, nêreye
 gëdiyönuz diyor. vallaha nêreye gëdek mesele böyle, tak yonus'un elinden ğacıyok bizi
 kesecek oldu, ben allah'ım diye bana tapacınız diyor. ğavire tapılır mı? diyor ki arkadaş
 tamam diyor. beni de yoldaş edeniz mi diyır. diyinci, sen ğoyunu nêdicin diyorlar. siz
 ğoyunu ğaygëtmen diyor. ben bir duva ediyim diyor, siz de amin dëyin diyor, ondan
 20 keri gëderik diyor. şimdi gözünüzü yumun diyor. bir duva ediyor. gözlerini açıyorlar ki
 ğoyun daşa kesmiş, afşın'da bu sıra sıra yatıyor bu daşlar ğoyun ğimi aynen. su yoğ
 umuş orda da, değneği yazıya vuruyor çoban. ordan da bir su çıkıyır. çoban puñarı
 diyollar. şimdi afşınlı'nın camisi var başında. onlar ğacıyır bunun köpeği var imiş

25 çobanın. yêdi ğardaş oluyor bunlar şimdi. çoban diyorkına köpeğe diyorlar kı kırmıl
 imiş adı köpeğin. sen gelme diyorlar. sen üren bizi buldurun diyorlar. bu dile geliyor
 söylüyor söz size diyor ürmem diyor tamam öyleyse sen de düş diyorlar. bu yêdi
 ğardaş oluyor, şimdi bunun hepinin adını saymak iyi ama bilemiyirim. ğacıyılar çoban
 diyor kı ben iyi bir mağara biliyorum diyor. o mağaraya gèdek hêç kimse bulamaz
 diyor. gèdiyr bunlar şimdi emirli'nin orda eshabü'l-kêf diyorlar. ben bua gètdim. bir
 30 mağara var. altı çinka daş. o mağaraya varıyılar. bunlar yatıyor. şindi yatdığı yêr şöyle
 yatmış ağzı yokarı. bu ğalçanın olduğu yêr oyulmuş. topuk olduğu yêr oyulmuş.
 ğafanın olduğu yêr oyulmuş. dirseklerin olduğu yêr oyulmuş, yata yata orda. ğaç sene
 yatırlarsa. ordan örümcek örümlüyo bunun sinamasını da çevirdiler ya. arıyılar arıyılar
 bulamıyollar, kimi diyor ki bunu şu eshabü'l-kêf de oluk diyorlar. tersus'un orda. kimi
 35 diyor yokarda amma yatması yoharda ben gördüm yatdıkları yêri. neyse ayıkıyor
 bunlar. üç yüz ğırk dokuz sene yatmışlar orda, āşamdan yatdık kimi ayıkıyor ya
 resulullah bunları düşmanın elinden görüyor. yemliha'ya diyorlar acıkmissık gèt de
 ekmek getir diyorlar. amma bu şeyi tersus'a yoruyorlar. orda yatmış yatağı orda amma
 tersus'dan kaçmış ğatmış diyorlar ordan batmış sonra heralda tersus'dan çıkıyorlar.
 40 tersus'da yatıyollar tersus'a geliyor, parayı atıyr ekmeği alıyr ki para dē tak yonus'un
 parası. üç yüz ğırk dokuz senelik oluyor para de tak yonus'un parası. üç yüz ğırk
 dokuz senelik oluyor. diyo ki siz diyor hazine mi buldunuz? nêrden ğalma bu para
 diyor. necisiniz diyor. bu para diyor ğaçıncı yılın tak yonus'un parası bu diyor. adama
 bakıyor sakallanmış, saçlanmış. biz diyor āşam geldik yatdı ıdık acıkmissık ekmek
 45 diye geldik diyor. hayır diyor ben sizi dutukluyorum diyor, biz de gèdek halkınan
 barabar diyor. arkadaşlarınızı da görek diyr. yemliha düşüyor. bunlar da halkı toplumu
 arkasına düşüyor adamlar yani. şöyle birez yaklaşıncı diyorkına arkadaşlar belki ğorhar
 diyor. ben varıym de diyor. diyim işte sizi görmeye geliyılar diyim diyor. olur
 diyorlar. oraya dineliyorlar. bu varıyr yemliha. vallaha diyor kı böyle böyle olmuş, bu
 50 ğadar yatdığımız diyor dutukladılar diyor. tersus'un halkı geliyor sizi görmeye diyr ben

de böyle dedim diyor geldim diyor. allah onların yüzünü yüzümüze göstermesin diye
ordan batırırlar. böyle gediır bir delik yeraltından işde herbiri kimi urfa'dan çıkıyor
kimi başğa yerden çıkıyor dağılırlar. bu gadarlığını biliyom ben.

XXV

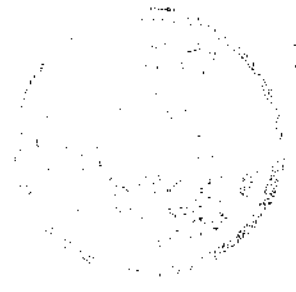
Anlatan: Telli Ayas (69 yaşında, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli Merkez

Konusu: Ağıt

yıllar önce ğadirli'nin savrun mahallesinden bir çay akardı, büyük bir savrun. bu savrun yaz geldi mi aşırı daşar. o daşdığında köprü büyük bir köprüyü sêl götürdü. daş köprüsü vardı tâ yıllar önce yapılan bir daş köprüydü, sêl götürdü ve asgerî birlik adana'dan geldi. köprü çatalm diye ağaçtan köprü çatmaya başladılar. çatılan bu köprü 5 kilosundan fazla ğoymuş ğamyon sahibi. bu arada bir ğaç tane ğamyon geçdikTen sonra üçüncü gelen ğamyonun tekeri basdığında fazla ğoymuş. köprünün bir tarafı ğırılmış ve çökmüş. bir iki sahat sonra üzerinde de bir binbaşı gel gel diye diye işaret vère vère bekliyormuş. çöken taraf köprünün binbaşının ayağından tarafa basmış ve binbaşı imdat diye düdükler çala çala tam iki üç sahat ğurtaramadılar. çıkartmışlar ve 10 vinç getirmiş asgerler, getirdikleri vinçinen beraber çıkık ama binbaşı sizlere ömür mefat etti. o arada üzerine bir bayrak örttüler. elinden gelen artık ğarısı geldi. ğarısını teselli etmek için uğraşdılar. onun üzerine çok içi yanan bir ğaç kişi türkü söyledi. bunlardan birisi de benim şimdi söyleyecem:

asgerini çekmiş gelmiş
15 savrun'a köprü çatmıya
rütbenden mi utandın ğardaş
gendini suya atmıya
rütbenden mi utandın ğardaş
gendini suya atmıya
20 bugün ayrılmış evinden
nasıl acı haber verek
imdat diye diye ölmüş

25

buña dayanır mı yürek
imdat diye diye ölmüş
buña dayanır mı yürek

30

şu savrın'ın ganlı suyu
akır dolanı dolanı
asgerlerin ağlaşıyor
yere beleni beleni
asgerlerin ağlaşıyor
yere beleni beleni

35

binbaşında orta boylu
suya düşmüş galmış haylı
asgerlerin bıraksaydı
belki gurtarırdı köylü
asgerlerin bıraksaydı
belki gurtarırdı köylü

40

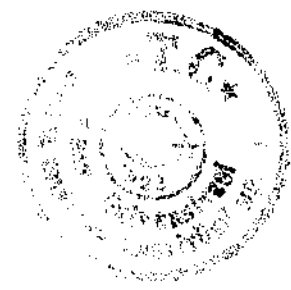
öte eçe beri geçe
millet olmuş gara leçeh
valiyinen keşfe gelmiş
al bayrağın aça aça
valiyinen keşfe gelmiş
al bayrağın aça aça
var mıydı anan bacın
içimizden çıkmaz acın
ayağına basmış teker

45

kāfi mi gelmedi gücün
 ayağına basmış teker
 kafi mi gelmedi gücün

50 alun sahat var gölunda
 tabançası var belinde
 bir binbaşı şehid olmuş
 gelmiş gadirlin elinde
 bir binbaşı şehid olmuş
 55 gelmiş gadirlin elinde

ne desem sözlerim bitmez
 yaşlı gözüm uyku dutmaz
 evlatların ömürlü ossun
 yiğit ölür şanı getmez
 60 evlatların ömürlü ossun
 yiğit ölür şanı getmez

XXVI

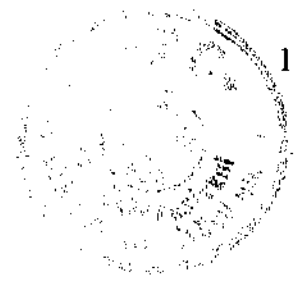
Anlatan: Telli Ayas (69 yaşında, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli Merkez.

Konusu: Hatıra

- zamanın birinde iki kızım vardı. çok kıymatlı ve çok yanımda hatırlılerdi. birisini tutTular hemşire okuluna vërdiler. hemşire okuluna vërdiler. abisinin birisi anka'ya tayin yaptırırım diyerek anka'ya götürdü. anka'ya varır ki hiç oralarda imkâm yok yaptırılmaz. ordan çocuğu alır bir yere varır kırıkale yeşilyazı sulakyurt diye bir çok uzak bir yere götürür. oraya varır ki sağlık ocağında üç dört tane tavuk var. evleri hep şeye gëmiş, adamlar şekerpancarına gëmişler şekerpancarı sökmeye. bir de sağlık memuru var orda. dër ki erol bey buraya goy çocuğu, sen geri gët dër. ondan sonra iki gün bir gün yatmış orda gene geri geldi. anacığım dëdi sema'yı bir yere goydum amma hiç de memnun deelim. çok uzaklara goydum. hem de dëdi evde kimse yok. bir sağlık ocağı yapılmış yeni dëdi. dokdur da gelmemiş dëdi ve eteğimi ateş aldı, telefon açTim ki gel de beni götür diye. bir sürü de burada işim gücüm olduğu halde kız geldi beni götürdü. araba da dutar, torosları aşarkan ağlaya ağlaya, söyleye söyleye gëtdim oraya vardım. oraya vardım, kız isdiyollar ordan çok uzak bizim kadirli'nin çevresinde deel. çankırı yolu üzerinde çankırı'ya bir sahatlık bir yerden gelen düüretülere şunları
- 15 söyledim:

arabalar düzüm düzüm
yollara bakıyor gözüm
ğardaşların hiç gelemez
bura yırak hatın kızım
20 gardaşların hiç gelemez
bura yırak hatın kızım.

25

ğar yağdı dağlar başına
bakın feleğin işine
adani'ya uğramış mı
soralım durna guşuna
adani'ya uğramış mı
sorarım durna guşuna

30

sabahleyin er kakallar
dumanları erken tüter
adi üstünde yeşilyazı
çesit çesit guşlar öter
adi üstünde yeşilyazı
çesit çesit guşlar öter

XXVII

Anlatan: Telli Ayas (69 yaşında, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli Merkez

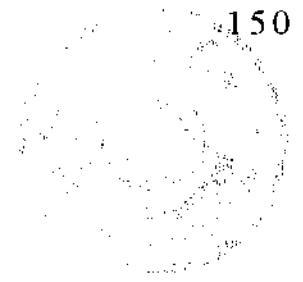
Konusu: Hatıra

birinde de yavrılarım çok rahatsızlaştım. bu küçük gız anğara polatlı'ya getirdim. anğara polatlı'dan telefon açTık burdan ki açmış abileri ki gel annen hasTa diye. ordan izin almış gelmiş bir hafTalık gene geri gèdecek. gızım niye gèdiyon, tèt dèyince tãbi ben bir devlet memuruyum anne tãbi gitmem icab èdiyor. varırsam şe yaparım dèdi ve 5 aynı zamanda gız gèderken duygulandım şu türkùleri söyledim. aman yavrularım önceleri çok güzel söylüyordum ama yaşımın atmış sekiz atmış dokuz yaşındaki gadin anca bu gadar söyler.

gèdiyon mu kele gızım
gèdeceğın yollar uzun
10 halil beye selâm söyle
bir hafTacık vèrsin izin
dokçduruna selâm söyle
bir hafTacık versin izin

şindi güççük gızım gèder
15 torosların aşı aşı
çoh uğraştım hēc olmadı
emeklerim gètdi boşa
birden bire hēc gelmedi
emeklerim gètdi boşa

20 uzak anğara yolları
datlı yavrımın dilleri

25

geldin mi ğızım geldin mi
işTe anayın halları
geldin mi ğızım geldin mi
işTe anayın halları

30

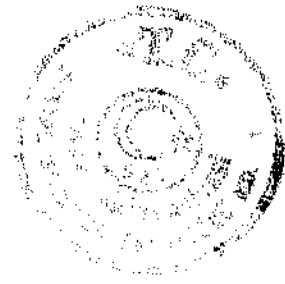
evim var bayrak dıkecek
havlım var halay çekecek
gelinlerim hêç ğorkmasın
malım var baña bahacak
gelinlerim hêç ğorkmasın
malım var baña bahacak

XXVIII

Anlatan: Telli Ayas (69 yaşında, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli Merkez

Konusu: Hikaye

zamanın birinde yıllar önce iki genç birbirini sever. oğlan tarafının aylesi dër ki biz vèrmek. gız tarafının aylesi dër ki biz de vèrmek. bunlar kaçmaya garar vèirler ve aynı zamanda bir gün gız dër ki ben kaçmayecem. benim babam gardeşlerim hiç barışmaz benimle dër.oğlan da bunun gönlü var yok, önce gönlü var imiş bir pıñara suya geldiğinde alır kaçır ve dağlara götürür. ne kadar geri gafalılık ki götürür orda bir çana bağılar gızı, sen geri dönersin ben yemek aliyim, geliyim evden. bir kaç tane elbise filan getiriyim diye gider. gız dër ki giderkene benim burda sen buraların memleketini bilmezsin aşırı gurtlar olur, akşamları gurt gelir. beni gurtlar parçalar. sen beni bir daha bulamazsın dërse de inanmaz ve gızın eline bir dabança vèir. alıpatlar isminde bir esgi zaman tabançası vèir. cahil köylü geri şehere gider. şehere gider ama bir gün sabah gider öğlenden sonraya gadara dönmeden iki tane gurt gelir ve gızı parçalallar. gız bir kere ateş etmiş bir daha edememiş. çünkü bolu'nun çok yüksek bir dağlarındaymış. yāni olmuş bir mesele ama çok yıllar önce olduğu için tūbi şimdi hıkāye gibi anlatılıyor. oğlan varır ki bir de ne görsün gızı gurtlar parçalamış.

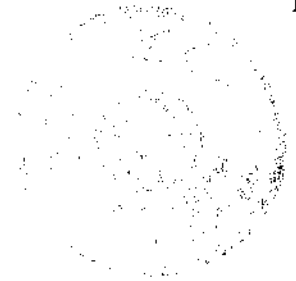
15 sağ elinde altı patlar
 gurtlar üleşine hatlar
 yarın mahşer divanında
 hayırın alırım gurtlar

diyerek ağlar ve türkü yakarak oraya oturur dër ki:

20 ganlı kömleğini salsam
 anam duyar danılır mı?
 şu dağlara çıksam bakşam
 acep yārim görünür mü?

diye türkü söylerkene ğızın ğardeşleri çıkar. dërler ki biz arıyalım bakalım bacımızı
25 nêrelere götürdü, nî yapı diye. gelirler ki bir de ne görsünler? bacıları ölmüş ve başında
da alıp ğaçan adam türkü yağa yağa ağlıyor. dërler ki bu belâsını bulmuş ve bu böylece
gendi gendine össün. köye geldiklerinde ğızın annesi sorar ne oldu ne yaptınız? yıldız
ismindeymiş ğız da. yıldız'ımı ne yaptınız dëyince yıldız'ı ğurtlar ğapıştı dërler
ve annesi de ağlar. köy halkı siteme boğulur. eski zamanlardan böyle çok hikâye
30 şimdikininki hikâye diye anlatdığımız şeylerin hepsi filimlere alınanlar da essah olmuş bu
hikâyelerde böyle olmuş allah cahillere çok ğurban olduğum allah cahillerin eline
düşürmesin türkiye'mizi de.

XXIX

Anlatan: Telli Ayas (69 yaşında, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli Merkez

Konusu: Hikaye

- zamanın birinde bundan yüzyıllarca bin yıllarca önce iki aşiret ağası birbirlerini çok sever sayarlar ırmış. maraş altında sürmeli beğ diye bir adam bir gıza müşteri oluyor ve gidiyor gızı babasından anasından isdiyor. gızı dutuyorlar bu oğlana vëriyrlar, vëriyrlar. bu arada gızın babası sizlere ömür vefât ediyor. bu sürmeli beğ diye
- 5 bahsédilen adamın da bir kaç tane uşağı var ırmış. esgiden zaten öyle olur umuş millet. diyor ki uşağın birine ne kadar cahil beğ bin şu atınan gët diyor, bir mendil vëriyor biraz da para vëriyor nişannıma götür diyor. adam geliyor gıpısının dutmasıymış sürmeli beğ'in. geliyor gıza verecek zaman bakıyor ki gız çok güzel. bir bahçenin içerisinde oturuyor. çok iyi bir gız, çok da güzel. adam diyor ki bunu ben ağaya gismet
- 10 etmiyem ben aliyim diyor. gıza diyorkine ne bekliyon onu diyor. ağa diyor ağa başğalarıynan uğraşiyor. sen burda boşuna bekleme diyor. gız diyor ki ölünceye kadar beklerim diyor. selāmımı söyle kimi alırsa alsın benden başğasını alıcıyse diyor. geri varıyor. aynı zamanda uşak o adama diyor ki: senin diyor nişannım diye herşey gönderdiğin gız başka biriynen gonusurken gördüm sevişirkene gördüm bahçede diyor
- 15 ve adam gahrinden gëdiyim de bir bakalım soriyim diye gelmeye duruyor. gız gışuyor atının başına geliyor. adam diyor ki hëç boşuna diyor. atının başına yapışma ben senden vazgeçTim diyor senin diyor arkadaşın var ırmış diyor. gız yalvarıyorsa da adam gızı dinlemiyor ve gız arkasından şu türküleri söylüyor.

- 20 bakmam gonağın yüzüne
dönmem gır atın izine
gurban ollum beğ'in oğlu
uyma ellerin sözüne
soldu al yeşilim sandıkda basmam

25

garalar bağlarım saçımı kesmem
sen baa küsersen ben saa küsmem
bakma yârim bakma âlin sözüne

der. uzun ama çok yıllar öncenin türküsü olduğu için hatırlayemedim. allah evlatlarımızı
öyle bir sıkıntılara düşürmesin.

XXX

Anlatan: Telli Ayas (69 yaşında, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli Merkez

Konusu: Hatura

zamanın birinde tansel isminde bir gızım vardı. ğaradeniz üniversitesini bitirdi. burda dekan ol diye çok rica etdiler ama asistan ol diye çok rica etdiler ama ben de ğaradeniz nêre bura nêre? uzak diye vêrmedim. aynı zamanda ğızı memlekete getirdim. ondan sonra dörtyol'dan birisi gêtmiş harran ovasına dersâne açmış. illâkine bize vêr
5 diye dörtyol'dan söylüyollar ben de ğadirli'nin dışını bilmediğim için sanıyorum ki çok uzak yerler dörtyol halbuki çok yakın idi. oğlanın melmeketi dörtyol'da. dêdiler ki velhâsıl vêrmedim, ğismet olmadı. adamlar ğaraca gelmişler dêdim. oğlanın da urfa'ya dersâne açdığım duydum ya. dedim ki şu türküleri söyledim:

ben dörtyolu bilmiyorum
10 ğoyup gèdiyim gezmeye
vêrmem diyen uğraşıyom
bereker allah yazmıya
urfa'nın balıklı gölü
dolunarak gèder yolu
15 vermem seni a tanselim
ağlayarak ollum deli.
şimdi ğaraca gelmişler
âşam olup geliciler
vêrmem diyen uğraşıyom
20 zorunan mı alıcılar

diyerek böyle türküler yaka yaka ğızı vêrmedik şimdi de adana'ya ğismet oldu. ğismetinde adana var imiş. herkesin evlatlarına hayırlı uğurlu olsun. şimdi de rahatlar, şükür yavrum.

XXXI

Anlatan: Telli Ayas (69 yaşında, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli Merkez

Konusu: Mantuvar Türküsü (Mani)

esgiden genç kızlar mantuvar türküsü çağınırlardı

yemenimin eşili

bulamadım eşimi

mendilim sende galsın

5

sil gözüyün yaşını.

yemenim yele yele

düşdüm ben gurbet ele

yedi mendil çürütTüm

gözyaşı sile sile

10

yemenim yelden iyi

buldun mu benden iyi

ben birini daha sevdim

kedisi senden iyi

XXXII

Anlatan: Telli Ayas (69 yaşında, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli Merkez

Konusu: Ağıt

zamanın birinde ğadirlî'nin saimbeyli ilçesinde, adana'nın saimbeyli ilçesinde tufan beğ diye bir general gelir ve orada şehit düşer. hanımı şu türküleri söyler:

5 aydın oğlum bir yaşında
süslü göğüslük döşünde
öldürmüşler beğ babañı
ğızıl ënişin başında
öldürmüşler beğ babañı
ğızıl ënişin başında

10 aydın ağlar ahmed ağlar
gene dumannandı dağlar
ben ëlime gëdiciyim
çocuklar yolumu bağlar
ben ëlime gëdiciyim
çocuklar yolumu bağlar

15 ğoca ğonağın yapısı
ğıPlaya doğru ğapısı
şo beğimi baña vërin
yansın hacının hepisi
şo beğimi baña vërin
20 yansın hacının hepisi

ğadıncağız öyle dër ama beyi şehid olmuş. allah rahmet ëylesin.

XXXIII

Anlatan: Telli Ayas (69 yaşında, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli Merkez

Konusu: Mânî

nêrgis dêr ki boyum uzun
giderim güzün de gelirim yazın
yeşildir donum da biyazdır gözüm
açılın çiçekler hanğımız güzel

5

sümbül dêr ki ben nazlıyım
sarp gayalarda gizliyim
yeşil donlu mavi gözlüyüm
açılın çiçekler hanğımız güzel

10

ağ gül dêr ki açılırım
al üsTüne saçılırım
iddaasız geçinirim
açılın çiçekler hanğımız güzel

XXXIV

Anlatan: Telli Ayas (69 yaşında, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli Merkez

Konusu: Düğün Adeti

- şimdi de hanım kızlara bir gelin indirme âdeti söyleyecem anlatacam: bizim adana
ğadirli yöresinin çevresinin düğünlerini anlatıyorum. cuma günü erkenden oğlan evi
hazırlığa başlar. iki tane üç tane her neyse davar keser, koyun keser hazırlarlar. öğlen
yemeğini büyük bir yemek yaparlar. öğlen ezânını cāmide gılan köylüler olsun şehirde
5 olsun millet cāmide namazı gılan gelir, bayrak galdırılar. güzelce bayrağı galdırdıkTan
sonra yemeklerini yerler. millet gelmeye durur. çabab olur. çabaya verdikleri bir adam
oluyor, herkes çeten oña para veriyor, çeten veriyor, çeten veriyor. aPTallar davulunu
çalalılar. ayriyeten bahşiş alırlar. ondan sonra akşam olur, halay çekeller, türkü
söyleller, silah sıkırlar, gelelim ikinci gün, ikinci gün kız evine gideller, öğlenden
10 sonra kız evinde gına yaharlar gınada şu türkülerini söyleller:

şu görünen ekin sandım

ekin deel suan imiş

gız anadan ayılnması

ölüm deel fuan imiş

- 15 gız anadan ayılnması

ölüm deel fuan imiş

atladım geçdim çışığı

sufrada bulun gışığı

işTe gıyup gıdiyorsun

- 20 büyük evin yakışığı

işTe gıyup gıdiyorsun

büyük evin yakışığı

atladım geçTim tunayı

25

ğır ata vurun ğınayı
işTe ğoyup ğediyorum
ağlatman sêfil anayı
işTe ğoyup ğediyorum
ağlatman sêfil anayı

30

dêrler türküyü söyleller, ğınayı yakallar, gene ğeri gelir oğlan evi evine gelir. oğlan evi gelir, ertesi günü bazar günü de ğederler gelini getirirler. güzelce gelini teliyenen duvağıynan beğıynen bir odaya ğollar bir sahat yarım sahat müsâde vêrirler. onlar ğonuşur, tanışır, çıkallar. herkes evine dağılır. bizim ğadirlimizin adana yöresinin türkûleri âdetleri hep böyledir.

XXXV

Anlatan: Emiş Arıcan (55 yaşında, ilkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli merkez (Dere mahallesi)

Konusu: Kına Türküsü

- 5 akTılar akmak taşını
 urdular düğün aşını
 ağırın gelsin ardášını
 silsin gznn yaşını
 ğız anası ğız anası
 ağır gelsin z babası
- 10 evimizin n arpa
 atlar ysin ğırpa ğırpa
 ydi köyü yardım geldim
 al duvağım tte tte
 ydi köyü yardım geldim
 al duvağım tte tte
 ğız anası ğız anası
 ağlasana kr olası
- 15 tarlaya ekin ekerler
 vakti gelince biçerler
 Kurbet le giden ğızın
 gözüne sürme ekerler
 Kurbet le giden ğızın
- 20 eline ına yakarlar
 ız anası ız anası
 ağlasana kr olası
 baba ızın çok muyudu

25

bir kız saña yük müyüdü
kör olası emmim dayım
heç oğluñuz yok muyudu
kör olası kapım komşum
heç oğluñuz yok muyudu
gız anası gız anası
çağır gelsin öz babası

30

elimi yuduğum arklar
bêlimi vêrdiğim dutlar
işte geldim gidiyorum
silip süpürdüğüm yurtlar

XXXVI

Anlatan: Emiş Arıcan (55 yaşında, ilkokul mezunu)

Derleme Yeri: Kadirli merkez (Dere mahallesi)

Konusu: Hatıra

- bin dokuz yüz otuz altı yılında olan bir olayı anlatacam size. benim ablam bin dokuz yüz otuz altı yılında evlenmiş ve babam içgüveysi almış içeriye ve yedi köyün içerisinde çok güzel bir kızmış. çokları müşteri olmuş, babam vermeyince huñu ben kızımı evden dışarı çıkartmam diye bir akrabasını içgüveysi olarak alıyor. evin içinde
- 5 oturuyorlar. babam da ava çok meraklı rahmetlik, ava gider. bir gün enişte ava gidiyor tüfeğini alıp. ğaz dolusu dörler bizim orda kaz vurmak için bir türlü tüfeği boşandıramıyor. getiriyor utanıyor babamdan da tüfeği boşandıramadım diye. ğayrolanın demirine asıyor. babam koyup adana'ya gidiyor. ablam bu arada beş aylık gelin dört aylık hāmile. adana'ya gidiyor. bir küçük ābim var yedi yaşında. o zaman
- 10 yedi yaşındaymış. ābim geliyor bizim oralarda yōremizde keşik olur, sūt keřiĝi olur. o zaman keřiĝi hızdeymiş. yaĝ yapıyor ablam, bir de komşu geliyor pencereden soruyor. sabahat ne kadar yaĝ yaptın ĝızım diyor. vallahi diyor bir çömlek bir de tas dolusu yaptım diyor büyük taşıynan dolusu yaptım diyor. o arada ābim geliyor. abla bana bir yaĝ sokumu vēr diyor. dur ĝardařım, řu elimdeki iplik bitsin diyor. karınıdaki bebeĝe
- 15 de beşik takımı işliyor dantelden, vērecem diyor. bir daha gelip isteyince az ĝaldı yapma diyor. tüfeĝi ordan alıyor ben de seni vurursam diyor çekmesiynen beraber tüfek boşalıyor. o anda ablam vefat ediyor ölüyor. hemen annesine ĝořuyor. anne ablamı vurdum aĝzından kan aħıyor diyor. aĝzından giriyor çünkü bütün saımalar. hemen annesini getiriyolar kapıyı kapatıyolar. babam da adana'da hiç haberi yok. üç gün sonra
- 20 eskiden mustanuk dēnirmiş savori dēnmezmiş. haber vēriliyor hōkūmete. mustanuk geliyor oranın yōrenin başıavuşu, jandarması falan geliyor. babam da diyor adana'dan geliyorum. baķtım bir kalabalık köylerden gidiyolar. soruyorum arħadař nēreye gidiyorsunuz bir türlü bana söyleyen yok diyor. tam böyle diyor geldim bizim evde

mezara yakın diyor. gene musalla daşının oraya yaklaşınca öbür ablam gışuyor. baba
 25 gıvur cabbar sabahat'ı vurdu. öldü diyor. o anda babam atdan aşağı düşünce hemen
 jandarmalar eline kelepçeyi vuruyor, çünkü silah babamın. hâkim orda diyor ki bırakın
 şu adamı ölüsüne yansın. adamın ne suçu günahı var? adam üç dört günden beri burda
 yok. bu bir kaza olan bir şey. babamı ayıkldırıyorlar. babam o anda geliyor. kızının
 başına orda ağıt söylüyor:

30 teyâreler gelir posda
 kekil keser desde desde
 gelin gızımı vurmuşlar
 o da hiç olmamış hasTa
 sabahat'ım sabahat'ım
 35 neydi yavrum kabahatın

evimiz altı tokalı
 gömlek giyer fiyakalı
 gelin gızım can mı vërdiñ
 dulağun çifte tokalı
 40 benim gızım can mı vërdiñ
 dulağun çifte tokalı
 sabahat'ım sabahat'ım
 neydi yavrum kabahatın

sarmısağım zar içinde
 45 yüreciğim yağ içinde
 ellerin kızları gelir
 benim yavrum yog içinde
 ellerin kızları gelir

50

sabahat'im yög içinde
sabahat'im sabahat'im
neydi yavrum kabahatın

55

evimizin öñü daşlı
gelin ğızım kara kaşlı
uyan gelin kızım uyan
oyan ğaldı yarı başlı
uyan benim ğızım uyan
anan bacın gözü yaşlı
sabahat'im sabahat'im
neydi yavrum kabahatın

60

evimizin öñü kuyu
kuyudan çekerdin suyu
ğavur ğardaş seni vurmuş
yatırmışlar yüzün ğaylu
ğavur cabbar seni vurmuş
yatırmışlar yüzün kuyulu.

65

XXXVII

Anlatan: Sakine Kısaoğlu (40 yaşında, okur-yazar değil)

Derleme Yeri: Oruçbey

Konusu: Masal

- şimdi adamın hêç çocuğu olmaz imiş. allah demiş baña oğlan mı vërin, gız mı vërin gazan başlı gızma dişli bir evlat vër demiş. onu dëyişin gazan başlı gızma dişli bir evladı oluyo. ordan sora gëdiyo adam. oluyo tâbi böyüyor nëdiyor. bir sürü dëvler var imiş, onları gütmeye oğlanları gidiyor. gız da diyo kı bir gün ben gëdeyim diyor
- 5 gârdeşim diyor. yok bacım sen yorulun gitme diyollar. giderim diyo, gidiyo. gârdeşim diyo geliyor atın, deveyin bir gıcı yok muyudu diyo. ordan geliyor. yarın gene gidiyor, büyük gârdeşi izliyor amma bunu nîy oldu büyük gârdeşine diyor ki öbür kardeşi niy oldu kardeşim diyo. bir şey yok diyo gorhusundan diyemiyo. yârin oluyor öbür kardeşi gëdiyo izliyor. dëvin diyor ikisi yok muyudu gârdeşim diyor. halbu ise onun birisini
- 10 taha yemiş. ikisini yiyor. o gün iki gün oluyo. üçüncü kardeşi gëdiyo izliyor. o da görüyor. o da diyemiyor. dördüncü kardeşi diyo kı en ufak gârdeşi tâbi. bacım yiyö diyo. bunu götürerek diyo, bir çöl ovaya bırakak diyor. bacımı uzak bir yere diyo. oraya bırakıyollar, geliyollar. bu gendilerden önce gelmiş eve. oğlan bir yere hizmetçiliğe duruyor çok uzak gëmiş. bir gârının gâpısına duruyor. bir it bësliyör bir çit. gârıya
- 15 diyo kı benim başıma bir hal gelirse bunları bırak diyor, ağzı köpürür itlerin diyor. oğlan hizmetçiliğe durduğu gârının yanına. gârı da bırakıyor ağzı köpürüşün. oğlan geliyor anasını babasını bir yoklayam baham diyor. bakalım nasıllar ne durumdalar diyor, bir gezmeye çıkıyor tâbi. arada oraya geliyorkına hiç kimse yok. gâpıların gırk gâpı mıymış neymiş hepini çalıyor. böyle ucta gala. ay vay diyor anamın babamın diyo
- 20 ocağı geçmiş diyor. yök gârdaşım ocağı nërde geçti? ben varım, gel buyur diyor. hemen içeri alıyör. görecën. atını bağliyam diyor, yëmleyem diyor. atını bağliyor. atın diyor üç gıçlı mıydı gârdeşim diyor. hemen bir stanesini yemiş ayacağının, ordan atını sulayam diyor iki gıçlı mıydı atın gârdeşim diyor. ordan yëmini vëriyim diyor atın tek gıçlı mıydı

- diyor. gorkuyor amma bu demde beni de yer diyi bacısı. ordan sonra susadım kardeşim
- 25 diyor, bir göl var diyor gèdek orda bir su içek diyo. hemen beraber gèdiyolar beraber; at yok tâbi bir daha yokluyor ki her yerini yemiş. gölden su içecek zaman diyo ki
- gardeşim önce sen iç diyor. oğlan diyor ki bacım sen iç oğlanın gömleği de
- gırmızıymış. gız içerkennek oğlan gavağın başına çıkıyor, görmesin deyî beni de yer
- diyi. gız şimdıcik varıyor suyu içiyor guruduyō. etraflara bañıyor gardeşi yok. azcık bir
- 30 su galmış imiş bir pañça gadar. alıyor el veriyor elinin içine dusduru su, içine bañıyor
- gıp gırmızı. gavağın başını gözlüyor ki gardeşi orda. gavağın kökünü hemen kemirivèriyor. iki ısırmaya deviriyō. itler şimdi geliyor, birinin adı aslan imiş birinin
- adı gaplan. onlara diyor aslan tut gaplan yırt, tertemiz ediyorlar bacısını böyle yırttırıyorlar.

XXXVIII

Anlatan: Sakine Kısaoğlu (40 yaşında, okur-yazar değil)

Derleme Yeri: Oruçbey

Konusu: Hikaye

- 5 bir deli ğardaş var ımış, çıkmış yola bir kertiş çıkmış önüne, başını sallamış. benim demiş bir çulluk ip vardı onu dokuyecek heralda demiş. istiyon mu demiş. gine sallamış kertiş. getirmiş çulluk ipini daşın üzerine koymuş. kertiş daşın arasına kaçmış. yarın gelmiş dokudun mu demiş. başını sallamış. fiyatı ne ğadar demiş gine sallamış. üç altın istiyor demiş. getirmiş üç altını daşın üzerine bırakmış. ipini arada tâbi başğası götürmüş gitmiş deli olduğu için bilmemiş. oraya bırakmış. bu altını da başğası gelmiş. bulmuş gitmiş. dokudun mu demiş. hazır demiş. başını sallıyormuş. gelmiş yok. daşın arasına kaçmış. bir kazma kürek almış deşip meşerken bir cere altın çıkarıyor, alıp gediıyor, ğıpgırmızı saçılıyor her yere.

XXXIX

Anlatın: Sakine Kısaoğlu (-10) yaşında, okur-yazar değil

Derleme Yeri: Oruçbey

Konusu: Mani

ben birinci oklāyım
elden ele hoplarım
silada bir gül açmış
ben onun yaprağıyım

5
üce dağ başında ğamğadeşiririm
iner çadırıma ğayfa bişiririm
seni gören yiğit aklın şaşırır

10
kale kaleye karşı
kalenin altı çarşı
kalede bir top çiçek
açılsam yāre karşı

15
mantuvar özüyünen
kim görmüş gözüyünen
ben yārimi terkētmem
mınafık sözüyünen

20
goza yaprağı yeşil
altında ğayfa bişir
her ğayfa bişirmeye
beni aklına düşür
ocak başında minder

yönünü beri dönder
döndermessen dönderme
ayda bir mekdup gönder

25

ocak başında maşa
Kak Ta üst beni boş
boşamassan boşama
ben de varırım zerhoşa

30

oğlan adın osman'dır.
ağ göllarin bostandır
annem saa verecek
sarı liralari seslendir

XL

Anlatan: Elif Başkaya, 70 yaşında, okur-yazar değil

Derleme Yeri: Oruçbey

Konusu: Masal

- şimdi bir padişah var imiş. bu padişahın oğlu geder imiş. nırde bir güzel var ısa onuyunan eğlenir imiş. bir gëtmış her gëtmeye de bir ona hediye vërir imiş.gezermiş tozarmış nërde bir güzel bulursa onuyunan eğlenirmiş. bir eğlenmiş aradan yıl geçmiş zaman dolanmış, gene gëtmış. amma padişahın oğlu o ğız olduğunu hëç bilmiyor.
- 5 onuyunan bir gëtmış bir daha eğlenmiş. üçüncü eğlenmiş, ğızım. her gëtmeye de bir hediye vëriyor. zaman geliyor bunun babası padişah oğlunu evermeye ğayrı everme şeyini çıkartıyor. bunlar ğırķ gün ğırķ gëce düğün çalarlar imiş. bu sefer bu ğız her yatmada da bir hamile ğalıyor. çocuklar diyelim bëş, üç, iki yaşlarında oluyor. ğız bunu duyuyor. işte felan padişah oğlunu everiyormuş. vallaha ğız çocuklarını çekiyor.
- 10 padişahın durumu nereyeyse oraya ğadar geliyor. çocuklarının eline o hediyeı vëriyor. o üç hediyeı vëriyor, üç çocuğa. bunu diyor yavrularım diyor alacānız diyor. padişahın durduğu binanın adı neyse işte onu ben bilemem de oraya varıp diyor söyleyeceniz siz diyor.

- 15 padişahın oğlu babamız
padişah bizim dedemiz
bu düğün bizim nemiz
ha ha ha deyip çekilecēniz diyor.

- dërken diyor. bunu birisi dikğatla duymuş diyor. yav bu ne dëmek bunu varak söyleyek bahıyım padişaha, bu neı imiş diyor. varıyorlar padişah yav padişahım işte çocuklar böyle bişeyler ğonuşuyor, bu ne dëmek diyollar. çağırın oğlana gessin diyor. oğlunu çağırtdırıyor. çocuklar o zamana ğadar padişah şöyle ğapının ağzına gelip duruyor diyorkine çocuklar ğonuşdu ne diyeceğise çocuklar böyle gene başlıyor:
- 20

padişahın oğlu babamız

padişah bizim dedemiz

25 bu düğün bizim nemiz

ha ha ha

deyişiyorlar iken bunlar bunu, padişahın oğlu gayri orda. çocukların eline bakıyor ki gendinin verdiği üç hediyenin üçü de çocukların elinde. tamam çocukların benim olduğu gayri padişahın oğlunun inancı yerine geldi. annelerini buluyollar bunlar. padişahın oğlu diyokine: dinle sana diyor soru soracām diyor. onu bilersen seni alırım diyor, bilmezsen alamam diyor. ne ise bu tamam. bu padişahın oğlu buña bir biz gıyu diyelim anca bir gıyu deşTiriyor. yirmi, yirmi beş metre gıyu deşTiriyor. padişahın oğlu o gızı onun içine salındırıyor. oradan üç beş gün geçiyor. amma gızın adına da tersap gızı dërler imiş. geliyor gıyunun başına. tersap gızı, tersap gızı diyor lebbiyk bahim lebbiyk diyor. gız, len diyor fasilyenin yaprağı kaç diyor. gız ordan ağırlı cevaplıyor. beyim diyor sen olursun yazarsın gökdeki yıldız kaç diyor. bunun cevabını vermek yok. gökteki yıldızın cevabını nasıl verecën? ne olursan ol. ordan ağırlı bir kaç gün gene geçiyor, bî daha geliyor. tersap gızı, tersap gızı diyor lebbiyk baham lebbiyk diyor. gene diyor tersap gızı diyor bedesten şehrine gêt. bir güzel bulup alacam, hay hay hay gidi hayım diyor, bulsan bulsan gine benden güzelini bulamazsın, diyor. gız ondan sonra padişahın oğlu her sorusunda annadamıyor işte cevaplandıramıyor ondan sonra tamam diyor bunlar çıkartdırıyor gızı. düğünü durduruyor. tersap gızını gene gelin ediyor, getiriyollar. onlar muradını alıyor, allah da sizin muradınızı vërsin gızım.

XLI

Anlatan: Elif Başkaya (70 yaşında, okur-yazar değil)

Derleme Yeri: Oruçbey

Konusu: Masal

- şimdi bir gızın anası ölmüş, babası bir teneğadin almış. bu gızcağız mal güder
çobanlık yapar. neyise bu gız dağda mal güderken yanına bir gari gelmiş. gızım demiş
şu başıma bakar mısın demiş. tamam ebe demiş. diziyin üstüne yatiyim demiş, sen
benim başıma bak demiş. gızın başını garişdirmiş garişdirmiş garinın bişey bulamamış
5 hêç nasıl başının içi demiş? ebem demiş başının içi şöyle tertemiz gümüş gibi demiş
böyle hâ gızım demiş elin yüzün senin gümüş gimioleydi güldükçe güller açıla,
ağladıkça inciynen mercanlar saçıleydi demiş. gızım demiş, biraz sonra şordan bir gara
su gelir akar demiş, onun arkasından bir ağ su gelir ki öyle çok ağ süt kimi demiş. beni
ayıkdırmayacân demiş. o gara su akdığında demiş o aqsın gêtsin, o beyaz su
10 gelişin elini yüzünü dizinden aşağılarını yu demiş. neyse o su akmış gêtmiş, gine o
beyaz su geliyor ki böyle bembeyaz. gız garinın gafasını ırakdan yere goymuş varmış
elini yüzünü dizinden aşağılarını yumuş. malını gâtmiş gari orda galmış elbetTe. ondan
sonra ne o zamana doğru malınan evine geliyorkine şordan çıkıyor ki gız şöyle parlıyor
doğan ay gimi. analığı diyor ki kahpe orospu diyor seni hangi gışiler böyle ne ettiyse
15 etti diyor gıza şöyle bir çıkışma yapıyor. neyse gızı orda üzed ediyorlar. gız ağlıyor,
ağlıyor ki gözlerinden inci mercan saçılıyor. bir zaman geliyor az duruyor işte insanoğlu
güler ya gülüveriyor, güldükçe güller açılıyor. allah, a, anahık buraya iş çeviremiyor,
yarin gendinin gızına diyor ki sen de gidecân diyor. sen diyor bu gız nasıl olduysa sen
de öyle olacân diyor. gızı salıyor. şimdi gene gari geliyor. gari gızım diyor başıma
20 bahar mısın diyor, olur ebe diyor. gız başına bahıyor. yazıda çöp alivêrirken çat
gırıyor. bir daha alıyor çat. o ne gızım diyor, ebem diyor her bitler varkine diyor her
birisi şöyle diyor, şey gibi çöp gimi olmuş, goca goca. ilâhi gız senin dişleriğin dibinde
de senin gurt olmuş diyor. gurt gimi olsun diyor. ondan sonra peki gızım diyor. birez

- sonra diyor bir ğara su gelir ahar bir de b yaz su gelir onda da ellerini, yüzünü,
- 25 ayaklarını yu diyor, ğara su şordan geliyor, eb  ben ğorhuy m d meye. başlıyor. il hi
 zım elin yüzün ğara oley di diyor. ondan sonra  zım eve beriden varıyorkine şordan
 k yorkine allah ötmeye ne idiĝi belirsiz olmuş. anası  z diyor ne oldun öyle  z
diyor. vallahi diyor bir ğarı geldi. ana diyor bana böyle böyle d di. böyle oldum işte
diyor. neyse bu hadisiye padişah bu  zın  n n  duyuyor bu güzel  zım. neyse
- 30 padişah bu  za istedi or. babası bir f kir  zıdır.  obancılıĝınan ekmek  k r yor. bunu
veriyor babası padişahın oĝluna.  z diyorkine hemen  zım gene d ĝ n   uruyorlar
 r k gün  r k geçe d ĝ n  alınacak padişahın oĝlunun nişanlısının yerine gendi  zını
otutduruyor. o  za da gene bir  yu deşdiriyor. o zamanlar kilo devri otuz kilo duz
 oyduruyor  azana kelleyi bişiriyor  za y diriyor,  yunun i ine sahn diyor.  z
- 35 Ölecek de gendinin  zını alacak. ondan sonra  zım, vallaha  zı gelin ötmeye  nacılar
geliyor. bakıyorlar ki  z eli yüzü ne id ĝ  belirsiz. dişlerinin dibi  ıhacak allah diyorlar
padişahın oĝlunun nişanhsı şöyle güzel böyle güzel idi. ne bu böyle diyorlar. neyse
bunu gelin  diyorlar,  letiyorlar, hanımlar toplanıyolar, ba ıy r lar ki h  . birez sonra
padişahın oĝlu geliyor, bakıyor ki  v t be bu deĝil, götürün  abuĝun benim nişanhsını
- 40 bulursa buldu bulmazsa gendini idam öderim. vallaha o  zı  k r yorlar  yudan
 zım, gelin  diyorlar, götürüyollar gene hanımlar, toplanıy r, g ld r yorlar g l n 
alıyorlar, aĝladıyorlar inci mercanını topluyollar, o da muradını almış sizler de alasınız
muradınızı.

XLII

Anlatan: Elif Başkaya (70 yaşında, okur-yazar değil)

Derleme Yeri: Oruçbey

Konusu: Efsane

şindi yavrucığazım çok avcı bir oğlan var imiş. av ettiği av işine maraqlı. bu sefer bu oğlan evlenip gelin güveği oluyor. geyik geliyor gelin güveği olmadan. bir geyik sesi oğlanın gıulağına gēdiyr. bir meliyor iki meliyor üçüncüde oğlan silahı gapdığıynen gēdiyor. geyik gācıyor. oğlan arkasıra yētişiyor. o anda gızçağız duvağıynan gınasıynan o da gidiyor arkasına amma ulaşamıyor o gēride. ordan ağır o geyik gendi gendini bir uçurumdan atıyorkine allah gösTerTmesin hēç dibi daşı bulunmaz yērden atıyor geyik. oğlan da arkasıra gēdiyor. gız da atıyor gendi gēnini gız da gēdiyor. dağıdaki o uçurumdakı geyik senede birkennek o geyik orda meler imiş. gızım o geyik orda meler imiş, ses vērmiş dayan olur umuş ararlar izleller bulamazlar imiş allah tarafından o oğlanın, o geyiğin sesi orda öyle galmış.

XLIII

Anlatan: Elif Başkaya (70 yaşında, okur-yazar değil)

Derleme Yeri: Oruçbey

Konusu: Hikaye

şimdi iki arkadaş çok civan oğlanlar iki arkadaş gezer imiş. bir sur içinde. bir sur var içi çok bahçelik. bir büyük bina. birinin adına han mahmut dērlermiş birinin adına han ğamber dērlermiş. han mahmut, öteki han ğamber dayak duruyor buraya dineliyor. onun başına atlıyor han mahmut. o binadan o surun öte yüzüne geçiyor. başlıyor orda 5 geziyor. gezerken müzerken binanın dibinde bir gül ağacı varmış. bu gül ağacını sallıyor, birken onun da çok zenginin de bir keşiş ğızıymış orda. ordan ağı o ğız oğlanı şöyle bakıyorkine pencereden öyle bir civan oğlankine hiç şöyle ele geçecek de el. hemen ordan ağı bir de gendinin bir ğızı var ımış hizmetçisi ğız. diyor ki şu el bohçamı baña vēr diyor. ğızın adına da şekerpāreymiş o zaman şekerpāre diyor buyur abılam el 10 bohçamı bana vēr diyor. vērıyor. ordan ağı bir alma dişliyivēriyor. onu oraya bir gümüş yapışdırıyor. ordan pencereden oğlana atıyor. oğlan şöyle ğafasını ğaldırivēriyor. orda söylüyor:

bu almayı kim dişledi
etirafın gümüşledi
15 bunu baña bağışladı
alma seni kim gönderdi?

diyor oğlan. ğız diyor ordan ağaya gendini gösTermiyor tabi de:

o almayı ben dişledim
etirafın gümüşledim
20 onu saña bağışladım
o almayı ben gönderdim

diyor. bu sefer gene oğlan alıyor:

yanal almayı soyallar
altın tabağa koyallar
25 güzel olanı severler
alma seni kim gönderdi

diyor. ğız cevabını veriyor.

yanal almayı soysunlar
altın tabağa koysunlar
30 ben güzeli de sevsinler
o almayı ben gönderdim

diyor. onu söylüyor gene oğlan cevabını veriyor.

bir al mendil tekerlendi
ben yedikçe şekerlendi
35 han mahmut fikirlendi
alma seni kim gönderdi diyor

bir al mendil tekerlensin
sen yedikçe şekerlensin
han mahmut fikirlensin
40 o almayı ben gönderdim

diyor. ordan ağrı ğız şöyle ğafasını salındırıyor. oğlanı değniyor. oğlanın gözüne o ğız görünüyor. oğlan oraya güp diye gēdiyor bayılıyor. güp diyen bayılıyor. ğız gene şekerpare miydi o ğızın adı? şekerpare diyor gēt diyor filan yerde diyor, bir diyor. üç otuz yaşına değmiş bir pihini açılmış bir ğarı var diyor. çabuk gessin diyor. ğarı geliyor. ayıkdamıyor. ğızım diyor ğolunu sok diyor, boynunun altına diyor ayıksın diyor. ğız ğolunu sokuyor, ayıkdamıyor. ğızım göğsünü yüzüne sürceēn oğlanın. ğız göğsünü yüzüne sürüyor, oğlanın gözüne. ayıkıyor oğlan. esgiden atlarındın cirid oynarlar imiş. şimdi bu oğlan cirid oynamaya başlıyor atlarındın işde bir cūma günleri.

ordan ağı o ğız da o oğlana gene bir hediye vemiş atmış, ordan ağı yaka cöbünde o
 50 hediye. oğlan cirid oynuyor bakıyorkına oğlanın yaka cöbündeki ğızın atdığı hediye
 cöbünde ğız ordan ağı ne diyor?

bahçamızda nar ağacı

kimi datlı kimi acı

göründü de estimâl icı

55 açıklı malımı açıklı

diyor. ğız o desdimâl deditği de döşündeki şeyden de ğız biliyor. onu gendi hediye
 ettiydi ya neyse oğlan ğız o oğlan ğız birbirine âşık oluyorlar, ğızım. babasının da yedi
 tene âşığı varmış. öyle çalıp çıkıracak. bu âşıklar da ğıza möşTeri amma ğız hiç onlara
 şe etmiyorkine töbe. âşıklar bunun babasına haber veriyorlarkine burda bir genç civan
 60 oğlan ğızına möşdere. çağırıp ğızı o âşığı getirin. oğlan ordan ağı âşıklarınan yarışma
 yapıyor, yarışma yapıyor.

o nedir ki suya düşer ıslanmaz

o nedir ki yere düşer paslanmaz

o nedir ki etin kessen seslenmez

65 ustam çocuk mânâmı bil benim

diyor, ovelki yedi âşığın birisi. bu sefer oğlan onun cevabını veriyor. o nedir ki suya
 düşer ıslanmaz dediğin diyor kele ördek mi dörler ne dörler ya, o ördekdir suya düşer
 ıslanmaz. o altundur yere düşer paslanmaz, o nedir ki meyt etin kessen seslenmez
 bunun cevabını veriyor. bir cevap daha vardı o neydi kele?

70 ğızın babası bir Çat dörler su varmış o suya atacak oğlanı. oğlanı suya atacak. o
 çat insanoğlunu atdığı günlerde o su bir iniler imiş ki şöyle. neçe yerden beriler duyar
 imiş. bu çat inilemiş ğız duymuş. vallaha ğız hoşmuş. ğız hoşanatē ğız başına varmadan
 oğlanı suya atmışlar. ğız da arkasına atılmış. eyvah demiş bunun babası. yörün bahayım
 arayıp bunu bulacânız suyun içinde. ararқан ararқан o yüzgeçler ğızı bulmuşlar.
 75 oğlannan ğız birbirine arқа арқaya yapışmış ğızım, allah tarafından allah onları
 ğavuşdurmadı ya. birinin önü bir tarafa birinin önü bir tarafa. ğızı öyle çekmişler suda
 bulmuşlar, onlar öyle gêtmiş.

XLIV

Anlatan: Elif Başkaya (70 yaşında, okur-yazar değil)

Derleme Yeri: Oruçbey

Konusu: Mani

mantuvar ocak ocak

içerler ğucak ğucak

ben yârimi bilirim

usul boylu çibicak

5

atın yerini kürüdüm

dibine güller bürüdüm

dosda duşmana ğarşı

padışah oldum yörüdüm

10

hay oĝlan haylı mısın?

minâre boylu musun?

her üven seni över

alun hamaylı mısın?

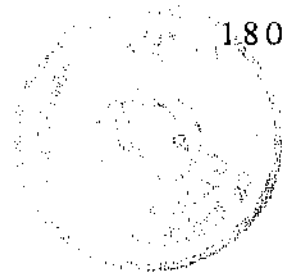
15

elinde süt küleĝe

sütten ağdır bileĝe

iki hasiret ğavışmış

ĝabil olsun dileĝe

20

titire ğavak titire
dibinde hanım otura
şo yiğidin gelini
tozlaķlı oğlan y  t  re

hovarda y  rim hovarda
mahraması duvarda
benim sevdiğim oğlan
at suluyor pu  arda

XLV

Anlatıcı: Elif Başkaya (70 yaşında, okur-yazar değil)

Derleme Yeri: Oruçbey

Konusu: Türkü

köprüye varışın köprü yıkıldı
üç yüz sağmen birden suya döküldü
niçe anaların béli hüküldü
nêtdin gızılırmak nêtdin alı gelini

5 ğaynana dēdi ki gelin gelmedi
 ğayınbaba dēdi ki ğahar vèrmedi
 köprüye sordular köprü görmedi
 nêtdin gızılırmak nêtdin alı gelini

10 güçcük ğardaş geldi suyu boyladı
 dip bucağ yok dēdi geri sayladı
 çevresin yüzüme dutdu bağladı
 nêtdin gızılırmak nêtdin alı gelini

15 ölüsünü çengelinen çekdiler
 bilenziğini yiye ile sökdüler
 bohçasını istanbulda dökdüler
 nêtdin gızılırmak nêtdin alı gelini

20 analı babalı bindirdik ata
 emmili dayılı yolladık öte
 köprüye varışın oldu bir hata
 nêtdin gızılırmak nêtdin alı gelini

XLVI

Anlatan: Umoş Dede (75 yaşında, okur yazar değil)

Derleme yeri: Kadirli / Merkez

Konusu: Masal

- bir ğarı bir ğoca var ırmış. ğadın demiş ki hocaya varmış. ğocamınan eyi deel
aram demiş hoca. hocaya baña bir muhabbet nusĝası yaz demiş. olur demiş
hoca.yazmış hoca demiş ki ğocana gösTermeden demiş, donunun bağ yêrine dik demiş.
şuruya demiş. hoca yazmış bir musĝa onu yapTırmış. ğadın ğocasına gösTermeden
5 donunun bağ yêrine dikmiş. evel lesdik yoĝ idi. böyle baĝıynan baĝlar çêzerlerdi. donu
şavları. dikmiş oraya. onu dikişin o donu ĝeyişin adam bir canavar olmuş. arkasına
baĝa baĝa baĝa savuşmuş ĝetmiş. ĝetmiş bu, canavarlara ĝarışmış. orda burda gezerken
mezerkên acıkmışlar, bir yaylanın bi yêrinde şöyle bir ĝısırak yayılıyormuş taylı. o
ĝısıraĝın tayını yemişler. bês canavar bir de gendi altı. sabahınan ğadın gelmiş. o atın
10 etini yeyişin diyormuş adam ĝedemedi ağır geldi diyormuş. çam toruklarının içine
kenara çekilivêrdik diyormuş. oralara yatdık diyormuş. ondan sonra diyormuş sabah
oldu bir avrat geldi oralarda geziyordu baktı ki ĝısırak gendinin imiş. tayı yok. bakmış
ki, orda tayını yemiş canavarlar. ĝavırın canavarları vay tayını yemiş demiş. ĝetmiş
şöyle köy görünecek bir yêr bir ĝedik var ırmış, oraya çıkmış. samsun, samsun,
15 samsun, canavarlar tayını yemiş. samsun ordan bir ken haf demiş. onu duymuşlar.
içimizde bir yaşlı canavar var diyor. o dëdi ki diyor bu samsun bizi ahır dëdiydi diyor.
alabildiĝiniz ĝadar ĝaçın dëdi diyor. ĝaçak diyor. şimdi ĝaçıyor bunlar. ĝaçarkân
ĝaçarkân samsun geliyor, arkadai canavarı çıĝırdıyor. onu boĝuyor atıyor. birez daha
ĝaçıyollar, birini daha çıĝırdıyor. birez daha ĝaçıyollar birini daha çıĝırdıyor.
20 dërkennek onun bêsini çıĝırdıyor. gendi ben önde ĝaçıyom diyor. vallaha beni de
burdan dutuşun diyor umuş, haft dëdi burdan dutuşun musĝalı yêrini ĝoparıvêrmış
musĝalı yêrini. ĝoparışın herif adam oluvêrmış dëdi. hele hele samsun'a beni mi alıcın
demiş bakmış ki samsun adam. onu ellememiş ĝalan. böyle bir iş demiş ğadın. nêtdin
nasıl oldun dëyi sormuşlar böyle böyle êdik demiş. bakmış ki samsun adam. onu
25 ellememiş ĝalan. böyle bir iş demiş ğadın nêtdin nasıl oldun dëyi sormuşlar böyle böyle
êdik demiş adam olmuş.

XI.VII

Anlatan: Umoş Dede (75 yaşında, okur yazar değil)

Derleme yeri: Kadirli / Merkez

Konusu: Masal

- bir keloğlan var imiş. orda burda gezerken padişahın sarayının önüne gelmiş. orda bakmış bişey var böyle. padişahım bu neci demiş. içine in de demiş gösTereyim sana neyi olduğunu demiş. içine binmiş, keloğlan. padişah düğmeye basmış esansörümüş o. dē havanın yüzüne çıkmış keloğlan, oraya çıkışın abauv padişahım demiş. ney ulan?
- 5 padişahın hanımıynan gızı da gezmeye getmiş imiş. senin sultan hanımınan gızın demiş birer tene adamınan sarmaş dolaş olmuşlar yuvarlaşıyorlar orda. sehe mi lan? sehe. hemen padişah düğmeye basmış keloğlan demiş ki şu düğmeye bas demiş. esansöre gendi binmiş. düğmeye basmış keloğlan. çıkmış padişah yoharıya. bakmış ulan nêrde nêrde demiş. keloğlan içeri getmiş ğalan. sultan hanımın sandıklarını ğırmış, altınlarını
- 10 bilenziklerini almış. daha ne almış ise bir çuval etmiş, indirmiyor padişahı ordan. çuvala doldurmuş, götürmüş. bir ğarı var imiş. o ğarının evine eletmiş. ğarının herifi de hoca. yılmış. efendim oraya eletmiş. demiş ki ğarıya, ğarı demiş bu şeye mıkayyeT ol demiş. ğocanın neyi var gēyecek demiş. cūPbesi var, tesbāhı var işte şu var, bu var. bōrkü var. onları baña vēr de gēyeyim demiş. onları gēymiş bu. o orda duradursun āsam olmuş,
- 15 sultan hanım gelmiş ki padişah dē yoharda havanın yüzünde bire ulan ne utuyon orda? vallaha böyle böyle etdik demiş. bir keloğlan geldi yidi. düğmeye basmış sultan hanım padişah inmiş aşşağıya. içeri dıkmış. herif içerilerde dōkmedik yer ğoymamış sandıkları ğırmış. abauv nī etdin? böyle böyle böyle etdik demiş. böyle böyle ondan sonra ğalan keloğlan çıkmış o cūPbeyi gēymiş hocanın şeyini gēymiş sarığını felan
- 20 tesbahını almış eline, köşe başına durmuş böyle çeker imiş. sūbanāllah sūbanāllah diyerek çeker imiş orda. birisi gelmiş demiş ki sen hoca mısın demiş. hocayēm demiş. padişahın evi yarıldı. bunu çıkıtdırın mı demiş. hēç derhal demiş. ordan gelmiş padişaha demiş ki bir hoca var demiş. böyle çıkıtdırırım diyor evi demiş. çağır onu baña

- demiş hocayınan varmışlar. hoca demiş, baña demiş, kırk dane demiş adam bul demiş.
- 25 kırk dane adam bul, kırk dane de hasır bul demiş, amma demiş, adamlar büyük adamlar olsun. mal müdürü efendim hâkim, gaymakam buña benzer zengin adamlar. kırk gişi bulmuş padişah, şetmiş dellal çağırtmış hep gelmişler. toplanmış gelmişler. onlara demiş ki bir odanın içine guymuş bunları, siz demiş cılbanañız buraya yatacañız hasırlara sarlanacañız kırk da hasır buldurdıydu ya. ben demiş okur üfürürüm, okur
- 30 üfürürüm demiş, bir de nar çıbığı getirtirmiş oraya goymuş. bu nar çıbığıynan üç defa şarp şarp vurdummuydu yêkinin demiş. amma ondan evel bahıp bakman â demiş. ev çıkmaz yohsa demiş. ordan neyse. ulan yatmışlar hava da soğukmuş gış günüymüş herâlda donmuşlar içerde hasırın arasında, ulan padişahın da evini de bilmem nêderim demiş birisi. dondun ben demiş. şöyle gözünü açmış bir taraftan denemiş imiş. hoca
- 35 hêç yok. êyice gafasını açmış, bakmış hoca yok. ulan yêkinin hele yavrum. nêldu? hoca moca yok demiş. yêkinmişler ki elbiselerini hoca bir şeye doldurmuş çuvala, almış getmiş, adamlar hoca yok. efendim şimdi bunlar ne utak nêdek? hasırlara sarlanak da demişler evimize gedek. hasırlara sarlanmışlar. padişahın evi de şöyle bir kenardâyılmış bir soğağa düzülmüşler şimdi kırk dane hasırlı. â ulan bu şeker hasırlandı. bu neci
- 40 demişler. ananızı avradınız, ulan vurun demişler, şherdeñ adamlar. işte ben mal müdürüyüm, ben gaymakamım ben şuyum buyum. bire vurun demişler. gaymakam neyi böyle olur mu? çalmışlar daşı bunlara. herifler gaçarğan gaçarğan hasırları da atmışlar bir perişanlığınan evi bulmuşlar amma heriflerin işi bitmiş.

XLVIII

Anlatan : Fatma Gürbüz, (1937, İlkokuldan terk.)

Derleme Yeri : Kadirli / Köseli

Konusu: Ağrı

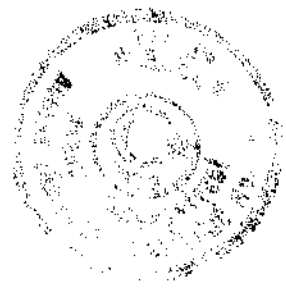
şav şuradan kaçıncağız
yeni umudum üzüldü
ayan olsun sürmeli oğlum
oturduğum ev bozuldu.

5 bu yurt da beni öldürür
ileyik görmüyom yurdu
hepsinden kibar idin
oğlum nêrden aldın derdi.

10 ağ giyer de kibar gezer
ğunduranın burnun ezer
böyle dağal mı gomsular
cabbar'ım sürmeli güzel

değnedim uşağın için
göremedim boyacağında
15 kekil yargâ yargâ olmuş
sanki ayağında

bağdaş'a yaylıya saldım
bütün yaylaları gezmiş
ğurban olduğum yâreden
20 ğara yazılar mı yazmış

ğurban oluyum oluyum
şu yasdığa baş goyduğum
heç aklımdan çıkmıyor ki
sözümü yabana goyduğun

25

tufânım ellerde oynar
gözü bulğur gimi gaynar
cabbar oraya varmadı mı
lâleli sümbüllü dağlar

30

ğadasın aldığım bebek
seyfâliye baba diyor
ben bebâğın ebesiyim
hebek bana oba diyor

işle bu gadara

XLIX

Anlatan : Fatma Gürbüz, (1937, İlkokuldan terk.)

Derleme Yeri : Kadirli / Köseli

Konusu: Şiir

erincek oğlum erincek
adam sanıllar görünecek
çıkış da gapıda oynar
emmisi gızın vërinecek

5

yatarsın boylu boyunca
hazlanın datlı yëyince
ne bak yüzünü azdırın
kakıvër oğlum dëyince

L

Anlatan : Fatma Gürbüz, (1937, İlkokuldan terk.)

Derleme Yeri : Kadirli / Köseli

Konusu: Ağrı

değirmene getmiş de bir gabağı galmiş onu söyleyem.

5

ben de geldim uzlan uzlan
ellâhâm düşüyoğ gözden
bêş golaçdan iki golan
onu da alırım sizden

10

amanın ğız bize n'oldu
her ğeden evine geldi
ġınaman beni ġonşular
çuval ġabağma ġaldı

ġatır eşşeciğim ġatır
böyle mi sayallar hatir
ġavır mısın ġavır dölü
birin ġo da birin götür

LI

Anlatan : Fatma Gürbüz (1937, İlkokuldan terk.)

Derleme Yeri : Kadirli / Köseli

Konusu: Ağıt

benim de ğardaşıma şöyle söylediğim birisini söyleyem.

5 ne ğardaş olduk ne de baci
içerime düşdü acı
beni de götür ğardaşım
ben olurum sana suçu

ğapiya çardak çatdırır
ğıramafon el ödürür
derdini yem babamoğlu
derenin önüne atdırır

10 şordan gelir yılış yılış
keleş ğardaşcağazım keleş
böyle babayiğitlik olmaz
soyun da meydanda güleş.

15 düğün olur bayram günü
hasiret olan ğavuşsun
fadime'yi sakliyek de
musa odaya savuşsun

I.11

Anlatan : Fatma Gürbüz (1937, İlkokuldan terk.)

Derleme Yeri : Kadirli / Köseli

Konusu: Ağıt

bir ğızı duşmanlar ırmış. ğalanda dost oluruk demişler. bundan sonra. bunun ğızını alak demişler, ğaçırmışlar. bunları dāvet etmişler yemliyecek yapmışlar kendir ğırmışlar. bunları ğaçırmaya adam öldürmeye dāvet etmişler oğlanı. bunu yemeği yedikden sonra adamı çekmişler vurmuşlar. şimdi ğız ağıt söylemiş.

5 halbır dērler yünsek yayla
 ben ağlarım künde böyle
 halımı sormıya geldim
 yārım yaraların haylā

10 çakal atı bilmez terki
 yüreğime düşdü ğorku
 ya kim ğeyip de sallanacak
 sandıkdaki samur kürkü

15 eşim yiğitler ğoçağı
 bilinde sırma saçağı
 yārımınen bana benzer
 it burnu hatdat çiçeği.

20 hacıların hacısıyım
 acemler'in sucusuyum
 bana dēmen emir ğızı
 ğıralların bacısıyım

daha çok diyor da sonraki şeyini söyleyecek: şimdi bu ğız ğetmiyor. güccük ğayınını bekliyor. evde duruyor. şimdi babası ölüyor bunun. babası ölüşün haberi geliyor. baban ölmüş diye. aşamdan ğediyor ellerine ğına yakıyor, gözüne sürme çekiyor. zabatdan varıyor. hösüyün'den ne pırtılar aldıysa ğeyiniyor anası diyorına:

25 ğeyinmişsin ğuşanmışsin
 ql ğınalar yakınmışsin
 törlü dona dıkılmışsin
 aynım baban ölmedi mi

diyor. ana diyor hösüyün'den bî bişe de olmazsa söyleyemem diyor. ana dağal mı? ana
30 da ğabıdiynen bir kekil almış kekiline ğuymuşmuş sandığa getirmiş ğuymuş.

 sabahın göçü de şafağdan çekil
 ğayarcık'dan çık da geben'e dökül
 al ğabıd üsdünde menevşe kekil
 alvardı hösüyün hasmın varıyor

35 diyor. ordan emmisi geliyor ğaldırın şu iti diyor.

 oturduğum da yün dararım
 ne hayırım ne zararım
 gönder beni ahmet paşa
 ben burada ne ararım diyor

40 yünsek babamın çardağı
 doldurun ğoyun bardağı
 darısı gerisine olsun
 belki ben gelemem bir daha

LIII

Anlatan : Fatma Gürbüz (1937. İlkokuldan terk.)

Derleme Yeri : Kadirli / Köseli

Konusu: Ağıt

apandisTen hasdaneye yatmış. yatınca tâbi ğariplik kötü.

hastahana çiftle yatak

bülbül olak burda ötek

meğere ğariplik zor umuş

5 gel de ğardaş bile yatak

zabahınan kalkdım ıdı

kölge düşüyor gözüme

marhametsiz hademeler

çarşaf örtmüşler yüzüne

10 geymem ğaralı fisdanı

ben almam yavuz bosdan'ı

göğden melâkeler inmiş

yenememişler osman'ı

20

derli aşım ğara benim ğaderim
dinim hakdır hak resüldür liderim
ben bundan gelmişim buña ğederim
ğara toprak değil mi de yerimiz bizim?

25

bilmiyorsun derlidir aşımın adı
ayleyle dünyanın dadı
aybaşı yılbaşı zahmeri dedi
hava soğuk üşüyorum ğayhan bey, ğayhan bey

LV

Anlatan : Talip Küçükduvan (1939 doğumlu, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri : Kadirli / Köseli

Konusu: Ağıt

- 5 geldi mısamın sırası
azdı alimin yarası
alime bir ğurşun değdi
mısam sana ne oluyor
alime bir ğurşun değdi
mısam sana ne oluyor
- 10 mısam ğediyor hêkime
ĝolanya döker kekile
yêkin ince mısam yêkin
soyka diyorlar dakıma
yêkin ince mısam yekin
soyka diyorlar dakıma
- 15 arabası acar yağlı
dor atın içerde bağı
bu kimin oğlu dêrlerse
süleyman sırrı'nın oğlu
bu kimin oğlu derlerse
süleyman sırrı'nın oğlu
- 20 size minnete ĝışılmaz
ayşe hatın'ın datısı

sağmen şurdan yargalansın
geldi yünsür'ün athısı
sağmen şurdan yargalansın
geldi yünsür'ün athısı

25

fadım ağlar dudun ağlar
yine dumanlandı dağlar
biz bir ergen yolcâyedik
ğarın eritmesin dağlar
biz bir ergen yolcâyedik
ğarın eritmesin dağlar

30

LVI

Anlatan : Talip Küçükdoğan (1939 doğumlu, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri : Kadirli / Köseli

Konu: Ağıt

omar osman ğardaşlarım
gitmez burada ğışlarım
omarımın bacısını
ğardaşına bağışlarım
5
omarımın bacısını
ğardaşına bağışlarım

taze boz omarın taze
boğazında herir hoza
bakdım ğardeşlarım geldi
ġıratınan toza toza
10 bakdım ğardeşlarım geldi
ġıratınan toza toza

15 işliğini görüyon mu
bedenine dar geliyor
dar stadda döğüş çemiş
o da bana ar geliyor
dar stadda döğüş çemiş
o da bana ar geliyor

20

işde geldim mezerine

ağlıyorum üzerine

hacı bebbek düğün etmiş

adana'nın bazarına

hacı bebbek düğün gürmuş

adana'nın bazarına

25

keten gömlek ge'ymiş yakası nazik
 gollarını sık'mış altın bilenzik
 öpmiye giyılmaz sevmiye yazık
 baba nêrden aldın sen bu gelini

30

garşıdan garşıya atılamadım
 gırlıdı terezim darılamadım
 ne söyliyon ulan gahirli gahirli
 deyyus babayın elinden gurtulamadım

35

keten gömlek ge'ymiş yakası kirli
 seftelli satarlar ikili birli
 aslını sorarsan diyārbekirli
 baba nêrden aldın sen bu gelini.

LVIII

Anlatan : Mustafa Şimşek (1912 Doğumlu, Okuma-yazma biliyor)

Derleme Yeri : Kadirli / Köseli

Konusu, Şii

ğadir mevlam budur senden dileğim
artır bizim şöhetimiz şânımız
atmış ğardaş olsak hep bir anadan
bir sufraya el uzatsa varımız.

5 on beşimiz avlığını avlasa
on beşimiz reçberliğin eylese
otuzumuz ağa yollu söylese
içimizde serdâr olsa birimiz dâr

10 bir yiğit de araP ata binince
kılınca da arşına düz sürünce
bir kâfir de bir yiğide ğayınca
bin kâfire ğılınç çalsa birimiz

15 dâr ğaracaoĝlan da nâtmelin aman
şol yüce daĝları hürüdü duman
dünyada ğur'an da ehretde iman
sorgusuz cennete girse varımız dâr

LIX

Akılatan : Mustafa Şinşek (1912 Doğumlu, Okuma-yazma biliyor)

Derleme Yeri : Kadirli / Köseli

Konusu: Şiir

gel ha güzel gel ha da methin edeyim
ağzın şeker dudakların bal gimi
yaşTa güccük anıma boyda münâsîp
sallanıyor bir fidanca dal gimi dër.

5 ğalem aldım ğaşlarını çatmıya
hicaP edim adın sual itmeye
baban seni az paraya satmıya
balıp durur bin liralık mal gimi dër

10 gezdireyim yeşilinen alınan
hesleteyim şeker şerbet balınan
baban seni bana vërse malınan

15 hezele de dadaloğlum hezele
merham cyle gel yaramı tazele
akşaray gerekir böyle güzele
çalışırdım on helâyık gul gimi dër

bu bir avşar dadaloğlu var ımış o söyler bunu.

L X

Anlatan : Mustafa Şimşek (1912 Doğumlu, Okuma-yazma biliyor)

Derleme Yeri : Kadirli / Köseli

Konusu: Şiir

aşşağıdan yusuf paşa geliyor
 düşmanına karşı gıyan merd olur
 şahin göcusa da vermez avını
 gurd enegê tā ezelden gurd olur dêr

5

bulunca malımı talan ederler
 heves güves yapırdığım odalar
 gorharım ki düşman gonar yurd olur dêr

10

dêr dadaloğlum da göründü dağlar
 aşret kavğasını bilenler ağlar
 bir ben öldüm mü gayırman beyler
 düşman gonar üsdümüze merd olur dêr

LXI

Anlatan : Yusuf Sıra (1943 doğumlu, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri : Kadirli / Bekereci.

Konusu: Hatıra

- şimdi arhadaşlar ismim yusuf, soy ismim sıra. masa deç de sıra. aslen bekereci köyündenim. kadirli'nin bekereci köyü. kadirli'ye on sekiz kilometre bir köyde yaşıyom. bekereci köyü. bekereci köyü neden isim almış? şimdi bu köy iki sülâleden ibârât. sülâlenin birisi cartlar'dır. bunlar avğasır, maraş'ın avğasır köyünden gelme.
- 5 bizim sülâle tarihlerden adana'nın kibarlı muhâllesi varmış. şimdiki daşköprü'nün garşısı. şübânın asgeri şübânın falan olduğu yerler. kibarlı mûhâllesinden iki ğardaş o mûhâlleden ayrılıyollar. bir olay dolayısıyla bunlar o melmeketden adana toprağından ayrılıyollar ve buraya geliyorlar. apıslar var bak. birisi apıslar'ın kökü, o ğardaş burda ğalıyor, apıslar'ın kökü. birisi bizim köye varıyor. bizim sülâlenin kökü oraya varıyor,
- 10 birisi burda ğalıyo ğardaşın apıslar'ın kökü. şimdi bunnar oraya yuva ğuruyollar. köy olma telâşına düşerken bunların içinde bir hacı isminde adam, deliğanlı uzun müddet evlenmiyö. yirmi beş otuz yaşına, otuz beş ğırk yaşına giriyor. lan bu hacı evlenmiyö bu bekâr hacı böyle bekâr mı ğalacak? bekâr hacı falan dërken bekâr hacı bekereci dërken bekereci ismini burdan alıyö. efendi, bu böyle olurken babam evleniyor. yuva
- 15 ğuruyor. dört ğardaş iki ğız toplamı altı ğardaş, dört erkek iki ğız, altı tane çocuk. en güççükleri benim. esses benim ana yaşım bin dokuz yüz ğırk üç doğumluyum. fağat babam eyilik yapmış bin dokuz yüz ğırk dokuzlu yazdırmış beni. burada baña eyilik yapmış. ğırk dokuzlu olurkân üç sene askerî hiyet beni asgere almadı. üç sene sōra yêtmiş ikinin yêdinci ayında asger oldum ben elli ikiye iki tertip olarak asgere gêtirdim.
- 20 beş dane ğız evladı vardı ben giderken asgere. acemi birliğim sivas'da maltepe. piyâde olarak üç ay acemi eğitiminden sonra otuz yêdi ğişi trafik inzibatı olarak dağıtımımız çıkıdı bizim. kırk beş gün erzincan'da merkezde ğaldık, kırk beş gün sonra otuz ğişi orda ğaldı, yêdi ğişi erzurum merkezine gönderdiler. on beş ay erzurum merkezinde görev yaptım. trafik inzibatı olarak havuzbaşı'nda, cumhuriyet caddesinde fiçinin içinde

- 25 dur gel geç allah ötmeye çok acayip bir g rk m var  di. efendi, bu işleri  g renmem tahminen söyleyim on yaşındayken babamın çok geniş bir  apda zenginliği var  di. gelen güden odasına eksik olmazdı. o zaman y nik y d rdik şimdi d ziği oldu  aza olunca, o zaman y nik y d rlerdi haruniye y nik y. buranın g ğ ayır köyünden     lar gelirdi. k roğlu memmed demir i isminde soy ismi de k roğlu lağap olarak s ylelerdi
- 30 bu memmed ova, efendi  al ın köyünden  al ınlı memmed, efendim pir sultanlı'dan  ir isma l. bu a benzer     lar haf aya bir sefer gelirdi babamın odasına.  alar s ylelerdi. ben de babamın en g   k evlatı olduğum i in her  y başa serbes  di, misafir yatmadan ben yatmazdım. o adamlar çalar söylerdi. ben de onları sonuna ğadara böyle onların ağzına bakardım ve bütün benim  dindiğim bilgileri hep ordan çaldım ben. ben y ni
- 35 kitabını okumadım,  ursuna gitmedim. en fazla da o k roğlu'nu. adam geldiği zaman çevremiz toplanırdı efendi. babam davar keserdi falan böyle y mleyecek, hafdalarca salmazdı    ği. köyümüzde işTe istek olarak adam ak şam oldu mu hele ba alım memmed a a k roğlu'ndan söyle. k roğlu birez  ahramanlık yiğitlik meselesi olduğu için k roğlu'ndan söyle. o    ğın bildiğinin hepsini s yletseler  di o anda hepsini
- 40  ğrenebilirdim. ama devamlı k roğlu'ndan s yletdikleri i in k roğlu'ndan çok. k roğlu'nun b   ğolunu bilirim. b   seferini y ni. bunun herbirisi    sahatlık, dört sahatlık süreyle bölüm bölüm y ni. b   tane bölüm. bunun har cında b cekli köyü'nden ali dombaloğlu bu adam da söylerdi. o adam geldi, güzel ahmat isminde bir hik yeyi de o adamdan öğrendim. bunun yanısıra esmah n isminde bir hik yeyi de o adamdan
- 45  ğrendim. Şimdi  evremizde k roğlu dillere destan oldu.  ocuğu da, işçisi de,  if isi de, amın da, memuru da k roğlu d yince h  filan yerini ben de biliyorum diyebiliy  ama güzel ahmatınan esmah n'a gelince bunu kimse bilmiy . Şimdi bu edebiyetlerde hangısı daha çok söylenmemiş ise duyulmamış ise bu daha geçerli oluy . bi çok da bu esmah n'ı çok tasfiye  diy . edebiyatçılar bunu çok tutuy lar. bunun    n sizlere de
- 50 arzunuzla barabar bu esmah n'ı söyleyim, dinleyin.

LXII

Anlatan : Yusuf Sıra (1943 doğumlu, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri : Kadirli / Bekereci

Konusu: Halk Hikayesi

- şimdi vaktiyle şam'da. şam'ın şeraat üzeri şeraatçılık olduğu bir dönemde, bağdat patişahlık, şam şeraatçilik. şam'da yaşayan bir hoca vardı. âlim hoca hemin şam'ın şeraatçılığını çözer, hem de merkezi camıda imamlığını yapar. bu adamın esma isminde bir kız evladı, osman isminde de bir oğlan evlatı var. osman büyük, esma güççük.
- 5 esma çok görkemli, babayiğit. deliğanlı bir kız olmaya başlayınca çevre bu hanımlığa yakışır böyle ne bilim herhangi bir köye falan işçiye çifeiye yaramaz, hanım olur bu. hanım olur, hanım olur dârkem esmahân olarak bir lağap aldı, esmahân oldu. esas ismi esma. fağat hanım olur diye lağap olarak hân, hân olarak esmahân oldu. şimdi hoca bir akşam rüyasında bir ak sakallı hoca gelir. hocaya dârkem ki: hocam müjdeler olsun, sen
- 10 hâcaz'a layık bir adam oldun. seni hâcaz'dan âsteniliyon, oraya gâtmem lazım dârkem. adam aykır hoca hacı bişiy yok. gendi gendine efendi töbe istâfir âder. devlikisi âşam gine rüyasında gene aynı adam. hocam sen hâcaz'a gâdeceksin. hâsılı uzatmıyalım üç gâce ruasına gelir. hoca şöyle düşünür demek ki bu allah tarafından bize layık olmuştur. ben buraya gâdeyim. şimdi efendi bir günü sabahleyâ hanımı çağırır. dedi ki hanım, gâce
- 15 uyhusunda kimin ne gördüğünü, kimin ne başına geldiğini kimse bilmez. ben üç gece ruyamda hâcaz'dan isdeniyorum. ben buraya layık bir adam olduğumu gendi gendime keşâtdim. ben bu hâcaz'a gâdecem, ne dârsin? aman dârkem daha zaman var bîre herif. fakat bu iki evlatın yaşantısını sürdürürken hoca bir gün sabah namazı gâldirmaya merkez camıya vardı ki câmının avlusunun iç gâsmına gondağda sarılı bâlekde sarılı bir
- 20 çocuk atılmışlar gâymuşlar oraya. hoca bunu aldı şâle bir tehna yâre gâdu. girdi camıya namazı gâldirdi. gâri çıktı hâlâ orda duruyâ. dedi ki câmaat buraya bir çocuk atılmış. kimin işe bu çocuğu alın. kimse dâmedi ki benim. sahip çıkmadı. hoca bu çocuğu aldı, eve getirdi. çâzdüler bakçılar ki oğlan çocuğu. hoca bunun ismini mulla olarak isim

göyde. aynı öbür çocuklara bakTığı gibi buna da bakTı. bu mulla da artık yetişmeye
 25 başladı deliğanlı oldu. artık mulla'ya bu senin baban değil diye bir gişi söylediği zaman
 gafasını kesdiririm dedi. senin baban bu, anan bu, bacın bu, ğardaşın diye
 söyleyeceksiniz. herkiş aynısını söylüyo. mulla onu baba, onu ana, onu ğardaş, onu
 baci olarak biliyö. n'olacak bēşikdeki çocuk. ikinci gün gene dedi ki hanım ben hēcaz'a
 gēdecem. buña bir çözüml bul. dedi ki aman hoca ēyi güzel amma sen gēdicin de ben
 30 gēdersem n'olur ben de gēdiyim. ben de hagiğati görüyüm, bir hatam var ısa
 düzeldiyim. olur dēr. hanımı da götürmekliğe ğarar vērir hēcaz'a. esses öz oğlu osman
 bey'i duyar bunu. dēr ki benim iznim olmadan hēç gēdemezsiniz. bir adam hēcaz'a
 gēdiği zaman gendi çevresinen halallaşması gerekir. ben evlatlık hakğımı halal ētmem.
 benim yaşıml daha genç hagiğati daha genç yaşTa görürsem daha ēyi olmaz mı? ben de
 35 gēdecem. ē oğlum, bu iş de bacın var. bu ev, buñun işi, bu köşk bunun işi nōlacak? ē
 ğardaşım var dēr, mulla. o bakar n'olur ki? benden daha güçlü ğuvatlı adam. tamam.
 hoca, hanımı ve oğlu osman bey hēcaz hazırlığını görürler. hoca dēr ki: gene de ne olur
 ne olmaz ğızı esmahān'ı bir odaya biralır. dışdan ğapıyı anakdarlar, pencereden
 anakdarı ğızına vērir. bol mikdarda para ğor yanına. dēr ki yavrum senin dışardan istēn
 40 olduğu zaman ğardaşım mulla'ya çağıracağsın, para vēreceksin o da saña dışardan
 erzağını getirip, yapacağsın ve pencereden onun da hissasını vērip, yēyip içeceksiniz.
 biz hēcaz'a gedi yok. bunlar çevreyinen halallaşarakdan allahısmarladığ çekerler
 emmıoğlu üçü, hēcaz'a. esmahān ğapalı. uzatmayalım bunlar hēcaz'a varırlar. üç gün
 bēş gün, on onbēş gün geçer. efendi şimdiki gimi uçakla arabayla deēl o zaman atcılık
 45 yolu atınan gēdip geliyollar. zaman biraz gēç oluyö. şimdi efendi mulla sabahleyi ğahar
 her tarafı temizliğini yapar. esmahān bacısı eğer bir şey ismarlayacak olursa çağırır,
 gendine alır parayı gēder çarşıdan ne gerekse alır getirir, ondan sonra da çıkar çarşıyı
 gezer. bir gün sabahleyē bacısı diyelim artık onun erzağını aldı. çarşıya çıkıp gezerken
 şöyle bir köşe başına vardı ki gendinin yaşında gendiynen her günkü sohbetēden üç
 50 bēş arkadaşı oturmuşlar bir köşe başında laf ēdiyolar. selām vērdi, yanlarına gendi de

- oturdu. adamlarda bî telaş var diyo kı yav ahmat ağa'nın bî gızı var. ben buna müşderâyem amma gızın habarı yok. düür salsam vèrirler mola? ya biri diyo ki ben de hasan ağa'nın gızına düür salacam falan. yanı adamlarda evlenme yuva gurma telâşı var.
- 55 mulla dèdi ki gardaşım bîre ben de artık yetişdim, babam da gardaşım anam da hêcaz'a gètdiler. onlar geldiği zaman hemi bir hazırlık olmuş olur. şöyle eli ayağı temizÇe baña layık bir gız da baña bulun dèr mulla. biri dèr ki bîre oğlum biziynen dalğa mı geçiyon? hayır dalğa geçmiyom. siziynen arkadaşık, derdimi size söyledim baba. dèr ki oğlum esmahân'ı besliyon sen içerde. esmahân'dan êyi gız mı var şu şam'da? ulan oğlum dèr allah'dan gorhun yav, o benim bacım. ne bacım bîre oğlum? hoca seni cāmıda buldu.
- 60 sen onun bacısı değilsin, osman gardaşın değil. hoca baban değil. hanımı anan değil. seni cāmıda buldular yav. esmahân gını gız mı var? ama hoca bize vèrmez ki. biz oña layık değilik. ama içerde bèsliyon baba. ulan dèmen arkadaş. yav gerçekten böyle. mulla'ya inandırdılar. mulla o gèce odasına çekildi, sabahı dar ètdi. sabah olacak da esmahân'ı görecek. işTe şeytan arada. sabah oldu şimdi efendi esmahân içerden ağı
- 65 dèdi gardaşım gel buraya. vardı parayı vèrdi. gèt işTe şunu bunu al getir. mulla gètdi, onları alıp pencereye geldiği zaman esmahân içerde bir işinen meşgul olurken dèdi getirdim alsana. yanına goy dèdi. ben alırım. bîre bacım dèdi aman sen de birez büyöklenmeye başladın, neden gelip de elimden almıyon? aman gardaşım dèdi gücenme geliyom. geldi eşyaları alırken esmahân'ın bileğinden yağıladı mulla. n'oluyo mulla
- 70 dedi. esmahân. vallahi sen benim bacım değil imişin. hoca da babam değil, ana da anam. osman da gardaşım değil imiş, ben seni alacam sen de baña geleceksin. ulan ètme mulla. dutma mulla ne gādara da yalvardıysa para ètmedi. tamam dèdi. tamam olur dèr. olur olur. ben de biliyodum da saña söyleyemiyodum mulla dèr. mulla birez gevşedir gibi olur esmahân golumu çekene gādara arhası üsdü dokuz dombalağı birden döner
- 75 mulla. ulan mulla bunu baā mı yapacağ ıdın. sen babam gelmez mi? saña herşeyi söyleyecem, senin gafanı kesTiririm. şeraatçılık görülen yèrde gābahatı yapılan insanın hırsızlık yapanın eli kesilir, bu tür işlerde uğraşan asılır. mulla, efendim deli divāne

- oldu. esmahân buña erzak da ısmarlanmaz oldu. mulla şaşırdı ne yapacağını. artık geziyo. bir gün gezerken mûhallenin birisinde doksan dokuz buçuk yaşlı bir ğarıyan
- 80 ğarşılaştı. altı ayı ğalmış yüz yaşına değmeye ğarının. ğarının ağzında iki diş ğalmış biri altda biri üstde. şeherin kenarında bir toprak damda yaşıyō. mulla'yı görene ğadara boynuna sarıldı. aman ğuzum yavrum mullam saralmışsın solmuşsun, derdin ney? söylesene baña yavrum. gêt be. mulla'nın zâten ğafası bozuk ya. benim derdime derman yarhama melhem mi olacağsın? gêt dêr ğarşımdan. aman yavrum atalar sözü
- 85 yêdi derde dermanım dêrler amma ben çoğ şey bilirim, ben yêtmış derde dermanım dêr, söyle gurbanım, derdini söyle. ğarı mulla başından geçen olayı ğarıya anlatır. dêr ğarı durum böyleymiş. hoca beni cāmuda bulmuş, esmahân baâ düşüyo ama bileğinden dutabildim boşandırdı. habasına söyleyecek, hoca beni asdırır. ben ne yapacam? bundan ğolay ne var yavrum? şimdi o devirin ğuralları altun lire çalışıyor, altun. sen dêr
- 90 baña bir avuç dört altun vêrebilin mi seni bu cezadan ğurtarırsam? aman ana ben saña bir şinik altun vêririm. sen gêt bûğün, ē, mûhallenin filan yêrindeki hamam var ya. evêl. o hamamecyı dêr, hamamın sahibini ordan posdala, ücretini vêr. hamamın ğapısına bir levha yaz. bûğün burası ğadınlar hamamı. ayle hamamı olacak, bütün arz êden bedava yıkanacak diye bir levha as. içeriyi temizle. ğapının iç ğismında bekle. ben esmahân'ı
- 95 alırm, hamama getiririm. hamama getirdiğim zaman ğapıyı kitledim. o zaman esmahân'ın göñlünü yaparsın orda. mulla ğoşar, hamamecinin yanına gelir ki sabahın güneşi vurmuş, hamameci oturmuş ğapının ağzına, doksan tane sinek ğonmuş gözünün çapaklarına gelen yok gêden yok hamama, para yok pul yok. adam güneşliyō. kaç dêr arkadaş yav. bañar ki hocanın oğlu mulla, adam hemen ğıyama gahar esas duruşa. dêr
- 100 oğlum. sen ğaç lira ğazanıyon günlük olarak bu hamamda? efendim bazan bir lirâ oluyu, bazan yarısı oluyō, al dêr sana iki lira bûğün bu hamamı baña vêrin mi? baba üç gün senin olsun dêr. çek evine gêt sen. adameğiz gider. mulla girer içeriye efendim bir temizlik her tarafı, bir levha yazar ğapıya ayle hemamıdır. bütün ğadınlar gelip yıkanmakta serbastdır bedava. şimdi ğarı varır esmahân'ın ğapısına. hanım ğızım,

- 105 benim ğızım, gül ğızım, bal ğızım, vay benim nazlı ğızım, baban ğetdi ğedeli sen daha
buradan da çıkmadın bûğün filan yêrdekî hamamı bütün ağaların, beylerin, paşaların,
padişahların ğızları bûğün icarladılar ayle hemamı olarak. esmahân da bizim
arġadaşımızdı içimizde bulunsa ne ġadara iyi olur dēdiler idi. ancak saña ġüvenir canını
dēdiler baña. hēç birşeyi yok yavrum, seni aralarında görmek isdiyollar. bir zahmet dēr,
110 çık da ġedelim bir hamam yap yavrum. ana, babamınan anam ve ġardaşım duyarsa
benim burdan çıktığımı? aman yavrum sen söylemezsen ben söylemezsem kim diyecek
ki? o anda esmahân'ın guluncunun ortası ġirışmeye başlar. ē her zaman babasının
anasının odasına gelen ġarı, bir kötülük gelmeyen bir ġarı. tamam dēr ana. ġiyecek
eşyalarından bir bohça yapar esmahân. çıkar ġarıynan düşerler yola. işde dēr yavrum
115 bak levha yazalı dēr, görüyon mu? hepsi dolmuşlar içeri, seni beklememişler görüyon
mu? tamam ana dēr esmahân, adımı içeri atar atmaz ġapı ġarç diye ġapanır. esmahân
içeri girer ki mulla'dan başġa allah ġulu yok. ulan mulla dēr ben seni deneme yaptım idi
sen her çözümlün alından çıkıcın. bunu da yaptın, tamam dēr. hēç bir kötülük olmamak
şartıyla soyun, otur şu daşa. göbek daşı diye bir uvalama daşı olurdu o devirde. otur
120 ben seni bir hamam yapıdırayım. ondan sonra da sen beni. ondan sonra evimize varak.
herhangî bir akış durum olmadan. babam gelir, ben durumu anlatırım, evlenirik dēr
yav. mulla saf adam idi inandı. soyundu, oturdu. esmahân ne ġadara ısıcak su varsa
hepsini açdı. içeriyi bir buğ aldı. mulla'yı sabunluyo, ısıcak suyu döküyo depesine. bî
sahat devam ētdi. mullam diyo gözlerini de bazan açivēr diyo. bu sabun diyo adamın
125 gözüne giderse gözünün diyo bütün mikropları ölür. sonra ēyi görün diyo. mulla haftı
diye ağzını açdı iki yüz elli ġıram köpük giriyo gözlerine. mulla'nın gözleri oldu bir ġan
çanağı. bir sahat sonra mulla'yı bırakıvērdi ki mulla olduġu gibi sündü daşın üsdüne,
hēç can ġalmamış zâten. o devirde hamam takacı olurdu. hamamcı onnan bazan sipariş
olarak pırılar yıkardı. bir çınar tokacı ġurban olduġum tûh esmahân eline aldı yanaşdı
130 mulla'ya. bunu mu yapardın sen baña? mulla'ya ēyi bir dayak atdı orda. ordan çıktı
esmahân. bohçasını ġoluna dağdı. şöyle bir bağıdı. ġarayı aradı amma bulamadı. o anda

- ğarıyı öldürür ama bulamadı. geri geldi ğarıyı üzerine kitledi. babamın başı için yemin
olsun allah'ın ğuluna açmam bu ğarıyı bundan sonra. o devirde babamın başı için
deyince bir yemin sadık bir yemin olurdu. bir iki sahat sonra mulla ayıkdı ki vücütündâ
135 mercimek kâhı ğadara ağırmadık yer yok, her taraf ğararmış, ğafadan ğanlar akıyō. ulan
ğarı dedi bunu mu yapacağ idin sen baña? mulla ordan çıktı amma ğarıyı arıyō. buldu.
ğarının boğazından yahaladı amma bir salladı ğarının doksan dokuz yerden vidaları
şakırdadı. öldürecek. aman yavrum ne isdiyon benden, n'oldu? ulan ğarı bakšana şu
vücütuma, beni dövdürdün. ulan yavrum allah belâni vêre senin, ben daha ne yapacağ
140 idim ki sen o vaziyetde sen yapamıyon da ben ne yapacağ idim. tek bî câren var senin
dêr ğarı. var mı okur yazarlığın? var. çek defderi ğalemi dêr. mulla'nın ağzıyan akılı
ğarı vëriyō yalnız, babasına mekdup yazdırıyo hëcaz'a. babacığım sen hëcaz'a gëtdin
gëdeli esmahân beni dinlemiyō bacım. gëce sekiz gũñüz dokuz odasına giren dıkılan
çıkan. ağaların beylerin çocukları. beni öldürecekler, ben kimseye ğarşı gelemiyom. her
145 taraf çoğ af buyrun genelevine döndü. gel şu namissına sahib ol. bu burda böyleyken
senin orda hëcazlığın ğabul olmaz. işTe sen ğurtulun dedi, esmahân'ı babası asdırır. o
devirde dellâl var ıdı. kimin sesi güçlü ğuvvatlıyse çıkardı şherde dellallık yapardı
sesinen bağıırdı. işde filan yerde şu vardır. o adam çok güçlü de yola gëderdi atınan.
hemen bu mekdubu buña vërdiler. acele olarakdan bu mekdubu babama yëtişdir. o
150 adam gëtdi. şimdi efendim esgiden de bizim ğadirli'nin ğambırı var ıdı bir tene, ey ahâli
bũğün belediyede şöyle bişey var. bağıırdı, çağırırdı. öyle belediyede anons falan
bişey yoğ udu dellâl dêrdi oña. şimdi efendi dîne yakın zamana geç. mekdup varır
hoca'yı bulur. hoca mekdubu şöyle bir oğur kı sülâlesinde daha öyle bişey görülmemiş.
öz oğlu osman bey'e dêr ki oğlum atına bin, ğılıcını ğuşan. acele tarafından gët,
155 esmahân olan bacım odasında kes, ğanlı gömleğini dêr baña getir. bunu yapmazsan
oğlum değılsin. hakğımı da saña halal çimem. osman bey dêr ki baba vêr hele şu
mekdubu. osman bey de okur baba mulla'nın yazısı, ğardaşının yazısı. mulla'dan daha
o ana ğadara bir kötülük görülmemiş, yalan yoh. bunda bişey var ama dêr. adam atına

- büncü pîrhemî şuşanır. beylik devri. bağıdat padişahlık yataınız. bağıdat'la irişvün
- 160 oğulları ahmat bey isminde bir padişâh var. bağıdat'da şimdi efendi adam gâcceli gûñüzlü
yol alır. akşam namazı şam'a varır. akşam namazı şam'a gâccer ki varıyım şu bacımın
ğapısına. şu bacımı bir deneyem bahayım, aslı var mı yok mu diyor. atını birez gerrek
bağlar. birez zaman geçirir sahat dokuz on olur, gâcc vakıt gâccanlık giceleri varır gâccıyı
çalar. kim o? ben dâcc ahmat ağa'nın oğluyum yav her gün geliyom ben ahmat ağa'nın
- 165 oğluyum açsana gâccıyı. ne ahmad'ı mehmed'i defol gâcc gâccıdan dâcc. pezevâk seni. ha
ahmat ağa'nın oğlu değıl imiş baba. birez daha bekler gine vurur. kim o? yav hasan
ağa'nın oğluyum, yav açsana gâccıyı. bütün çevredeki beğlerin çocuklarının ismini
sayıyô. gene çok kötü ve sert tavırla esmahân bağırıyô içerden. defol gâcc. her türlü
denediyse bir çözüm yolu bulamadı. ulan bunda bir iş var dâcc yav. mulla'nın gâccısını
- 170 söyle bir itivêrîr bahar ki içerde mulla falan hâcc yok. mulla odasında bile yok. mulla
odasında yok esmahân'da da herhangi bir kötü durum göremedi adam. ne yapması
lazım? oturdu oraya bacısına ne söyledi bahalım orada osman bey:

- dolandım da gâccınıza oturdum
bahçamızda lele süm'bül yetirdim oy
- 175 anañdan babañdan selâm getirdim
aç gâccıyı bacım gâccdaşın geldi
anañdan babañdan habar getirdim
aç gâccıyı bacım gâccdaşın geldi.

- gâccdaşının bu kelimesine cevap olarak ağlayarak içerden esmahân ne söyledi bahalım
- 180 gâccdaşına:

- bileyidim bu dünyaya gelmezdim
şâd olub êller gibi gülmezdim oy
- 185 anam babam olsa böyle olmazdım
yıkıl gâcc gâccıdan gâccdaşım deelsin
anam babam olsa böyle olmazdım
yıkıl gâcc gâccıdan gâccdaşım deelsin

aldı bahalım mulla:

190 yok ğapısında mulla nêrede
engeller durmuyor bulmuş araba
öz ğardaşın osman şimdi burada
aç ğapıyı bacım ğardaşın geldi
öz ğardaşın osman geldi burada
aç ğapıyı bacım ğardaşın geldi

bu anda osman bey'in atı bir kişnedi ayağını yazıya vurdu. ğız atın sesinden tanıdı.

195 ben de bürünmüşüm bu feleğin yasına
can dayanır mı göñül pasına
ğurban olam ğır atının sesine
açdım ğapuyu da ğardaşım geldi oy
ğurban olam ğır atının sesine
200 açdım ğapuyu da ğardaşım geldi oy

dédi ki ğardaş senin ğardaş olduğunu biliyorum amma da gene de güvenmiyorum. şu pencereye gel bahalım dédi. osman bey'in sağ omuzunda bir lire şeklinde bir beñi vardı. sağ omuzunu aç bahalım dédi. osman bey açdı ama esmahân içerden ağlıyarak ğapıyı açdı. öpüşdüler, koşlaşTılar. ğardaş dédi, nirde anam babam? bacı onlar da yola çıkTılar geliyollar dédi. beni sana müjdeci olarak saldılar. aruķ mulla nêrde dédi, mulla ğardaşı. aman ğardaşım dédi. işde gençlik âlemi dédi. bazen geç geliyō, bazan da gelmeyivêriyō. nasıl saña baktı mı bacı? çok güzel bakıyo dédi. söylemedi mulla'nın hatasını. bacı dédi yalañız biz hemen gêri yola ğoyulacāh, seni anama babama ğavuşduracam. gereken eşyaların var ısa bir bohça yap ata binip gedecêk dédi. esmahân 205 sevincinden girdi içeri efendi gendine layık eşyalardan bir bohça yaptı. osman bey atına bindi. bacısını terkisine aldı. gecenin bir yarısı adam döndü gêri. adam ğêdiyo bacısı terkisinde şöyle düşünüyō. bu bacımın ğabahatı yoh diyor. amma bir ifdira var. ben bunu öldürmem dédi yav. sabahlara ğadara yol aldı. bağdat ve şam hüdütünde üçe bir 210

dağın başına çıktılar, vakit öğlen oldu. ıssız bir dağ. o dağın ismine evren dağı dēdi.
 215 evren dağı yanı yırtıcı mahluk, insanları yiyen parçalayan mahluklar o dağda. ev, köy,
 is eis yok. dēdi ki yahu bunun günahı yok. bu da ata binmedi yolculuk yapmadı. burda
 bir isdirahat alalım diyem. bu indiği zaman uyur. bunu burda bırakır giderim dēdi. baci
 dēdi yorulduk inmiyek mi? aman ğardaşım ben öldüm zaten saña diyemiyordum. indiler
 şimdi efendim, vay şu ağaç güzel imiş, şu daş güzel imiş şu söyleyimiş dērken esmahān
 220 yatTı oraya anma iki günde uyanamaz. osman bey atına bindi bacım saña hadi ēyi
 uyukular dēdi atına bindi gēdi. fağat osman bey'in gendi ve atının davuşu ordan ayrılır
 ayrılmaz bir evren yılan gelene ğadara esmahān'ın ayaklarından aldı. yutacak. esmahān
 bir ayıkdı ki zatan tam dizğapaıklarını yoharı geçmiş, yutuyō. aman ğardaş falan dēyi
 bağırdı amma hēc bi şey yok. şöyle bir bakdı ki dağdan aşıyō. adam atı toz durup gēdiyo
 225 ğardaşı. aldı bakalım orda esmahān ğardaşına ne söylüyo:

evren geldi ğardaş ağzı dizime
 gece gündüz uyku gelmez gözüme
 baci ğardaş dēdim bakman yüzüme
 dön gel ğardaş dön gel yutar beni oy
 230 baci ğardaş dēdim bakman yüzüme
 dön gel ğardaş dön gel yutar beni oy

osman bey'in altında at dört ayağını yazıya vērdi de ğıpırdamadı arğadaş. osman bey
 şöyle geri dēnedi ki ağlayarak acı içerisinde gendine bu sözü söylüyo bacısı. bu evren
 dēnilen mahluk kesici madde bir de yahıcı maddeden ğaçardı. atas ve bıçakdan ğaçardı
 235 başğa bişeyden ğaçmazdı. o devirde beylerin, paşaların, patıḡahların evlatlarında olurdu
 o ğalemüras bıçağı isminde dōş cōplerinde daşırlar. şimdiki zamanın susdalısı diyelim.
 onu her adam daşıyamazdı. bacısının dōş cōbünde ğalemüras bıçağını biliyō osman.
 dēdi ki ulan şuna bir mēyit söyleyem bıçağını hatırladiyim dēdi. ondan da ğurtulsun
 belki bir insanoğluna ğismet olur dēdi yav. aldı bakalım osman bey ne söylüyo bacısına?

240 bir mektup okudum bakmam yüzüne
bindim auma da gëdiyom izime
çıkâr bıçağını da sen dêr ağzına
gurtulun bacım sen de gurtulun

bu anda geldi gübekledi, sëmürüyö ve osman bey auma devam etti. ula ha, baña bıçağı
245 tarîf etti dedi gârdeşim. bıçağı çıkartdı ya allah dêyip de bir metre yêrini kesdi. evren
ganlar içinde bıraktı, yuvarlanarak gëtti. fağat burdan aşağıda tekat galmadı. o orda
duradursun osman bey şimdi dağın öbür tarafına indi ki ufak bir yazı. bir keloğlan
gafası dan yıldızı gımı parlıyo. boynunda boz tüyü de yoh. elinde gaval, sırtında keçe,
yamçı. önünde bir sürü geyun. önünde çoh af buyrun iki tane köpek gapişmış
250 boğuşuyollar gendi de seyrêdiyö. şindi babasına esmahân'ın ganlı gömleğini götürecek
ya. esmahân'ın görmez tarafından bir gömleğini aldı osman bey. hêbede terkide soğulu
esmahân'ın gömleği. vardı ulan keloğlan neye boğuşduruyon bunları? saña ne ulan?
parasını sen mi vërdin dedi keloğlan. demek baña gârşı geliyon ha? atının üsdünden ayrı
köpeklerin ortasına bir gıbç sallarsa gafaları balgabağı gımı yuvarlandı köpeğin. hemen
255 indi atdan esmahân'ın gömleğini çıkartdı. köpeğin ganına böledi sardı sarmaladı hêbeye
goydu. ulan gârdaş ne yaptın sen? gârdaş gaç lira dedi bu köpekler, ücûreti? birer lire
dedi yav. al saña on lirâ dedi yav. sür etti osman bey. osman bey yoluna devam
ededursun ikindin olmaya başladı. esmahân orada eline bir değnek yaptı. bazan
vörüyor, bazan yuvarlanıyor tam dağın zirvesine çıktı arhadas. bilmediği bir yêr, şöyle
260 bakdı kı derenin dağın öbür tarafında bir dere var. bir çınar ağacı görüküyo orda. başı
bütün gışlar süzülen gediyo bu çınar ağacına. babam dêrdi ki yavrum, ola ki bir yêrde
isiz galdığımız zaman gışları tağıb edin, çınar ağacını tağıb edin. susuz galdığımız zaman
burada su olur, dêrdi. efendi yatarak yuvarlanarak indi derenin dibine ki bôyük bir
çınar ağacı dibinde bir puñar akıyor. insan gelmez imiş oralara. otlar dizde, bütün gışlar
265 orda çınar ağacının başında. dedi ki benim arkadaşım bu gışlar. elini yüzünü yıkağı.
bir pança su içdi kı acılık serine geçmiş. şu ot yênr tahminen. şu daha mı êyice? falan

otlarının ğarnını doyurdu. akşam olmaya başladı. çınar ağacına doğru çıktı şöyle
yoharı çıktı. ordan bir dal ayrılmış orda ğavuk var, tam esmahân'a göre bir yuva.
esmahân girdi o çınar ağacının ğovuğunda yattı. sabahları iniyō, suyunu içiyō, otları
270 yiyō. akşamları çıkıyo orda yuvada ğuşlarnan arkadaşlık yapıyo. esmahân burada.
alalim ğeriden habarı osman bey'den. osman bey vardı babasının önüne ğanlı gömleği
ğoydu. babası ğucakladı öpdü osman beği. tamam oğlum. gün bitdi hëcaz'dan
döndüler. o anda mulla o sabahı geldi ki ne esmahân var ne bişey var. tamam oraları
sildi süptüdü bî sahip oldu eve ki dîne yakın zamana geç. adamlar hëcaz'dan döndüler.
275 bütün şam ahali ğoç ğurbanlar keserekden ğarşıladılar. hocanın yanında mulla'nın bi
sevgisi daha arttı. çünkü namusunu temizledi. mulla'nın dëdiği dëdik baba. hëç
mulla'nın sözünün üsdüne söz yok. onlar da orda yaşayadursunlar. alalim
esmahân'dan habarı. bu çınar ağacı bağdat'a ayıt ıdı. o depenin öbür tarafı bağdat
şehrine ayıt ıdı. bağdat padişahı ahmat bey. aynı ismini vërmış tek bir oğlu var, o da
280 ahmat bey. bu çocuk evlenmiyō. artık yëtişmiş deliĝanlı olmuş, beylik nesil sürer
beyden bey olur faĝat adam evlenmiyō. oğlum saña işte filanın ğızını alayım, filanın.
haba sen buranın beyisin, padişahısın. bunlar bizim bacımız, ğardaşımız. ben bu
ülkeden evlenmem diyor. baci ğardaşık. artık adam umudu kesdi. adam evlenmiyo.
bekâr ğuşun yuvası olmaz. gendi öldüğü zaman beĝlik kökü kime ğalacak? adam
285 düşünmeye başladı. şimdi efendim birinci veziri çağırdı akşamleyi, dëdi ki oğlum
durum böyle. bu oğlan evlenmiyo. ben ne yapacam? dedi ki padişahım bunun bî ğolayı
var. sen akşamdan bir ilân yaptır. dellâllar çağırtır yarın bu şherde ne ğadara ğız gelin
var ısa süslensin püslensin sabaha ğadara benim sarayın önüne gelsin. onlar gelir
toplanırlar. sen de dëdi ahmat bey'in eline dëvlet ğuşunu vër. orta yërde ahmat bey
290 devlet ğuşunu bırakşın. ğuş kimin başına ğonarsa ahmat beynin ğısmeti onnan
evlenecek. olur baba. padişah ilân ëtirdi, dellalları çağırtırdı. sabaha ğadara bu şam'da
ya da bağdat'da ne ğadara gendine ğüvenen gençler, ğadın milleti varsa süslensin
püslensin sabahleyë benim sarayın önüne gessin. ben oğluma bir eş arıyom. ğardaş

- doksan dokuz yaşındaki ğarılar da süslendiler. belki dolaşır ayağı uyar da bu yaştan
 295 sonra padişahın oğluna varırık, bir gün görürük diyorlar can umut. sabah oldu bütün
 hepsi toplandı. devlet ğuşunu ahmat bey'in eline vërdiler. oğlan girdi orta yëre ğuşu
 dolandırđı bir bırakdı. ğuş hepisini saydı saydı dolandı, gëri ahmat bey'in başına ğondu.
 padişāh dëdi oğlum üçe ğadara. ahmat bey bi daha bırakdı. gene dolandı fırlandı gëri
 geldi gene gëri ğafasına ğondu. oğlum bî daha adam bî daha bırakdı amma ğuş orda ne
 300 ğadara ğadın milleti varsa hepisini saydı. bazı ğadınlar yoharı yükseliyor, dolaşıyo ayağı
 değerse tamam diyo. ama hëç olmadı. ğuş şeheri bırakdı gëdiyö. padişah hemir vërdi.
 oğlum ğırk atlıyı peşine al. ğuşu tağıp ët dëdi. padişahın ğırk atlısı var. içinde reyhan
 arap isminde bir atlı başı var. ğırk ğişiye bedel, ğavğada döğüşde çatal yürek reyhan
 arap isminde. atlı başı o. ğırk atlı oldular reyhan arap içinde. emir ğomuta onda.
 305 ğuşu tağıp ëtdiler. ğuş şu dereden şu depeden uzatmayalım öğlene yahın vardı.
 esmahān'ın olduğu çınar ağacının başına ğondu. ğondu, hemi cikiliyo ötüyo, hemi de
 kekmeynen dalları ğoparıyo. atıyo aşşağı. esmahān bir oraya ğuş geldi ama bütün ğuşlar
 ğaçdı ondan. allahım yarabbım bu nasıl ğuş umuş. bütün yaprakları ğoparıp atıyo?
 ötüyo, cikiliyo. bu nedir böyle? şöyle bir bakdı kı ğarşıkı dağdan aşşağı ğırk bir
 310 atlı geliyor. aman allahım dëdi, hemen çıkdı çınar ağacının başındaki ğovua gizlendi ğız.
 geldiler arhadaşım çınar ağacının dibine bakdılar ki hëç kimse yok fağat orada insan
 gezer imiş. ahmat bey dëdi ki oğlum kim gelip gëdiyo buraya? dëdiler beyim buraya
 allah ğulu gelemmez. bura bizim muhitimiz kimse gelemmez. nedir dëdi bu otlar yenilmiş,
 içilmiş? vallaha bilmiyok beyim. ğuşa çağırdılar, bağırdılar inmiyo. ahmat bey dëdi ki
 315 yav şu çok güzel puvarımış, bir su içiyim şundan dëdi baba. şöyle vardı. dizlerini daşa
 ğoydu eğilip de içecek zaman bakdı kı o puvarın dibinde bir ğız var amma şavkı böyle
 oğlanın gözlerini aldı. aha dëdi tamam aradığım burda dëdi. aklı gëtdi. reyhan arap
 vardı, o da bakdı o da şaşırdı ötekine el ëtmeye başladı. hepsi geldiler bakdılar bağan
 bayılıyo. esmahān nasıldı arhadaşım? mesel ineği gimi, mehire camızı gimi, erzurum
 320 ğoyunu gimi, mısır tavuğu ğimi, ğaşları yay, kirpikler ok, yanaklar elma, ağzı fincan,

dişleri mercan, ayın on beş gecesı gimi parlardı. bunun içinde deli ahmat isminde bir
akıl dānesi vardı padişahın. bütün yapacağı işleri beyler, paşalar, paşahlar bir akıl
dānesi olurdu yapacağı işi ona danışırlardı. o da ğırġ atının içinde. o geldi şöyle bir
bakdı dedi ki bire oğlum neriye bayılıyoyuz? neriye bağırip çığırıyoyuz? dabandan
325 yoharı şavk olmaz bu yohardan aşağı düşüyo ne varsa bu çınar ağacının başında dedi.
ġuş da yalan değil hemi dedi. çıkın bahalım dedi kimin bacağı ġuvvetli canı ġuvvetli?
reyhan arap çıkdı atlı başı. ulan vardı kı ġardaşım tam ġovuġa ġöre, ġıza elini sürmeden
bayıldı çınardan düşüyodu batasıca. ġız dutdu bunu bileġinden, indirdi ġızı adam. faġat
reyhan arab'ın orda ġalbi bozuldu. ulan ahmat bey'e ileyik değil bu baña ileyik dedi
330 yav. tamam aradıġımızı bulduk dediler. ahmat bey terkisine aldı ġızı, cirid oynayarak
şenlik yaparrak baġdat'a döndüler arġadaş. ġardaş şöyle esmahān bakdı kı alıp
götürüyollar. bilmediġi tanımadıġı adamlar. ula dedi şunlara bir iki mēyit türkū
söylesem yalvarsam beni bırakmazlar mı acaba dedi. aldı bahalım orada ahmat bey'e ne
söyledi esmahān?

335 insanoġlu ġarip ġarip duramaz
aslı kökü belirsiz ana aramaz oy
daġda bulunan ġız size yaramaz
ġurban olam beyim götürme beni
ulan āşġ umuş, türkū söylüyormuş oynadın ciritleri diyor.

340 ġavır arap beni çınardan indirdi
beyin oġlu beni ata bindirdin oy
ġavur umuş talih ġuşu ġondurdu
ġurban olam beyim götürme beni oy

on mēyit de söylesen kār etmez biz alacaġımızı aldık dediler. ġardaş aldılar esmahān'ı.
345 baġdat'a yüz iki yüz metre yaklaşıncı ahmat bey bir habar saldı ki baġdat'da bize ġarşı
çıkmıyan ġarı da olsa ġafası cellat malı yağma dedi. bize ġarşı çıkılacak baġdat halkı.
bütün baġdat ġarşı çıkdı artıġ. esmahān'a bir bakan bir daha bakanıyo. gözü gamaşıyo

baba. allah'ın vërgisi diyorlar baba. göçler, gurbanlar, develer kesiliyor. életdiler
 esmahân'ı. baġdat paTışahı o devirin usulü erkeni ġaydasında bir düġün ġurdu. ġırķ
 350 ġün ġırķ ġeçe. bunları evlendirdi ahmat beyinen. faġat arab'ın içeri alıp satıyo. bu ahmet
 bey'i nasıl öldürür de bunu ben alırım? şimdi ġardař bir yıl sonra esmahân'ın bir oġlan
 çocuġu oldu. ismini ahmat vurdular. gendi babadan isim alıyō. gendi çocuġuna da
 gendi ismini vërdi ahmat bey. bir yıl daha geçdi bir oġlan çocuġu daha oldu. ismini
 osman vurdular. esmahân şöyle bir düşündü ġardařımın adı dëdi. o çınar ağacının
 355 başında terkiye binip de iki mëyit türkü söylediġinden sonra ağzına daş aldı daha
 seslenmiyo. allah'ın ġuluna cevap vërmio. eşine ahmat bey'e dahi cevap vërmio,
 üçüncü yıl bir oġlan çocuġu daha. onun da ismini ali vurdular. faķat milletin ağzında bir
 dedi ġodu başladı diyorlar hah bizi beġenmiyordu bilassa ġadınlar arasında bizi beġenip
 almuyodu ġëtdi daġdan ismi cismi belirsiz birisini aldı, geldi. ahraz diyorlar, ahraz dili
 360 yok. hëç duydunuz mu ġonuřduġunu bacım? yok duymadıķ bacım. laf dolandı fırlandı
 paTışaba geldi dayandı. dëdiler pağışahım senin gelinin ahraz. ne? ahraz yahu. üç sene
 oldu dördüncü yıl ġonuřduġunu duyan yok. çağırın řu ahmat bey'i baňa dëdi, oġlunu.
 oġlum bu gelin ahraz mı? ne ahrazı baba dëdi yav. iki mëyit de türkü söyledi bize.
 çağırın ġırķ atlıy. oġlum doġru mu? pağışahım bülbul ġımı ötüyor. peki dört senedir
 365 beri kimse sesi çıķmıř bunun? oġlum saňa söyledi mi? hayır baba söylemedi. o zaman
 sizin ġırķınız da yalan. yalan. pağışahın çok zoruna ġëtdi. ahraz. pağışah bir ilan étdirdi
 ki benim gelinimi kim ġonuřdurursa dünya malına ġark édecem. altın hazinemi teslim
 édecem. ġardař her ġün üç bëř Tane ġız, gelin geliyollar, toplanıyorlar. bacım sen
 nêrelisin, necisin? ismin ne, cismin ne? ses yok. çevrede ne ġadara ġadın milleti var ise
 370 hepisini denediler olmadı. ġardař dëdiler ki pağışahım biz bunu ġonuřduramadık.
 mûhallenin kenarında êrmeni'den ġalma esir olarak êrmeni'den ġalma bir ġarı var. yüz
 on bëř yaşında. dellek deli êmine meyhânceci göy eminesi. bunu ġonuřdurursa bu
 ġonuřdurur. ula çabuġ dëdi ġëtsin, ġarı gessin. ġarı huraba bî yërde yaşıyo, kimsesi
 yok. êrmeni'den esir olarak ġalmıř. vardılar seni paTışah isdiyo. pağışahsız ġalıyım

375 dedi. bu ana ğadara beni gelip derdimi sormaz da bugün mu gerek olmu sum. ğari.
 padişahın bir gelini var, dili dil üsdüne ğoduğu yok. kimseye s ylemiyo dört yildan
 beri. bunu ğonu durac n sen. diyince ğari içinden sevindi af dersin, mart buzağısı ğimi
 ğ t atmaya ba ladı. geldi evet padişahım derdini söyle. derdim. benim bir gelinim var
 bunu ğonu duracaksın. ğa  yıl oldu yavrum sen evleneli? dört yıl oldu ğari. ğonu madı
 380 mı yavrum? ğonu madı. ğa  çocuğun var?       . en g       çocuğun ğa  yaşında?
    yaşında. aradan zaman ge iy . artık ahmat bey'i osman bey'i ok l devresine geldi.
 d di ki yavrim sen çarşıya ğedeceksin. iki tane elma alacaksın. ğirmızısından
 güzelinden, çocukları o hanımıyn yanına ğoyacaksın. esmah n mesmah n ismi yok.
 ğariyin yanına çocukları ğoyacaksın ahmed'inen osman'a, ali görecek b  ikde, ali'ye
 385 v rmeyec n ahmed'i'nen osman'a v receksin. onun elinde de ali görecek bunları. ali'ye
 v rmiyeceksin. ondan sonra ğapıyı çekeceksin. ba alım d di o gelin nasıl ğonu uyo.
 ahmat bey ğ di iki tane elma aldı, geldi. ahmet, osman gelin ba alım oğlum. Çocukları
 odaya aldı annelerinin yanına, ahmed'inen osman bey'e ali'ye g sterekden v rdi. ali
 bahıv rdi ki o çocukların elinde bir  y var, ne ğadara güzel. sada ana kelimesi biliyo
 390 ondan diy . Öbür  ocuklar da v rmiyo ğardaşım. ğapıyı çekdiler esmah n'ın üzerine.
 Şimdi efendi, ali  ne o diy . Çocukların elindeyi elmaya. Çocuklar bir yandan eli'ye
 gösterip bir yandan da ısıtıyorlar. ali bağırdı. ağıy , feryad ediy  içeriye doldurdu.
 esmah n b  iĝe ğoyuy , sallıy , öte  diy , d   n  v riy  hıh. almadı. esmah n'ın
 her  y öteden beri a lına ğeldi. e   rlandı. her   y çok batı hemi ağlayarak, hemi
 395 b  iĝi sallayarak aldı ba alım orada ne söyledi?

senin baban benim ğimi kök m y d ?

Çok sefillik görmüş derdi çok m yudu?

bir de sağa alsa parası yok m yudu?

nenni alim ğuzum yavrum nenni oy

400

bir de sağa alsa parası yok m yudu

nenni alim ğuzum yavrum nenni oy

bunu duyan padişâh ğapıyı bir depikte ğırdıno. ğapıyı bir depikte ğırdı. esmâ'ya
güvenmedi. ulan dēdi benim gelinime kim arhaz diyorsa buraya gelsin. ğoca başladı
oynamaya, ğoca ğarı da oynuyō. çünkü mükāfatı bol olacah. artık esmahân hēç kesmedi
405 devam ēdiyo:

ahmet bey'i ğırdı bizi diyniyor
kōr olası ğarı zalim oynuyor oy
coşTu yüreklerim gine ğaynıyor
nenni alim ğuzum yavrum nenni oy
410 coşTu yüreklerim gine ğaynıyor
nenni alim ğuzum yavrum nenni oy

omar, osman benim hepi bey idi
ğuzum alim onlar ile tay idi
anam babam yok ũdu benim bey idi
415 nenni alim ğuzum yavrum nenni oy
osman milla babam hepi bey idi
nenni alim ğuzum yavrum nenni oy

esmahân'ım söyler bu acı sözü
sefillikden yanmış bütün özüm oy
420 aslımı sorarsan şamlı hoca ğızı
gōresim geldi yavrum ğuzum nenni oy

aslımı sorarsan da şamlı hoca ğızı, gōresim geldi alim ğuzum nenni dēyince padişah
yavrım, sen nērelisin necisin? baba, ben şam hocasının ğızıyım. ismim de dēdi
esmahân. ē ğızım sen ne oldun da böyle buralara, dağlara düştün? baba orası öyle
425 ğassın. hēç sorma. oğluna döndü dēdi ki ulan acele bir hazırlıh yap. esmahân'ı bindir
doğru şam'a dēdi babasının eline āşiretine, anasını babasını görmeye gēdeceksin.

- hazırhklar yapıldı. ufağ defek bir kevrân halını aldırdılar. ğırġı atlı muhafazacı olarak
 indir bindirei. bağdat'dan şam'a hareket eddiler. sabah namazı vaktında sür ahmet bey,
 osman bey, ali bey telkilerinde. gün ğuşluk oldu. bir yola dağa geldiler. ahmet bey, lan
 430 arap dedi dur. hayırdır ağam? yav bir ğabahatım var benim. ne hayırdır beyim? yav
 şam'da bulunmayan bir hediye götürmem gerekiyodu benim ğaynanama, ğayınbabama,
 sırma dedi sırma, şam'da bulunmaz bizim bağdat'da çoğ. sırma elbiselik sırmadan
 ğaynanama, ğayınbabama birer ğat elbiselik unutmuşum. benim yêrime vekilim sensin.
 kevrânı götür. ben ğeri dönüp bu elbiselekleri alıp geliyorum, size yetişirim yolda dedi.
 435 istirahat zamanı dedi çadırlar ğurulacak esmahân'ın çadırı orta yêre ğurulacak, ikişer
 sahat löbet dutacaksınız ğeceleri. böyle herşey istemem. tamam efendim beyim. ahmet
 bey döndü ğeri. arap ğafaya ğoydu. esmahân benim ğalan. ikindin vahtı şöyle indiler
 bir ufağ bir yazı, her tarafı dağ ile çevrili. ğondurun bahıyım kevrânı dedi, arap.
 kevrânlar ğondu, çadırlar ğuruldu. esmahân'ın çadırı orta yêre ğuruldu. yêyip içmeye
 440 başladılar. akşam namazı löbet yazılacak artı. ikişer sahat. ğeceleri yalın ğılıçlı löbet
 tutulacak. arap dedi ki oğlum ben atlı başıyım. ben kırk ğışıye bedelim. siz
 yorgunsunuz daha size bir êyilik yapamadım. bu ğece dedi esmahân'ın löbetini ben
 yapacağım. siz uyun dedi yav. ula dediler bu arap çoğ vicdanlı adam yav, ahmet bey
 olsa bize ikişer sahat löbet tutturacak idi. yatın baba millet yatı. arap ğılıcı çekti
 445 esmahân'ın çadırının çevresinde dolanyô. körüklü cizme zingir zingir ediyô ayağında.
 ğece sahat on iki sıraları oldu herkiş yatı. yorgun vücut uyanamazlar. esmahân mumları
 yakti. ahmat bey, osman bey yatıyô, ali'nin beşiğinin üstüne demkôs geldi, mumlar
 yanıyô böyle bahıyô, uyumuyo. ğılıem ucuyla çadırın ibiğini ğaldırdı arap. girdi yanına.
 hayırdır arap dedi bîşê mi var? yav bîşêsi falan yok allahisen ahmet bey'de ne anlıyon
 450 sen dedi yav. benim gibi bir adama êş olman lazım senin. sen ne yedin arap, şaşırtdın
 mı? ğet yatağına. ben ğendi ğendimi beklerim. istemiyom sizin löbetini dedi. ben buraya
 yüzümün suyunu döküdüm girdim dedi yav, ben bu anları yaşıyodum. bu günlerin
 gelmesini bekliyodum, bu sahatları bu dakğaların. sen baña gelecên, ben de seni

- alacām. ahmat bey döndüğü zaman ğafasını uçururum ben onur. hiç ğıymatı yok. bele
 455 laf etme dedi yav, bu viedansızlığı yapma. yoh. olurdu olmazdı. arap dedi ki büyük
 çocuğu kesersem viedana gelir bu. haman ahmat bey'i çekdi. kesiyorum dedi
 kesiyorum. bennen olucün mu, olmayacan mı? ulan etme arap Tutma arap. büyük
 çocuğun ğafasını kesdi arap. osman bey'i çekdi ulan arap dedi bu bir çocuğu
 bağışlıyorum saña, atdan düşdü hayvan vurdu öldü dërim. bu mesuliyet bana ayıt.
 460 allah'dan ğorh çekil gët dedi yav. söylemem habamın başı için yëmin olsun söylemem.
 yok yok imkânı yok ben girdim buraya dedi. osman bey'i de kesdi. beşikdeki ali'ye el
 uzatınca etme dëyi gürledi düşdü üstüne hay vah dedi önce ali'yi kesseymişim o
 güççük olduğundan daha ğıymatlıca bu iş hallolurmuş. bu çocukları boşa kesmişim.
 dutdular beşikden o çekiyö, o çekiyö. fakat bir ğadın ne de olsa güc olur mu? arap çekdi
 465 beşiği elinden aldı. ali'nin ğafasını da kesdi. dedi ulan kes dedi yav kes. dedi ki arap,
 çınar ağacının başından beni indirdiğinden beri gözüm sendeyidi dedi. fakat bu çocuklar
 bize el çocuğu olur saña vardığım zaman. ya mahsus seni deniyorum ben cesaretini
 deniyorum dedi. sende acayip bir cesaret var. gerçekten yiğit adammışın. bu çocukların
 bize ne gereği var dedi. çoh eyıldın. yalnız ben bir hoca ğızıyım. bizim dinimizde böyle
 470 şey yok. ben şu ırbığı aliyim. şöyle gëdiyim. bir temizleniyim iki rikât geliyim bir
 namaz ğiliyim. ondan sonra ne diyorsan öyle ossun, dedi. ğaçan dedi. ğaçmam dedi ya
 bëlime bir kendir bağla dut ucundan dedi baba. arap hopal ahıllıydı. şindi arap
 esmahân'ın beline bir kendir bağladı. bir halat. çadırın içinde oturdu ucundan dutdu.
 bahğa olta atık ğımı. yoh rahat duruyo. esmahân gëtdi hemen meşelerin içine ğarışdı
 475 vardı oraya bëlindeki kendiri bir mazi ağacına bağladı. ırbığı dibine ğoydu. dağa yokarı
 elini vërdi ğaçdı. arap çekiyor sağlam. bir bekledi, iki bekledi. yav bir insanın dışarı
 gëdip gelme çağı olur. yav ne oluyo bu dedi. çadırın direğine ayağını vërdi, yallah bî
 çekerse birez gevşedi. fağat gelmiyö. acaba uyudu bî yëre dahıldı bu dedi. ulan vardı kı
 bir meşe ağacında bağlı çeke çeke kökünden sökmüş zaten bir ilmeği ğalmış ğopmadık.
 480 ne esmahân var, ne ğız var. ırbık da dökülmüş yamılmış. âbov gëri geldi amma bir

alarım vurdular. bakın ne oldu? yav dağda bulunan ğızı ne biliyim yalan söylemediğini
 dağda bulunan böyle olur arhadaş. yav ben de böyle acık sızmışım. uykum gelmiş.
 çocukları kesmiş, ğaçmış. ğaçarken gördüm ama dutamadım dedi yav. çocukları da
 kesmiş dedi yav. yükledik sabahın ğarşısında. geri kevranı yüklettiler arkadaşım geri
 485 bağdat'a. sabaha ğadara elinde ğılıç o dağların başında gezdi esmahân. sabah namazı
 yaklaştı. şöyle bir dinledi. uzakda bir ezân sesi geliyo arhadaş. o sabahın seher yêli çok
 acılı bir esiyô. dolandı fırlandı geldi ki çocukların ğafa bî yanda gövde bî yanda ali'nin
 gözleri belber aynası ğımı açık yumulmamış. çocukların ğafalarını geri yerine
 ğoydu. oturdu bahalım oraya esmahân ne söyledi?

490 sabahın seher yêli acı esiyor
 ben heyim diyor ğılıç asıyor oy
 arap ğavır oldu üç ğuzum kesiyor
 ğurban olam alim anan geldi oy
 ğavır olmuş arap ğuzularım kesiyor
 495 ğurban olam alim anan geldi oy

hocalar da ezânını okuyor
 engin ovalara duman çöküyor
 kör olası sinek ğana çokuyor
 ğadan alam alim anan geldi oy
 500 kör olası sinek ğana çokuyor
 gadan alam alim yum gözünü oy

n'oldu esmahân'ım baña n'oldu oy
 türlü türlü dertler beni buldu oy
 şimdi ahmet beyim gerek oldu oy
 505 ğadam alam ğuzum anan geldi oy

- ordan ğihcinan bir ağaç kesdi. bir çukur ğazdı. çocukların üçünü biraraya ğoydu, üsdünü ğapatdı. çocukların başına o ağacı dikdi. başındağı dülbetini çıkartdı. oradağı göçebenin yakmış olduğı atasın kömürüynen bir yazı yazdı. ahmat bey ola kı bu dağlara gezdiğın zaman bu yazıyı okumadan geçme, ben sağyım. bu dağlarda yaşıyom.
- 510 beni bu dağlarda ara dēdi. geri dağya çekildi. güzellik başa bele. kimseye de görükemiyō. o orda yaşıyadursun, ğardaş alalım kevrandan habarı. áhmat bey'nin kevranı barakdığı yēre geldiler. ahmat bey öteden beri atınan çıkdı arhadaş. geliyō, milletin boynu aşığı yas çekinmişler. gelene ğadar, arap hayırdır dēdi. vallaha beyim n'olacak dēdi çocukları kesmiş esmahān. ğaçdı dutamadık. ētme dēdi. vallahi böyle, aha sor arhadaşlara. dēdi ki ulan arap daha bir yalanını görmedim. ama bir ata evladına ğıyamaz. bunu erinde geçinde senden sorarım dēdi. böyle diyon böyle ossun. dönün bakalım. vardılar bağıdat'a. bağıdat padişāhı bir emir vērdi ki ğırk gün dēdi kim dışını ısladırsa ğafası cellat malı yağma dēdi. bağıdat patıshahının bütün bölgesi yas içine büründüler. yas çekiyorlar. alalım esmahān'dan habarı. ulan bunlar bu ülküye bu
- 520 melmekete doğru ğēdiğine göre dēmek ki babamın ēli āşireti bu tarafda. şam. bu tarafa doğru bir yol alak bakayım dēdi. adam gördüğü zaman pusuyō, saklanıyō, gizleniyō, otlardan türlü otları yiyecek otları ēyi öğrendi biliyo. otları yiyō. su ıras gelirse içiyo. ğardaşının köpeğini kesdiğı ğoyun çobanına rasladı keloğlan'a. ulan bakdı kı gendilerin şam'ın naharcısı, babasının çobanı. ğoyun güdüyo. tamam ben bu keloğlannan anlaşırım dēdi. keloğlan da sabahleyi ērkenden ğavalını aldı efendim oturdu daşın başına üfürüyō. amanın bakdı kı dağıdan aşığı bir parıltı geliyo amma yahu güneş inmiş. ulan bu nedir? hal mı fak mı duzak mı? göre geldi ki bir ğız geliyo ki ğardaşım tam gendine. benim gimi keloğlan'ın ğısmatı ne olacak, bana allah ararım dēdi. ēl aramaynan bulamaz beniye de dağıda yanına geliyo dēdi. oynayarak ğarşı varmaya
- 530 başladı. gel bahalım gel, gel diñel yanına. buyur abıla dēdi. seniynen bir bazarlığımız var. söyle abıla. sen elbiseni baña vērecen ben elbisemi saña vērecem. aman abıla bennen şaka ētme. esmahān'ın elbisesi sâde sırma her tarafı pırl pırl, yanarlı dönerli.

şam'da o elbiselik yok. dedi ki oğlum sen beni alıcın ama ben sana vermem. ama bu
 elbiseyi sana verirsem isdediğin ğız alır seni dedi. bunnan evlenin. sen de o keloğlan
 535 elbisesini baña ver. ama abıla seninki bahalı. onun üsdesini biliyom ben dedi. üsdesini
 alırım. elbiseyi soyunduler bir iç çamaşırı ğalmaq şartıyla. keloğlan esmahân'ın
 elbisesini aldı. esmahân da keloğlan'ın elbisesini ğeydi. üsde? üsde dedi kötü bî ğoyun
 kes dedi bahalım sen. ğoyunun ğırkıncısıydı ğedemiyordu zaten yaşlı bişē. keloğlan
 ğaldırdı boğazladı. baña-başğa yerinin gereği yok. ğarnını çıkart bahalım. ğoca ğarnını
 540 çıkartdı. temizle içini. temizledi. tamam. esmahân saçını topladı. ğoyunun ğarnını
 ğafasına geçirdi. oldu bir keloğlan. keloğlan'da sineklerin hepsi esmahân'a hücum etti
 şimdi. bir an oğlu sinek var. dedi ki oğlum burada ev, köy, şehir, ne var ne yok? abıla
 dedi şu dağı aşınmıydı hemen dağın öbür tarafında şam vilâyeti var. hâ. şam'da dedi ne
 var ne yok? şam'ın dedi şariat âlimi var hoca, osman beyi var oğlu. oğlu mulla var.
 545 aman da mulla da mulla hâ. şam mulla'dan diyneniyor. ne diyi? o hocanın dedi bir
 hēcaz işi var ğmiş oraya ğedince dedi esmahân isminde bir ğızı vardı dedi. çok af buyrun
 dedi o aylaksızlık yapmış. mulla mektup yazdı, oğlu geldi onu kesdi, öldürdü, falan
 onun için mulla çok ğıymatlı hoca'nın yanında dedi. sağ mı bunlar, yaşıyo mu? yav
 şam bunların elinde dedi. oldu. sür hadi allahısmarladık. ğardaş şeherin içine girdi
 550 amma her adama da görükemiyo. bu seferde ğovuyollar. deh pis ğavur nêrden geldi? bu
 neci yahu? bu sefer de kimse yanına êletmiyo. ondan ğaçdı, bundan göçdü kimi değnek
 vurdu, kimi daş atıyo. mahallenin çocukları düşdü pēşine, bir deli gelmiş bire. falan
 filan. artık esmahânlığı öldürelim orda keloğlan. şöyle mūhallenin bir yerinde bir
 loğanta gibi yemekhâne açmış adamcağazın birisi ğariplere, gelene ğedene, açlara
 555 yēmek yēdirip para alıyordu bir sermāye yolu. şöyle vardı loğanta diyelim artık ğapısına
 şöyle elini suratına vèrdi. loğantacıya baħıyo. loğantacı akşam yēmeği hazırlığı görüyo.
 aşer. baktı ēyi de gelen ğeden de yok. ulan ğardaş bu ne dedi o yağyı ğoyamadın o
 yēmeğe. o yēmeğin dadı olmaz dedi. aşer şöyle baktı ki pis bir keloğlan yav gendinin
 yaptığı işe ğarışıyo. adam heç ğulak vèrmedi. lan ğardaş o duzu atamadın dedi yav

- 560 olmaz. o yemek y  mez ğardaşım düşdi yav. a  cı kep  eyi alana ğadara çok af buy  r seni bilmem neresini ne yaptığımın keli seni.      ne   atdı ama. dutun   lan şunu. d  tdular iki tane   oydu kep  enen ğafasına. patron masada oturuyodu. Çıkdı   lan getirin   u keloğlan'ı. getirin. getirdiler. oğlum sen a    lıkdan anlan mı?   f   f. Öyleyse bir yemek yap da yiyek bahiyim d  diler. beyim ben yemek yaparım amma sizde yok ki benim
- 565 yapaca  ğ  m y  me  in avcarları. adam   asayı çekdi b    altı lira para var.   lan bu masrafı görecek ğadara param var. o y  me  in de y  nmezse   azanı   afana geçiririm senin. sen önce   u çapları   alay  cıya g  t  r de   alaylat bahalım. bu çaplardan yemek y  nmez düşdi. o devirde bahır   ablar. tamam oğlum   u   alay  cıya y  ter para. g  t  r bahalım. i  de   u ğadara gırmızı biber,   u ğadara i  de   ara biber,   u ğadara   u      it ya  ,   u ğadara   u
- 570      it duz, yaz bakalım bir lisde g  t bunları al da gel bakalım. o da alında gelindi. bu a  şam yemek yok hazırlık sabahleyi olacak. ben düşdi burda yatar   aharım a  am, ben evine mevine g  tmem. tamam yani ev  me z   ti götürmem senin gibi pis   avır  . burda yat.   indi efendi sabah oldu. keloğlan bir sabah y  me  i yaptı ki bütün koşusu so  aklara yayıldı. bir oturan bir   ap yemek y   tmiyo,   lan   arda   bir daha   oy b  re.
- 575 artık millet sıraya d  z  ld  . bir taraf giriyo, bir taraf   ıkiyo. ula   arda   bu loğanta   nlendi bütün çevrede olanların hepsi   apandı. herkiş oraya a  ın   umeye ba  ladı. fagat g  tmiyo orda yatıp   ahıyo. artık bahımı   yi. aradan günler hafdayı, hafdalar ayı   ovalamaya ba  ladı.   ır  k gün yası bitdi ba  dat'da pa    hın.   ır  k birinci geçe pa    h bi urya gördü ki esmah  n köle olarak yaşıyo bir y  rde k  le.   a  ırdı oğlunu bütün
- 580 vezirlerine: oğlum esmah  n yaşıyo hemi de   l elinde köle olarak yaşıyo düşdi. arab'ı yanına alaca  sın   ır  k atlıya gerek yok arab'ı yanına alaca  sın,   am'a g  deceksin. hoca'yı bulaca  sın.     gün misafir olac  n. s  ylemeyece  n. dördüncü gün durumu anlatac  m. hoca'ya benden selam söyle. bu esmah  n   am'ın içinde de  l ise çevresinde. bütün   am'ı alarına   aldıraca  k esmah  n bulunaca  k. bulmadan gelerseniz ikinizin de
- 585   afasını asdırırım. hoca da bulamazsa hoca'nın da ğafasını asdırırım. adamlar heybelerini, terkilerini başladılar. alınları doldurdular,   ılı  , gürz, ok, yay, sava  

malzemesini de geyindiler, guşandılar, elini veriver şam. günlerden akşam namazı. şam hocası'nın gapısına geldiler. selamun aleyküm, aleyküm selām. hoca şöyle bir bakdı ki görülmemiş tip insanlar. hele de arap. buyrun ben bağdat paTışahının oğluyum, ahmat

590 beyim dēdi. bu da ğırķ atının başı reyhan arap, ğırķ kişilik, ğırķ gişiye ğarşı geliyor bi savaşıda. buyrun inin hizmet. hizmetimiz yok. üç gün misafirim buyrun efendi. indiler şimdi efendi izzet, ikrām, hōrmet. cuma āşamı, sabahı cuma. o gece keloğlan o yemekhānede bir urya gördü ki ahmat beynen arap babasının evinde. sabah oldu. sabah namazı patron geldi. fağat patron kasa falan para almaz oldu. köşeye atıyor lireleri. kasa

595 mısır almaz oldu. fağat bu keloğlan'ı ğaçırıp veya öldürüp ya da başğası almayı da düşünüyorlar çevreden. adamın haķğında dediğodu çoğaldı. dēdi ki patronuna: patronum saña bişey söyleyecem bu sözümü dut. buyur oğlum. ben senede bir sabah namazı ğıtarım o da cuma ğünü dēdi. baña müsāde ēdersen buranın bir cāmısı var ımış ğēdiyim burda bir sabah namazı ğiliyim, geliyim. oğlum çok ğoyu müslūman ımışsin,

600 ben onu da ğılmıyom. sen çok ğoyu müslūman ımışsin. sen ğet izin veririm amma senin haķğında çok laflar duydum. seni öldürürler ğēderken veya gelirken. baña kimse ilişemez dēdi yav. ben keloğlanım amma şu yumruğum var ya dēdi, böyle ğaldırınca bilekler soba borusu ğımı bembēyaz çıķdı. patron dēdi ulan şu ğız olsa vallahi ğaçırmam yav şundaķı bileğe bak dēdi yav. ama kellerin zaten tüyü olmaz, kel dēdi yav. oğlum

605 ğēT amma aman ha kötülüğünen ğarşılaşma. vardı camının dış avlusunun iş tarafına oturdu. mendili öñüne serdi. yani o gelenler doğru mu yanlış mı ğözüynen ğörecek. hoca sabahleye ğalkdı, misafirleri de ğaldırdı buyrun dēdi, namaza ğēdek arkadaş. hoca ilk adımını atıvērdi ki bir keloğlan, önünde bir mendil serili oturup oturuyo. daha hayatta o şamda öyle dilenci görülmemiş. tövbe estafir yarabbi dēdi yav. bu da mı

610 olacāğ ıdı dēdi. hoca çıkartdı bir lirā ğodu, yavrum sen dēdi ğaripsin buranın ahlağını bilmiyon, burda dilençiyi keseller. bura yoksulluk dövleti değil, bu lireyi al çekil burdan. tamam efendim dēdi. oturuyō. arħadan ğardaşı osman bey dıķıldı. bir lire de o ğoydu. ğardaşı burası dilençi yeri değil, çekil bir tarafa dēdi. arħadan ahmat bey gendinin

- 615 eşi olan, o dıhlıdı adam bēş tane lire ğoydu. yazzık dēdi yav ğaribana, şimdi efendim
 yēdi lire para ğondu orıya. arap dıķılvērdi ki vallaha bir keloĝlan bir dılençi oturuyō
 moķılının üsdünde yēdi lira para var. gözü öbürlerinde, o parayı almaya ēĝildi, arap
 ğoymadıĝı ğımı aħet. ēĝilip de alacak zaman arab'ın elinin arķasına bī yumruk ğorsa
 arap elini üfeleyerek ğētdi. mulla ğirdi arħadan, arħadan mulla ğirdi. o mendile bir depik
 savurmasıynen. bī de mulla'nın dizine yumruk ğodu. o da sekme duzluk ğımı o da
 620 ğētdi. baķdı temām hepisı mevcut gelmiş. mendili toparlayıvērdi sokdu cōbüne, sür ētdi
 loķantaya vardı. masanın üsdüne ğoydu. aĝam dēdi sizin buranın adamları çok dēdi
 insanı seven, ğaribi seven, merħemetli ve vijdanlı insanları var, hemi namaz ğıldım.
 hemi de yēdi lira para vērdiler dēdi yav. çok ayıp ētmişsin oĝlum yav, burada öyle şey
 olmaz dedi yav. o beyim ğendiler vērdiler dēdi yav. yalnız iki tane de ğavırınız var dēdi.
 625 arabınan mulla'ya diyor. olabilir dēdi efendim, şimdi başladı yēmek yapmaya. hoca da
 sabah namazını ğıldırdı. onlara bir ğıyaklık olsun, ziyafat olsun diye belki bizi bir kötū
 duruma sürükleller. altından kaħameyecek bir yumuş buyururlar diye dēdiĝim dēdik
 belki o cezamızı affēder. bunlar, diye dēdiĝim dēdik. oĝluna dēdi ki osman bey'e, sen
 misafirleri al eve çekil, şurda bir loķanta öĝüyorlar. ben variyim öĝle yēmeĝini bu
 630 loķantadan ısmarlıyam dedi babası. ğendi yēmek telaşındaydı. ulan hoca geliyor dēdiler
 amma çıkın dēdi adam. bütün milleti ğapıya çıkardı, hoca geldi. buyur hoca essalāmü
 aleyküm ve aleyküm selām hocam buyur. yok dedi evladım oturmıyacam. benim
 evimde baĝdat padişahının oĝlu var, aħmat bey. bir de reyhan arap isminde ğırķ atlı başı
 var. bunlar benim üç ğün misafirim olacaĝ ımış ne diyeceklerini bilmiyorum. bunlara
 635 dedi bir öĝlen yēmeĝi çıkarabilir misiniz? efendim hocam dēdi şu aşcıya söyleyek.
 aşcım durum böyleymiş, yapabilin mi? onlar benim elimin kirini yēr dēdi yav. temām
 hocam temām sen ğēt. keloĝlan dēdi ki būĝün müşderiye yēmek yok. herkiş çekilsin.
 ben sādē bēş altı ĝişinin yēmeĝini yapacam. babası hanĝi yēmekden sever biliyo. aħmat
 bey, arap mulla, osman bey, anası hepisinin hanĝi çeşit yēmeĝi ēyi sevdiĝini biliyo
 640 baba. ayrı ayrı yēmekleri yapıdı. büyük bir tepsinin içine ğoydu. dēdi ki beĝim bu

yemeği ben götürecem. olmaz dedi canım, hizmetçimiz var, bunlar götürsün oğlum seni öldürürler, deli misin? sen şaşırdın mı yav bugün? yoh ben götürecem, beni sıkıştıran olursa bu tabağınan gırk tanesinin gafasını birden keserim ben. vay daşşığını yem keloğlan sen acayıpmişin yav. beş on gişi fedai bıraktı lokantacı bunun peşinden aman

645 adamın başına bir iş gelir, tağıp edin bu adamı. babasının havlusuna girdi geri dönüverdi ki beş altı tane arkadaşları geliveriyor. tamam siz orda beklen, girmen içeri, vardı efendim şimdi gapıdan girdi. tabağı orta yere sundu ve arha arhaya çekildi tam gapının ağzına eşikliğün üsdüne oturdu, gapıyı gapatdı amma. keloğlan amma öyle babayığit. öyle hop bebek değil. ne bir adam dıkılabilir, ne bir adam çıkabilir. tam

650 gapıya göre. şimdi efendim hoca buyrun dedi arkadaşlar yemeğe buyrun. çevirdi tabağını herkişin sevdiği yemeği herkişin önüne getiriyö keloğlan, buyrun dedi. hoca euzu besmeleynen bir gashık aldı. çeğnedikçe çoğaldı ağzında. esmahân gendinin gızının yaptığı yemek yav. vah dedi düşüne bir sefer vurdu, oğlum gusura bakman ben bugün işlahsızragım birez. siz dedi devam edin yeyin. anası aldı bir gashık. vay yavrum güzüm

655 dedi gari bir sefer, o da çekildi. gardaşı olan osman bey bir gashık aldı. bacısının yaptığı yemek gardaşım, en sevdiği yemek. çoğaldı ağzında. keloğlan'ın gözünün içine bakmaya başladı. buyrun siz yeyin dedi. arabınan mulla'ya galdı yemek. mulla arab'a bir gashı aldı. gardaş aş deliye galır dedi. vur gendini vur hepsini bitirecen. bir lokma diye ekmeğin ikisini birden düreliyö mulla. arap da aynısı. yiyollar. ahmat bey gözünü

660 dikdi şimdi keloğlan'a dedi ki: kelim ismin ney senin? ney ismi dedi yav? isim ne ki? benim ismim yok. lan oğlum hêç bişeyin yok senin? yok dedi. ben dağda bulundum dağda bir adamım isim ney dedi. oğlum ahmet, memet, hasan, hösüyün, osman bizim adımız var. senin? benim yok. senin adın ali olsun bire dedi. ali de ali, tamam ali olsun ağam. oğlum keloğlanlar hêkâye bililler dedi. eyi keloğlan hêkâyesi olur bir hêkâye ver de dinleyek dedi yav. dedi ki beğim ben kötü kelim, hêkâye bilmem. ahmat bey gılcı ceyredi, çekdi ulan bu yemek esmahân'ın yaptığı yemek dedi. ya eliyin altında ya da yerini biliyon dedi. gafanı gafaya uçururum senin bal gabağı gımı ya hêkâyeyi ver ya da

ğafanı uçuruyom ha. dēdi ki beyim ben hikāye biliyorum. babamdan ğalma bir hēkāye
 yalnız ben hēkāyeye başladığım zaman burda arkadaşlar rahatsız olullar: dışarı ğedek
 670 dērler. bilmem ne yapaklar ben burda ne adam dıkarım ne de çıkarırım dēdi izin
 vērirseniz. tamam baba bildiğin gimi yap. ben bildiğim gibiye dēdi ben ğapıyı
 anakTarlarım, anakTarı elime alırım, bir ğişi ne dıılacak, ne çıkacak. ğapının ağzına
 oturur hēkāyemi vēririm. tamam baba. var mı lan dışarı ğedecek olan? yok baba. millet
 yumuldu yiyo iki ğişi. ğapıyı anakTarladı keloğlan. ğapının ağzına oturdu. evet dēdi
 675 kelim söyle bahalım. vakıd zamanında dēdi şam'da şariat alimi bir hoca var ıdı. dēdi.
 evēt. bunun osman isminde bir oğlu vardı. esmahān isminde de bir ğızı vardı. vay
 esmahānım ğuzum. ğarı vallaha dōkmeye başladı. hoca dēdi bir ğün sabah namazına
 vardığı zaman cāmının havlu ğapısında dēdi bir bebeK buldu. oda oğlan çocuğuydu
 olmaz olası onun da adını mulla vurdu dēdi. fakat ilan ētdirdi. bu senin bacın deēl,
 680 ğardaşın değil diye de ilan ētdirdi dēdi. onları ana, baba, ğardaş olarak biliyodu. mulla
 dēdi. mulla ismini anınca mulla dēdi ki bire beğim bunun hikāyasından ne olacak sikdir
 ēt ğētsin şu dēdi yav. yēmeğini yē ğafamı bozma dēdi mulla'ya. mulla rahatsızlaştı. bu
 hoca üç ğün rüyasında hēcaz'dan istendi. aman yavrum benim o yavrum. hoca valla o
 da başladı şimdi. ğarısı ve oğlu osman bey hēcaz'a ğedeller dēdi. mulla'ya biraĥıllar
 685 esmahān'ı dēdi. ğardaş olarak dēdi. mulla da fena baĥmadı esmahān'a dēdi. orda
 bişeyler olmuş ya orasını dēmezdi babam dēdi. efendi sonunda bir mekdup yazallar
 esmahān'ya ifdira olarak bunu gönderirler hēcaz'a dēdi. oğlu osman beğ'yi esmahān'ı
 kes. ğanlı gömleğini getir diye gönderir dēdi hoca dēdi. hoca oğlu osman'ın gözüne
 baĥmaya başladı. osman bey ğēç vakıt ğapıya gelir. bacısını ne ğadara deneme yapıdıysa
 690 da hatasını bulamaz dēr ve götürür evren dağında biraĥır dēdi. evren dağında biraĥır o
 zavallıyı dēdi, evren yutar hēkāye burda biter dēdi. ulan oğlum evren yutmaz. devam ēt
 dēdi ahmet bey. efendi dēdi benim bildiğim bu ğadara. benim tabağımı vērın ben
 ğēdiyim. ulan babamın başı için yēmin ēdiyorum burdan adam da çıkartmam adam da
 dıkmam dēdi ahmet bey. ulan oğlum hikāyeni ğısa kesdin bunun ucu var ıdı amma

695 ğabul ğediyok, iki b yit de türkü söyle bah lım. d di ki efendi ben türkü söylersem çok
 rahatsız olan olur burda. ulan y min ğd m ben d di yav. dışarı ğedecek olan varsa
ğ tsin. yoh baba. aldı bah lım orada ne söyledi keloğlan?

hanım ğızım d rdi beni  verdi
hem darar sa ım hemi sıvardı
700 hanım ğızım d rdi bazan d verdi
 arşıda oturan  arı anam deel mi oy
benim ğızım d rdi bazan d verdi
 arşıdaki  arı anam deel mi

ben hocayım d di gendin bildirdi
705 vaaz ğtdi c mılarda güldürdü
 er   limiydi namaz ğıld rdı
 arşıdaki hoca babam deel mi oy

mulla d di ki yav ben türküden de h k yeden de b şey anlamıyom arkadaş, ben dışarı
ğedicim yav, d di mulla. balık oltası gimi bükülmeye ba ladı. ahmat bey d di ki pisle
710 oraya ben atarım d di. ses yok.

yirmi b  e değdi benim yaşım oy
 alemden çekilmiş incedir  a ım oy
osman bey'i d rdi benim  z ğardaşım
 arşıda oturan ğardaşım deel mi?
715 osman bey'i d rdi benim  z ğardaşım
 arşıda oturan ğardaşım deel mi?
olanca p lam başa d zd r  

olmadık ğara yazıyı baña yazdırdın oy
 bıkdırdı beni de candan bezdirdi
 720 ğarşıdaki ğavur mulla deel mi?
 bıkdırdı canımı beni üzdürdü
 ğarşıdaki ğavur mulla deel mi?

o sabahın yeli çok acılı esdi
 ben heyim dedi de ğılıcın asdı
 725 üç ğuzumu bir arada kesdi oy
 ğarşıdaki ğavur arap deel mi oy?
 üç ğuzumu bir arada kesdi oy
 ğarşıdaki ğavur arap deel mi oy?

keloğlanım der de neyledim nêtdim
 730 ğuş oldum da çınar başında ötdüm oy
 dört sene de bir yasdık da yaldım oy
 ğarşıdaki eşim ahmat beyi deel mi?

tamam efendi buldum. ulan oğlum bişey anlamadık yav. arap dedi ki yav vallaha ben
 gedicim yav ben. müsade edin ben vallaha gelirim. aluna pisle oğlum salmam heç. bişey
 735 anlamadınız mı? efendim dedi anlamadık efendim dediler gözünü severim keloğlanım.
 ahmat bey dedi ki hocam ben sabırsız olmaya başladım. babamın çok selâmi var
 esmahân bu çevrede yaşıyô dedi. babamın selâmi var sabahleyê şam ahali içtimaya
 geçecek esmahân bulunacak. bu keloğlan'ı bırakmam ben a dedi, bu biliyô. ula insan
 olur da bu ğadara ğalp ahıllı olur mu? ben görevimi yapıyorum, siz de hazırlığınızı
 740 yapın dedi. ğoyunun ğarnını yokaı sıvırmaya başladı. tem deriyi çıkarana ğadar sürme
 gibi saçlar yığılıverdi. açdı göğsünü, ben dedi esmahân'ım esmahân. anası babası
 esmahân'ın üstüne gürlediler düşdüler. yavrum ğuzum, bu anda osman bey milla'ya

LXIII

Anlatan : Yusuf Sıra (1943 doğumlu, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri : Kadirli / Bekereci

Konusu: Hikaye

- bu hikāye ve türkūye ilāve olarak ufaķ bişey daha anlatacam. zamanla çukuruva'nın haetlar köyünde haet isminde bir fākir yaşıyordu. çukuruva'nın sazlık, efendi, bataklık olduğu bir devirde çiflik sahipleri öküzünen çifçilik yaptığı bir dönemde bu haet efendi çok fākir idi. gün bulur gün yēdi bazan da bulamazdı. bunun
- 5 ğomşusu hasan isminde bir ğomşusu vardı o da bazan hēç bulamıyordu. yalnız çok af buyrun bu hasan efendi'nin bir merkebi var idi mal olarak ğapısında. bir gün hacı efendi'nin hanımı dēdi ki bire herif, bu fākirlik bize allah'dan miras mı ğaldi? neden sen aklını ğullanmıyon? ne yapalım hanım dēdi. ne olacak yav burada aha çiflik var. araba çıbığı bulamıyollar. sazdan. sen ğet bir merkep bul. hasan efendi'yi de yanına al yoldaş
- 10 olarak. ğedin dūldūl dağı'na yoharı. bir yük araba çıbığı kesin getirin. bēş tanesini bir kova buydaya vērirsiniz. çiflikde çocukların yiyecek birliğini alırsınız. ulan hanım bunu ēyi söyledin dēdi. adam vardı öbür ğomşusundan bir merkep aldı. ğomşusu hasan'a dēdi ki hasan efendi, ben böyle bir ahıl buldum, ğedek yahu birer yük araba çıbığı kesek de sataķ bunu çiflikde. olur. bunlar bindiler merkebe şimdi merkebe bindiğin
- 15 zaman çöp şimşetdiğinde bir ğalçaya bī de boynuna dūrtēdēn mē çok acayip ğeder merkep. şura dere şura depe. dūldūlū cin dağının deresine vardılar. şura ēyimiş. şu kiraz imiş, şu efendim şu sade kirazdan olmak şartıyla birer yük araba çıbığı kesdiler. yükletdiler merkebi. bu sefer de zopasına ğüllerse ğeder yola. bir tarafa vurdu o tarafa yamıķır. bī de öbür tarafa vurdun mıydu ēyi ğeder yola. uzatmıyāk. o devirle söylenen
- 20 ismi osmaniye'nin budahlı köyü var idi yakın bī çevresinde. akşam namazı bu budahlı köyü'ne geldiler. hasan ağa dēdi ki: hacı hanı birez gözü açığrak. ulan hacı ağa ğardaş dēdi. şöyle bir evde misafir olsāk. olur dēdi yav, olur olur. çünkü ovaya indiğimiz zaman bizi zaten sivrisinek ğapışır. ulan şu ev bizi misafir almaz, şu ev zengin imiş

- bizi ğovar falan d rkennek köyün dışına  ıkdılar.   yle toprakdan yapılma bir dam, bir
 25 ihdiyar sakal ğu akda. ğapıda dolanıyo. akşam namazı. sel m aleyküm amca, aleyküm
 sel m oğlum. amca misafir alın mı? ulan elimin tersiyen d di aĝzının  s d ne vurursam
 on gün corba içemez öderim pezev k. onu bunu beĝenmezken tehlikesine d şm ss k
 vallaha. niye emmi hayırdır? misafir tanı misafiri,  abık   z yanındaki yükü d di ğoca.
 yükü çözmeye başladılar amma yanı   h af buyrun merkepler inaT olur. hacı efendi bir
 30 tarafı  ıbıĝı indirdi. bir tarafına geçdi,   z yordu adamın da tek bir ĝızı var  di.
 ğapıdan yan gelir  ıhardı, doĝru  ıkanmazlı babayiĝitlikden.   k güzel bir ĝız  di. hacı
 efendi öbür tarafı çözerken tam ğapıya geldi  n . isabet ĝız da bu dışardaki d vu  ney
  di misafir mı var d yi içerden dışarı  ıh yodu. ğapıda tam ĝızınan g zg ze girdi hacı
 efendi. merkebin öbür tarafını   zmedi. merkep dört ayaĝını   ne verdi tıslıy . o
 35   zd ĝ   ıbıkdan bir  ıbık çekdi, oturdu bahalıml oraya ĝıza ne söyledi hacı efendi?

aĝa ya b re de budahlı'da da bir güzele uĝradım deh o

eĝlenip burada ĝal d di gönül

bilmedim de gelin miydi ĝız mıydı?

utanma ashını da sor d di gönül ey gönül oy ah gönül ey.

- 40 arkadaşı hasan aĝa ĝıza s ylediĝini biliy  amma emmim he  anlamadı. vallaha ĝarı
 adam  a ıh ımış. sabaha ĝalara türkü söyler. ğoca horuzu dut d di ĝarıya. ğoca ĝarı
 kümese elini sokduydu be  ya lı bir horoz vardı. ĝoyyak ĝoyyak çıkartdı vallaha ĝarı.
 ğoca onu kesdi. fakat hasan aĝa'nın bel  büküldü, ulan hacı ne  diyon sen? adam
 duyarsa zopa aramaya gerek yok, bizim getirdiĝimiz  ıbık sırtımızda ĝırılır diyor.

- 45 aĝa ya b re sabahınan sehernen de uyandı deh

siyah z l f  zafer  le boyandı oy

başa başa da benim a lım bayandı

bu damda bin lira v r d di gönül oy gönül oy ah gönül ey

başa başa da benim a lım bayandı

- 50 bu damda bin lira v r d di gönül

yani parası olsa bin lira verip ğızı alıcı. cebinde beş ğuruşu yok, sermaye çibikdan başğa bişey yok.

- ağa ya bire sizin eller uva değil dağdı deh
her tarafı da mor bümbüllü bağdı oy
55 benim gönül de her güzelden soğudu
ille bu güzeli de sar dedi gönül oy gönül oy ah gönül ey
ğarı bu adamlar iki ğışı horuz yetmez bi daha dut dedi ğoca. ğarı elini bi daha sokduydu. altı aylık bir cücük cıvvaç cıvvaç çıkarttı ğoca onu da kesdi.
ağa ya bire de aşih hacım hiç kimseye bakmıyor deh
60 bu güzele göynüm düşdü kaçmıyor
kör olsun yokluk da hala çıkmıyor
bembeleş çibığı da ver dedi gönül oy, gönül oy, gönül oy, ah gönül ey.
kör olsun yokluk da hala çıkmıyor
bembeleş çibığı ver dedi gönül oy
65 yanı bu ğızı vørseler çibığı vërici. adam çocukların ğırız ğısını hiç mesele deç diyor.
adam bunları içeri aldı sabaha ğadara yédiler içdiler, hacı ağa yallah dedi de türküyü ğapdırdı mı damdan tıpır tıpır topraklar dökölüyor. sabahleye de efendi aşih üçüreti olarak birer kile buğday öldü bunlara vërdi ğoca. merkeplerin ortasına ğodular. sür hacılar köyü. ğëdiyölar, daha yoldalar herâlde varamadılar.

LXIV

Anlatan : Yusuf Sıra (1943 doğumlu, İlkokul mezunu)

Derleme Yeri : Kadirli / Bekereci

Konusu: Hikaye

zamanla esgiden asgerlik icabi alay gomutanları, tabur ve tümen gomutanları atınan gezi yapallar, şimdiki araba yerlerine at gullanıllardı. yanı ata biner inerlerdi. şimdi bu ata bahanın ismi de o devirler şeyis olarak geçerdi. her at bahıcıya şeyis dërlerdi. şimdi bir alay gomutanı dëdi ki hangi şeyis benim atıma baharķan at ölür de gelir baña atın öldü albayım dëdiği zaman gafasını kesTiririm dëdi. kimse cesaret ëdip bu ata bahamıyör çünkü gafa kesilecek. şimdi efendi bir kürt vatandaş bunu duydu. vallaha lo nedir bu yav? vallahi dëdiler bu işte albay böyle dëdi. bu ata vallahi ben oña dëdi iyi baharım. şindi kürt girdi ata bahıyo. bir gün sabahleyi kürt geldi ki at yatmış. ayaklarını süpdürmüş, yani ölmüş. şindi geliyo albayın yanına: vallahi diyō albayım, 5 gomutanım, gir at yatdı kaçmaz, gözünü yumdu bakmaz, ayaklarını uzatdı vallahi hëç 10 çekmez diyō. ulan öldü dësene b're. vallahi onu ben diyemeyecem sen söyle diyo

LXV

Anlatan: Ali Kısaoğlu (65 yaşında, okur-yazar)

Derleme Yeri: Kadirli /Oruçbey

Konusu: El'sane

- bu hasan dede dēnilen yēr bizim şu savrun üsdünde kadirli'nin yōkarısında savrun üsdünde bir yēr var. hasan dede diyollar. orda hasan dede'nin bi türbesi var. şındı onun yakınında köylünün bir tanesinin anlatdı. ben de ondan duydum yanı. o vatandaşın annatdığına göre o hasan dede'nin o sarıcafarlı diye bi yēr var. onun
- 5 aşağısında bir değirmen var ımış. savrun'ın üzerine ğurulmuş bu değirmen, un değirmeni. suyunan dönüyo tâbi o zaman taşı. daş kesmek uçun de hanı daşı bir ocağı olur. ordan daşı keseller, daş kesmek uçun köylüler toplanmış ğetmiş. işde, yirmi bēş otuz ğişi toplanmış ğetmişler uzak bu değirmenin olduğı yēre. yakın amma tâbi bu ocağın olduğı yēr uzak sayılır. varıyollar daşı ordan değirmen daşını kesiyollar.
- 10 kesiyollar bu değirmen daşı biyassar değirmanın yüst daşı da çok böyük olurdu. ğalın olur. çok ağır olur, böyle on yirmi ğişi ğolay ğolay götürmez yanı. kesiyollar, ortasını deliyorlar. daşın ortası delinir. tekerinin üsdüne dikiyorlar, tekerin üsdüne dikiyollar. ortasından bu delikden bir ağaç sokallar. ağaca işde ipler bağlanır şeyler bağlanır. adamlar onun yanından yöresinden o sokdukları ağacından da şöyle gene ağaç bağlanır.
- 15 onun bir tertibâtı var. o şe düzeni ğuruyollar. daşı ordan hareketlendiriyollar. daşı hareketlendiriyollar. ğederken felan dērkennek nasıl oluyorsa bi şey oluyor daş yan geliyor. daş şöyle yamnın üsdüne yatıyór. adamlar bir hayli yorulduğundan bir türlü daşı gene ğeri doğrudamıyollar, yorulmuşlar evel dinçiken tâbi şe ğtmişler düzenini aldırmişlarımış amma adamlar yorğunlaşınca daşı gene ğeri doğrudamıyollar.
- 20 yorulmuşlar evel dinç iken tâbi şe ğtmişler düzenini aldırmişlar ımış amma adamlar yorğunlaşınca daşı gene ğeri doğrudamıyollar. oraya oturuyollar. otururķan da bir adam geliyor öteden, selam vēriyór, diyor ne oturuyorsunuz burda diyor. yav arķadaş şu değirmen daşını götürüyorduk amma devrildi daş. biz de yorğunlaşmissık gene ğeri

- doğrudamadık diyorlar. adamınan birez sohbet ediyorlar. nirden gelip nire gediyoñ?
- 25 adın ne? falan diyorlar adın hasan diyor. nêrden geliyon, diyorlar. işde şu yohardan geliyom, şu aşşağısına gediyoñ filan diyor. biraz durdukdan sonra adam diyoğına şu daşı diyor bî de ben yokliyam hele diyor. varıyor daşı dutuyor tekerinin üsdüne doğruduyor. tek başına daşı yitmeye başlıyor. millet arkasından yekiniyo şimdi. herif daşı hızlandırdıkça hızlanıyo. hızlandırdıkça adamlar goşuyo, goşuyo, goşuyor, hêç
- 30 yetişemiyollar. adam daşı alıp gediyoñ, tâbi orası köy yeri, orman morman ufak fundalık çalılık şeyler var, oralara garişiyor adam. adamlar hêç yetişemiyor. adam daşı alıp gediyoñ. adam daşı böyle götürürkennek bir rivâyete göre bu şimdiki hasan dede'nin olduğı yer ora bir kesmeli cıdırlık bi yer, yani orda çok ufak bir çiğir dèrik biz, yanı patige yol diyorlar. öyle bir yerden gediyoñ umuş. bir rivâyete göre adamın
- 35 ayağındaki papıcın bir teki orda gıalıyor. bir rivâyete göre sırtındaki şey bir çalıya dakılıyor, yırtılıyor cekedi diyelim. yırtılınca çıkardıp oraya atıyor ve daşı sürüp gediyoñ. o değirmen guracaqları yere èletiyor daşı, oraya bırakıyor, çekip gediyoñ adam. ulan bu adam neyin nesiydi? daşı n'oldu, dèrken varıyollar gèderkennek o şeyi orda buluyollar. ya ayağındaki papuç veya da ceketinin parçası orda buluyorlar ve
- 40 devam ediyollar, varıyollar değirmen daşı oraya gelmiş. hā diyollar ki bu adam çok iyi bir kimse diyin, adı da hasan dèdiydi ya oraya bir türbe yapmışlar. adına da hasan dede dèmişler. yanı hasan dede'nin şeyi bu gadar bîşey.

LXVI

Anlatan: Dudu Gürsoy (61 yaşında, okur-yazar değil)

Derleme Yeri: Kadırlı / Cıgöç

Konu: Mani

mani mani mantıvar
mantıvarın vahtı var
mantıvara gelenin
cenneide bir tahTı var

5 elinde gümüş orak
vanyom yolun yarak
ben beriden varırken
dösşegim hazır gerek

10 elinde gümüş palta
vanyom darta darta
her yerin mamır amma
azıcak boyun arta

mezdağı'nın dalından
gün görünmez püründen
15 bir incecik nur doğmuş
muhammed'in nurundan

güver bostanım güver
su gelir dibin över
ben öğsüz aldum dëyi
20 her düyen beni düyer

LXVII

Anlatan: Dudu Gürsoy (61 yaşında, okur-yazar değil)

Derleme Yeri: Kadirli / Cığcık

Konusu: Masal

- şindi biri var ımuş biri yoğ ımuş allah'ın günü dardan çoğ ımuş. bir köyde bir naharcı var ımuş, bir de padişah var ımuş. naharcının da üç tane gızı var ımuş. bu padişah naharcıya demişkine saña bir soru soracam demiş, bu sorumu bilersen bilin demiş bilmezsen üç gün sonra seni idam ederim demiş. naharcı da demiş ki sor bahiyim demiş
- 5 alun neci, gümüş neci, paşır neci, demiş. adam da üç gün müsade vemiş. adam da bir odasına gapanmış gelmiş. üç gün, iki gün düşünmüş. bu ney ola? gızının biri gelmiş baba ney demiş, düşünce var demiş. dēmemiş. aman yavrum derdime derman mısın? yarama melhām mısın? biri gelmiş öbürü, oña da dēmemiş. son gün güccük gızı gelmiş. demiş ki baba ne düşünüyön? üç günden beri yēmiyon içmiyon demiş. başında bir hal
- 10 mı var demiş. aman yavrum hēç dēme demiş. padişah baña dedi ki demiş bir soru soracam bilmezsen üç gün sonra idam ederim dedi. ben de bunu üç günden beri düşündüm hatırlıyemedim. bilemedim demiş. baba demiş ondan golay ne var demiş en güccük gızı. o demiş padişaha dērsin ki demiş. altın sizin gimi padişālar, gümüş de vezirānlar, paşır da benim gibi fākīrlar dē demiş. adam varmış bildin mi demiş. böyle
- 15 anlatdıktan sonra bildim demiş. yok demiş bunu sen bilmedin sana bir tanesi dedi demiş. kim ise baña dē demiş. dēmem bīşesi yok demiş. seni ben demiş idam ēdirmiyecem, kimden öğrendiğini dē demiş. adam da doğrusunu söylemiş. benim güccük gızım bana anlatdı bunu. ben de geldim saña diyom demiş. peki demiş. adamı bıraktıktan sonra annesi var ımuş bir gari. oña demiş ki gēt naharcının en güccük gızını
- 20 baa biir demiş. gari demiş ki yavrum gōsgoca bir padişahsın nīdicin demiş. işde naharcının gızı alınır mı? işde onlar şöyle böyle. ben alacam gēt demiş. gadının hatirinden geçememiş. bir gün gētmış varmış ki evde hēç kimse yok. en güccük gızı var. hoş geldin bēş gētdin dēzzeciğim oturmuş. bu dēzzeciğine bir hizmet hūlmet

- dérken bir ğatranlı ğadeh bardaqları varmış. onu yıkemiş pırl pırl getirirken içine bir
 25 saman çöpü atmış, bir çöp atmış. ğadın üfürmüş müfürmüş suyu içmişse de canına
 sinmemiş. yavrim demiş, şu demiş anan nêreye gètdi demiş. anam da biri iki êtmeye
 gètdi demiş. abılan nêreye gètdi demiş. abılam da çirkini güzel êtmeye gètdi demiş. öbür
 abılan nêreye gètdi demiş. o da ağ üstüne ğara yazmaya gètdi demiş. ocakda bişen neci
 demiş. başı aşsağı başı yoharı demiş. ğadının ğafası êyice ğarısmış. varmış demiş ki
 30 yavrim nêdicin demiş. o ğız deli demiş. aha ben vardım anan nêrde dèdim demiş, anam
 biri iki êtmeye gètdi. bacın nêrde? ağ üstüne ğara yazmaya gètdi. öbür bacın nêrde?
 çirkini güzel êtmeye gètdi. bişen neci? başı aşsağı başı yoharı dèdi. içine bir saman çöpü
 atdı baña bir su vèrdi. onu sen alma. yoh ana demiş o ahıllı biz deliyik demiş. o ğız
 ahıllı demiş. onun demiş anası demiş ebeymiş doğum yaptırmaya gètmış demiş. bacısı
 35 da demiş berber imiş gelin süslemeye gètmış. çirkini güzel êtmeye gètmış demiş. öbür
 bacısı da okula gètmış, ağ üstüne ğara yazmaya demiş. bişen de başı aşsağı başı yoharı
 dèdiği yeşil fasilye demiş. sen onu annamamışsın demiş. saña da suyu vèrirken içine
 çöpü atdiğının manası êyisiniz hassınız, güzel pırl pırl parlaksınız amma saman çöpü
 ğadar aqlınız yok dèdi demiş. ben o ğızı alacam demiş. ğarının umudu kesilmiş artık hêç
 40 bişê yapamamış. elinde bişê ğalmamış, düürçü göndermiş, adam bu ğızı almış. bu
 ğızanan bir gün durmuş iki gün durmuş bir gün bunun atının birisi ölmüş, en ğıymetli
 atı. atına bağanlar demişkine abla demiş işTe sultan hanım demişler yanına çıkmışlar.
 padişaha diyemiyok, en ğıymatlı atı öldü. bunu dèrsek bize ni yapar? ne dèr? hanğı
 sahat diyek? sorup suval êdikden sonra demiş ki āşam yemeğında hêç kimseye bişey
 45 dèmez. siz şimdi seslenmen. ben ākşam mastıyı hazırladığımda yèmek yèrken gelirsiniz
 padişahım başın sağ olsun filan atın öldü dèrsiniz demiş. peki demiş, bunlar gètmış bir
 gün yèmek yèrken gelmişler. demişler ki padişahım başın sağ olsun filan atın öldü
 demişler. siz de sağ olun demiş. bunlar gètmış, bunlar gètdikten sonra hanımına demiş
 ki benim sıırım niye dışarı çıkdı? benim ākşam yemâğinde kimseye bişey dèmayacağıımı
 50 kim biliyordu? sen biliyordun. bunu bunlara sen dèdin demiş. ben seni isdemiyom, aha

benim evim neyi seviyosan al g t d miş.  adın düşünmüş m ş nm ş peki d miş. adam
da y miş i er imiş. i miş ğadın da bir tik i gi taha fazlaca v rmiş bayılmış. adam yatmış
uyumuş ğadın i cilerden iki tenesini  a ırmış yatağının adamı bir arabaya ğoymuş
goturmuş babasının evine yatmış.  endi de yanına yatmış. adamı sabahınan saat ona
55 doğru ayık mış ki  s d ne Cardınlar ř  döküyor af dersiniz toprak döküyor.   z n 
açmış d miş ki avrat yanında. burda ben ne arıyom d miş bire hanım d miş. ben burda
ne arıyom? işde bura bizim evimiz dağal diyince d mişkine sen başa d dinkine
sevd  ini al  ık d din d miş. ben de d miş öte döndüm beri döndüm, öte döndüm beri
düşündüm d miş benim sevd  im o evde senden başğa kimse yok d miş. ben de seni
60 aldım evden çıktım geldim d miş. adam düşünmüş d miş tamam peki hanım, haydı
 eri  edek d miş. gene  eri  etmişler. onlar öyle mirazını almış siz de böyle alın
yavrum.

LXVIII

Anlatan: Dudu Gürsoy (61 yaşında, okur-yazar değil)

Derleme Yeri: Kadirli / Cıgıcık

Konusu: Masal

- önce bir ğadın hasTa oluyor heralda. hasda olunca ğocasına diyor ki benim diyor ayakğabım kime olursa onu al diyor ğocasına. ğocası ğadın öldükden sonra ayakğabını herkeşe ğeydiriyorlar, olmuyor. ğızına heralda oluyor. ğızına olunca ğızı almak için düğün mü ğuruyollar. düğünü ğurduktan sonra da ğız tâbi babayınan ğız hêç evlenir mi? ğız mecbur ğalıyor. ben asılırım ölürüm, ben ğederim diyin gelinliğinan mı kınalığinan mı evden çıhyı. evden çıktıkdan sonra bir ğoyun kesmişler imiş ğoyunun derisine giriyor, ğoyunun derisine ğediyor bi ğoyunun derisiyinen bir ğediyor bi derenin kenarına yattıyor. derenin kenarında yatarķan bir padişahın oğlu ğoyun mu arıyormuş? evden çıkmış ğoyunları sürerken bahıyırkine bir tanesi yatmış ğalmış. diyorkine şunu da ğediyim getiriyim diyor. geliyırkine içinde bir ğız var. ğızın tâbi yüz ğısmı felan görünmüyor da, sen necisin is misin cis misin diyor, alıyor eve getiriyor. eve getirince de annesi hacısı işTe bu pis batasıyı niye getirdin? tüysü dökülür, ğılı dökülür dedikÇe yazzıhı hayırma getirdim. ğazları yemâssin diye diyor. orda evde idare ediyıllar. bir gün iki gün derken bir gün bi düğün oluyor heralda. düğüne ğediyollar evdağların hepsi ğediyor. bir ğoca yaşlı ğarı var ımış, ğarıya diyorkına: nine diyo ben de düğüne ğediyim de dême diyor. ğız sırtını soyunuyor deriyi çıharıyor ki dünya güzeli pırıl pırıl sırtı baş, ğediyor düğüne. düğüne varınca oraya varınca orda herkeş işTe bunu ğarşılyollar, nêdiyorlar, ilgileniyollar oğlan buña göz ğoyuyor. akşam oluyor, herkeş ğeri geldikten sonra işde ne gördünüz? nêtdiniz? ğarı soruyor, hasırcı ğızı soruyor. deridei ğız sorunca diyor hêç dême diyor yavrum, böyün diyor bir yerde bi güzel ğız geldi diyor. ağan oña müşderi oldu diyor. ğız da ğetdi diyor. adamı diyor hêç rahat dağal ağan diyor. onu arzılyor diyor. bulamadı diyor. allah güle güle ğavışdırsın diyor ğız. devlikisi gün gelin olacak vakti bir daha ğediyor. bu bir daha ğedince ız gene aynısını

yapıyollar, ğarşılyollar. orda ğarşılayınca nasıl ğediyorsa bu ğızı eve ğedecek zaman
 25 oğlan yŷsŷġŷ barnaĝına taħıyŷ ğızın. ğız ğediyor. gene akşam oluyor gene soruyollar,
 geliyollar toplanıyollar. diyor ki aĝan diyor yŷnsŷġŷ barnaĝına dakdı amma neriye
 ğetdiĝını bilemedik, diyor. ondan sonra bu oĝlan saralıyor, soluyor bu ğızı bulamıyor,
 arıyŷr, arıyŷr, saĝa ğediyŷr sola ğediyŷr bulamıyor. bir ĝŷn diyor ki baňa bir tıĝ azzık
 yapın ben ğedeceĝim diyor. arıyacam ŷmŷr boyu arıyacam diyince azzıĝı yaparĝan bu ğız
 30 ĝizlice yŷsŷġŷ bir hamırın iĝine ĝoyuyor. ufacık ŷŷyle bir ĝŷrek yapıyor onu da iĝine
 ĝuyŷyor oĝlanın azzıĝını evvel hābe dŷrlerdi hābeye yerleŷdirirken ğız onu da atıyr
 iĝine. ğediyor bu oĝlan. daĝları daŷları geziyor azzıĝı biŷiyor yoruluyor. arıyor kŷyleri,
 geziyor bulamıyor. bir ĝınarın dibine yatıyor acından ŷlmŷŷ. diyor ki ŷŷyle silkiyor
 azzıĝı kine hŷĝ biŷe ĝalmıŷ mı? biŷetler yeŷem diyr. baħıyr ki bir ĝŷŷŷcek ĝŷrek
 35 ĝalmıŷ, bu ĝŷreĝi alıyr. ŷŷyle ısırıvŷriyr, ısırıyorkine cıĝırda da yŷnsŷk ŷŷeyine
 deĝiyr, diŷine deĝiyr. deĝdikden sonra diŷine baħıvŷriyor gendinin yŷksŷġŷ diyorkine
 aha diyor aradıĝımı evde buldum diyor. ondan sonra geliyŷr, odasına giriyr, oturuyor.
 odasına oturduĝdan sonra bir ĝahve getiriyollar, iĝmiyŷr. yŷzŷ azĝın. bir daha
 getiriyollar iĝmiyor. diyor ki baňa hasırĝı ğızı getirsin ĝahveyi diyor. ğediyŷrlar diyorlar
 40 ki aĝana iĝiremedik ĝahveyi diyollar. siz bir ĝahve al da ĝŷt diyollar. o getiriyor
 ĝahveyi. ĝahveyi ĝuy da ŷuraya otur baħıyım diyor. oturuyor. soyun baħayım diyor.
 soyunmuyor. ğız ĝorĝuyor. ondan sonra bıĝaĝınan ŷordan ŷŷyle girivŷriyor ŷŷeyi
 ĝıħarıyr deriyi posdu ĝıħarıvŷriyor ki iĝinde ay parĝası, aradıĝını evinde buluyor.
 ondan sonra o ĝızınan yeği davılnan yeği dŷdŷĝŷnen evleniyr heralda. onlar ŷyle
 45 mirazını almıŷ, siz de bŷyle alın.

LXIX

Anlatan: Dudu Gürsoy (61 yaşında, okur-yazar değil)

Derleme Yeri: Kadirli / Cıgecik

Konusu: Bilmece

bir ney bēş ney
sınarında daş ney
on bēşinde ğocar
otuzunda geş ney (ay)

5 abdes alır namaz ğalmaz
cömaatdan ğeri ğalmaz
varın var geliri yok
ordusu çok bazarı yok (ölü)

10 susura ğederim susura gelirim
azziĝım bēlimde acımdan ölürüm (oruç)

kem kemi durna kemiksiz durna
sümsümü durna sümüksüz durna (soğulcan)

bir direkli bin ğoyaklı (mantar)

hed dēdim hüd dēdim ğet şuruya yat dēdim (süpürge)

LXX

Anlatan: Ali Petek (Yaşı 67, Öğrenim görmemiş)

Derleme Yeri: Mehmetli Köyü

Konusu: Ağıt

ağ ğonahda yanma daşlı
ben ağlarım gözüm yaşlı
ğalma burda mulla ırbaham
ufaK ğuzun sarı saçlı

5 atı atının içinde
nalı parlıyor ğiçinde
hasan efendi geliyor
mulla ırbaham yok içinde

10 yünsek ğonah engin peca
hemi efendi hemi hoca
kâfir maytabı atınca
gündüzlüğe döndü gece

15 ğafasın aldım dizime
sen ne bakarsın gözüme
acı habar vardı mola
anaç memmed'in ğızına.

Anlatan: İslam Batit (Yaş: 75, Okur-yazar)

Derleme Yeri: Mecdidiye (Abilisli) / Kadirli / Adana

Konusu: Türkiye'ye göçlerinin hikayesi

- bize garabā muhaciri dēller, aslen bize garabā muhaciri. babalarımız, dedelerimiz garabāda yaşamaKda iken, bunnar urus boyundurunun altında durdu müddeTee, heç bir yaşallar ımış, fağaT, bir ğaç insanlarımız burdan hicaza geliP gēderken bu memleketiñ heç bir boyunduruK altında yaşamadını ve
- 5 müslüman memleketi oldūnu iddā ēTmişler. oruya gēdip efendim münevver fikirli insanlar bir arıya gelmişler, efendim bunun soñu nolacaK, her ne ğadar biz bu urus boyunduru altında yaşamaKda iken, bize heç bir kötünnüK soñra icābında bizim nesillerimiz, bu ğavur boyunduru altında çınanır, sōlē olur, bōlē olur ney ēdeK. biz mümkün mertebe burdan çekilmemiziñ bir çāresine bahalım. nasıl
- 10 ēdeK, nasıl ēdeK. biz burdan, mesela malcı, ğoyuncu bir insanıK, yaylıya göçme taraftarı. bir yayla var ımış geniş bir yayla ki, göyçe yaylası dēller ımış. bu yaylıya ğavır, müslüman, alevi her ne ğadar mahlukāT var ısa, o yaylıya toPlanır ımış. efendim orda bu işimizi hallēderiK diyereKden bu işi birleşTirmişler. babalarımız yaylıya gēTmişler, efendim, yaylıya yaylıyeP, müddeti savuşur savuşmaz, ellerindeki ğoyunlarını, mallarını, mefrukeTlerini heP saTmışlar. saTmışlar efendim, bir evde bayaKda basēTdim ya, bir evde ğaç insan var, silah ğullanacaK, bēş, bēş tene silah bulmuşlar. yāni serbes, bir evde ğaç tene nüfus var, hayvana biniP hayvana hakim olacaK. bēş adam altı adam neyise, oña göre hayvan şey ēTmişler. yāni mekere efendim. bu vaziyeti yaPmışlar. tam haydı bakalım, yayladan ēneceK
- 15 zamanı, bēş yüz hāne pür silah. araz nehriniñ, köprüniñ başına gelmişler. araz nehrinin büyüK köprüsü var ımış ki, ne bilim artıK, dillere desTan. o köprüniñ başına

³⁴ Yakar, İbrahim; Kadirli Ağzı, F.Ü. Lisans Tezi, Elazığ 1984.

- geldiKde, köprünün başında ğarağol var ımuş. ğarağoluñ tabi, ğavur ğarağolu öldünüñ
uçun ğumandanı da ğavur, ermeni efendim. buña dehaleT eTmişler bize yol verin
geçek, yok veremem demiş. işTe saña isdedin ğadar para vereK, gene yok demiş. ben
25 pariya mariya şeylim yok, beni derhal idam edeller, ben idam olduKdan sonra paranın
ne gere var. e nasıl olacaK size vijdanım üzere köprünün altından, üstünden, ğolay
geçiT olan yerleri bilen adamlardan size yedi sekiz adam bulurum, sizi akşam ğaranğılı
göçünüzü suya dıharım. sabaha ğadar ne geçerseñiz geçersiniz, ortalıK ışıdıKdan sōna,
ġerisini ġeri dönderrim demiş. bōle sōlemiş, pekāla, aynı vaziyet yaPmış adamlar.
30 bunnarı suya dıhmışlar. vardı ha geldi ha, çocū ālaTmañ ha, bilem ses çıharmañ ha,
uzaTmıyaK sabah olmuş. sabah olduKdan sonra, ġerisini ġeri çevirmiş. epey bir aşireT
ġalmış gene orda. kiminin çocukları ġeTmiş, anası yamaçTa ġalmış, kiminin anası
geçmiş, çocukları yamaçTa ġalmış. bōle bir māşer günü olmuş. mahşer günü oluşun
artıK, o ġeri çevrilenler soñ derece intizar eTmişler ki, bu işi bu icatı kim çıhardıysa
35 şöylē olsun, böylē olsun, bu nedir bu, bu dünyada bōle işlerinden ġarşılaşdıK,
diyereKTen bedduhā eTmişler. neyise onu bıraK da bu geçen adamlar, enmiler, dayılar
dōru acemisTan tahdı altına geçmişler. o zamanın behrinde, acem şahı dēller imiş,
sahlīmış. urus ġıralı bunnara tel çekiyor ki, acem şahına, benim bu ğadar aşiretim
geçmiştir ve bunu geri göndermeñi iricā ederim. hemen darabPaniye almış acem şahı
40 bunnarı, sizi geri gönderecēm artıK başġa çāresi yok dēyişin, bunnara dehaleT
eTmişler, yavıarmışlar, yaharmışlar, para vėrmışlar. para zorinen şahı memnun
eTmişler. şah bunnara elli tene süvari vėrmış, bunnarı türkiye hüdüdüne geçirin geri
geliñ diye izah eTmiş. ġona göçe, gona göçe türkiye hüdüdüne yaklaşmışlar. türkiye
hüdüdüne yaklaşmışlar ya, tabi içinde ahıllı münevver fikirli insanlar var. uşak biz
45 gediyoK amma hüdüde yaklaşdıK, faġaT hüdütdeki alaylar olur, asgerler olur, bize
ataş açar mafoluruK arada diyereKden, sekiz on tene öñcū çıharmışlar öñcū. bizi
annaT, hüdüde ğadar ġedin de bizi annadin, bize ataş açmasıñlar. bunnarda efendim,
asgeriye baKmış ki, bir ordu geliyor ordu. öle ufaK defeK deel ordu. o zamanın

- behrindeki silahlar nēyise mekineli, toP felan atas ėdecek zaman duruñ bahahim
- 50 bunnardan bişey annıyaK da öle atas açak dēyi bunnarda on om beş tene süvari
 çıharmışlar. bu süvariler yolda ġarşılaşmışlar, ġarşılaşışın, arħadaş gendiñizi bildiriñ
 dēmiş, asgeriye süvarisi, necisiñiz? biz muhacırıK, müslümanıK, urusya içinden
 ġaçmışıK, biz adanıya ġedecēK. asgeriye süvarisi geriye bildiriyor. asgeriye çalgı
 bandosuyunan beraber bunnarı ġarşılyollar. ġarşılyollar, getiriyollar, ġonduruyollar.
- 55 bunnara bir hafTa on ġün izzeT iKram, yēm yiyeceK hayvanlarına. çok āarlıyollar. bir
 hafTadan soñra tabi alay ġumandanı diyor ki, ölüm nēriye ġedecēñiz, nēriye
 ġedecēseñiz allah işiñizi yoluñuzu açıK eTsiñ, artıK müsāde ġediñ, arzuñuza bālı,
 diyor. bunnar ġahıyor yüKleniyor ha babam şindi yol alıyollar, vardı ha geldi ha şeye
 geliyollar, diyarbahıra geliyollar. bayah da söledim ya, dışarbahır valisi bunnarı çok
- 60 taltif, çok şeyinen ġarşılyor. bir müTdeT soñra, arħadaş siziñ meremiñiz neci birez
 annıyeK diyor vālî. işTe vālî bey, biz bu niyete urusya içinde ordan ġaştıK, urus
 boyundurū alundeyidiK, biz adanıya ġediyoK dēyi cevaP vermişler. öyle cevaP verişin,
 vali ölüm bu iş devre dēmiş. bu ahılı heç boşuna düşünmeñ dēmiş. adana isıcaK
 memlekeTdir, yāni bu yağ içinde bibereK besler gibi beslediñiz çocuklarıñız,
- 65 evlaTlarıñızı bütün orda ġırarsıñız, dēmiş. ġeTmerñ sizi buriye isgan ėdiyim, burda
 ġavur tarlaları, bā bahçası, evi camızası çokdur, burda sizi idare eTdirrim dēyişin, yoK
 vālî bey, ēyleki, biz bir defa oruye niyeT eTdiK, oruye ġedecēK. vali bunnara soñ
 derece ġızaraK, yörün ġediñ cehenneme ġadara yoluñuz olsun diyor. bunnar ġona
 göçe, ġona göçe efendim bu yol çatına geliyollar. yol çatına gelince, o yolun bir çatı
- 70 şeye ġediyor. şindi bizim tohaTda, tohaT livasında beş altı pāre köyümüz var.
 urusyadan ġelme adamlardan, babalardan, emmilerden. ben zatı orda dünyaya
 gelmişim, zilede. bir ġısmı da adana ġoluna ayrılan. efendim dōru, ġona göçe geliyor.
 cihan, o zamanıñ behrinde yarsıvaT denir imiş. cihan mıhan adı yōmuş. buriye
 geliyollar ġonuyollar. efendim ġonuşun, bu cihan gaymahanı bunnarı toPluyor
- 75 ahıldānelerini, arħadaş siziñ meremiñiz neci? biz işTe böyle böyle adanıya ġeldiK. e sizi

bunye isġan ediyim diyor, buranın m̄mbiṭṭarlası var, güzel çifciliK yapam̄mız çifciliK
 yaPsañ, ... çocuKlarıñız ohur, irelde burda memur olur, sizi bunye isġan ediyim,
 diyor, yoK ġaymaġam bey, biz malcılıK, goyunculuK yapacaK, bizim bunnen
 gözümüz açıldı, terbiye olduK. bizim olacāmız ȳer, dālīK, suluK, odunu bol, suyu bol
 80 bir araziler olacaK ki, biz malcılıK yapacaK, duṭmañ olum d̄eyi sölediysede, baKmış
 ki ġaymaġam bunnar heç ġabul edeceK bir insanlara benzemiyollar, o da diyor,
 baba cehenmeme ġadar yoluñuz var, ġediñ, haydi köylere dalıyollar, köy ş̄eylerine ...
 başlıyor bunnar ş̄indi ġırılmıya, dayanamıyollar memleketiñ
 havasına, vardı ha geldi ha d̄erken, baıyollar ki, bunuñ soñu yoK, ney cdeK, ġazalara
 85 m̄uracaaṬ ediyollar, bizi bir ȳere isġan ediñ, b̄öle köy ġoltuKlarında daha naġadara
 yaşıyacāK diyereKden, artıK m̄uracaaṬda bulunduKlarından, bir papah köyü endeliñ
 orda var, bir bir papah köyü burda var, biri raşadiye köyü, hardallīñ öte yanında var
 ben as̄es oralıyım, bir de burda yaġın biyyerde dir ya, onıye heç dā ayaam, mulla ġadir
 d̄edi, onıye daha ġeṭmiş d̄elim, yalnız ismini duyarım, diyec̄em bu adana mutinde
 90 d̄ört papah köyü var ki, aslen ġaraba muhaciri olaraK o memlekeṬden gelmişler.

.....

IV. BÖLÜM

SÖZLÜK

- A -

acar (LV-13): Yeni, taze.

açıġrak (LXIII-21): Daha açık.

aġ (XLI-8): Beyaz, ak.

aġrı (XLII-5): Ondan sonra.

ahraz (LXII-363): Dilsiz.

ahteslik (XVI-26): İyi karşılanmayan işler, terbiyesizlik.

aķıl dānesi (LXII-322): Akıl danışılan kimse.

akşı (LXII-121): Aksi, ters.

alvardı (LII-34): Baştan savma, gelişigüzel, boş.

amanat (XVIII-111): Emanet.

amelye (XIX-41): İşçi.

āne (LXII-391): Anne.

annad- (XLI-41): Anlatmak.

aPTal (XXXIV-7): Davul, zurna çalan kişilere verilen isim.

āsa (XXI-45): Baston.

aş (III-16): Yemek.

āřam (II-5): Akşam.

avcar (LXII-565): Av malzemesi, yemek yaġına katılan baharata verilen isim.

avrat (II-4): Kadın, hanım, erkeġin eşi.

ayak yalın (XX-20): Yalın ayak.

aylaksızlık (LXII-547): Ahlaksızlık.

aylıkçı (X-26): İşçi.

azġm (XVIII-40): Asık.

azık (XI-29): Yiyecek, yol yiyeceġi.

azırak (XXIII-3): Azca, azıcık.

- B -

baa (X-59): Bana.

bahr (X-75): Zaman.

barabar (III-20): Beraber.

barnak (LXVIII-25): Parmak.

başKası (III-4): Başkası.

bedesten (XL-39): İçinde değerli eşya alınıp satılan kapalı çarşı.

bêl (IV-2): Tepe, dağ sırtlarında geçit veren çukur yer.

belber (X-68): Berber.

bêlek (LXII-19): Kundak, beşiğe konulan yatak.

bêlik (VI-11): Sağ örgüsü.

bereker (XXX-12): Asla olmasın.

beri (XXXIX-21): Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı.

besrek (XX-8): Tüylü ve besili erkek deve.

bîre (XI-3): Erkek çağırma ünlemi.

bil (LII-14): Bel.

bir tî (II-29): Bir çok.

bire (XI-3): Pire.

birkennek (XLII-8): Bir defa.

birleş- (LVII-3): Evlenmek.

bişet (LXVIII-34): Bir şey.

biyak (XVIII-45): Demin.

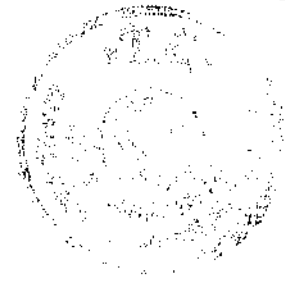
biyassar (LXV-12): Bilhassa, özellikle.

biyaz (XXXIII-3): Beyaz.

boşan- (XXXVI-7): Serbest kalmak.

boşandır- (XXXVI-7): Serbest bırakmak.

boyağ (XLVIII-14): Boya.

boyna (XVIII-10): Devamlı.

böle (IX-10): Böyle.

böle- (LXII-255): Bulanmak, bulaşmak, örtülmek.

börk (V-19): Genellikle hayvan postundan yapılan başlık.

bua (XXIV-29): Buna.

búgún (LXII-101): Bugün.

buğ (LXII-123): Buhar.

bunca (X-33): Bu sefer, bu defa.

- C -

Cardın: (LXVII-55): Lağım faresi.

caz ğarısı (XXI-83): Cadı karısı.

cest (LIV-1): Jest.

ceyre- (LXIII-666): Kılıcı çekmek.

cılban- (XLVII-28): Soyunmak.

cılğa (VII-1): İnce, dar, taşlı yol, patika.

cikile- (LXII-306): Kuşların ötmesi.

cirid (XVIII-38): Hareketli bir düğün oyunu.

civan (XLIII-1): Yakışıklı ve genç erkek.

corba (LXIII-27): Çorba.

cöb (XVIII-92): Cep.

cuğab (X-89): Cevap.

cücük (LXIII-58): Cıvıv.

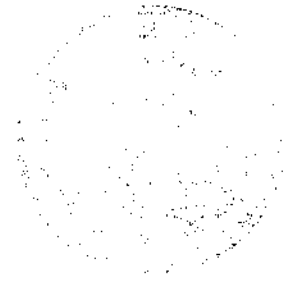
- Ç -

çahab (XXXIV-6): Düğünlerde davul çalarak para toplayan kişi.

çağ (LXII-477): Zaman.

çapud (III-11): Bez.

çöz- (X-24): Çözmek.

çibıcak (XLIV-4): Çubuk gibi.

çibık (XLVII-30): Çubuk.

çiğır- (XLIII-58): Çağırarak, seslenmek.

çıkınla- (X-54): Çıkına koyup bağlamak.

çiğir (LXV-31): Dar, patika yol.

çinka (XXIV-30): Sağlam, sert taş.

çit (II-15): Toprağı sürmek.

çitil (XI-28): Kova.

çók- (LXII-500): Çökmek.

çul (XXXVIII-2): Genellikle kıldan yapılmış kaba dokuma.

- D -

dam (LXIII-24): Ev.

dan yıldızı (LXII-248): Tan yıldızı.

dâne (LXII-322): Akıl danışılacak kişi.

darı (XI-18): Mısır.

davuş (LXII-291): Ses, gürültü.

dê- (X-28): Söylemek.

deel (XLIII-7): Değil.

değ- (III-18): Ulaşmak, gelmek.

değne- (V-13): Dinlemek.

değyivêr- (X-83): Değivermek.

delirt- (II-30): Delirmek.

dellâl (X-13): Tellal.

demkös gel- (LXII-447): Üstüne eğilmek.

depik (LXII-402): Tekme.

desdimâl (XLIII-56): Mendil.

deşir- (XXXIX-5): Devşirmek, toplamak.

deşTir- (XL-32): Kazdırmak.

devlikisi (LXII-11): Ertesi.

dēyişin (VI-6): Deyince.

dēzze (XXI-119): Teyze.

dihıl- (LXII-614): Girmek, içeri girmek, sokulmak.

dinel- (XLIII-3): Ayakta durmak, ayağa kalkmak.

dombalak (LXII-74): Takla atmak, yerde yuvarlanmak.

don (LII-27): Elbise, kıyafet, çamaşır.

döş (XLIII-56): Göğüs, sine.

dövlet (LXII-296): Devlet.

dúğún (XL-16): Düğün.

dumannan- (XXXII-10): Dumanlanmak.

dutma (XXI-73): Hizmetçi.

duva (V-4): Dua.

dürele- (LXII-659): Bir şeyi üst üste katlamak.

düürçü (XXI-11): Dünür.

düv- (LXII-700): Dövmek.

- E -

ebe (XLI-3): Nine.

eçe (XXV-38): Taraf.

edebiyet (LXI-47): Edebiyat.

eğle- (XXI-108): Durdurmak.

eke (XVI-5): Çok bilmiş, gözü açık.

ellaham (L-3): Herhalde, galiba, zannedersen.

eneğ (LX-4): Enik, köpek, kurt gibi hayvanların yavrusu.

eñer (III-8): Eğir.

engin (LXII-9): Alçak.

evirme (XL-6): Evlendirme.

evren (LXII-214): Yırtıcı bir mahluk, bir çeşit yılan.

- E -

êletmek (IX-40): İletmek.

êniş (XXXII-6): İniş.

êrişmiş (XXII-9): Ermiş, ulu.

êstenil- (LXII-10): İstenilmek.

êyi (III-21): İyi.

- F -

fak (LXII-527): Tuzak, kapan.

fakı (XIII-9): Tuzak kuran kimse.

fikirlen- (XLIII-35): Düşünmek.

fisdon (LIII-10): Elbise.

fuan (XXXIV-14): Figan, acı ile bağırma, inleme.

- G -

gelmeye dur- (X-22): Gelmeye başlamak.

gerrek (LXII-162): Gergin.

geş (LXIX-4): Genç.

gimi (XV-4): Gibi.

giriş- (LXII-112): Bir işe teşebbüs etmek, birbirine karışmak, kavgaya tutuşma.

gön (XVII-17): Deri.

gönel- (XIV-21): Mutlu ve rahat bir hayat yaşamak, bir işten hayır görmek.

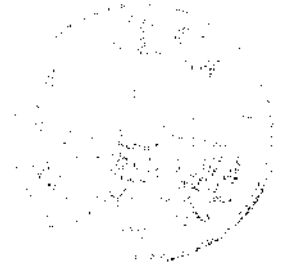
göreneçe (XVIII-31): Görene kadar.

görpe (VI-19): Körpe.

görüük- (LXII-550): Görünmek.

gövel ördek (XX-16): Yeşil başlı ördek.

göyün (IV-5): Gönül.

gübekle- (LXII-244): Gûbeğine gadar gelmek.

güçük (XXVII-14): Küçük.

güleş- (LI-13): Güreşmek.

güñüz (XIV-47): Gündüz.

- Ğ -

ğavır (LXII-720): müslüman olmayan kimse, dinsiz olan.

- Ğ -

ğabak (XIX-20): Kel.

ğabıd (LII-30): Asker paltosu.

ğabık (XVIII-36): Kabuk.

ğadara (LXII-108): Kadar.

ğadır- (XI-9): Kargaların ötmesi.

ğahirli (LVII-29): Çok üzüntüsü veya acısı olan.

ğahr (XXIX-15): Yok etme, ezme, perişan etme.

ğâlâ (IV-4): Kale.

ğalan (LXII-437): Artık, bundan sonra.

ğamga (XXXIX-5): Yonga kesilen, yontulan bir şeyden çıkan .

ğanı ğarrah (X-48): Çok zengin.

ğapış- (XVI-20): Kavgaya tutuşmak.

ğaplık (II-45): Mutfak dolabı.

ğaralı (LIII-10): Karalı, uğursuz, kötü.

ğaranı (V-8): Karanlık.

ğarı (III-10): Kadın, hanım.

ğat- (II-20): Önüne getirmek, sunmak.

ğatık (II-26): Yağı alınmış yoğurt, ayran.

ğavir (XXIV-15): Kafir.

ğayda (LXII-349): Kaide.

ğayfe (II-2): Kahve.

ğayınbaba (LVII-9): Kadına göre kocasının, kocaya göre karısının babası.

ğayır- (LX-10): Koruyarak başarısını sağlamak, elinden tutmak.

ğayrı (XL-6): Artık.

ğıç (XXXVII-7): Ayak.

ğıPla (XXXII-16): Kible.

ğırağ (XXI-118): Kenar.

ğısıķ- (XVI-29): Sıkışmak.

ğısır (LXIII-65): Yiyecek, rızk.

ğısırak (XLVI-9): Kısırak. Atın dişisine verilen isim.

ğıvrad- (XXI-109): İpi katladıktan sonra iyice bükmek.

ğıyaklık (LXII-626): Kıyak olma durumu.

ğıyam (LXII-99): Ayakta durma, ayağa kalkma.

ğoçak (LII-13): Yürekli, yiğit, kabadayı.

ğolan (XV-2): Hayvanın semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer, dokuma; keçi kılından örülmüş ip.

ğondak (LXII-19): Yeni doğmuş çocuğu ilk aylarda sıkıca sarıp sarmalamaya yarayan geniş bez.

ğonşu (II-30): Komşu.

ğoşanate (XLIII-72): Koşana kadar.

ğouş (XIX-10): Kışla, okul, tutuk evi, hastane gibi kalabalık yerlerde, bir çok kimsenin yattığı büyük oda.

ğoz (XVIII-36): Ceviz.

ğubba (XXII-14): Kubbe.

ğulunc (LXII-112): Sırt kürek kemiklerinin arası.

ğundura (XLVIII-10): Ayakkabı.

ğuruş (I-13): Kuruş.

- H -

habar (LXII-345): Haber.

hağıġat (LXII-30): Hakikat, gerçek.

haķġet (IV-27): Gerçek, hakikat.

halbır (III-20): Bir yaylanın ismi. Tahıl ve baŗka iri taneli maddeleri elemek için kullanılan büyük delikli veya seyrek telli elek.

halise (XVIII-120): Hadise.

hamaz (XXI-116): Toz, duman.

hamir (LVII-13): Hamur.

haral (XX-33): Byk uval.

hāsiTlik (IX-8): Kıskaçlık.

hatla- (XXVIII-16): Atlamak.

havlu (VI-21): Avlu.

hayla (LII-8): Nasıl.

haylı (XXV-33): Çok.

hazlan- (XLIX-6): Hoŗlanmak.

hebe (LXII-255): Heybe.

hekāye (IV-22): Hikaye.

helayık (LIX-15): Hizmetçi.

hemir (LXII-301): Emir.

hepini (XV-30): Hepsini.

heri- (LVI-8): Erimek.

herif (II-9): Koca.

heril baŗlı (XX-4): İnce ipekli, tel ve pulla iŗlenmiŗ gelin duvaġı.

herkiŗ (LXII-27): Herkes.

hezele (LIX-12): Kafiye sözü.

hımzan (XVI-4): Bazı yiyecek ve içecekler için koruyucu kap olarak kullanılan, n yarılmadan bütün olarak yzlmŗ hayvan derisi.

hıssa (LXII-45): Hisse, pay.

hizmetçiliğēdur- (XXXVII-14): Hizmetçilik yapmak.

hor (X-11): Değresiz, önemi olmayan.

huraba (LXII-373): Harabe.

hüdüt (LXII-213): Sınır, hudut.

- İ -

ıras gel-: (XXI-113): Rastlamak.

ırbık (XXI-52): İbrik, su ve sulu şeyleri koymaya yarayan kulplu, emzikli kap.

ışğıya (VI-5): Dağda, kırdan yol kesen hırsızlar.

ız (LXVII-24): Kız.

- İ -

ibig (LXII-448): Çadırın kapısı.

icarla- (LXII-107): Kiralamak.

içtima (LXII-737): Toplanma, toplantı.

ileyik (XVIII-27): Layık.

inne (XIII-3): İğne.

ireli (VI-1): İleri.

is cis (XV-18): İnsan ve cin.

issiz (XIV-8): İssiz.

- K -

keçe külek (V-18): Yapağı veya keçi kılının dokunmasından elde edilen külah.

kekil (XXXVI-31): Kahkül.

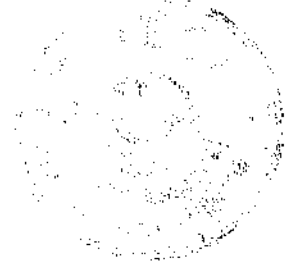
kele (XLIII-67): Ayol, hey, yahu anlamında ünlem; kız ya da kadın çağırma ünlemi.

keleş (LI-11): Yiğit, cesur.

keli (XX-7): Yüksek yer, tepe.

kemeğ (XVIII-88): Uzun ip.

ken (XLVI-15): Kez.

kêri (X-82): Sonra.

kertiş (XXXVIII-1): Kertenkele.

keşik (XXXVI-10): Nöbet, sıra.

killi (XVIII-12): Kirli.

kömül- (XVIII-46): Gömülmek.

köşger (XVII-17): Ayakabı yapan kişi.

köynek (XVIII-89): Gömlek.

köyte (XXII-4): Köfte.

küleg (XLIV-13): Kürek.

künde (XXI-5): Her gün.

kürü- (XII-5): Kürekle atıp temizlemek.

- K -

ķak (II-4): Kalkmak.

ķakıvêr- (XLIX-8): Kalkıvermek.

ķımı (XXIV-36): Gibi.

- K' -

ķāh (LXII-135): Tane.

- L -

leçeh (XXV-39): Üç köşeli kadın baş örtüsü.

loğla- (XI-5): Üzerinde loğ gezdirip toprağı basturmak, sıkıştırmak.

löhbet (LXII-436): Nöbet.

lök (XX-I): Bir tür erkek deve.

- M -

mahrana (XLIV-22): Havlu.

maşşur (X-89): Meşhur.

mal (XLI-2): Davar.

mantıka (II-32): Hükümet.

mantuvar (XLIV-1) : Genç kızların niyet çekip karşılıklı mani söyledikleri eğlence toplantısı.

Bu toplantıda söylenen manilere yörede mantuvar türküsü adı verilir.

mazı (LXII-475): Kırmızı mısır, soğan, meşe ağacı ve meyvesi.

melake (LIII-12): Melek.

melam (XVIII-41): Melhem.

merkep (LXIII-6): Eşek.

mesel (LXII-319): Mesele, masal.

meyit (LXII-238): Beyit.

meyit (XLIII-68): Ölü.

meyrek (II-49): Dönek.

mı̇kayyeT (XLVII-12): Göz kulak olmak, sahip olmak.

mınafık (XXXIX-15): Ara bozan, bölücü, fesatçı.

mıraz (LXII-751): Murat, istek.

mövta (XV-22): Ölü.

muğavele (IV-26): Anlaşma.

mūhalle (LXII-79): Mahalle.

mustantuk (XXXVI-20): Savcı.

- N -

nağar (XXI-4): Sığır gütmek. Değişik tür hayvanlardan oluşan sürü.

naharcı (LXII-524): Çoban.

neci (LXVII-5): Ne.

nergele (VI-22): Nargile.

nıd- (III-6): Ne yapmak.

nıfak (LIV-5): Anlaşmazlık, ara bozma.

nişanı (IX-4): Nişanlı.

nusğa (XLVI-2): İçinde dini ve büyüleyici bir gücü saklı olduğu sanılan taşıyanı zararlı etkilere koruyup iyilik getirdiğine inanılan nesne veya yazılı kağıt.

- O -

oba (XLVIII-33): Yabancı.

okga (XII-24): 1283 gr'lık ağırlık ölçüsü birimi

oklā (XXXIX-1): Oklava.

- Ö -

öğsüz (XXII-1): Öksüz.

öyleyicik (XI-33): Öyleyse.

özne (XIII-30): Güvey.

- P -

pahır (LXVII-5): Bakır.

palan (XV-2): Genellikle eşeklere, bazen de atlara vurulan, enli yayvan bir yumuşak bir çeşit
eyer.

palta (XII-14): Balta.

pança (III-15): Avuç, bir el dolusu.

peşTamal (I-9): Hamanda örtünmek ve kurulanmak için kullanılan ince dokuma.

pırtı (LXII-129): Değersiz şey, eşya, basma ve keten.

pıs- (XVIII-15): Gizlenmek.

popur- (XVI-19): Püskürmek.

puvar (LXII-316): Pınar.

pür (LXVI-14): Yaprak.

- R -

rotgen (IX-19): Röntgen.

rua (LXII-13): Rüya, düş.

- S -

sağmen (XLV-2): Düğünlerde törene yerli giysilerle, atlı ve silahlı olarak katılan yiğit.

sahba (V-15): Dar ağacı.

sahub: (LIV-16): Sahip.

sakın ol- (VIII-2): Uzak olmak.

sarlan- (XLVIII-29): Sarılmak.

sav (XLVII-1): İşte.

savış- (VII-4): Bulunduğu yerden aceleyle, gizlice veya dikkati çekmeden ayrılmak.

sayla- (XLV-10): Geri dönmek.

sehe (XLVII-6): Gerçek, sahi.

selem (XIX-34): Selam.

serdar (LVIII-8): (Osmanlı İmparatorluğunda) Başkomutan.

sıçığ (X-85): Soru.

sıvır- (LXII-740): Sıyırmak.

sila (XXXIX-3): İnsanların doğup büyüdüğü ve özlediği yer.

sokum (XXXVI-14): Lokma, ağza bir defada sokulan yiyecek.

soyka (LV-10): Ölünün üzerinden çıkan giysi.

suân (XXXIV-12): Soğan.

sümür- (LXII-244): Yutmak, yutmaya çalışmak.

sün- (LXII-127): Kendini salmak.

sündür- (XVIII-49): Salmak, sokmak.

sürme (LXII-740): Sırma.

- Ş -

şavk (XVIII-24): Parlaklık, aydınlık.

şeri (LXII-706): Şeriat.

şimşet- (LXIII-15): Hayvanı şaha kaldırmak.

şindicik (XVIII-102): Şimdi.

şinik (LXII-95): Tahıl için kullanılan sekiz kiloluk ölçek.

şo (X-73): Şu.

şora (II-26): Çorba.

şordan (LI-7): Şuradan.

şuba (LXI-6): Şube.

- T -

taka (XXXVI-36): Duvara açılmış kapaksız küçük dolap.

tamaşa (VIII-13): Hoşlanarak bakma.

târi (XVII-3): Bıçak, dehre.

tekat (LXII-246): Güç, kuvvet.

tekerlen- (XLIII-33): Gelmek.

telifon (VI-15): Telefon.

tePdil-i ğıyafet (V-9): Tanınmamak için kılık değiştirerek gezmek.

terki (LXII-211): Eyerin arka bölümü.

teserleme (X-2): Tekerleme.

tez- (XXI-73): Kaçmak.

tî (III-30): Bir kısım, bir parça.

tokaç (LXII-128): Çamaşır yıkarken kullanılan, tahtadan yassı tokmak.

tor (XV-47): Yüke alışmamış hayvan

toruk (XLVI-10): Ağaç tepelerindeki körpe filiz.

tum- (XVIII-114): Gizlenmek, koparmak.

tushağa (XXI-6): Kaplumbağa.

- U -

ulaş- (II-24): Varmak, gelmek.

urya (LXII-579): Rüya.

usul boy (XLIV-4): Mütenasip, mevzun endam.

ut- (XVIII-26): Yapmak.

uva (LXIII-53): Ova.

uzaş- (XV-30): Uzaklaşmak.

uzlan (L-2): Yavaş yavaş, gizli gizli.

- Ü -

üce (LXII-213): Yüce.

üv- (XLIV-11): Övmek.

üvê (XVIII-21): Üvey.

üzed et- (XLI-15): Üzmek.

- V -

vızılıyağal- (XI-12): Vızılayıp durmak.

vızita (IX-14): Vizite..

vur- (LXII-352): (İsim) koymak.

- Y -

yalman (X-5): Kılıcın, kamanın, bıçağın vb. ağzı ya da ucu.

yamçı (LXII-249): Bir yüzü uzun tüylü, kalın yünden dokunarak yapılmış yağmurluk.

yamık- (LXIII-19): Eğrilmek.

yanal (XLIII-23): Alaca, iki renkli.

yānış (XI-19): Yanlış.

yaramaz (IX-28): Uygun ve yararlı olmayan, bir işe yaramayan.

yarg'a yarg'a (XLVIII-15): Bölük bölük.

yazı (LXII-67): Ova.

yêkin- (VIII-1): Kalkmak, ayağa kalkmak, bir işi yapmaya davranmak.

yêm- yiyecek (III-15): Yiyecek içecek.

yêş (XXI-50): Eş.

yetir- (LIV-20): Yetiştirmek.

yılış (LI-10): Gülme manasında kullanılır.

yılış yılış (LI-10): Yapmacıklı bir şekilde gülerек.

yırak (XXVI-19): Uzak.

yit- (XV-14): İtmek, açılması için zorlamak.

yokla- (XXXVII-18): Sormak, sual etmek.

yoldaş (LXIII-9): Yol arkadaşı.

yoñur (LVII-11): Yoğurmak.

yu- (XLI-10): Yıkamak.

yumuş (LXII-627): İş, hizmet buyruğu.

yumuş uşağı (XXI-90): İşçi, hizmetçi.

yülü- (XVIII-110): Kesk, kazımak.

yünsek (LII-5): Yüksek.

yünseklik (III-22): Yükseklik.

yünsüğ (X-42): Yüzük.

yüzün ğuylu (XXXVI-65): Yüzü koyun.

- Z -

zabah (LIII-6): Sabah.

zafer (LXIII-46): Sarı renk.

zahmeri (LIV-25): Kışın en şiddetli zamanı, kara kış.

zati (LXII-572): Zaten.

zerhoş (XXXIX-27): Sarhoş.

zibil (XVIII-8): Çöp.

zopa (LXIII-44): Sopa.

zorlat- (XXI-104): Yetişmeye çalışmak.

zuhur (XXII-2): Ortaya çıkma, belirme, görünme.

**METİNLERİN DIŞINDA KAYNAK ŞAHİSLARDAN DERLENEN
KELİMELER**

- A -

abarı: Amanın.

ablak: Yayvan ve dolgun yüz veya yüzü böyle olan kimse.

acış-: Üzülmek, acı ile dolmak.

akaba: İniş, meyilli yer.

annac: Karşı, yaka.

apalak: Tombul, gürbüz, sevimli.

aşanaça: Aşıncaya kadar.

- B -

banadura: Domates.

beşirikli: Becerikli.

bıcık: İnek memesi.

bılız: Hristiyan çocuğu.

bider: Tohum.

bilāder: Birader, kardeş, ağabey.

bögü: Zehirli ve büyük örtümek.

böön: Bugün.

- C -

camız: Manda.

ceren: Ceylan.

ciscilbak: Çırtılçıplak.

cuğa: Güreşçi.

- Ç -

çetil: Sebze fidanı.

çınğı: Kıvılcım.

çitil: Kova.

çot: Sakat, eğri.

- D -

dolama: Mintan, gömlek, uzun eteklik.

- E -

evliye: Evliya.

- Ė -

ërkennek: Erkenden.

- F -

fılcın: Fincan.

firez: Ekin, biçilmiş tarlada kalan tahıl kökleri.

firik (g): Olgunlaşmak üzere olan tahıl.

- G -

gidebilici: Gidebilecek.

gülle: Misket.

- Ğ -

ğamalak: Katran ağacı.

ğarak-: Kararmak.

ğaranğılık: Karanlık.

ğaribdest: Okaliptüs.

ğarsala-: Sallamak, karıştırmak.

ğasafet: Gam, keder.

ğater: Katar, kafil, taşıt dizisi.

ğayatdan: Gayet.

ġulman: Bıyığı çıkmamış delikanlılar.

ġoley: Kolay.

ġoyver-: Bırakmak.

ġudümsüz: Uğursuz.

ġulle: Sincap.

- H -

havla: Helva.

helime: Halime.

helke: Bir çeşit kova.

hıllangaç: Salingaç.

hodul: Kendini beğenmiş, kibirli.

- İ -

ırġat: İşçi.

ıġġın: Bir yıllık ağaç sürgünü.

- İ -

ice: İyice.

izar: Çarşaf.

- K -

kep-: Çökmek.

- M -

mahçıP: Mahcup.

maıamat: Rezil.

manık: Kedi yavrusu.

mapıs: Hapis.

möcük: Böcek.

- N -

nâdar: Ne kadar.

navruz: Nevruz.

- O -

ohuntu: Düğün davetiyesi.

- P -

perk: Şıkıca.

pıslan-: Saklanmak.

pıtık: Fıtık.

pisü: Kedi.

püren: Bir çiçek adı.

- S -

saar: Hayal.

sarı: Bekçi.

sayrı: Hasta.

sehen: Yemek tabağı.

sınkçı: Kırık ve çıkıkları tedavi eden kişi.

sırt: Elbise.

singirlen-: Sinirlenmek.

sülemen: Süleyman.

- Ş -

şor: Kin, öfke, acı söz.

- T -

terge- : Terketmek.

tırşık: Yılan pancarı.

tûğ: Tüy.

tuvarlan-: Yuvarlanmak.

- U -

urġan: ip.

uşak: Erkek çocuğu, erkek hizmeti.

- Ü -

üleş- : Paylaşmak.

üvez: Sivrisinek.

- Y -

yağlık: Bir çeşit baş örtüsü.

yanal- : Yanılmak.

yastı: Yassı.

yengecik: Yenge.

yeyni: Hafif.

- Z -

zağar: Bir cins av köpeği.

zār: Zahir.

zāyi ol- : Boşa gitmek.